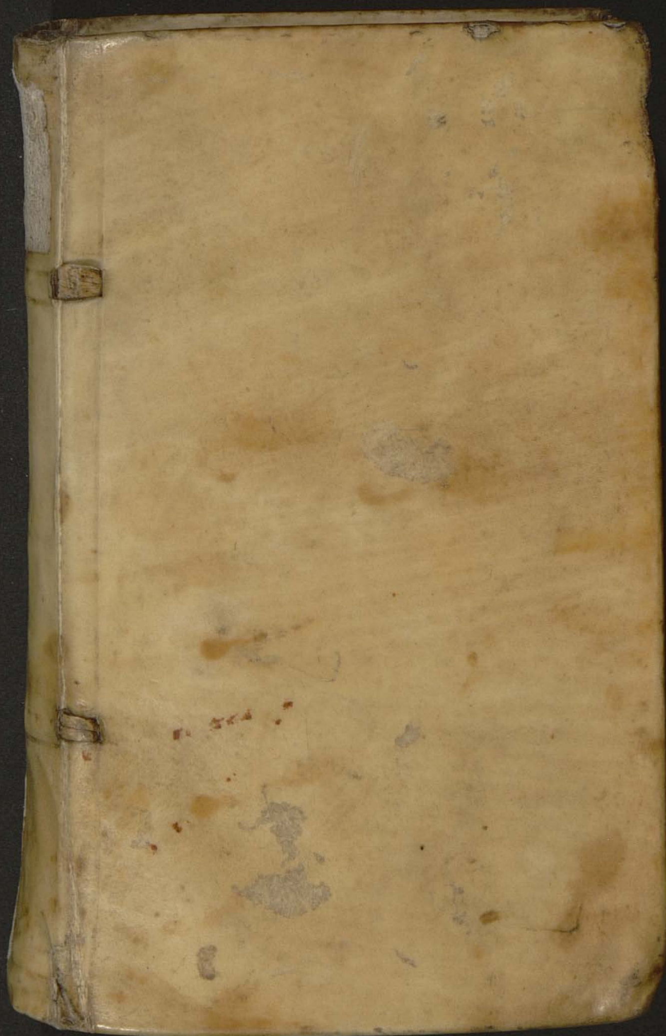

Ne terreat vanus aspectus et
auri fulgor atq; argenti quod
neq; tegit neq; vulnerat. p.

Eremitarum Camaldul. Eremi Vygrensis

POLITICORVM SIVE DE PRINCIPATVS ADMINISTRATIONE LIBRI III.

Theologicè, Iuridicè, & Historicè Tractati.

AVTHORE
LAELIO ZECCHIO
Theol. & I.V.D.

Adiecta sunt Summaria, Indicesque copiosi.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, sub Monocerote, M. DC.

CH
SIM
PR

Læ

minaria,
& in par
mus, vt à
te, Princ
tum, atq
tur, & co
imperand
bus, diuin
regimini

CHRISTIANISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI, HENRICO QVARTO, NAVARRAE & Galliarum Regi.

Lælius Zechius fœlicitatem.

VI Rerum cunctarum vim & ordinem intimè conspicit (Christianißime Rex) eas comperit Dei numen ita disposuisse, vt superiora inferiora regerent, & tuerentur; sic enim cernere licet, cœlos & luminaria, hæc ima vi sua protegere atque fouere; quod & in paruo mundo, homine nempè, factum conspicimus, vt à superiori potestate, vices Dei in terris gerente, Principibus scilicet, qui velut Sol in subditos motum, atque influxum, regiminis via immittunt, regatur, & conseruetur. Vnde, licèt alta, & diuina res sit imperandi potestas, & innumeris referta splendoribus, diuinoque auxilio adiuta, cum recto imperantium regimini salus cunctorum nitatur, attamen, vti Diuina

Maiestas & si incomprehensa, omnium attrahit mentes, ex quo etiam balbutientes, eius naturam scrutantur, & pro illius gloria decertant, ita terrena potestas, vt superni luminis radius refulgens, & si in se summa, omnes tamen allicit, vt admirantes de illa cogitent, & verba facere pro viribus annitantur, vt ijs, qui pro omnibus laborãt, suppetias aliquas præstent. Quæ ego quoque perpendens, licèt inter sapiẽtiæ amatores minimus, Rex Potentißime, cùm iam nonnulla ediderim, ad communem hominum vsum spectantia, hæc pauca etiam ad Principũ, quos summe veneror, & obseruo, dignitatem & potestatem patefaciẽdam, & recti eorum regiminis rationem tradendam, qualiacunque sint, collegi: Quæ Maiestati Vestræ, Christianißime Rex, qui, si potentiam spectemus, amplißimus es, si virtutes animi, & corporis consideremus, dignißimus, cui tanta dignitas sit collata, quod res etiam bello paceq́ue egregiè gestæ, nulla sanè obliuione delendæ, ex sese patefaciunt, dicata volui; Denique, vt cui nuper non obscurum meæ erga Maiestatem Vestram exhibitũ testimonium, gratum fuisse confido, sic hoc quoque meæ erga ipsum venerationis indicium, vt hilari fronte suscipere dignetur, supplex exposco.

AD LECTOREM.

DECREVERAM, humaniſſime & benigniſſime Lector, poſt edita à me quamplurima Volumina de rebus Theologicis peragētia, more priſcorũ, de ijs quæ ad ſingulos Perſonarum Status ſpectant, tractare; quæ, Deo ita diſponente, in Politicam Chriſtianè conſcriptam, præter meam opinionem, conuerſa vidi; quorum priorem partem in Libro, quem de Ciuili, & Chriſtiana Inſtitutione conſcripſi, editam habes; Nunc verò opus propoſitum proſequens, potiorem eiuſdem partem, nempè, in qua de Principe, & Principatus adminiſtratione agitur, in lucem edo. In cuius rei pertractatione id obſeruaui, vt Theologiam, & Iura, cum Hiſtoria, & Ciuili Inſtitutione coniungerem, vt ita tutior appareret ratio res tanti ponderis agendi, aliqua, à priſcis appoſita ad Principatus ampliationem ſpectantia, quæ à Chriſtiana pietate nonnihil diſſidere mihi ſunt viſa, conſultò, ijs tacitis, omittens; neceſſaria tamen ad eiuſdem conſeruatio-

nem nequaquàm præteriens, & Christianæ charitati consona afferens, ac ab alijs rectè allata adiungens; vt opus, quatenùs per me licuit, omnibus numeris constans adesset: quòd si à mei ordinis munere in aliquibus fortè distare tibi videatur, me excusatum habe, qui id effecerim ne rem aliquam intactam relinquerem: Boni igitur, Candide Lector, hasce meas lucubrationes consule, & fœlix Vale.

Ego

Ego Frater Alexander Manerba de Brixia, Lector sacræ Theologiæ, sanctæ Anastasiæ Veronæ, vidi hunc Librum, & nihil in eo inueni Fidei Catholicæ, bonis moribus, vel Principibus Christianis contrarium.

Ego Petrus Apollonius sacræ Ttheologiæ Doctor, Rector sanctæ Mariæ Rochæ Maioris Veronæ, vidi hæc scripta Ill. ac Reuer. D. Lælij Zechij, & nihil in eis inueni Catholicæ Fidei, bonis moribus, vel Christianis Principibus contrarium.

Petrus Stridonius Vicarius generalis Episcopatus Veronæ.

F. Hieronymus Placentinus Vicarius Inquisitionis Veronæ.

Index Librorum & Capitum.

Cap.

LIBER III.

In quo, de personis, Principi & Reipublicæ deseruientibus, agitur, earum potestate, & officio.

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM, PRIOR NVMERUS librum, secundus caput, tertius numerum marginalem denotat.

A.

B.

C.

Consi-

D.

E.

F.

H.

I.

L.

M.

Mili-

Prin-

Prin-

Prin-

R.

DE

DE PRINCIPE LIBER PRIMVS.

IN QVO DE IIS QVAE AD PRINcipem, & Principatus essentiam pertinent, agitur.

CAPVT I.

De Principatu secundùm se, eius origine, vtilitate, & necessitate.

SVMMARIA.

1 *Principis status aliorum hominum secularium statum superat.*

2 *Principatus est ex iure naturæ, & inde introductus, & quomodo.*

3 *Principatus iustus à Deo est.*

4 *Principatus quomodo introducti, & aucti.*

1

IRVM quidem est, si diligẽter inspiciatur, hominis opificium, vt qui ad Dei Optimi Maximi imaginẽ conditus sit, ac duplici portionẽ, velut vniuersi compendium,

dium, Anima, ſcilicet & Corpore conſtet, vt corporis ratione rebus omnibus corporeis præeſſet, & animæ vi cunctorum naturam pernoſceret, & vſq; ad primam cauſam cognoſcendã, conſcenderet, & in eius amore exardeſceret, & illa demùm in cœlis frueretur. Inter homines verò, Principes ipſi, velut Sol inter minutiora aſtra, refulgent; ſunt enim velut caput ad corpus, in quod influxus, & motum immittit, velut manus ad opus, & quodãmodò velut Deus in mundo, vnde & in ſacris literis dij appellantur, Pſal. 81. & Pſal. 49. vt exponit Theod. q. 47. in Geneſ. eo quòd Dei miniſterio in terris fungantur: & apud Homerum Iliados lib. 1. dicuntur Paſtores, eo quòd populos paſcere debent, & Patres, quia ſubditos alere, & in bonum dirigere habent, ideò de ipſis, in hoc ſacratiſsimo die, quo Deus ſummus carne noſtra indutus in terris apparere dignatus eſt, cuius boni Principes imitatores, & eius gloriæ defenſores eſſe debent, ad ipſius gloriam initium huic operi faciens.

Primo loco de Principatus origine pertractando aduertere licet, quòd etſi initio homines liberi nati eſſent, libertas etenim à natura, ſeruitus à iure gentium eſt introdu- 2

cta,

cta, cum tamen ij dispersim habitarent, necessitatis iure, & societatis mutuæ officio, quá sibi inuicem opem præstarent, adigente, ciuitates extruxere, vt ibi coniunctim viuentes virtutem colerent, & quasi membra membris sibi inuicem inseruirent, vt inquit Philosophus 1. Polit. lib. Cum verò multitudo sine rectore & lege dirigi non possit, eadem necessitate impellente, & iure naturæ docente, quosdam virtute præstantiores viros, Duces ac Principes, à quibus dirigerentur, & defenderentur, & ad virtutis bonum promouerentur, sibi ipsis constituerunt, ex quo factum est, vt qui ante liberi erant, alienæ potestati subiicerentur, & qui ante sibi ipsis legem dicebant, ius condendi in se legẽ qua dirigerentur, & vi coactiua in officio continerentur, in eosdẽ Principes transtulerint, ita vt à populo ad Principes, & dominium politicũ, & ius condendi leges est trãslatum, vt inquit Philosophus lib. 1. & 3. Politi. & Iureconsf. in l. 1. ff. de orig. iur. & Imper. Instit. tit. de iure nat. gent. & ciuil. Accedit, vt inquit excellentissimè D. Thom. de regimine Principum, lib. 1. opusc. c. 1. nam in omnibus quæ ad aliquem finem ordinantur, in quibus cõtingit sic & aliter procedere, opus

est

eſt aliquo dirigente, per quem ad debitum finem perueniatur, vt enim nauis, quæ ſecũdùm diuerſorum ventorum impulſa in diuerſa loca ferri contingit, ad deſtinatum finem non perueniret, niſi gubernatoris induſtria ad portum optatum dirigeretur, ſic hominis eſt aliquis finis, ad quem tota eius vita, & actio ordinatur, cum ſit agẽs per intellectum, cuius eſt operari propter finem; contingit verò homines diuerſo modo ad finem tendere ob diuerſitatem humanorum ſtudiorum, & actionum, ergo egent aliquo dirigente ad finem. Et ſi homo aliis hominibus non egeret, tamen lumine rationis ſibi diuinitùs indito ad debitum finẽ dirigeretur, ſed quia eſt animal ſociabile, aptum inter homines viuere, vt habetur lib. de Ciuil. Inſt. iam edito, oportet in ſocietate, & hominibus aliquid eſſe quod multitudo regatur, aliter multis hominibus exiſtentibus, & vnoquoq; quod ſibi eſt congruum prouidente, multitudo in diuerſa diſpergeretur, niſi aliquis eſſet, qui eorum quę ad bonum multitudinis attinent, curam haberet, vt & corpus hominis deflueret, niſi eſſet aliqua vis regitiua in corpore exiſtens, quod perpendens Salomon ait: vbi non eſt gubernator,

populus dissipabitur, non enim idem est quod est proprium, & commune, secundùm proprium enim diuiduntur, secundùm commune verò vniuntur, oportet ergo præter id quod mouet ad proprium bonum vniuscuiusque, esse aliquid quod moueat ad bonum commune multorum, corpora enim cœlestia diuina prouidentia per vnum reguntur, & omnia corpora per creaturam rationalem, in vno etiam homine, animus regit corpus, & inter animæ partes, irascibilis & concupiscibilis ratione reguntur; Contingit verò in iis quæ ordinantur ad finem, aliqua rectè, & non rectè procedere, vnde egent aliquo rectè dirigente ad finem, & sic bonum commune; Accedit, nã quod plures homines vni se subdant regendos, ex naturali ratione contingit, nempè ex voluntate qua plures alicui se subdunt, quod verò à voluntate procedit, à principio intrinseco & libero emanat, vt dixi tractatu de Voluntario, & Inuoluntario, & declarat Philosophus 3. Ethicorum lib. quod verò tale est, à natura procedit, ergo naturale est, vt homines alteri voluntariè se subdant; Prætereà inter homines sexus muliebris adest infirmus & imbecillis, pueri, senes, & multi timidi

midi,& imbelles,ergo aliquo egent forti & robusto, qui eos nedum à naturalibus iniuriis, sed etiam hostibus externis tueatur, id fieri verò non valeret, nisi multitudo ei se subiiceret,obediret,& opem ferret; prætereа hominum multitudo præsidio legum destituta, esset effera, & insana, vt dixi suprà tractatu de Legib. & docet Sophocles, ergo opus est, vt aliquis sit qui leges decernat,id ad Principem spectat, ergo. Vlteriùs lex est per se muta, nisi quis vim natiuam sibi impertiatur, & executioni mandet, id facit Princeps, ergo. Tolle Principatus è mundo, confusa omnia erunt, & iniustitiis referta,alienum quilibet sibi vsurpabit, sola vis ac libido dominabitur, at Princeps animata lex omnia sedat,componit, ac intra fines suos, suppliciorum metu, ac præmiorum exhibitione, manere cogit, vnde nedũ natura ipsa, sed & necessitas mouet, vt alicui homines, à quo regantur, subdi debeant; Præterea nedum voluntarium dicitur,& perinde naturale, nõ solùm quod est tale absolutè, sed etiam secundùm quid, vt eius qui proiicit merces in mare, vt se saluet,vt inquit Philosophus 3.Ethi. licèt ergo in libertate viuere omnib⁹ sit optabile,secũ

dùm quid tamē homo alteri volūtariè ſubditur, vel quia rudis ſit, & ſic ſubiicitur ſapiēti, vt ab eo erudiatur, vt ait Philoſophus 1. Polit. & in prooemio Metaphyſicorum, ſecundò, ex accidenti ob maius bonum homo liber alteri homini ſubditur, & hoc pacto gratia vitæ ſeruandæ homo ſe vendit alteri ad pretium participandum, vt in famis neceſſitate ſe ſeruet, vt habetur Exodi 21. Leuit. 25. & habetur Inſtitut. titul. de Iure Perſ. & l. 2. C. de patrib. qui filios propr. diſtraxerunt. & Inſtit. de patria poteſt. vel cùm quis ab hoſtibus capitur, quorum poteſtati voluntariè ſe homo ſubiicit, & iuris diffinitione, vt incolumis ſeruetur, l. libertas, ff. de ſtatu hom. & Inſtit. tit. de Iure Perſ. ſi ergo ex cauſis prædictis poteſt homo alteri homini ſubdi, ſic etiam multitudo, vt ſe ſeruet incolumem, iure alteri ſubditur. Vnde & Cicero lib. 3. de Legib. ait, ſine imperio enim (quod eſt certus ordo in iubendo, & parendo) nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens nec hominum vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec mundus ipſe poteſt: & Seneca idem vocat ſpiritum vitalem per quem Reſpublica cohæret, libro primo de Clem.

Et nedum Principatus ex iure naturæ e- 3
manat,ſed etiam à Deo, ſi iuſtus ſit,authori-
tatem ſortitur, licèt enim dominium tene-
re ſit proprium ſolius Dei,quod ius ſibi ven
dicauit in rerum conditione, quarum me-
ritò dominus eſt effectus, eius tamen nomi-
ne homines hominibus præſidere, & domi-
nium rerum habere à diuina procedit au-
thoritate, à qua omnis poteſtas dependet,
ſic enim Spiritus ſanctus Prouerb.8. ait, Per
me Reges regnant,& legum conditores (vel
vt alia lectio habet) Principes iuſta decer-
nunt, & idem Salomon 2. Paralip.1. fatetur
ſe Regem à Domino conſtitutum, non e-
nim eſt poteſtas, niſi à Deo, & Deus ipſe
Deuteron. 16. conſtituit iudices, vel Magi-
ſtratus conſtitui iubet, vbi ante non erant,
& Sapient. 6. & Deus ipſe præfecit populo
Moyſem,Exodi 18. & Dauid quoque diuina
ordinatione eſt electus, 1.Reg.16. profectò,
quòd homines liberi vni homini ſubdantur
à quo regantur,eſt quædam diuinæ poteſta-
tis participatio, cum enim ipſe omnimo-
dam in homines habeat poteſtatem, & quò
ad animam, & quò ad corpus, quoſdam in-
ter homines eſſe voluit, quibus delegationē
ſuę poteſtatis in hominibus regendis viſibi-

liter participaret, & tanti apud omnes fierent, vt eis cæteri obedirent, quod fieri non valeret, nisi diuino instinctu id hominibus impressum esset, vt vni homini ipsius vices gerenti cæteri obtemperarent, quod nequaquam contingeret, nisi diuina authoritas accederet, cum alioqui homini simplici cæteri homines, nisi hoc lumine ducti, non subderentur, nec ipse maiorem cæteris, cum naturæ conditione cęteros non antecellat, obtineret authoritatem, nisi diuina authoritas naturaliter indita accederet, vnde & pro radice omnium malorum ponitur, quod non sit rex in populis. Iudic. c. 17. & in vltionem scelerum idem minatur boni Principis priuationem, Isa. c. 3.

4 Principatu igitur sic naturæ lumine, & Dei mandato constituto, imperandi potestas per temporum interstitia incrementa suscepit, principio namque distincta est humana politia per domos, generationes, & loca habitationum electa, ante Diluuium enim distincti sunt Principes generationum, & per familias constituti, Genes. 4. & 5. post Diluuium etiam inter generationes Sem, Cham, & Iaphet, filiorum Noe, diuisæ sunt familiæ, & gentes per orbem terrarum, Genes.

nesſ.10.& 11.Rurſus ex duodecim filiis Iacob, vel duodecim Patriarchis, totidem diuiſiones generales ſunt factæ, quæ denuò per cognationes, & familias ſunt exactæ. Exod. 6. Num.1.& 2.Paral.c.1.cum ſeq.& Ariſt. lib.1. Polit.cap. 1. refert ex Homero, incrementa regnorum orta fuiſſe ex domibus primum, & familiis, quibus præerant ſeniores, deinde conſtitutos pagos ex propagatione familiarum, & omnem domum dicit conſuetam gubernari à ſeniore, & primùm ſub regibus ciuitates fuiſſe, nũc autem & gentes, quibus reges iura dedere.

A principio etiam exigua erant regna, & fines anguſti, populis vni ſe ſubiicientibus, qui eos diligenter curabat, abſq; ambitione ſibi ſubiiciendi alienigenas, vt ait Iuſtinus in princ. qui dicebantur ſæpè reguli paucis contẽti, cum & naturæ author regionibus ſuos terminos præſtituerit, fluminibus, lacubus, vel montibus interiectis, vt ita videretur ſat eſſe ſi quis certæ anguſtę regioni rectè præeſſet, vt & poſt confuſionem Babylonicã variæ linguæ ſunt ortæ, vt indicaretur fortè vni linguæ ſat eſſe, ſi vnus rectè dominaretur, poſteaverò malitia hominum creſcente, & regnandi libidine, orta ſunt

bella, vnde potẽtior infirmiorem sibi subiicere conatus est, vnde imperiorum fines dilatati sunt, & diuersæ rerum publicarum administrationes exortæ, & populorum, ciuitatum, oppidorum, & regnorum societates: vt dicit Greg. Tolos. de Repub. lib. 1. cap. 2. quod & post, vsu rerum teste, expediens fuit, cum enim malitia hominum excreuerit, faciliùs homines in officio continentur, & à prauis deterrentur, si lati sint imperij fines, vt quibus post patrata scelera nullum sit perfugium; modò imperium legitimè sit acquisitum.

CAPVT II.

De nominibus Principibus tributis, insigniis eorum, &c.

SVMMARIA.

1 *Princeps cur sic dicatur.*
2 *Principes quandoque dicti sunt dij, quomodo, & quare.*
3 *Principes quandoque dicti sunt iudices, & quare.*
4 *Principes quandoque dicti sunt Duces, & quare.*

5 *Principes sæpè dicti sunt Reges, & quare.*
6 *Princeps aliquis dicitur Imperator, quomodo, & quare.*
7 *Principes dicti sunt Domini, & quare.*
8 *Principes ab euentibus quæ nomina quandoq; sint sortiti.*
9 *Principum vani aliqui tituli recensentur.*
10 *Principibus qui tituli à varijs nationibus communiter sint tributi.*
11 *Principes quibus insignijs quandoque sint vsi.*
12 *In Principum inauguratione, vel intbronizatione, qui ritus obseruati.*

PLVRIBVS Principes, ob gradus prærogatiuam, vel aliqua accidentia, nominibus sunt appellati. 1

Primò enim is dicitur Princeps, quasi primum caput, vel præstans inter alios, & principatus status est, & dignitas eius qui primus & præcipuus est. Et licèt Principis nomē simpliciter de Deo dici possit, qui est principium, & finis omnium. Apocal. c. fin. tamen in regno, vel imperio, cum sit sermo de Principe, intelligitur de Rege, vel Imperatore, §. sed & quod. Instit. de iure natur. l. 1. ff. de constit. principum, c. vnic. de sacra vnctione, vel de capite Reipublicæ in eis,

 qui

qui præſunt vniuerſo populo, & quandoq; alios Principes habent ſub ſe. Exod. 20. Alij Principes qui ex alijs pendēt, dicuntur cum additione, vt Principes Imperij, Principes Regni, qui habent Ducatus, vel Comitatus ab Imperio, vel Regno, & illis ſubditi ſunt, ſic Rex Niniuitarum dicitur edictum cum Principibus cōſtituiſſe, Ionæ 3. & Nabuchodonoſor conuocaſſe Principes regionum, Dan. 3. & Aſſuerus conuiuium Principibus eius præparaſſe, Eſther 1. & 2. qui habēt principatus à ſuperioribus, & hi à Deo, Coloſ. 2. Rom. 13. Tit. 3.

2 Secundò, Principes quandoq; dicti ſunt dij, Pſalm. 46. Quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati ſunt, Exod. 7. Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & c. 22. Pſal. 81. Deus ſtetit in ſynagoga deorum, quia non eſt poteſtas, niſi à Deo permiſſiuè, vel per conceſſionem, Rom. 13. vt indicetur ſicut populus Principi obedire debet, d. c. 13. Rom. ſic Princeps Deo: vt dicit Chriſ. in Pſalm. 143. & ab Homero Principes dicuntur Ioue editi, & à Menandro dicuntur imago animata DEI, quod & aſſerit Plutarchus in Themiſtocle, & Tertul. lib. ad Scapulam. vocat Imperatorem hominem à Deo ſecundum, vnde ſceptrum

ptrum erat Regum insigne, quod erat DEI insigne, vt dicit Ouid. 1. Metamorph. & 3. de Am. eleg. 1. vnde & dicitur Princeps vice Dei fungi in temporalibus, l. 1. ff. de offic. eius. l. quod meo, ff. de acquir. poss. & §. 1. nouel. 73. de instr. fid. & caut. dicitur, Deum de cœlo Imperium constituisse, & Imperatores dicuntur sanctissimi, & eorum responsum cęleste oraculum, l. nullam, vbi glos. C. de sacrosanct. eccles. l. Titia, §. fin. de leg. 2. & etiam dicuntur semidei, ab Hesiodo, & Statio in 2.

Tertiò, aliquando Principes dicti sunt Iudices, vt patet lib. Iudic. & sic dicti sunt vsque ad Samuel, Genes. 18. 1. Reg. 7. Act. c. 13. & 21. Iudic. cùm proprium Regis sit facere iudicium & iustitiam, c. regum officium, 23. quæst. 5. quod & Dauid rogabat, Psalm. 71. 3. Regum 3. & Cicer. lib. 2. dicit, iustitiæ faciendæ causa benè moratos reges olim constitutos, & Arist. 3. Polit. c. 11. dicit, quod Rex Dux est belli, & Iudex controuersiarum, & alibi idem in sacris literis habetur. 3. Reg. 10. Ierem. 22. Prouerb. 20. vnde solium Principis dicitur sella, vel sedes honorabilior, vbi cum maiestate ius dicit; & ideò Princeps debitor est iustitiam facere, vt dicit Lucas 3

de Penna in l.neminem,C.de suscept. & arcar.lib. 10. & ob id ei redditus dati, vt dicit D.Thom.2.2.quæst.63.art.1.Matth. de Afflic. decis.265.num.80.& 81.

Hinc est, quòd olim Principes ius dicebant, vel alij iudices eorum nomine, iis impeditis, vt dicit Athen.lib.12.ca.4. vnde Persarum Reges, licèt delitiis dediti ius in aureo solio, & throno purpura ornato dicebant, idem ibi cap. 3. quod & Indi Reges seruabant, vt dicit Q. Curtius lib.8. quod & Ianus faciebat, teste Beroso lib.4.& Seuerus Imperator, vt dicit Herodianus lib.3. & Mithridates Rex Ponti, vt dicit Plin. lib.7.cap. 24.& lib.25.c.2. Gell.lib.17.c.18.Valer.libr.8. c.7.& Herodis Regis Antippę Philippus frater, vt dicit Ioseph.libr.18. c.1. vnde & Deus Principes segnes in reddenda iustitia reprehendit, Isa.1. quæ ego intelligerem modò Princeps iura norit, vt præsumitur ea in scrinio pectoris habere, aliàs per idoneos iudices id diligẽter exequi debet, maximè difficilia.

4 Quartò, aliquando dicti sunt Duces, maximè tempore belli, vt Reges tempore pacis, 1.Regum 8. cùm vtrunque Regis sit munus, vt ibi habetur:& hic est modestior titulus,

lus, quàm imperãtis, vel regis, ſic dicti quod Dei iuſſu gubernent, d.c.8. & refert Trogus libr.2. & quandoque Duces ſub alijs Principibus erant conſtituti, vt ait Polib. lib.10. & quandoque è Ducibus belli in Reges eligebantur: vt dicit Iuſtinus lib.24. de Soſthene electo Rege à Macedonibus, quòd firmaſſet eorum animos trepidantes cõtra victoriam Gallorum; poſt Duces ſunt dicti Principes Regni à Regibus electi, vel Imperatoribus: vt dicit Sabel. lib.5. Aenead.8. & lib.19. & 23. hiſt. Anglic.

Quintò, frequentiùs dicti ſunt Reges, à 5
regendo, cùm regere ſit id quod rectum eſt tenere, cùm rectũ ſit quod in neutram partem flectitur, inde per tranſlationem quod bonum eſt, rectum dicitur, & qui benè, & ex legum præſcripto Rempublicam adminiſtrat, Rex dicitur, vt dicit Cic. lib.3. de finib. ſic apud Romanos primò regentes Reges ſunt dicti, & poſteà Imperatores, vt dicit Trogus Pomp. & Iuſtinus in 1. & apud alias etiã gentes: vt dicebatur Rex Aegypti, Rex Tanais, & olim veteres Reges non Imperiũ ſibi, ſed populis ſuis gloriam quærebant, vt dicit Beroſus lib.4. in Nino. quia iuſtus, & legitimus Princeps habebatur, qui regnabat

ex consensu populorum, vt Tyrānus dominans, & imperium adipiscens illis inuitis; apud Romanos etiam magno in honore habebatur, quòd aliquos Reges nominarent, vt fecerunt de Perseo, & Deiotaro, vt dicit Liu.lib.44.& Cic.orat.pro Deiotaro.& passim Reges Principes in sacris literis dicuntur. Reguli inde dicebantur, qui sub Regib⁹ erant, de quo Ioan.4.& Seruius in 8.Aeneid.

6 Sextò, aliquis Princeps dictus est Imperator, & sic dicebatur Dux militum præcipuus, qui imperabat militibus, ab imperando, vel iubendo dictus, & quandoque milites suos duces, rebus benè gestis, Imperatores vocarunt: vt dicit Appian.Alex.lib.2.de bello ciu. & lato vocabulo Imperatores dicti quoquomodo Præsidētes publicè etiam Magistratus. l.potestatis.ff. de verb.sign. l.3. ff.de legib. Et licèt olim Imperatoris titulus ad tempus certum tātum daretur, vt dicit Appian. Alex. lib.de bellis Mitridat. tamen Iulio Cæsari imperium sub Imperatoris nomine perpetuò est delatum, vt dicit Suetonius, post quem populus detulit imperium Octauio ad decem annos, & post ad eius vitæ tempus; post Octauium Cæsares sub hoc nomine Imperatoris ex populi con-

sensu

ſenſu regnarunt, vel tacito, vel expreſſo, vel vi, & ita per ſucceſſionẽ filij eorum ſuperſtites, vel militum impetu, vel ducum potentia, vel alio modo. Demùm ſummi Pontifices in Occidente Imperatores Occidentales coronarunt, & formam eligendi Regẽ Romanorum, & Imperatorem tradidêre, c. venerabilem. de elect. de quo tract. de Elect. aliqua habentur, qui & nõ ſunt domini totius Orbis Chriſtiani, vt pluribus probat Greg. Toloſ. de Repub. lib. 6. cap. 13. & conſentiunt Theologi, recentiores præſertim, ſcilicet Dominicus Sotus, Salon, Aragon, & Molina in eorum tract. de Dominio; præter quos eſt ſummus Pontifex, qui eſt caput Eccleſiæ Catholicæ, & omnes Chriſtiani ex neceſſitate ſalutis ei obedire tenentur, c. vnam. de maior. in obed. in extrauag. communi. & habet vtrunque gladium, de qua re aliàs plenius dixi.

Septimò, alij vocati ſunt Domini, licèt hæc appellatio inter homines liberos dura ſit viſa. 3. Polit. cap. 10. id tamen fieri potuit ex populi voluntate, qui ſe alicui regẽdum ſubiecit, qui tamen modũ exceſſit quandoque, cùm propriè dominorũ poteſtas ſit in ſeruos, vt Regum in ciues volentes: & domini 7

mini nomen proprium sit Dei, quem titulum actu sibi comparauit in rerum conditione, vt dixi in tracta. de Deo, sub c. de Dei nomine. & ideo domini nomen Octauius Cæsar, vt opprobrium exhorruit: vt dicit Sueto. in eius vita, & Tiberius cùm sic quandoque esset vocatus, vetuit ne deinceps id fieret, vt dicit Suet. in Tiberio. vt contra Domitianus cùm semel sic esset dictus, constituit vt non aliter diceretur, vt ibi dicit in Domitiano. Dominatio tamen non est improbāda si misericorditer exerceatur, cùm sic Principes etiā in sacris literis vocentur. Matt. 20. Marci 10. maximè si verū est, quòd dominatio dicatur à domo, vt indicetur Principem subditis non secùs, ac patrem filijs damnari debere, scilicet ad eorum bonum.

8 Octauò, aliqui Principes ab euentibus alia nomina sunt adepti, vt Hermes Aegyptius dictus est Trimegistus, quòd fuerit magnus Sacerdos, magnus Philosophus. & magnus Rex; Alexander Macedo magnus, ob eius gesta, & Constantinus post Licinium superatum pariter magnus est dictus, qui & maximus ab alijs est dictus, vt & Pompeius à Romanis, vt dicit Plut. in Sertorio. & Marcus

cus Antoninus pius eſt dictus:vt dicit Iulius
Capitolinus in eo.& Ptolomęus Aegyptio-
rum Rex, dictus eſt Bonergetes, vel benefa-
ctor ab effectu, quòd omnibus benefaceret,
& vt Antigonus Macedoniæ Rex, vt dicit
Plut. in Cleomene. & Cicero pater patriæ
decreto curiæ eſt dictus, & Demetrius Po-
liorcetes, id eſt vrbium euerſor ob eius in-
duſtriam in excogitādis machinis bellicis,
vt dicit Diodo. Sic libr. 20.& alia id genus
multa: omitto eos qui vanos & ſuperbos ſi-
bi titulos vſurparunt,vt Darium Arſani Hi- 9
ſtaſpis filium Perſarum Regem, qui dixit ſe
Regem Regum, & cōſanguineum Deorum,
vt habetur lib. 2. ſupplementi.ad Q.Curtiū.
Cleopatra etiam ſe dixit Reginam Regina-
rum. Sapor Rex Perſarum ſe fratrem ſyde-
rum Solis,& Lunæ dixit, vt dicit Ammian.
Marcel. libr. 17. hiſt. & Alexander dixit ſe fi-
lium Iouis Hammonis, & diuinum habitū
æmulatus eſt, vt dicit Valer. libr. 9. cap. 5. &
Plut. in eius vita, & Rex Arabum ſuperciliū
ſe dixit, & alij Deos etiam ſe vocarunt, vt
Nabuchodonoſor,& alij quos latè recenſet
Greg. Toloſ. libr. 5. de Repub. cap. 11. & 12. vt
contra Antigonus Rex reprehēdit Hermo-
dotum, quòd eum Iouis filium dixerit, vt

dicit Plut. in Apophteg. & Sigismundus Imperator quendam, qui eum similem Dijs dixit, alapa cædit, vt dicit Aen. Silu. libr. 2. de rebus gestis Alph.

10 Alij porrò tituli communiter à nationibus suis Regibus tribuebantur, Aegyptij enim suos Reges nominabant partim Ptolomæos, partim Pharaones, Parthi, Arsacidas, Latini Murranos, Albani Siluios, Romani Imperatores Cæsares, vt dicit Beroaldus in princ. cõmentariorum Suetonij Tranquilli. Basil. in Psal. 33. Prophetæ probatos Reges Dauid vocabant, vt dicit Chrysost. hom. 58. in Matth. cap. 17. Reges Athenienses Ericteidæ dicti, & Cecropidæ Scytharum Reges Scolothis dicti sunt, vt dicit Herod. in 4. in Meroe Reginæ Candaces sunt dictæ, vt dicit Plin. lib. 6. cap. 29. & alia id genus, vt dicit latè Tolos. d. lib. 6. c. 10.

11 Varijs quoque insignijs Principes ad eorum splendorem notandum vsi sunt, Dauid enim in insignibus gerebat Leonem, quòd fortè Leonem necasset. 1. Regum cap. 1. & 17, vel ad indicandum id vicit Leo de tribu Iuda. Apocal. 5. Idomenæus Gallum gallinaceum, vt dicit Pausanias, lib. 5. Octauius Augustus initio vsus est sphinge, tum imagine magni

magni Alexandri, & demùm sua, quod sequentes etiam vt plurimum fecêre: vt dicit Suet. in Octauio. c. 50. Seleucus Anchora in annulo signatorio, vt dicit Dio. Cassius lib. 51. hist. Poloni Aquila alba expansis alis, & alij alijs, de quibus latè Grego. Tolos. libr. 6. de Repub. ca. 16. & 17. & Chassanæus de gloria mundi, lib. 4.

Varij quoque ritus in Principibus inau- 12
gurandis, vel inthronizandis, seruati sunt, vt eo signo indicaretur Principem præ cæteris colendum, qui cùm caput sit populi, iccirco sæpius in capite præcipua insignia, vel symbola sui principatus, accipit & gestat, scilicet coronam, diadema, fasciam, pileum ducale, & id genus, quandoque in alia parte corporis ꝓpria gerit insignia, vt globum, sceptrum, purpuram, sandalia, & alia iuxta mores nationũ: Moysi Deus dedit virgam signorum instrumentum pro sceptro, & symbolo potestatis. Exo. 4. in signum verò potestatis sacerdotalis, dedit ei vestimẽtum lineũ, tunicam, superhumerale, rationale, baltheum, thiaram in capite, cum lamina sancta super eam, cum ritu vnctionis capitis. Exod. 28. & 29. Romani Imperatores quandoque inaugurati sunt primò salutatione,

tione, eum vocãdo Imperatorem, & Augustum, secundò, purpura, & reliquo ornatu eum induendo, tum, præcedente igne, dedu cebatur ad templum, posteà ad ædes suas, vt dicit Herodian. in 2. de Macrino loquens. & libr. 4. in princ. loquens de filijs Seueri. & lib. 7. loquens de Gordiani electione, & videtur quòd primæ salutationes Imperatorum essent cum adoratione: vt videtur colligi ex Herodiano, lib. 5. vt in salutando Regem Israel, dicebatur, Viuat Rex, cum buccina sono quandoque coniuncto. 1. Reg. 10. 3. Reg. 1. 4. Reg. 11. 2. Paralip. cap. 23. Dan. 2. Purpura verò primum fertur delata à Rege, cùm eius tincturam Hercules Titius sic inuenisset, nã cùm canis eius comedisset conchylia, & ad eum accessisset dentibus cruentatis, inde tincturam cœpit, quam Minoidi Regi obtulit, qui primus eam gestauit, vt dicit Suidas in Hercule Tirio, & Romulus dicitur primus vsus trabea regia, quæ ex purpura, albo immixto erat, vt dicit Alex. ab Alex. libr. 5. cap. 18. Purpura tamen à Romanis concessa quandoque post est magistratibus, pueris prætextatis, senatoribus, sacerdotibus in sacrificijs peragendis, & vltimo triumphantibus, vt dicit Liuius libr. 34. Impera-

peratores Constātinopolitani puniceis vsi sunt calceis, vt ait Luitpran. libr. 3. cap. 9. In Græcia in inaugurationibus Regum, mos fuit eos ducēdi in templum, vt dicit Dyctis Cretensis, lib. 1. de bello Troia. Reges etiam Persarum consecrabātur à sacerdotibus suæ gentis in templo cuiusdam Deæ Bellonæ, vt dicit Plut. in Artoxerse. Ignis etiam præferebatur Imperatoribus apud Persas, quos vt Deum colebant, vt dicit Strabo lib. 17. & habetur in eccl. hist. lib. 7. cap. 8. & Iudith. 3. legitur, Principes exijsse obuiam Nabuchodonosori cum coronis, & lampadibus, & mortuo Rege in domibus Persarū ignis extinguebatur, quem quisque pro lare familiari adorabat, vt dicit Diod. Sic. lib. 17. quia lumen, & ignis diuinitatis est symbolum, & Sol imago quædā Dei, ad indicādum, quòd Princeps, vt Sol lucere debet inter homines, vnde & Persarum Magi ignem sacrum perpetuò conseruabant, quem tamen vt Deum falsò adorabant, donec Abdas eorum Episcopus illum sustulit, vt dicit Niceph. libr. 14. cap. 9. & vt ignis lucet, & segregat, sic Princeps lucere virtutibus debet, & segregare discolos à bonis iustitiæ tramite, si id opus bono publico sit; Fuerunt etiam signa

Impe-

Imperij fasces, & secures, quibus virgæ erant colligatæ, quas dicunt Ianum instituisse ad noxios terrẽdos, & tutandum aureum seculum, vt dicit Cato lib. de originibus. Fascibus etiam accedebat sceptrum quo Reges insigniti erant, vt ait Iustinus lib. 43. habebant enim hastas Reges pro diademate, quas Græci sceptra dixêre, & significatur sceptro disciplina Dei, qua Reges vti debẽt in imperando, vt dicit Plato in Minoe, quod & Deo tribuitur, quia ipse sit baculus, quo fulcimur ne labamur, quod & Princeps erga subditos seruare debet. Aliqua prætereà sceptra in summo imagine Ciconiæ ornata fuêre, in imo hyppopotami, quarum primũ symbolum pietatis est, secũdum violentiæ, vt dicit Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 28. ad indicandum Regem pietatem cum iustitia vti debere.

Baculus etiam virga manu regia gestata, insigne Regum erat, quam Reges Assyriorum gerebant, & ad se accedentibus porrigebant osculandam. Esther cap. 5. sic magistratus apud Germanos baculũ tenent, quẽ lata sententia, frangunt, vt potestate cessante; & Princeps Moscouiæ cùm aliquem nobilium alicui officio præponit, baculum ei dare

dare ſolet, quem reddit Principi officio finito. Diademate pro inſigni regio Armeniæ Reges vtebãtur, vt dicit Appia. Alex. de bel. Mitrid. quo vtebatur & Dauid. 1. Paral. cap. 20. & Reges Perſarũ, vt dicit Ioſeph. lib. 20. antiquit. c. 20. cũ cydari, quæ erat faſcia cerulea albo diſtincta frõti impoſita, vel purpureum diadema albo diſtinctum: vt dicit Curtius Rufus lib. 3. & 6. Reges etiam Perſarum thiaram geſtabant rectam in capite ſoli, cono in ſublimi erecto, aliorũ verò thiara deorſum vergebat, & in frontem deducebatur, vt dicit Xenophon libr. 2. expedit. Ciri. Aegyptij pro regio ſigno, Leonem, Taurum, vel Draconem fictum, vel ignem, aut arborem fictam ſupra caput geſtabant, vt dicit Diod. Sic. lib. 2. Galli nouum Regem in clypeo eleuabãt, vt dicit Herod. lib. 1. ſed poſt fidem adeptã vncti ſunt Reges illi per Archiepiſcopum Remẽſem, vel alium. Germani etiam Regem electum humeris geſtabant, & ſcuto exceptum ſuccollocabant per vices, pro regio faſtigio, vt dicit Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 28. Apud Vtopienſes manipulus frumenti geſtatus eſt inſigne regium, vt Põtificum ſtructura cerea, vt refert Thom. Morus li. 2. de Vtopia. Dux Moſcouiæ

in ecclesia Metropolitana benedicitur præsentibus Episcopis, & in sede installatus à singulis salutatur; Reges Bohemiæ inaugurantur per vexillorum traditionem: Corona nūc propriè est signum adepti principatus, qua coronatus est Alcibiades rediens ex victorijs: vt dicit Aemilius Probus in eius vita; quæ tamē coronæ diuersæ erant, vt dicit Aulus Gell. lib. 5. cap. 6. Plin. lib. 22. cap. 3. 4. 5. & 6. lib. 16. cap. 4. libr. 21. cap. 23. scilicet militares, triumphales, obsidionales, ciuicæ, murales, castrenses, nauales, & ouales. Athen. libr. 17. dipno. c. 5. 6. & 7. vsque ad 15. vbi varias refert coronarum formas, & coronarum vsus habebatur etiam apud Hebræos. Exod. 25. & 30. 3. Iudith. & corona est signum eorum qui præsunt, vt dicere videtur Hiero. in epist. ad quendam suum Leuitam, relata in c. duo sunt genera, 12. q. 1. sic Rex Romanorum electus iniungitur, consecratur, & coronatur à Papa, c. venerabilem, de elect. triplici corona, vna ferrea, quam recipit Aquisgrani, per quam Rex designatur Germanorum, tum alia ferrea Medocij oppido Longobardorū, vel palea con texta in Ecclesia Diui Ioannis, qua Longobardorum Rex creatur; tertia aurea Romę à
Papa

Papa accepta, per quam Augustus, & Romanorum Princeps nuncupatur, ex more tamen, secunda argentea traditur Mediolani. Platina in Cleměte V. & in Ioanne XXII. & de quo glo. in c. fin. de regul. iur. in 6. & in Clem. vnica, de iureiur.

CAP. III.

De modis legitimè adipiscendi Principatum.

SVMMARIA.

1 *Principatus aliquis per electionem defertur, & rectè.*

2 *Principatus quandoque per successionem defertur, & & iure.*

3 *In Principatu quis ex pluribus filijs, vel nepotibus succedat.*

4 *Principatũ an obtineat filius natus, ante adeptionem principatus, vel qui post.*

5 *In Principatu an succedat filius natus ex primogenito præmortuo, vel alius proprius filius.*

6 *Principatus an per fœminas obtineri possit.*

7 *In Principatu vt succedatur ex testamento, vel ab intestato.*

8 *Principatus an requiratur per emptionem.*

9 *Principatus sorti an committi possit.*

10 *Principatus an per contractus deferatur. & quomodo.*

11 *Principatus an bello acquiratur, & quomodo.*

12 *Princeps nouus pro veteri non est quærendus.*

1 CVM naturale sit, vt initio est dictum, vt homo hominibus principetur, & ei reliqui se regendos subijciăt, id verò iure fieri nō possit, nisi ipsis subditis consentientibus, quod fit per electionē consultatione præcedēte, sequitur, vt electio, qua quis à populis assumitur ad Principatum, prior natura, & magis legitima via cæteris sit adipiscendi Principatum.

Hæc verò electio, vel est libera de quocūque libuerit, vel restricta ad certum genus personarum, de quo Princeps eligi debeat.

Primo modo, mortuo Romulo, ob factiones, diu regnum iacuit sine rege, tum creatus est Numas, & alij reges electiui vsq; ad Tarquiniū superbum, vt dicit Liuius lib. 1. hic enim auitum regnum, quod à Seruio tenebatur, sibi rapuit vi ipso occiso, vt dicit Florus libr. 1. rerum Rom. & ex lege Romuli regum electio ad populum pertinebat, licèt sæpè populus reges eligeret, authore Sena-

Senatu, vt ibi dicit Liu. Lidij etiam quẽdam seruum Fabri plaustrarij, pretio soluto, ob eius præstantiam, Regem sibi constituêre, vt dicit Heraclides in lib. de Politijs, in politia Cymensium; Sic etiam Sosthenes Dux Macedonum ob egregia facta Rex est electus, vt dicit Iustinus in Trogo. libr. 24. Sic Deus elegit Salomonem, vt sederet in solio Dauid. 1. Paral. c. 27. 3. Reg. 10. & Nerua Coccius Imperator Traianum ob eius bonitatem, postpositis consanguineis Principem fecit, sic Bamba ab aratro electus est Hispanorũ Rex, qui Mauros deuicit, & eorũ classem succendit, vt dicit Ritius libr. 2. Regum Hispaniæ. Duces etiã dati sunt populo Israelis per Dei electionem ante regnum Saulis, ipso Deo eorum Rege extante, quòd populus ille ei esset peculiaris, donec ad petitionem populi dedit eis regem.

Aliquando peruenitur ad electionẽ Principum, quando deficit genus in principatu, qui iure sanguinis defertur, vt factũ est Imperatoribus morientibus sine filijs, & apud Argiuos deficiẽte stirpe regia Heraclidum, sic Poloni mortuo Pipiello, Piastum agricolam virum iustum, & simplicem Regẽ elegerunt, vt ait Cromerus lib. 2. & Alinomus

horto operam colendo dans, & eo ſe alens, ad Alexandrum adductus, Rex Paphi eſt deſignatus, vt d. Plut. orat. 2. de Alex. Fortuna.

Secundo modo, Principatus defertur per electionem non omninò liberam, cùm electio ad certum hominũ genus contrahitur, vt Archiduces Carinthiorum, non niſi agricolæ eligebantur, vt dicit Pius Papa in deſcri. Europæ. Sic Deus ſtatuit, ne populus aliquando ſibi Regem eligeret, niſi ex fratribus ſuis. Deut. c. 1. & 7. & refert Greg. Toloſ. de Repub. libr. 7. cap. 15. qui & dicit Imperatorem tantum Germanum, vel Gallum, ab Electoribus Imperij ex communi ſententia Doctorum, eligendum.

Et hæc Regna, quæ per electionem deferuntur, quandoq́ue in perpetuum, quandoq́ue ad certum tantum tempus cõceduntur: vnde apud Thebanos Duces certo tantùm tempore regebant, mortis pœna ſtatuta ſi id tẽpus exceſſiſſent, vt dicit Aemilius Probus in Epaminunda, & Aelianus libr. 13. de varia hiſto. Carthagine etiam bini Reges quotannis creabantur, vt dicit idem Aemilius in vita Annibalis; apud Romanos Conſules tantùm per annum imperabãt: Dictator verò qui erat ſupra Cõſules per ſex men

ſes

ſes tantùm. Liui.lib.2. Dion.Halicar.libr.5. Plutarch.in Camillo. & in Fabio Max.alibi verò dum viuunt imperant,alibi etiam cum ſuprema poteſtate,alibi cum limitata.

2 Secundo loco,ſucceſſionis iure quandoque acquiritur, vbi populi id genus imperandi admittunt, quòd licèt non ſit ita perfectum, vt electiuum, cùm hic virtute præſtantes tantùm eligi debeant,tamen id ſępè ob factiones,& ſeditiones, quæ in electionibus ſæpè contingunt,potiùs eſt,& legitimum,vbi talis ſucceſſio eſt approbata, cùm enim natura hominum auida ſit Imperij, teſte Saluſt.in Iug. & cupido potentiæ mortalibus inſita, vt dicit Tac.11.hiſto. & cunctis affectibus flagrantior ſit, vt idem ait lib.11. Ann.per ſucceſſionē malis ob id occurrentibus prouidetur, cum minore diſcrimine Princeps ſumatur, quàm quæratur, vt dicit Tac.hiſtor.11.& aliorum ſpes cohibeatur,ſi ſucceſſor non ſit in incerto: idem 11.Annal. & filius proinde talis futurus, aptius erudiatur,& imperium tutius cuſtodiatur; Sic Lacedæmones Reges duos ſæpè habebant nomine magis quàm Imperio ex duabus familijs,Proclis,& Euriſthenis,& primus ex his habebatur, q maximus natu eſſet ex liberis

eius qui regnans decessisset, qui si absque liberis decederet, eligebatur qui proximior esset consanguinitate, fœminis exclusis, vt dicit Aemilius Probus in vita Agesilai. Sic orta lite inter filios Dauid de successione, statuit vt à Salomone inchoaretur, quo postea decedente, alij successêre, vt habetur 3. Reg. cap. 1. & 11. Similiter regnum Macedonum secundùm genus deferebatur, vt dicit Diog. Laertius in Platone. & Iustinus lib. 15. quod & apud Persas est seruatum, vt dicit Strabo lib. 15. & idem trãslato regno ad Parthos est seruatum, vt dicit Ioseph. lib. 18. antiquit. c. 3. quod & Aegyptij per annos tercentum quadraginta quinque seruarunt, vt ex eodem genere semper Reges essent, vt dicit Ammon libr. 4. de gestis Franc. cap. 24. & idem seruarunt Indi, Aphri, Tartari, Turcæ, Galli, Hetrusci, & Hispani; & hoc genus regnandi probatur etiam Deut. cap. 17. & Genes. 49. & probatur etiam in c. licet. de voto. in c. 2. de suppl. negl. præl. in c. ad apostolicæ. de sent. & re iudic. in 6. & est via potior plerunque, cùm populi facilius obediant Principi consueto, quàm nouo, & difficile alienigenis subijciãtur, vnde Licurg⁹ sanxit ne peregrini in vrbem admitterentur, quod

&Ro-

& Romani quandoque lege Petronia, & Saxia sanxêre, & Athenienses peregrinos semotos à ciuibus habitare iubebant, secundò, id expedit, quia populi nouis exactionibus non grauantur, sed in impositis à patre continuatur, tertiò, quia sic vita Principis viuentis est tutior, cum insidijs non pateat, vt quando nescitur quis ex extraneis ei sit successurus, & etiam quia mortuo Principe electiuo, Respublica vexatur, & ex mutatione Principum alterius generis, facilè regna intereunt, & transeunt in aliud nomen, & ditionem; Sic Arbaces transtulit Monarchiam ex Assyrijs in Medos, quia ipse tunc erat præfectus Medorum: vt dicit Iustinus in 1. & Cirus subacta Asia, & vniuerso Oriente, à Medis ad Persas, quorum Rex erat, Monarchiæ nomen trãstulit, vt ibi dicit Iustin. & Herod. lib. 1. & Alexãder à Persis dominatum in Macedones transtulit, vt dicit Iustin. lib. 11. & 12. & Romani regna subacta proinde, sæpè nomine proprio priuarũt, & in prouincias, sub Romano nomine, cõuerterunt; ex mutatione etiam Regum ærarium minuitur, & iura Regni, dum sui omnia euertunt videntes Regem morti proximum, nec eos successuros.

3 Quòd si Regi decedenti plures filij extēt, solus primogenitus in Regno succedit, nisi mos contrarius receptus, vel lex Regni aliud exposcat, cùm eiusdem rei duo in solidum domini esse non possint, l. si vt certò. §. si duobus. ff. commod. idque ex consuetudine omnium ferè gentium seruatur, vt vnus tantùm sit Rex, & is primogenitus, arg. c. in apibus. 7. q. 1. c. §. prætereà. de prohibita feudi alienat. per Freder. Sic tamen, vt alijs filijs, integrè seruato Principatu, de pensionibus, vel alia re, ne egeant, prouideatur. Abb. in c. licet. de voto. Cardi. consil. 137. Anchar. consi. 239. Sic Lacedæmones Cleomænem Regis filium etiam non cōpotem mentis alijs filijs prætulêre, vt refert Herodo. in 5. & videtur id etiam insinuari. Deute. 21. & Gen. 49. quod & Parthi seruarūt, vt primogenitus regnaret, vt dicit Iustinus lib. 41. & Macedones. Diodo. Sicul. libr. 16. Liuius lib. 40. & Abraham Isaac primogenito cuncta quæ habebat præcipua dedit, alijs munera tantùm. Genes. 49. & apud Lacedæmones maior natu imperabat: vt dicit Plutar. in Agesilao. Sic Cirus moriturus regnum Cambysi primogenito dedit: vt dicit Xenophon lib. 8. Pædiæ Ciri. Et si duo gemini nati sunt, prior

prior editus in lucem, ſuccedit. Geneſ.25.& ſi id dubitetur, prior maſculus præſumitur genitus, quàm fœmina, l. ſi fuerit legatum. §. fina. de rebus dub. licèt vix fieri poſſit, vt vnus prius alio non natus ſit, cùm natura nõ patiatur duos ſimul edi vno impetu, l. Arethuſa. ff. de ſtat. hom. quòd ſi ex ſecto matris vtero nati ſint, ſorti res eſt committẽda, vel erit locus gratificationi ſi pares ſint meritis, vt dicit Io. And. in addit. ad Specul. lib. 4. par. 3. c. de feudis, l. ſi quis ſeruum. §. ſi inter. ff. de leg. 2. aliàs eſt dandum in dubio honeſtiori, & prudentiori, c. fin. diſtin. 97. aliàs ſi primogenitus poſtponitur, multa mala oriuntur, vt narrat Ioſeph. lib. 4. de bello Iud. c. 4. & 5. ingẽtes clades ob id ſecutas. & Pauſanias in Atticis, & Iuſtinus lib. 34.

Si verò filius primogenitus mutus, vel ſurdus ſit, aut aliter inhabilis ad regendum, non ideo primogenitus excluditur, vnde in Pãnonia Colomanus gibboſus, luſcus, claudus, & balbus prælatus eſt Alino ſecundo genito, vt dicit Michael Ritius. Sic Candace regnauit, licèt vno oculo orbata, vt & Philippus Rex: vt dict Volat. lib. 18. & Iuſtinus. Sic Oſias leproſus regno non eſt priuatus, licèt eius filius pro eo regnum adminiſtrarit,

ſtrarit,4.Reg.15.2.Paral.c.26.& Toloſ.lib.15. cap.1.de Repub.dicit,quòd licèt Papa poſſit deponere Imperatorem inhabilem, ſecùs eſſe de alijs Regibus ob id ſolùm.

Spurij tamē ad ſucceſſiones regnorū non admittuntur, iuxta probabiliorē ſententiā, & vſum:vnde in regno Sueuorū,Noruegiorum,et Gothorū fuêre excluſi ſpurij,vt etiā legitimatis per ſubſequēs matrimoniū plenè non obedierint, vt dicit Olaus Magnus, lib.18.c.6.cū & ſpurij nō poſſint dici ex ſtirpe regia legitimi, cū non ſint nati in matrimonio, vbi eſt tantùm cōiunctio legitima. Exo.20. Marci 10. cùm & hi ſoleāt eſſe ſæpè imitatores incontinentiæ paternæ, vnde & à dignitatibus eccleſiaſticis, & etiā ciuilib⁹, niſi vrgeat iuſta cauſa in contrariū,quæ ſuadeat cum ijs diſpenſandum, repelluntur, c. cùm in cunctis. c.innotuit, de elect.c.filij. c.pen.de fil.presbyt.l.3.§.ſpurios.l.ſpurij.ff. de decurio.& ſæpè huiuſmodi homines legitimis dominis necem parant,vt dominentur, vt fecit Phraatates notus Phraatis Parthorū Regis,qui patre interfecto,regnū occupauit,vt dicit Sabel.lib.1.Aen.7. ſic Iugurtha expulſo Adherbale, Numidarum regnū occupauit,vt dicit Salluſt.in bello Iugurt.

Quòd

Quòd ſi Rex ante adeptionẽ regni filium 4
ſuſceperit, & poſt alium præponi debet natus ante, cùm non ſit ſpectãda ratio temporis adeptionis dignitatis, ſed naturæ, ſic natus ex Senatore etiam ante adeptam Senatoriam dignitatem, dicitur Senatoris filius. ita Hotom. libr.2. Il.9. cap.29. l. ſenatoris filius. ff. de ſenat. ſic Darius duos habens filios Artaxerſem ei genitum homini priuato, & Cyrum Regi, de regno inter ſe contendentes, pro priori ſententiam tulit, vt dicit Plutarch. in Artaxerſe. & Diod. Sic. lib.14.

Si prætereà, Rex defunctus, relinquit ex 5
filio primogenito præmortuo nepotem, & proprium alium filium ſuperſtitem, magna eſt cõtrouerſia quis præferatur, & Greg. Toloſ. lib.7. de Repub. c.10. inclinat in ſententiam quòd nepos præferatur, arg. c.1. §. ſi ꝗs igitur. auth. de hære. ab inteſt. venien. §. cùm filius. Inſtit. de hære. quæ ab inteſta. l. ex quibus cauſis. 7. l. ſi quis prioris. C. de ſecund. nupt. idque fuit iudicatum in Anglia, & Luſitania, vt idem refert, licèt non deſint & exempla in contrarium, ac authoritates, quæ intelliguntur vbi iura regnorum aliud non diſponunt, vt ibi dicit Tholoſa. qui & cap. 11. proponit quæſtionẽ an fœminæ, vt

6 proximiores ſint capaces Principat⁹, & inclinat quòd ſint capaces, ſi aliud leges regni non non diſponant, vbi pro vtraque parte pulcherrima argumenta, & exempla adducit, & hæc ſecunda opinio eſt magis cõſona iuri, cum iure communi fœminæ ſuccedant vbique, ſi ius particulare non repugnet, §. fi. Inſt. de hære. quæ ab inteſt. l. ſi defunctus. C. de ſuis, & leg. hæred. l. cùm antiquitas. eo. l. illam. C. de collat. an verò politicè id expediat, arbitrarer id pendere ex qualitate ſubditorum, vbi enim ſint fideles, & obedientes, ſentirem id non repugnare, aliàs res nõ videretur periculo carere.

7 Tertiò, acquiritur quandoque Principatus iure hæreditario, ex teſtamento, vel ab inteſtato, in quo aduertendum, quòd aliqui Principatus, vt & feuda, dicuntur antiqui, in quibus deſcendentes, & collaterales ſuccedunt, alij paterni, in quibus deſcendentes tantùm ſuccedunt, etiamſi hæredes aliorum bonorum vltimi poſſeſſoris defuncti non ſint; alij hæreditarij, in quibus ſuccedunt tantùm qui hæreditatem nanciſcuntur, vel teſtamento, vel ab inteſtato; Vnde aliud eſt ſuccedere in regno iure hæreditario, aliud iure legis proximitatis, vel primo-

primogenituræ, quando enim regnum defertur iure hæreditario,& nouũ, vel acquisitum eſt, de quo defunctus potuit diſponere, niſi aliqua lex reſiſtat, tunc qui proximiores ſunt defuncto, ſuccedunt ab inteſtato, etiam ſi plures ſint in eodem gradu, nec tunc licet repudiare reliquum hæreditatis defuncti, retento Principatu, nec contra, cùm pro parte non liceat adire, pro parte non, l. 1. & 2. ff. de acq. hæred. Quando verò Principatus antiquus iure regni debetur proximiori & antiquiori, licet ei recipere Principatum reiecta hæreditate, niſi ei ſe obligarit, c. licet, de vot. & tunc Principatus debetur proximiori etiam non hæredi, Ioan. And. in addit. ad Spec. lib. 4. part. 3. in rubr. de feudis, facit l. vnic. §. ſed etſi, C. de lat. lib. toll.

Vbi verò Principatus eſt nouus, vel hæreditarius, vt ſupra, licet de eo diſponere, vel ſi populus conſentiat, vnde Conſtantinus magnus, tres filios hæredes Imperij, populo conſentiẽte, cui multa acquiſierat, reliquit, vt ait Theod. lib. 11. hiſt. eccleſ. c. final. Ruffin. lib. 1. hiſt. eccleſ. c. 11. Sic Attalus Pergami Rex, filiis carens, populum Romanum teſtamento ſuo hæredem inſtituit, vt dicit Iuſtinus lib. 36. pariter Auguſtus, Tiberium

hæredem Imperij instituit, & post longam disputationem, approbatus fuit, vt dicit Cornel. Tacit. lib. 1. Annal. & Sueton. in Tiberio, ca. 24. & in Augusto c. 101. & Alexander dignissimum hæredem nuncupauit, & orta cõtentione quis is esset, cum annulum Perdicæ tradidisset, annulo exemptum, is prælatus est aliis, vt dicit Iustinus lib. 12. & alij multi.

8 Quartò, ex emptione quandoq; acquiritur Principatus, vt fecit Pelops, teste Tucid. in 1. quod intelligitur modo tale sit, id est, quæsitus, vt de eo libera sit dispositio.

9 Quintò, sorti quandoque etiam adeptio Principatus est commissa. Sic ante confirmationem regni Israël, sorte diuina, Regnum Israël est delatum, post verò iure successionis. 1. Reg. c. 10. Sic Atius Rex Mæonũ genitis Lydo, & Turrheno filiis, sorte iacta, Lydum elegit, vt dicit Lesbius lib. de bello Pelasgico, & Iustin. lib. 1. & Herod. lib. 3. referunt Darium sorte electum, quòd eius equus primus vocem edidisset; idem Iustin. lib. 11. dicit, Gordium electum, quòd decretum esset eum eligendum Regem quem primum reuersi in templum Iouis euntẽ plaustro reperissent, quem regem salutauerunt,

& alij multi. quæ tunc probari poteſt, quando paritas meritorum adeſt, nec cõſtat quis primogenitus ſit, quòd duo ſimul ſint nati, vt ſupra eſt dictum, vel alij in pari gradu ſint, vbi lex primogenitum non exigit, & regnum diuiſibile non ſit, iis tamen cõſentienbus, vel arbitris ſic decernentibus ad mala futura vitanda.

Sextò, quandoque etiam per contractus 10
Principatus defertur, vt M. Antonino cum Fauſtina vxore eſt delatum imperium, vt dicit Iulius Capitolinus in eius vita: Sic Alphonſus Rex Luſitaniæ, ducta Beatrice filia Alphonſi Caſtiliæ Regis, regnum Algarbiorum in dotem accepit, vt dicit Vaſæus in Chron. Hiſp. anni 1260. ſic Tiberius Conſtãtinus Mauritio cum filia in matrimonium ei locata, imperium dedit: vt dicit Ammonius de geſtis Franco. lib. 3. c. 35. & alibi ſæpè, modo regnum in fœminas tranſire poſſit, & de eo pòſſit diſponi, aliàs non, vt ſuprà, & docet Toloſ. d. lib. 7. de Repub. cap. 17.

Septimò, bello legitimo acquiritur etiã 11
Principatus, quando ſcilicet acquiſitus erat de iure bellum inferentis, vel erat Chriſtianorum à Turcis poſſeſſus, quia tunc ex communi conſuetudine, fit occupantis: vt

dixi

dixi tract.de Bello, sic in bello licet adiuuare iustam partem fouentes, qui si principatus sibi ante debitos consequantur, si dent eorum partem iuuantibus, possunt eam legitimè retinere, vt legitur Romanos fecisse.

Ex eo autem, quod aliqui sint infideles, non licet eos spoliare dominio, quod iure gentium possidēt, de qua re latè dixi in tractatu de infidel. & tract. de bello, modò non sint subditi Christianis, per accidens tamen in aliquibus casibus, de quibus ibi, possunt bello impugnari.

Hæretici verò bello, Papæ authoritate impugnari possunt, modo quo dixi tract. de Hæresi.

12 Generaliter verò noxium est, nouo se Principi, omisso veteri, subiicere, vt pluribus probat Greg. Tolos. d. lib. 7. de Republ. cap. 17. cùm nouitates in Republicis semper sint periculosæ.

Hi sunt modi præcipui, legitimè adipiscendi principatus, vt eos omittam qui illegitimè, dolo, vi, vel aliter eos adepti sunt, quorum multa exempla recenset idem excellentissimus Tolosanus in d. eius admirãdo opere, quod ob miram eruditionem, varietatem, ac copiam rerum, cymbalum mundi

di non immeritò vocari poteſt, in eius 7. lib. prædicto, c. 13. 17. & 18.

CAPVT IV.

De diuiſione Principatus, aut diſtinctione Politiarum.

SVMMARIA.

1 *Politiarum, ſeu Principatuum ſpecies quæ ſint, & quot, & quæ quælibet.*
2 *Politia quæ inter alias ſit potior.*
3 *Politiæ vt inter ſe permutentur & commutentur.*
4 *Politiæ vt corrumpantur, & conſeruentur.*
5 *Politia quæ cuique genti magis accommoda ſit.*
6 *Politia quæ optima ſit.*
7 *Principatus eſt legitimus, vel tyrannicus.*
8 *Tyrannis quid ſit, & ex quibus dignoſcatur, & quàm mala.*
9 *Tyrannidis ſigna quæ.*
10 *Regiminis iuſti ſigna quæ.*
11 *Principatus non ambiendi, cum exemplis eorum qui illos renunciarunt.*

LICET Reipublicę nomen ſit vnum, modi tamen adminiſtrandi ſecundùm diuerſam rationem, diuerſi ſunt, vnde o- 1

mnis

mnis politica administratio, vel nutu vnius pendet, & dicitur Regalis, vel Monarchica, vel Paucorum, & dicitur status optimatum, vel Aristocratia, vel plurium, & dicitur Respublica absolutè, quãdo scilicet modus administrandi est penes populum, ita vt ad eã tam pauper quàm diues, nobilis, & plebeius bonus admittatur, cui aduersari videtur democratia, in qua solus populus, exclusis nobilibus, & probis imperat. Aristocratia composita est ex exiguo numero nobilium, & bonorum qui imperant, cui opponitur oligarchia, scilicet paucorum potentum dominatus, qui omnia ad sui potiùs vtilitatem, quàm publicam, regunt. Monarchia est cum vnus tantum ad vtilitatem publicam potius, quàm suam imperat; aduertendum enim, quòd Principatus politicus, principatui domestico respondet, in domo verò est duplex principatus, dominatiuus, & iconomicus: Primò, dominus principatur seruis: secundò, paterfamilias liberis dominatur, vt vir vxori, & filijs, qui principatus differunt, quòd in primo dominans intendit per se vtilitatem propriam, per accidens verò vtilitatem subditorum. In secundo, è-conuerso dominans per se intendit vtilitatem

tem ſubditorum,& per conſequens propriam, quatenus regimen illud cedit etiam in bonum dominantis, ſic in ciuitate, Principes, quandoque per ſe intendunt vtilitatem ſubditorum, & propriam per accidens, & hic dicitur iuſtus, & verus principatus, & propriè politicus, quandoque principantes intendunt per ſe propriam vtilitatem, & non ſubditorum,& ſe habent ad eos, vt domini ad ſeruos, & hic eſt iniuſtus principatus, cum ciuitas ſit communitas liberorum, per hunc verò diſpoticum ſit communitas ſeruorum: vt dicit Ariſt. lib. 3. Polit. c. 5. & 8. Moral. ad Nicomach. c. 10. Vnde ſurgunt alię politiæ, vt alia ſit iuſta, alia tyrãnica, de quo infra; & ſic Monarchica æquiparatur ſi bona eſt regimini patris erga filios, ſi mala, & ſic tyrannis regimini domini erga ſeruos, optimatum ſtatus eſt, vt regimen viri erga vxorem, cui cum dignitate imperat, ſic optimates ſtatuunt quæ populum decent. Hinc ſurgunt aliæ duæ ſpecies politiarum, ſcilicet potentia paucorum, vbi cenſu valentes regunt, quæ eſt peſſima, & eſt ſimilis ſocietati fratrum qui ſunt æquales, niſi quatenus ætate diſtant, vnde ſi ætatibus valdè diſtant, inter ipſos fraterna amicitia nõ eſt, &

eſt

eſt peſſima, quia non ex virtute, ſed ex diuiuitiis, & potentia ęſtimantur, & dicitur oligarchia, alia omninò popularis, vbi non ſoli boni ex populo, ſed indiſcretè omnes ad regimen, boni & mali, pauperes & diuites, plebei & nobiles admittuntur, & eſt mala, & adeſt in iis regionibus quæ ſine domino ſunt, ibi enim omnes ſunt æquales. Plato ex Dioge. in eius vita, diuidit politias in quinque ſpecies, legitimas & illegitimas; ſcilicet popularem, vbi ad imperium multitudinis res aguntur, & eius nutu magiſtratus eliguntur, & leges feruntur: & optimatum, vbi nec diuites, vel inopes, plebei, vel nobiles dominantur, ſed ij ſoli, qui in ciuitate optimi ſunt; & ſtatum paucorum, quando à cenſibus magiſtratus eliguntur, qui ſunt pauciores pauperibus; & regnum ſecundùm leges; ac tyrannidem, vbi vi ciues ab aliquo reguntur.

Poſſunt verò hæ politiæ ſimul iungi, cū magiſtratus, populus, & optimates ſunt participes honorum ſub vna ſuprema poteſtate, quæ eis impartitur prædictam poteſtatē, & hæc etiam eſt bona politia, cū ab vna poteſtate pendeat, nec politiæ confundantur, quod Ariſt. improbat 4. Polit. c. 5. 6. & 7.

Hæc

Hæc verò diuiſio iuſta eſſe videtur diſtinctio principatuum, ſemotis populari, paucorum, & tyrannica: nam politia eſt ordinatio ſupremi principatus in ciuitate, ſi ergo in ciuitate eſt aliquis, qui excedat alios virtute, par eſt eum perpetuo dominari in politia Regali, & bonorum, nam is inter tales debet principari, qui magis accedit ad principatum naturalem, & vniuerſi, vnde cor in animalibus principatur omnibus mẽbris, quia eſt pars nobiliſſima, à qua fluit virtus ad omnes alias partes, & in vniuerſo vnus eſt Deus, qui in eo dominatur, ſed qui excedit alios virtute, & ſe habet ad eos, vt cor in animali, & Deus in mundo, ob virtutis præſtantiam, hunc conuenit perpetuò, & cum pleniſſima poteſtate in ciuitate dominari, & dicitur Regnum: Aut plures dominantur, pauci tamen electi inter alios, vt virtute præditi, & cæteris meliores, ſubditorum vtilitati intendentes, & dicitur dominium, vel regimen optimatum, vel quia ptimi præſunt, vel quia ordinatur ad optimum bonum, & commune omnium ciuium: Aut multitudo dominatur, in qua ſunt multi, & maior pars boni ex bona educatione, & inclinatione ad virtutem, qui adminiſtrant,

ſtrant, intendens bonum commune, & dicitur communi nomine Reſpublica apud Ariſtot. lib. 3. Polit. ſi intendat ea quæ opus ſunt ad ſufficientiam vitæ, ad benè viuendum, & fœliciter operandum ſecundùm virtutem.

2 Ex his Principatibus, Regalis omnibus præſtat, ſi iuſtè & rectè adminiſtretur, vt in homine vnum cor, in apibus vnus Rex, & in vniuerſo vnus Deus, vt probat Ariſto. 8. Polit. cap. 10. & Plato in Ciuili, vel de Republica, & Iſocrates ad Nicoclem. cum ſi plures ſint, facilè moribus & voluntate diſſideant; & difficilè ſit populum æquè omnibus placere, & ſatisfacere, vnde factiones oriuntur ob diuerſa imperantium, & obedientium ſtudia, quod & Plut. lib. de Monarchia comprobat, & in ſacris literis vnus tantum Rex legitur conſtitutus, Deuter. 17. 1. Regum 8. & pluribus probat Toloſ. lib. 5. de Republ. ca. 3. & 4. & Bellarm. lib. 1. de Roman. Pont. modò is talis ſit, vt inter apum examina, corpore & animo aliis præſtantior: vt dicit Plato loco cita. vt contra nil eſt pernicioſiùs, quã regi per vnum tantum ſi malè adminiſtret, vt pluribus probat D. Thom. lib. 1. de regim. Princ. c. 2. & 3. & Ariſtot. 3. Polit. & Patritius Senen-

Senenſis lib.1.de Republ. Inſtit. c.1. ſubdens ibi tit.5. optimam illam eſſe Rempublicam, in qua leges iuſtæ dominantur, ſic tamen vt Princeps iuſtus pro temporum, & contingentium rerum qualitate, in aliquo eas alterare poſſit, vel interpretari, vel, melius, vbi leges deficiunt, pro ſua prouidentia prouidere, 3.Polit.cap.11. & 12. cum melius ſit bonis legibus, quàm bono Principe regi.

3 Permutantur verò ſæpenumero hæ politiæ, & mutationes patiuntur, vel conſeruantur, iuxta animorum formam qui regũt, & eorum mores; ſi enim ibi ſit alicuius ingenium vitiorum expers, nemini nocens, omnibus opem ferens, & aliis pollens quę ad virum pertinent bonum, ibi cõſtituitur regia politia, & volũtas ad bonum publicum bona; & ſi plures tales ſint, & omnium voluntas ad publicum bonum ſit, ibi optimatũ politia conſurgit, ex quibus ſi aliquis ſit ſingularis probitate, ſingulariter honoratur, cui tamen non tantum tribuitur vt abſque ſenatu, id eſt, probatorum omnium numero poſſit publica permutare, & hanc perfectam dicit Plato lib.8. de Republ. eſſe Rempublicam, in qua boni, vel vnus cum bonorum ſententia ad vtilitatem publicam omnem

nem ſolicitudinem dirigit.

Ex hac perfecta dicit Plato formari alias Reſpublicas non ita bonas, quatenus ab ea declinant, quas ad quatuor reducit. Vbi enim animi priuatorum ambitione detenti, vtilitatem Reipublicæ in ſui gloriam tranſferunt, formatur ambitioſa potẽtia, & principatus, qui licèt multa bona contineat, tamen ex hoc vitio multa mala oriuntur, nam ambitioſus non patitur ſocios in adminiſtratione, non admittit ſapientes ad regimen, ſemper pugnat, & vicinos armis laceſſit: ſecunda, dicitur paucorum priuatorum adminiſtratio, quorum Reſpublica talis erit, vt eorum animus, ſi enim auaritiæ ſint dediti, ſubditos vexant, benemeritos prætereũt, ſi libidini, in immeritos profundunt, quæ Reipublicæ ſperniciem afferunt. Sic Darius Rex quia omnia quęſtui habebat, dictus eſt inſtitor, vt dicit Herod. lib. 3. Tertia ſpecies, vbi magiſtratus à cenſu æſtimãtur, & diuites tantum, excluſis pauperibus, adminiſtrant, quæ peſsima eſt, quia dat occaſionem omnibus cumulandi diuitias, & breui ex vna fiunt duæ Reſpublicæ, vna diuitum, alia pauperum, qui ſibi ſemper inuicem inſidiantur, & diuites tenuiorum fa-

culta-

cultatibus inhiant, vſuris premunt, cogunt vendere, ex quo reddunt eos mendicos, fures, latrones, & demùm coniuratores, & Rempublicam occupantes, vnde alia ſurgit ſpecies politiæ, quæ dicitur potentia popularis, dum enim plebs videt ſolos diuites ad honores vocari, à ſe pecunias extorqueri, illos delitiosè viuere, & inde ignauos factos, libidinoſos, laboribus ineptos, audacter in eos inſurgit, & Rempublicam occupat, & hæc politia initio dulcis videtur, cum nulli cogantur magiſtratibus fungi, nulli bellum geratur, impunitè peccetur; ex qua libertate, modeſtia iacet, temperantia, ordo, & aliæ virtutes pelluntur; ſed conſurgit petulantia, imprudentia, prodigalitas, contemptus, perturbatio, & omnium vitiorum caterua, petulantiam, ingenuitatem, licentiam, libertatem, prodigalitatem, magnificentiam, impudentiam, fortitudinem vocantes, nullam rationem honeſti, vel boni habentes, & obedientia erga Principes, Magiſtratus, parentes, & magiſtros procul amotis.

Ex hoc ſtatu ſurgit tyrannis, cùm enim otiosè viuant, ſurgit pituita, quæ totum corpus conturbat, ſunt enim in multitudine a-

liqui aliis diligentiores, diuites, pecuniosi, qui ad se ideò donis trahunt prodigos, otiosos, & temerarios, quorũ ope quis primùm constituitur iudex, qui si benè iudicet, non omnibus satisfacit, vnde quærit morem gerere populo, vel diuitibus, vel sanguinem fundentibus, & cùm timeat ne interficiatur, petit à plebe milites stipatores, vt saluus sit, quæ illi obsequitur, is verò factus militibus securior, incipit potentes pellere, & occidere; omnes initio salutat, recusat nomen Principis, multa pollicetur publicè, & priuatim, ære alieno liberat, agros populo distribuit, & familiaribus suis, & se mansuetum simulat; qui bella noua excitat, externis hostibus iam sibi conciliatis, vel extinctis, vt populus duce egeat, & efficit, vt ciues pecunias conferentes pauperes fiant, & in operibus occupat, ne insidias instruant, & sibi contrarios hostibus obiicit, milites mercede conducit, pecunias exactionibus grauibus colligens, & sic demùm tyrannus fit: vt ibi dicit Plato, ad quæ vitanda, oportet, vt Respublica non permittat quicquam contra leges, & patrios mores fieri, & attendat initia administrationum cuiusque, ne inde aliquod malum Reipublicæ impendat,

dat, vt dicit idem Plato lib. Ciuili, vel de Regno.

Et ita sunt tres politiæ, vnius, scilicet Regalis, & contraria tyrannidis, paucorum regimen, isq; optimatum status, & contraria paucorum potentia: tertia, dominatio multitudinis, quarum vna seruat leges, & ex bonis constat, & dicitur Respublica, alia contra, & dicitur status popularis.

Corrumpitur etiam Monarchia, præter supradicta, quando Princeps leges non seruat, & infert contumeliam subditis, in honore, vel corpore, si timeatur à subditis, vnde Artaphenes conatus est amouere Xersem à Monarchia, quia timebat eum ob crimen commissum contra Darium; Contemptus etiam corrumpit eam, quando regnans nihil facit dignum Principe, vt quia ebrietati, & voluptatibus se dedat, & ex aliis causis quæ infra, vbi de seditionibus agetur, explicabimus. 4

Corrumpitur etiam status optimatum, quando in ciuitate sunt multi versuti, qui exterius videntur virtuosi, & ideò non potest impediri, quòd non administrent, qui ex calliditate inueniunt vias quibus turbēt statum optimatum, & ipsi ad id perueniant:

Secundò, quando in ciuitate ſunt magni, & virtute præditi, qui vilipenduntur, tales enim excitant ſeditiones: Tertiò, quando alij ſunt nimis egeni, alij nimis abundant, pauperes enim excitant ſeditiones, vt rapiant de bonis diuitum, vt contigit in Lacedæmonia. Quartò, quando aliquis eſt magnus, & potens, & appetit ſolus dominari, per ſeditionem dominium tentat; Reſpublica verò corrumpitur modis ſupra dictis, maximè ſi iuſtitia ibi non adminiſtretur, vel ſi diuites grauantur, & plus tribuitur pauperibus, quàm diuitibus, quia inſurgunt diuites, & mutant Rempublicam in ſtatum paucorum, & èconuerſo ſtatus paucorum conuertitur in Rempublicam, ſi inopes grauentur, qui inſurgunt, & mutant ſtatum paucorum in Rempublicam, ſimiliter corrumpitur ſtatus paucorum, ſi oritur diſſenſio inter pauperes populares, & diuites principantes, ſi enim diuites imponunt onera grauia, ſurgit multitudo, & pellit diuites, & fit ſtatus popularis. Secundò, ſi diuites inter ſe diſſentiunt, vel quia aliqui tantùm principent, & alij excluſi ſint, vel ob aſperam dominationem, & quandoque ob nuptias; ſic enim deſtruitur eorum politia. Tertiò, ſi otio, & luxuriæ ſe

ſe dedunt, ob quod ſua conſumunt, ſic enim quærunt Rempublicā adminiſtrare, & eam turbare.

Conſeruantur verò politiæ, ſi non fiat tranſgreſſio etiam minima alicuius ſtatuti, quia aliter id multiplicatur, & demùm tota politia deſtruitur. Secundò, cauendum ab adulatoribus ſe coniungentibus multitudini, quia dicunt quæ placent vulgo ob proprium commodum, non commune. Tertiò, ſi magiſtratus breuis temporis ordinentur, vbi plures dominantur, quia ſic cauetur inuidia, cū omnes honores participent. Quartò, ſi auferantur contentiones, quæ ſunt inter nobiles, & ignobiles de dignitate, & ortæ ſedentur. Quintò, vt quis non permittatur creſcere in dignitate ſupra proportionē & virtutem ſuam, & in diſtributione honorum ſeruetur quod à lege eſt ſtatutum. Sextò, vt conſtituātur magiſtratus, qui ſpeculentur ne ciues excedant in victu, & veſtitu, & ſciant vnde viuant, & attendant ne ciues ſimul contendant, & vna pars contra aliam non inſurgat. Septimò, ne principatus ſit lucratiuus, nec vendatur. Octauò, ne diuites damnificent pauperes in politia populari, nec alia. Nonò, quòd in politia pau-

corum curam habeant pauperum, & ideò officia quibus ſalarium conſtituitur, pauperibus ciuibus tribuant, & bona, ac officia tribuantur his qui minus de Reipublicæ honoribus participant, vbi ſunt diſtribuenda. Decimò, quòd ad magiſtratus eligantur ij qui id ament, aliàs de eo non curabunt. Vndecimò, vt habeant authoritatem & potentiam ſufficientem ad ea operanda, quæ magiſtratus requirit, & vt habeant virtutem & iuſtitiam. Duodecimò, in popularium ſtatu non eſt auferendus magiſtratus de manu diuitum, vt aliis detur, niſi cauſa ſubſit; vt in politia paucorum non debent eſſe populo aduerſi, ſed patres. Decimotertiò, quòd ciues erudiantur in obſeruantia legum.

In particulari verò conſeruatur politia Regalis, ſi non permittantur regni Principes ſeditiones inter ſe, vel Principem excitare: ſecundò, ſi Rex iuſtè viuat, & ſecũdùm leges ad publicum bonum: tertiò, ſi non velit omnia per ſeipſum gerere, ſed partem ſuæ poteſtatis aliis impartiatur, vt ſenatui, quia ſic minus apparet ſuperbia, & modeſtia, omnibus grata, conſurgit.

Status verò optimatum ſeruatur, ſi de populo ſumatur tãta multitudo bonorum,

quæ

quæ ſimul cum gubernantibus Rempublicam potentior ſit diuitiis, & aliis rebus internis, & externis, quàm multitudo non participans, leges obſeruando, & iuſtè viuendo, ac regendo: præponendo in particulari magiſtratus cauſis criminalibus, & ciuilibus, foro, & rebus venalibus, iuri ædificiorum, alios redditibus publicis, alios qui apponant ſignum contractibus, & iudiciis, alios qui exequantur ſententias damnatorum morti, & reos cuſtodiant, alios qui rebus bellicis præſint, fide præſtantes, alios prudentia & fide conſpicuos, qui pręſint ciuitati, bellicas expeditiones, mœniorũ cuſtodiam, deſcriptionẽ ciuium, & bonorum publicorum & priuatorum gerant, qui plures ſint, alios qui rebus comunibus præſint, & requirant rationes de receptis, & delinquentes corrigant, alium ſuper omnes, qui dominium habeat ſuper omnes, à quo omnes recipiant authoritatem, & rationem, & modum agendi, ad quem finaliter omnes operationes ciuitatis referantur, cum magna poteſtate coactiua; alium qui diuino cultui intendat, vt templa conſtruãtur, & conſeruentur, & prælatis in his opem ferat quæ ad diuinum pertinent cultum.

Status demùm popularis conſeruatur, & rectus ſit, ſi ſtudeatur non placere multitudini tantùm, ſed magis eius ſaluti. Secundò, ſi bona damnatorum ſacra fiant, & in publicum non redigantur, quia ſic populus minus cupidè damnabit, cum nil ex damnatione ſit percepturus, & omnes ab iniuriis deſinent, cum æqualis ſit omnibus pœna. Tertiò, vt raræ ſint publicæ accuſationes, magna conſtituta pœna in eos qui falsò accuſant. Quartò, vt magiſtratus duplices ſint alij per ſortem, alij per electionem conſtituti, cùm enim popularis ſtatus reſpiciat libertatem, in hoc optatis potiũtur, dum per vices imperant, & parent, ſic tamen vt ſorti non committantur magiſtratus, niſi qui nõ egent peritia, vel arte, vt & à nullo cenſu debet magiſtratus fieri, vel pendere, vel ſaltem à minimo, & vt magiſtratus à nullo, niſi ſemel adminiſtrẽtur, niſi rarò, & per annos paucos, exceptis his qui in bello verſantur, vt etiam concedi iis debet, vt poſſint intereſſe præcipuis conſiliis, & de Republica ſtatuere, & vt lucra, & honores participent, vt dicit Ariſt. 6. Polit. c. 5. cauendum etiã in hac politia, ne diuites inſurgant in populum, & ne idem ſit dux belli, & exercitus, ac populi ſimul,

ſimul, ſed diuerſi, ac cauẽdum à perfidia ducum, & conſulum populi.

Hæ ſunt generales diuiſiones politiarum, & cauſæ earum mutationis, corruptionis, & conſeruationis, qui hæc latiùs videre cupit, videat Ariſtot. lib. 5. & 6. Politic. & ibi Chriſ. Iauellum, & Vitum Gozium. Plat. lib. de Republica, maximè 8. & de Legibus, ac lib. Ciuili, vel de regno. D. Th. lib. 4. de regimi. Principum, Franciſcum Patritium in eius libris de Inſtitutione Reipublicæ, & alios præſtantes viros, qui de his excellentiſſimè egêre.

Aduertendum tamen, quòd idem Principatus omnibus non æquè nationibus conuenit, vbi enim populi barbariem quandam redolent, & animo ſunt deiecto, ibi ſtatus Regalis maximè conuenit, cùm ei omnes facilè obediant, vt Aſiatici, & Perſę ſe habent: vbi verò populi ingenio pollent, optimatum ſtatus ibi maximè conuenit, cùm omnes in adminiſtratiõis regimine participare cupiant, vt in Græcia, & Italia contingit; vbi demùm populi ſunt turbulenti, ſtatus popularis, vel Reſpublica eiſdem magis aptatur, modò tamen ad verum & rectum adminiſtrationis ſtatum reducatur: vt inquit 5

clarissimus Paruta eius politicæ lib. 3. Vel vt dicit Aristot. lib. 4. de Republ. ad fin. in ciuitate in qua superat pauperum multitudo, ibi competit status popularis, vbi verò magis abundant diuitiæ, & nobilitas, quã multitudo proportionaliter, ibi competit status paucorum, iuxta diuersas species status paucorum, & popularis, quam ibi Aristot. ponit.

6 Maximè verò probatur politia, quæ ex Regali, Populari, & Optimatum fit mixta, & nulla est quæ mixtionem illarum aliquam non habeat, licèt nominetur ab eo quod prædominatur; vt in Dynastia Aegyptiorum, & Hetruriæ plures erant Reguli, qui vno summo subiiciebantur, qui erat Princeps dum viueret, alij singulis annis mutabantur, vt dicit M Cato in fragmentis, de originib. Sic Lycurgus Regibus potestatem dedit bellorum, magistratibus iudicia, senatui legum custodiã, populo potestatem creandi magistratus: vt dicit Iustin. in 3. apud Germanos habebant suos Reges, sed conueniebant in vnum consilium, vt turbæ placebat, & ibi Principes eligebantur qui iura dicerent: vt dicit Corn. Tac. de morib. Germa. in Gallia penes regem omnium rerum summa,

ma, ſed cum conſilio virorũ electorum, & legibus, quod & in Hiſpania ſeruatur, & Venetiis, vbi Dux Principis locum tenet, conſilium Rogatorum optimatum, & magnum conſilium, quod eligit magiſtratus, populi.

Diuiditur vlterius temporalis Principatus alia ſui diuiſione in legitimum, & tyrãnicum: legitimus eſt, qui ad aliquem, vel populi electione, vel legitima ſucceſſione deuenit: tyrannicus, qui violenter, vel malis artibus, & iniuſtè adeptus eſt, vel vbi Reſpublica à nobilitate regitur, quando populus ſurgit contra nobilitatem, & ſibi duces conſtituit, hi enim tyranni dicuntur apud Philoſophum 5. Poli. c. 10. & Bart. tract. de tyranno, Ariſt. 3. Polit. c. 10. & in hoc ſenſu accipit Caiet. 2. 2. q. 64. art. 4. Dom. Sot. de iuſtit. & iure, lib. 5. q. 1. art. 3. dicentes, & talem poſſe licitè occidi, cum ſit hoſtis populi, & oppreſſor libertatis, & illegitimus poſſeſſor, & hoc pacto fauore populi tyrannus eſt effectus Panætius in Leontinis, Cypſelius Corinthi, Piſiſtratus Athenis, & Dionyſius Syracuſis: vt ibi dicit Ariſt. Violẽter verò, & fraude, Othon Imperator, qui occiſo Galba, Imperium, pecunia, & ſceleſte eſt cõſecutus, vt inquit Xiphilin. ex Dione in 7

Othone, & Didius Iulianus, vt idem dicit ex Dione in Didio Iuliano, & Gygis hoc pacto imperio Lydiorum potitus eſt, vt inquit Herodot. lib. 1. Darius quoque dolo Perſarum imperium obtinuit, & demùm ipſe miſerè eſt obtruncatus: vt inquit Iuſtin. lib. 1. quæ omnia fuêre magna latrocinia, vt & furtum, paruum eſt regnum, vt inquit Auguſtin. lib. 4. de ciuit. Dei, ca. 4. & refert Cic. lib. 3. de Repub. teſte Nonio Marcello quoq; qui & omnes miſerè interiêre, regnũ enim malis artibus comparatum, & vi retentum, non poteſt perdurare, vt inquit Demoſthe. Olynth. 2. & Iuuenalis Satyra 10. & Iulius Cæſar ab amicis eſt occiſus, vt dicit Suet. in Iulio, c. 82. quod & Domitiano, & Pertinaci euenit, vt dicit Herodia. lib. 2. & vetus eſt adagium, tyrannos non ſeneſcere, qui & ſemper cum timore viuunt.

8 Rurſus legitimus Principatus diuiditur, in iuſtè rectum, & iniuſtè, vel tyrannicè, vt dicit Sen. lib. 1. de clem. cap. 11. & 12. Ariſtot. 3. Polit. cap. 10. Plato lib. Ciuili, vel de regno. Iuſtè rectum, eſt, cum liberorum multitudo à regente ad bonum commune multitudinis ordinatur, ſi verò regimen non ad bonum commune multitudinis, ſed bonum pro-

propriũ ipsius regentis ordinetur, regimen est iniustum, & peruersum, vt enim pastores bonum gregis, sic rectores bonum multitudinis quærere debent, & si talis oppressio fit per vnum, tyrannis dicitur, & tyrannus vocatur, si verò per plures, si per paucos, oligarchia dicitur, id est principatus paucorũ, qui per diuitias opprimunt plebem, & sola pluralitate à tyranno differunt, si verò huiusmodi regimen iniustum per plures exerceatur, democratia vocatur, scilicet potentatus populi, quando scilicet plebei per potentiam multitudinis opprimunt diuites. Si verò vnus iustè regit ob bonum multitudinis, Rex vocatur: vt inquit D. Thom. d. c. 1. 9
Signa verò tyrannici regiminis, & intentionis tyrannicè regere, plura sunt. Primò, si is ciuibus adimat arma, sine causa, timens ob iniurias eis illatas, ne ab illis offendatur, & indebitè vtitur peregrinorum opera: vt inquit Philosoph. 5. Polit. Secundò, cùm nobiles, & potentes exilio tradit, nisi tramite iustitiæ id agit, cùm tyrãno opus sit, vt semper bellum gerat, vt inquit Plato, de Repub. libr. 8. Tertium signum est cùm ditiores, & potentiores in illa prouincia existentes neci tradit, ne contra eum insurgant. Quar-

tum, ſi ſapientes interimat, ne ob prudentiam artem diſcant ab illo ſe tuendi. Quintum, ſi prohibet conuiuia, & hominum congregationes, & ſcholas, ne ſimul conſulant, qua ratione ab eo ſe defendant. Sextum, ſi fouet diſcordias inter ciues, vel curat eos ad inopiam reducere, vel laboribus grauibus eos implicatos detinet, vel cogẽdo eos perſoluere impenſas ad onera publica ſpectãtes, ex proprijs pecunijs, & nõ ex publico ærario, vbi Princeps id poteſt; vel eos grauãdo iniuſtis, & grauibus exactionibus, vel eos in bellis inteſtinis nutriẽdo, ſic enim ad egeſtatem facilè reducuntur. Septimum, ſi amicis non fidit, cum tyrannica natura, libertatem, & veram amicitiam nunquàm gũſtet, vt inquit Plato libr. 9. de Repub. & Ariſto. ait 1. Polit. Tyrannorum eſſe nullam amicis fidem habere. Octauum, ſi ſtudet, vt mulieres viris ſint ſuperiores, vt ſic eorum arcana ſibi reuelentur. Nonum, ſi abſque cauſa familiares ſibi extraneos adhibet, & non proprios ciues, vt enim regis proprium eſt vitam ſuam ciuium cuſtodiæ demandare, ſic tyranni eos vitare, cum ob iniurias eis illatas vereatur ne illi vitam præripiant. Hæc & huiuſmodi indicia ſunt tyran

nicæ

nicæ gubernationis, quæ recenſet Philoſophus 5.Polit.c.10.& 11.non vt quis id ſequatur, ſed vt Reges caueant ne prædicta incurrant, ne infamem tyrannorum notam ſibi vendicent, & per conſequens regni amiſſionem, quod per cõtumeliam, vel contemptum ſubditorum, & iniurias illis factas, ac rerum ablationem ſæpè cõtingit, vt inquit Ariſto.d.c.10.vbi ad hoc multa exempla adducit; Signa verò regiminis iuſti ſunt, vbi Rector non proprium cõmodum, ſed multitudinis ſpectat, & cuſtos vult eſſe, vt qui diuitias habent nil iniuſtum patiantur, nec populus contumelijs afficiatur, & eius obiectum eſt id quod eſt honeſtum, tyranni verò quod ei placet, vt inquit Philoſophus d.c.10. prætereà finis regis eſt vnitas conſociatæ multitudinis, quod per pacem fit, & vt eam in pace ſeruet, vt inquit D.Tho.d.lib. 1.cap.2.quærẽdo ex regimine non gloriam, & laudem humanam, is enim non eſt debitus finis, cùm non ſit ſufficiens præmium virtutis, cùm nil gloria ſit fragilius, & leuius; prætereà id non expedit ſaluti ciuium quam regit Rex, cùm ſæpè pro eorum ſalute, propria gloria, & exiſtimatio ſit contemnenda, aliter periculo eos exponeret, Vnde

Vnde Torquatus filium alioqui victorem occidit, quòd contra eius mandatum cum periculo multitudinis ob gloriam dimicasset; & gloria nimis exile esset pręmium pro tot laboribus, quos subire regem oportet; sed ideo ad regendum moueri debet, vt à Deo laborum præmium, & charitatis, ac solicitudinis erga multitudinis bonum exhibitæ, expectet, vt inquit D. Thom. libr. 1. de regim. Princ. cap. 7. cùm nil aliud quærere debeat Princeps, quàm beatam subditorum vitam, ob quam simul cõueniunt homines, vnde mos erat apud Persas, vt mane surgenti Regi è lecto, nunciaret quidam, vt euigilaret ad curandum populum, quem Deus illi commiserat; & Reges eorum peragrabãt omnes prouincias, vt viderent quid opem regiam desideraret, vt inquit Plato in Minoe fecisse etiam Minoem Cretensium Regem; vt iustitia coleretur, & egentibus subueniretur, atque oppressis, & bonum Regis munus executioni daretur; id etiam aduertendum, vt suprà, dominiorum qualitates euerti, & ex euẽtibus diuersas recipere species, si enim Rex tyrãnicè regat, facilè à virtute præditis ciuibus regno pellitur, qui nõ valentes seruitutem pati, populi se caput

consti-

conſtituunt, & optimatum Rempublicam introducũt, qui ſi temporis progreſſu à virtute deficiunt, populum contra ſe accendũt, qui, erepta ab eis poteſtate, illam exercet prius modeſtè, poſtmodum tyrannicè. vnde via aperitur ciui alicui potenti eam ſub vnius dominio reducendi denuò, vt inquit Clariſſimus Paruta, loco cit. qui & ibi dicit, Principatum conſtantem ex ſtatu Regali, Optimatum, & Populari, omnibus eſſe perfectiorem, quo dicit, Rempublicam Venetam conſiſtere, dum Princeps in ea conſtitutus Regis vices gerit, cõſilium Rogatorũ Rempublicam repræſentat, & conſilium generale ſtatum popularem, & idem dicit, in Regnis Galliæ, Germaniæ, & Hiſpaniæ ſeruari, dum ibi Princeps ſupremus ſine procerum aſſenſu grauia non decernit; quæ tamen non vacant difficultatibus, cùm Venetijs populus ab omnib⁹ publicis ferè muneribus excludatur, quod non conuenit ſtatui populari, & in Gallia, & Hiſpania Reges omnia per ſeipſos expedire valent, licèt vt Principes ſapientes, ex legum condicto, procerum conſilio vtantur, vt & ab ijs approbata promptius executioni mandentur, Imperium tamen Venetum, vt optimè conſtitu-

ſtitutum, aliquam eius mixtionis participationẽ habet, cùm & populus aliqua officia participet; Verum eſt tamen ea imperia aliqua ratione miſtam quãdam adminiſtrationem præſeferre. Inter omnia verò Imperia, debilia quę ſuæ tuitioni ſatis non ſunt, facilè patent interitui, vt & potentia, cum inuidijs, & per conſequens oppreſſionibus obnoxia ſint, medio verò modo ſe habẽtia durabiliora ſint, cùm ſatis ſint ad ſua tuenda, nec inuidiæ malo pateant, & idem etiam eligibilius eſt, cùm dominij præſtãtia in eius amplitudine non conſiſtat, ſed in recta adminiſtratione, vt omnes ſentiunt.

11 Ex quibus dignoſcere licet, principatũ, cùm tot ſolicitudinibus ſit ſubiectũ, optandum non eſſe, cùm & natura fluctuans, ac inſtabile ſit, vt dicit Taci. lib. 1. Annal. & Senec. epiſt. 92. & Liu. lib. 37. ac odijs ſubiectus: vt dicit idem Sene. in Theb. vel ob Principũ ſuperbiam, aut impotetiam, vel quia nemo volens alteri imperium concedit, vt dicit Salluſt. ad Cæſar. & ideo inſidijs etiã, vt infrà ſubiectus eſt, vt dicit Attius, vnde & Reges ſemper in timore ſunt, vt dicit Salluſt. in Iugurt. & poſtquàm eũ eſt quis adeptus, vti debet in regendo defenſione quæ in mili-

liti-

litibus consistit, munimentis, custodibus, & virtute: vt dicit Sene. lib. 1. de Clem. & Tacit. lib. 1. Annal. de quibus suo loco plenius agetur, qui & si vicinum Principem potentem habet, pauere debet, & eũ beneficijs sibi deuincire; quæ considerãtes multi recusarunt Principatum, vnde Pittachus Mytilleneus illum recusauit, dicens, arduum esse Principem, esse bonum, quem tamen notauit Solon, dicens, ardua esse & pulchra, vt dicit Diogen. lib. 10. sic Audentius electus Imperator, mortuo Antonino primo, recusauit Imperium senectutẽ excusans, vt dicit Herodic. in 4. Sic Ioannes tertius, Dux Venetiarum, cùm morbo laboraret, Petrum Cãdianum sibi subrogari petijt, vt dicit Egnat. lib. 4. de Venet. Princ. c. 1. Fulg. libr. 4. c. 1. & Pittachus Mytilleneus, vt suprà, parta victoria, imperium deposuit, vt dicit Valer. libr. 6. cap. 5. quod fecit & Q. Cincinnatus, & Michael Imperator Orientis, vt dicit Constantinus Manastes in eius historia; quòd diadema sit magis nobile, quàm fœlix, vt dicit Valer. libr. 7. c. 2. & res magni momenti sit laudabiliter imperium administrare, & animis dominari, vt dicit Xenophon libr. 1. Pædiæ Ciri. Stob. serm. 47. ob onera principatus, cùm

cùm Principis ſit etiam non ſolùm in generali, ſed & in particulari, curam ſubditorũ habere, eos à malis, & iniurijs tuẽdo, & eorum vitas, ac res ab hoſtibus internis, & externis conſeruando, ac eos via religionis, iuſtitiæ, & aliarum virtutum ad æternam beatitudinem dirigendi, & aſſiduò curam adhibere, vt eorum beneuolentiam, abundantia annonæ, & alijs operibus bonis ſibi conciliet, ne eius vita, vel imperium ipſorũ inſidijs pateat, & maximè ſi nouus in dominio, vel populis inquietis dominetur, quod & alij multi fecerunt, & alij ob metum illi ceſſere, vt Octauius nepos, & adoptiuus Cæſaris: vt dicit Dionyſ. libr. 44. & 52. hiſto. Zonaras in vita Octauij, vt & Carolus I I. poſt multas victorias; corpore, & mente laborans depoſitus eſt ab imperio, vt dicit Oto. lib. 6. cap. 9. & 10.

Cap. V.

De poteſtate Principum.

Svmmaria.

1 *Principes poteſtatem habent à Deo, etiamſi mali ſint, & illis eſt obediendum.*

2 Prin-

2 *Principes Christiani possunt condere legem, quæ obliget etiam in conscientia.*

3 *Principes possunt per se, & alios publica iudicia exercere, & sontes gladio de medio tollere.*

4 *Principes Christiani possunt bella gerere, & quibus concurrentibus, quibus non, & quid in eis liceat, vel non.*

5 *Principes possunt exigere tributa, & vectigalia à subditis, & quibus concurrentibus, quibus non.*

6 *Princeps solus in particularibus casibus, quæ possit.*

7 *Principis cõcessio, vel rescriptum, vt sit interpretandum.*

8 *Princeps quibus priuilegijs gaudeat.*

CVM potestas dominium cõsequatur, 1
iccirco primum sit dictum. Principes potestatem à Deo habent; probatur, nam Exod.22. Iudices populi à Deo vocantur Dij. & Psal.81. quia vt dicit Iosaphat.2. Paralip.19. non hominum, sed Dei iudicia exercent, id est loco Dei iudicant: vnde & Moyses Deut.1. monet Iudices, vt iustè iudicent, quia iudicium Dei est, & Prouer.8. Per me Reges regnant. Matth.22. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari. Roman.13. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit

ſit, non enim eſt poteſtas niſi à Deo. 1.Timoth.1.

Præterea ſi Principatus non eſſet bonus, viri ſancti non eũ geſſiſſent, at legitur Melchiſedech, Ioſeph, Moyſem, Dauid, Ezechiam, & alios viros ſanctos Principes fuiſſe politicos, ergo, & Ioan.4. Regulus credidit in Chriſtum, & Act.13. habetur, Proconſulem conuerſum à Paulo, nec ob id depoſuiſſe magiſtratum.

Idem probatur rationibus ſuprà deductis ad probandum Principatum eſſe à natura, quod verò eſt à natura, eſt & à Deo, prout eſt ens, & proinde bonum, ergo.

Vlteriùs idem probatur, ratione entis, nã omne ens oportet ad primum ens reducere, vt ad principium omnis entis. 2.Metaph. qua ergo ratione ens ex primo ente dependet, eadem & dominium, quod ſuper ens fundatur, & tanto ſuper nobilius ens, quantum & ad dominandum ſuper homines in natura eiſdem præponitur, vt ergo omne ens à primo ente procedit, quod eſt prima cauſa, ita & omne dominium à primo dominante, & primo ente. Præterea omnis multitudo ab vno procedit, & per vnum menſuratur. 10. Metah. ergo & multitudo domi-

dominantium ab vno dominante originem trahit, qui eſt Deus; vlterius, ſicut ſe habet virtus ad ens cuius eſt virtus, cùm fluat ab eius eſſentia. 2. de Cœlo, ſic ens creatum ſe habet ad increatum, qui eſt Deus, ſed omne ens creatum ab increato trahit originem, ergo & virtus creata ab increata, id verò eſt in dominio, quia non eſt dominium vbi nõ eſt potentia, id eſt virtus, ergo omne dominium erit ab increata virtute, qui eſt Deus; vnde dicitur Eccleſ. 1. quod vnus eſt Altiſſimus omnium creator, Omnipotens, Rex potens, metuendus nimis, ſedens ſuper Thronum, dominans Deus, & Hebr. 1. quod omnia portat verbo virtutis ſuæ; vnde non eſt, quòd homo glorietur de dominio, quod habet à Deo: vt habetur Eccleſ. 32. Rectorem te poſuerunt, noli extolli, ſed eſto in illis, quaſi vnus ex illis.

Idem etiam probatur ratiõe motus, nam omne quod mouetur, ab aliquo mouetur. 8. Phiſ. in mouentibus verò & motis non eſt abire in infinitum, ergo oportet venire ad aliquod mouens immobile, quod eſt Deus, inter omnes verò homines, qui plus habent de ratiõe motus, ſunt Principes, ob curã regiminis, ergo ipſum motũ non poſſunt ꝑficere

cere, niſi per influentiam, & virtutem mouentis primi, qui eſt Deus. Præterea per ſuperiora corpora mouentur inferiora cœleſtia, ſcilicet per octauã ſphæram. 2. de Cœlo, ergo magis ſpirituales ſubſtantiæ à ſuperiori mouentur, per influentiam eis ab illa inditam, qui Deus eſt, inter homines verò, Principes magis egent diuina influentia in regendo, ergo eam à Deo recipiunt. Præterea omnes res à diuina prouidentia ordinantur ad proprium finem, ergo quanto res erit nobilior, eò magis ad illum ordinabitur, ſic eſt Princeps, ergo; vlterius finis Principis eſſe debet, vt homines viuant ſecũdùm virtutem. 2. Ethic. ſed ad hunc finem venire non poſſumus ſine motione diuina, vt nec lucidum luceſcit ſine virtute lucis. Iſa. 26. omnia opera noſtra operatus es nobis Domine. Præterea finis mouet agentẽ ad agendum, intentum verò Principis eſſe debet, ſe ipſum, & populum ad æternam ſupremamq́ue beatitudinem dirigere, quæ in viſione Dei conſiſtit, ſed ad id ſine diuina influentia peruenire non licet, quæ radios diuinæ bonitatis ſuæ ſuper Regem dirigit, vt rectè regat, & ſicut paſtor bonus inuigilet ſuper gregẽ, & ſuper ſubditos, vt virtuosè viuant,

per

per quæ demùm ad ſupremam beatitudinẽ aſcendant, ergo D. Tho. lib. 3. c. 1. 2. & 3. de regim. Princ.

Ampliatur, vt etiam in malis Principibus adſit poteſtas à Deo ipſis data; probatur Sap. 6. à domino data eſt poteſtas vobis, & cùm eſſetis miniſtri Regni illius, non rectè iudicaſtis. Ierem. 27. Ego dedi, inquit Dominus, omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis. Dan. 2. Tu es Rex Regum, & Deus cœli dedit tibi regnum, Rom. 13. 1. Petr. 2. vbi Regibus eſt obediẽdum, licèt tunc eſſent tantùm infideles.

Idem diffinitur in Conc. Conſtantienſi, ſeſſ. 8. & 15. vbi contrarium errorem eccleſia damnat.

Idem probat etiam Auguſt. lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 21.

Secundum dictum. Principes Chriſtiani poteſtatem habent condendi leges, proba- 2
tur Prou. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Iſa. 33. Dominus rex noſter, Dominus legifer noſter. Prætereà ad Regem pertinet iubere, & iubendo dirigere, ſed lex eſt ipſa iuſſio, & regula, ergo ſi Chriſtiani poſſunt eſſe Principes, poſſunt & legem condere: & probatur ex Au-

gust.libr.19.ciuit.Dei, cap. 17. Præterea id probatur ex necessitate legum, nam Christiani, ex eo quòd tales sunt remanēt ciues, & membra Reipublicæ, ergo egent aliqua regula, qua dirigantur in eorū actionibus, & commercijs, lex naturalis ad id non sufficit, quia tradit tātùm præcepta generalia, lex euangelica, tractat de cœlestibus tantū: lex vetus politica cessauit, quia conueniebat solùm populo Iudaico, & in illo statu, licèt & nunc non sit illicitum vti aliquibus præceptis iudicialibus illius legis, vt inquit D.Tho.1.2.q.104.art.3. ergo est necessaria aliqua alia regula, scilicet arbitrium iudicis, vel lex ciuilis authoritate Principis constituta, melius verò est regi legibus, quàm solo Principis arbitrio, vt docet Aristot.lib.3. Polit.cap.11. primò, nam facilius est inuenire vnum, vel duos bonos sapiētes, quàm infinitos, sed si Respublica regi deberet arbitrio Principum, oporteret omnes esse tales, quod reperiri impossibile ferè est, in legibus verò condendis, sat est, quòd vnus, vel plures semel fuerint sapientes, qui leges illas condiderint; prætereà, qui leges condūt plures sunt, & diligenter eas examinant, Princeps est vnus, & sæpè repentè iudicare debet

debet ergo; præterea lex libera est à passionibus, non irascitur, non ducitur amore, ambitione, & huiusmodi, quæ in vno homine cõtingere possunt, & ex alijs quæ probat Bellar. lib. 3. de eccl. milit. c. 10. & ego dixi suprà tract. de Legib. & probat Patritius lib. 1. de Repub. tit. 5.

Ampliatur, vt lex ciuilis obliget in conscientia, vt & lex diuina, licèt sit minus stabilis, quàm diuina, probatur, nam obligatio est essentia legis, vel eius propria passio, cùm enim lex dirigere habeat homines in eorum actionibus, oportet vt eos obliget, vel à Deo, vel à Rege, Episcopo, vel patre feratur, nam cùm lex sit regula fidei, & morũ, sicut in naturalibus, vbi receditur à natura est monstrum, & peccatum in natura, & recessus à regula artis, est peccatum in arte, sic recessus à lege, quæ est regula in moribus, est peccatum in moribus. Idem probatur Roman. 13. & ex alijs quæ deduxi suprà tracta. de Legib. vbi de lege humana est actum, & ex alijs quæ adducit Bellarm. loco citato, cap. 11.

Tertium dictum. Principes, & eorum delegati, possunt publica iudicia exercere, lites dirimendo, & iudicando inter homi- 3

nem,& hominem: probatur,nam ſcriptura ſolet ferè coniungere Regem, & Iudicem. Pſal.2. & nunc Reges intelligite, erudimini,qui iudicatis terram.Iſa.33.Dominus rex noſter, Dominus legifer noſter. Ierem.23. Regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium,& iuſtitiam in terra. Præterea ſcriptura iudicia admittit. Deutero. 16. 1. Corinth.6.

Ampliatur,vt Principes,& eorum Magiſtratus poſſint gladio tollere maleficos, & turbatores publicæ quietis:probatur Gen.3. qui effuderit humanum ſanguinem, effundetur ſanguis illius,ſcilicet per ſententiam, vt habet Chaldaica paraphraſis Exodi 21. Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur.Matth.26.qui acceperit gladium,gladio peribit. Ex Patribus Innocentius I.epiſt.3.ad Exuperium. c.3. Ilar.in can. 32.in c.26.Matth. Hieron.in c.22. Ieremiæ. Aug.lib.1.de ciuit.Dei.cap.21.

Ratione probatur, nam ad bonum Principem,qui habet curam boni cōmunis, pertinet impedire,ne partes,quæ ſunt propter totum illud corrumpant,ideo ſi non poteſt omnes partes integras ſeruare, potiùs debet vnam partem amputare,quàm ſinere, vt bonum

bonum commune pereat, vt Medicus membra quæ corrupta toti corpori nocere possent, secat. D. Thom. 2.2.q.64.art.2.& 3.

Quartum dictum. Licitum est quandoq; Principibus Christianis bella gerere, si legitimè fiant; probatur Iudicum 3. & 1.Reg. 15. Vade, & percute Amalech, & demolire vniuersa eius. & Lucæ 3. Idem probatur exemplis sanctorum, qui bella gessêre, Abraham, Iosue, Moysis, Gedeonis, Sãsonis, Dauidis, Iosiæ, & Machabæorum. Matth.8. Act. 10. & aliorum, qui Deo grati fuêre: vt dicit August. epist. 1. ad Bonifac. c. iustum. c. dominus. 23. q. 1. 4

Ex Patribus Tert. in apolog. cap. 42. Ambros. serm. 7. Gregor. lib. 1. epist. cap. 72. & 73. Aug. epist. 5. ad Marcellinũ. & epist. 207. lib. 22. contra Faust. cap. 74. cum seq. Bern. serm. ad milites, cap. 3.

Ratione probatur, nam Deus sæpè iusta bella adiuuat, quòd nõ eueniret si essent illicita, quia licèt mala possint permitti, non tamen auxilium dari ad ea faciẽda, sed cum Abraham quatuor Reges debellasset, Melchisedech ait, Iosue 10. Deo protegente hostes esse in manibus suis. & Exod. 17. ad preces Moysis, Deus dedit victoriam Hebræis

contra Amalech, id etiã probatur Iosue 10. 2. Machab. 10. & Deus ipse præcepit Israelitis, vt Amorræis, & alijs bellum indicerent. Deute. 2. & Eusebius in vita Constantini, & lib. 9. hist. c. 9 ait, Deum in bellis Constantinum miraculosè adiuuisse. & Theod. lib. 5. histo. cap. 24. Socra. lib. 7. cap. 18. Præterea, vt Princeps potest ciues defendere ab internis hostibus eos necando, sic etiam ab externis bello & armis id poterit, vbi alia via defendi non possunt.

Vt verò bellum sit iustum, requiritur primò, vt moueatur authoritate supremi Principis, apud quem belli & pacis ius extat, vt dicit Aug. libr. 22. contra Faust. cap. 74. & 75. c. quid culpatur. 23. q. 1. l. extat. C. de eo quod metus caus. aliàs is læsa maiestate tenetur, l. vnica. C. vt arm. vsus. libr. 11. cùm priuatus ius suum in iudicio prosequi debeat, & agere iniuriarum si ab aliquo lædatur, sed si vnus Princeps ab alio læditur, nõ est aliquod commune tribunal apud quod cõqueri possit, ideo bello se potest tueri, si nõ recognoscat superiorem in temporalibus, vt Imperator, Rex Galliæ, & Hispaniæ, Respublica Veneta, & alij qui iura Imperij Romani præscripsêre, vt ei non sint subiecti. Vnde

Cato

Cato exercitum reuocandum, & Cæſarem hoſtibus dedendum, quòd populo incõſulto bellum in Gallia gereret, vt dicit Plutar. in Cat. Vtic. cùm apud populum belli, & pacis ſummum arbitrium eſſet, vt dicit Liuius libr. 4. In magna tamen neceſſitate, ſi Princeps ſupremus ſit abſens, nec ad eum recurſus haberi poſſit, poteſt & Princeps ſubditus ſupremo in bello iuſto, ſe defendere bello, quàm primũ id ſupremo Principi ſignificando.

Ad iuſtitiam quoque belli requiritur, vt ex iuſta cauſa moueatur, vel ſuſcipiatur.

Iuſtæ verò cauſæ belli ſunt, defenſio proprij imperij, perſonarũ, amicorum, ſociorum, & rerum, c. iuſtum. 23. q. 2. c. fortitudo. eod. vbi nulla niſi in armis ſpes ſubeſt, vel ſi id fiat ad recuperandum res iniuſtè ab hoſte detentas, d. c. iuſtum. vel vt authores iniuriæ, vel damni iniuſtè dati ſupplicio afficiantur, vel dedantur, ſi priuato nomine non publico id fecêre, c. dominus. 23. q. 2. Auguſt. libr. 2. ſuper Ioſue. q. 10. ſic Dauid bellum geſſit cum Isboth filio Saulis, qui nitebatur occupare regnum Iſrael, quod Dominus per Samuelem prophetam Dauid tradiderat, 2. Regum 2. & Romulus

cõtra Albanos, quòd dictator eorum Cluilius nosset res raptas restituere, nec raptores tradere Dion.Halicarn.lib.3.Vel si iniuria sit iniquè illata, c.dominus.c.dispar.23.q.8. Sic Dauid mouit bellum erga Regem Ammonitarum, ob derisos suos legatos. 2. Reg.20.21.& 22. vel si transitus innoxius per alicuius Prouinciam impediatur, c.fina.23.q.2. Sic Israelitæ bellum mouerunt Amorrhæis ob transitum quod eis impedierunt in terram promissam. Numer.2.vel si Princeps armis prosequatur rebelles, & ab imperio deficientes. c. authoritatem. 15.q.6.c. scire vos.23.q.8.l. amissione.§. qui deficiunt. ff.de cap.dimin. vt & Dauid fecit. 2.Reg.20. licèt id propriè non possit dici bellum, sed executio iurisdictionis. Innoc.in c.olim.1. de restitut.spol.& idem agere potest qui iurisdictionem habet etiamsi supremus Princeps non sit, l.qui restituere.ff. de rei vendic.licèt tutius sit,vt adsit authoritas supremi Principis,vt capta fiant maximè capientium,& pericula euitentur,& iura belli locum habeant. Bartol.in l.hostes.ff. de capt. Innoc.in d.c.olim.1.de restit.spol. & si Princeps imperio abutatur, Papa poterit eũ coercere,& cogere, vt iustitiam administret,

c.ad-

c.administratores.23.q.5.c.nouit.de iudic.vt aliàs fecit, c.scelus.2.q.1.c.alius.15.quæst.6. c.duo sunt.96.dist. Non licet tamen bellum infidelibus indicere ex eo solùm quòd sint infideles, nec authoritate Imperatoris, vel Papæ, cùm infidelitas non priuet dominio, quod est de iure gentium, c.dispar.23.q.8.l. Christianis.C.de pag.cùm nō fidelibus tantùm, sed & infidelibus rerum dominia sint data.Gen.1.vnde & Deus Nabuchodonosor regnum dedit, licèt esset infidelis.Couar.in reg.peccatum. 2.par.§.9. de regul. iur. in 6. contra hæreticos verò bellum licet indicere.1.Cor.5.vbi D.Tho.Cast.lib.2. de iust.hæret.pun.& cōtra infideles si impediant blasphemijs, & prauis suasionibus Euāgelij prędicationem, d.c.dispar. D.Tho.2.2.q.10.artic.8. vnde Princeps peccat si bellum iniustum indicit, & milites qui ei inseruiunt, si iniustitia sit manifesta: si verò iustitia belli est dubia, subditi debent parere, & ij qui ordinarium habent stipēdium, etiam tempore pacis, conductitij verò tenentur examinare iustitiam belli, aliàs peccant.

Et hæ sunt iustæ causæ belli, qui si cupiditate mouentur, id non nocet militibus, qui obedire debent, d.c.quid culpatur.Aug.

lib.22.contra Fau.c.75. nec talis intentio obligat ad restitutionem, si bellum est iustum, & licet Christianis etiam sub Principe Pagano bellare, si tamen iustè bellum moueat, quod vix fieri potest, c. Iulianus.11.q.3. modò ei subditi sint. Cassiodor. libr.6. histor.cap. 30. Bellum quoque geri debet impensis Principis, si habet redditus Regales sibi à ciuibus assignatos. Angel. in l. turres. C. de op. publ. Ias. in l. diuortio. §. impēdia. ff. sol. matri. qui si certos redditus non habet, totius regni impensis est gerendum. Bald. in l. si aliquam. ff. de offic. procons. ærarium enim debet esse opulentū in Republica benè constituta, tenues res priuatæ; vnde luxu, & desidia facilè ciuitas corrumpitur. Aug. lib.5. cap.12. de ciuit. Dei. Sic tamen vt oues tondeantur, non deglubentur, vt dixit Tiberius Cæsar, sed si vrgeat maxima necessitas, ad omnes spectat ad expensas cōcurrere, & feudatarij tenentur dominum in bello iusto proprijs impensis iuuare. Bald. in c.1. quibus modis feud. amitt. & qui sine stipendio militat, repetere potest damnum sibi ex hac causa illatum. Ang. in l.1. ff. ad legem Rhod. de iactu. secùs si accipit stipendium, arg. l.2. §. si conseruatis. eod. debet tamen Princeps ante-

antequàm bellum moueat, satisfactionem & pacem requirere, post verò iam motũ ex iustitia non tenetur acceptare satisfactionem, nec fortè etiam ante, ex charitate tamen tenetur, ob multa mala, quæ in bello committuntur, modò satisfactio sit vera, & non ficta, vel de qua dubitetur, vt dicit Bellarm. lib.3. de laicis, cap.15.

Partialia verò certamina in bello, si non ob odium priuatum, sed ob bonum publicũ subeantur, cum consensu ducis licita sunt. Cagnol. in l. fauorabiliores. de regul. iur. vt Dauid fecit. 1. Reg.17. si id fiat ad hostes terrendos, & milites animandos, vt cùm Torquatus cum Gallo dimicauit, quo victo, Galli castra deseruêre: vt dicit Liuius lib.5. vt & id fortè licet, si summi Principes id agant vtrinque ad bellum dirimendum, vel alios ad id exponant, pacto inito, vt victi victoribus dedantur, vt fecêre Horatij, & Curiatij ter gemini fratres. Liui. libr.1. dec.3. & videtur idem probare D. Thom. 2.2.q.95. artic.8. licèt temerarium, sit exitum, & summam rerum periculo vnius, vel alterius committere.

Represaliæ verò in bello, vbi piratæ, latrones, vel hostes dãna intulêre, in eorũ in-

colas licent in bonis nō in persona, vbi alia ratione suum quis consequi non valet. Aug. q.10. super Iosue, c.dominus. 23. q.2. c.1. de iureiur.in 6. vbi Frāch.& alij. Salic.in auth. omninò. C.de act.& oblig. Pap.in arrest.lib. 5.titu.3.num.2. si bellum iustum sit, & adsit authoritas supremi Principis, d.c.dominus. Ex quibus quoq; sequitur, quod dominium etiam eorum quæ in bello iusto acquiruntur fit capientium. §.item quæ. Instit. de rerum diuis. & Cice.libr.1. Offic.1. Reg. 30.c. iurisgentium, distin.1.l. ex hoc.ff.de iusti.c. ius militare, distin.1. c.dicat. 23.quæst.5. l. si quid bello.ff.de capt. Sic tamen, vt immobilia publicentur, & Princeps quid de his agendum sit, decernat, l.si captiuus.§. expulsis.ff.de capt. licèt quandoque militibus ob benè nauatam operam diuisa sint, l.in agris. ff.de acquir.rerum domi. Dion.Halicar.lib. 2.antiq. Roma. si verò mobilia sint, & hæc Principi debebantur, c.dicat.23.q.5. post verò ducum arbitrio concessa sunt, l. si quis pro redemptione.C.de donatio. Liui. libr. 37.qui quandoque ea vel partem in ęrarium ferebant: vt dicit Cicer.epist.27. Liui.lib.31. 34.& 45. quandoque ea vendunt, & militibus diuidunt pro cuiusque virtute, dignitate

tate, & ordine, vt ſæpè eſt factum, vt dicit Liu. lib. 7. 9. & 45. dãdo partem etiam eis qui ſarcinas cuſtodiſſent, 1. Reg. 30. Num. 31. quãdoque duces ante pugnam, totam prædam militibus promittunt, vt dicit Liu. lib. 5. & hæc quo ad illa quæ in conflictu acquiruntur, ſi enim res hoſtiles citra prę̨lium ad milites deueniunt in bello iuſto, primi occupantis ſunt, l. transfugam, ff. de acquiren. rerum dom. l. 1. in prin. de acq. rerum poſſ. Prę̨da tamen militibus conceſſa, Principi ſua portio debetur, c. ius. diſt. 1. Non licet verò, niſi deuictis hoſtibus, arce, vel oppido omninò adeptis, caſtris eorum captis, ad prædam diſcurrere, nec tunc niſi ſigno à duce dato, ne hoſtis auiditate prædæ, elabatur, vel prælium reſtauret, vt Samnitibus cõtingit: vt dicit Liu. lib. 8. & qui in diuiſione prę̨dæ fraudem committit, vel eam ſurripit, lege peculatus tenetur, & quadruplum reſtituere cogitur, l. pen. ff. ad leg. Iul. pecul. nec pars prædæ iis qui in acie fugerunt, vel ignaui fuêre, debetur. Bald. in l. ſi quis pro redemptione, C. de donat. & factum eſſe dicit Liu. lib. 3. expediet tamen iubere, vt milites vendant prædam, ne oneri res graues agmini ſint: vt dicit Liu. lib. 11. Res tamen ſacræ

non cedũt prædæ hoſtium, aliter ſacrilegiũ incurritur, l. ſacrilegij, ff. ad leg. Iul. pec. & idem ſi res non ſacra in ſacro ſit, c. quiſquis, 17. q. 4. niſi ab hoſtibus eo ſit delata, ſic enim probabile eſt fieri victoris in bello iuſto, l. transfugam, ff. de acq. rer. do. Et nedum res, ſed & perſonæ iure gentium fiunt capiẽtis, quæ ſic in ſeruitutem adiguntur, l. hoſtes, cũ ſeq. ff. de capt. c. ius. diſt. 1. Inter Chriſtianos tamen receptum eſt, vt capti non fiant ſerui, ſed pretio redimãtur. Boër. deciſ. 178. Bal. in l. hoſtes, ff. de capt. niſi Chriſtiani militẽt pro infidelibus, vel eis auxiliũ præbeant, ſic enim ſerui fiunt, l. 3. §. fin. ff. ad leg. Iul. de ſicar. l. proditores. ff. de re mil. qui tamẽ Chriſtianis tantum vendi poſſunt, l. vnic. C. de Chriſt. manci. at ſi bellum ſit cũ infidelibus, ſic capti iuſtè fiũt ſerui, & eſt locus iure poſtliminij, vt ſi liberi fiãt, priſtina iura recuperent, Couar. in c. peccatum. 2. p. §. 11. de reg. iur. in 6. l. nihil intereſt, ff. de capt. l. poſtliminium, de capt. niſi iurarint redire ad hoſtes, vel non abire, l. poſtliminij. §. fin. ff. de capt. niſi de captiuis redimendis impetraſſent. Sic trãsfuga nõ gaudet priuilegio poſtliminij, cũ proditor ſit, l. poſtliminiũ, §. trãſfugæ, ff. de capt. & §. filius. & ſi filiusfamilias

ſit,

fit,d.§.in seruo tamẽ transfuga dominus habet ius postliminij, d.l.transfuga,ff.de capt. vt & caret postliminio, qui non captus, sed vltro in bello hosti se dedit,turpe enim fuit non vi,sed per deditionem in hostium deuenire potestatem; vnde Romani octo mille qui Annibali se dedêre post cladem Cannẽsem,cùm possent redimere,noluêre,vt insitum esset Romanis vincere,vel emori:vt dicit Liu. lib. 32. stipendium tamen non debetur militi,dum apud hostes fuit,l. 1. C.de re milit.lib.12.nisi veteranus is iam esset,l. 2. §. is qui,l.non omnes, §.penult. ff.de re milit. si tamen quis à senatu hostibus deditus sit, licèt redeat,non gaudet postliminio,Cicer. de Orat.lib.1.l.4.de capt. nisi à suis receptus sit. Mulieres etiam in bello capi possunt, l. 1. l. fœdissimè,C.de postli.reuers. vt de fœminis Darij est factum; & etiam pueri capi possunt,l.lex Cornelia,de vulg. l.quod si filius,ff.de capt.cõtra quos sæuire sæuum est, vnde præcipitur in Deut.ca.10. parci in bello pueris, & mulieribus, qui tamen serui fieri possunt,c.2.de treuga & pace,vt & parci debet presbyteris, monachis, conuersis, peregrinis,mercatoribus, & rusticis, d.c.2. licèt contrario vsu, demptis religiosis, sit huic

huic rei derogatum. Abb. in d.c.2. sic duobus populis bellantibus, qui ex hostibus nocentes, qui scilicet causam dederũt bello, apud vtrumque populum sunt, capi possunt bello iusto, licèt tempore pacis venerint, l. in bello. §.1. ff. de capt. innoxij non, nisi vt supra, & capti arbitrio ducis, vt reliqua præda diuidendi committuntur. Halicar. lib. 5. antiq. vt & Reges occidi non debent, sed capi. Cic. ad Heren. lib. 4. nisi timor subsit ne bellum restaurent. Ambr. lib. 1. offic. c. est iniusta. 23. q. 4. captiui verò priuata authoritate occidi non possunt, nisi in facinore deprehendantur, in quo & liberum occidere liceat, l. 2. ff. de his qui sui. l. vnic. C. de emend. seru. l. marito, ad leg. Iul. de adult. sed leuis tantum coerctio eis permissa est, d. l. vnic. aliàs reclamare possunt, d. l. 2. & si captiuus cõuenit cum domino de pretio redemptionis, non potest id alterari, Guid. Pap. q. 113. l. postliminiũ, §. si is, de capt. & si quis captus redimitur, fit seruus redimentis, sed oblato pretio dato, postliminio rediisse creditur, l. in bello, §. si quis, ff. de capt. & datum in causam redemptionis, nõ eget insinuatione, & valet, licèt aliàs non valuisset, l. si quis, C. de dona. l. nulli, l. si quis, C. de epis. & cler.

Agri

Agri redeunt etiam poſtliminio, & eorum vſusfructus, prioribus dominis, l. ſi captiuus, §. expulſis, ff. de capt. l. ſi ager, ff. quibus modis vſufr. amit. l. in tantum, ff. de rer. diuiſ. non obſtãte lapſu temporis, l. contra, C. de inoffic. teſtam. & idem de imperijs, & regnis, & nauibus onerarijs, vt & equus freni patiens, l. 2. C. de capt. Cic. in Topic. & hæc vendi & legari poſſunt, l. id quod apud hoſtes, de leg. 1. vel virtute bellica, vel commertio aliove modo acquirantur, pretium tamen eorũ quæ redempta commertio sũt, reſtitui debet, l. 4. l. nihil. ff. de capt. l. in bello, §. ſi quis. eod. l. liber captus, C. de poſtli. reuer. quæ verò poſtliminio carent, prædæ cedunt, l. ſi quid bello, l. fin. ff. de capt. Tunc verò præda tantùm acquiritur, cum intra caſtra, vel præſidia delata eſt, l. poſtliminij, eod. ſecùs ſi ante ab hoſtibus ſit eis ſublata, ſi tamen eam tenentes fraude paſſi ſunt illam ab hoſtibus auferri, ad omne damnum tenentur, l. Iulianus, §. fin. ff. de rei vendicat. Capta tamen à piratis & latronibus, qui iuſti hoſtes non ſunt, priori domino ſunt reſtituenda, l. hoſtes, l. latrones, l. poſtliminium, §. à piratis, ff. de capt. niſi ob bonum publicum proſequentibus piratas etiam cum

dam-

damno priuatorum quid concedatur, quod licet, l. Lucius, de euict. Romani verò etiam si cum hoste res esset, quæ sociorum, vel ciuium ex prçda facta esse cognoscebant, illis sæpè reddebant, Liu. lib. 4. & 6. quòd si res surrepta à piratis, in hostium manus deueniāt, si sit seruus qui postliminio redit, si recuperetur, domino priori debetur, l. latrones, de capt. sed si aliæ res quæ non redeunt postliminio, cum fiant capientis, ei non debentur, vel saltem cum possessoribus agi nō potest, nisi fures soluendo non sint, arg. l. 4. §. antepen. ff. de pecul. Incorporalia verò etiam transeunt in ius prædæ, licèt manu capi non possint, vt credita in scripturis contenta, l. si quid bello, ff. de capt. quia cum victi iure belli transeant in victoris potestatem, potest eis adimere non solùm corporalia, sed & incorporalia, arg. l. qui in seruitute, ff. de reg. iur. postlimio tamen redeunt ad priores dominos, vt & res sacræ, ac religiosæ, l. in bello, §. codicilli, de capt. l. cum loca. C. de relig. dom.

Fides quoq; hosti data seruanda est, vel publicè, vel priuatim sit data, Cic. lib. 3. Offic. Gell. lib. 7. c. 18. lib. 20. cap. 1. non tamen si sit iniustus hostis, vt est prædo, c. peruenit, c. sicut,

ſicut,de iureiuran.Cic.loco cit. & modo iniuſtum contra Deum non ſit promiſſum, c. in malis,de reg.iur.Ambr.lib.1.offic.& Cic. d.loco.Sic fides data à priuato in præiudicium Reipublicæ,non eſt ſeruanda, vel eccleſiæ,l.iuriſgentium,ff.de pact. c.quamuis, de pact.in 6.vt nec hoſti fidem frangẽti, etiam ſi iurata ſit, & publicè data, eſt ſeruanda,c. peruenit, c. ſicut, de iureiur. vt ſi inducias, vel fœdus frangat,modò circa idem factum non diuerſum,fides frangatur, Alex.in l.cũ proponas,C.de pact.

Fœdera etiam quæ ineunt bellantes, & eius conditiones de captiuis reddendis, & vrbibus,&c. ſunt ſeruandæ, l. in bello, l. ſi captiuus,ff.de capt.vel ſi amici inter ſe amicitiam faciunt ad bellum inferendum, vel defendendum, ſi iuſtè ineatur. Romani tamen cum hoſte armato fœdus non inibant, nec pacato imperio, niſi omnia reddidiſſet, & præſidium accepiſſent, vel fœdere, aut ſocietate aſtricti eſſent,ne viderentur metu hoſtium imperata facere, quod ſemper cauêre.Halic.lib.8. Dux tamen iniuſſu Principis pacem inire nõ poteſt.Cic.in Piſ. & pro Corn.Balb.l.3. §.in bello,de re milit. l. conuentionum,ff. de pactis. nec etiam idem inducias

ducias sine eo agere potest. Doct. in d. l. si lógi temporis sint, quę bello finem imponant, sequòd summa imperij est penes Regem, secùs de inducijs breuis temporis, vt fecit Scipio Carthaginensibus trium mensium. Liu. lib. 40. & fœdus, ac induciæ inductæ etiam Principem successorem obligãt, c. 1. de probat. Doct. in l. 1. vbi Ias. ff. de constitut. Principum, nisi quid pertinens ad regni coronam sit alienatum, sine populi, vel ordinum consensu, vel maiestas Principis sit minuta, sic enim successor non tenetur, c. innotuit, de elect.

Insidiis etiam in bello iusto vti licet, c. dominus. 23. quæst. 2. l. 1. §. non fuit, ff. de dolo, vnde Lisander dicebat, vbi leonina pellis deficeret, vulpinam sumendam, Plutarc. in Apopht. modò fides non violetur, c. noli, 23. quæstio. 1. Romani tamen veteres omnes fraudes aspernati sunt, & tantũ virtute vincere voluêre, & opinione veræ virtutis.

Legati quoque inuiolabiles sunt, l. final. ff. de legatio. c. iurisgentium, distin. 1. aliter eos iniuria afficiens, hostibus dedi solet, l. fin. cit. Valer. Maximus lib. 6. ca. 6. si ij ab hostibus missi sint, non verò si rebelles sint, vel proditores ciues, l. hostes, ff. de capt. l. postlimi-

liminium,§. transfuga,ff.de capt.qui tamen legati ad rebelles mitti non debent, Cicer. Phil.5.& ij eligi debent prudentia præstantes,& dignitate, vnde cum Carthaginenses iuuenes ad pacem petendam misissent, eos non ex animo loqui dixère Romani, sed tũc cum Annonem,& Hasdrubalem misêre. Liuius lib.30.Appia.de bello Pun.& mulieres etiã quandoq; cũ fructu sunt missæ. Liu. lib. 45.Valer.Max.lib.6.c.4.Halicar.lib.2. quod tamen cum prudentia est agendũ. Requiritur demùm modus debitus in bello, vt nulli scilicet innoxio noceatur, vnde primò non debet noceri iis qui non pertinent ad hostes, vt ij per quos fit transitus: secundò in c. innouamus.de treuga & pace, excipiuntur presbyteri, monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes,& redeuntes, vel dum sunt in agricultura, & animalia, quibus colunt, quibus noceri nõ debet,& quod de mercatoribus dicitur, intelligitur de iis qui non sunt partes Reipublicæ hostium. Tertiò, excipiuntur pueri, senes, mulieres, qui licèt capi possint, non tamen occidi, nisi per accidens, cum misti sunt nocentibus, vt cum iacula in illos feruntur, si enim ex intentione occidantur, peccatum est, nisi opẽ

ferant

ferant nocentibus arma illis ferendo, vt dicit Bellarm. d.c. 15. Vt & caueri debet ne inter Christianos bellum geratur, cum nō desit occasio bellum infidelibus inferendi, qui nos vndique premunt, & inter Christianos vix fieri possit, vt bellum iustè geratur, & minus ex vtraq; parte, & impium sit hominum eiusdem ecclesiæ filiorum, & qui eandem æternam expectant hæreditatem, sanguinem fundere, & si qua inter eos adsit cōtrouersia, per arbitros satiùs sit eam diffiniri. In cæteris, quòd ad belli materiam attinet, iis me remittens, quæ dixi in summa Theologiæ Moral. cap. de Bello.

5 Quintum dictum. Licèt Princeps non sit dominus bonorum particularium subditorum, nec eorum habeat proprietatem, quia Princeps, vt suprà est dictum, constituitur à Republica in sui caput, at nulla Respublica transfert in Principem dominium & proprietatem bonorum suorum ciuium, sed solùm iurisdictionem, & dominium gubernatiuum, quo eget quæuis Respublica, ne sit sine capite; præterea, quia Princeps constituitur ob vtilitatem ciuium, ergo non debet illis esse in damnū, auferendo eis dominiū rerum propriarum, quas legitimè obtinent,

vt dicit Abb.in c.quę in ecclesiarum,de constit. Per accidens tamen, & quatenus Princeps, sicut habet potestatem corporis ciuium, quando id requirit bonum commune communitatis,vt suprà est dictum, sic & de eorum bonis ob idem bonum commune disponere potest, modò id fiat ex causa graui, sine ea enim non potest, vt dicit Abb. loco citato,& Ias.in l.1. C.quod cuiusque vniuer. qui & dicit, quòd quando Princeps ob publicam vtilitatem aufert res priuatorum, tenetur ad pretium. Idem in l. Barbarius, nu. 36.ff.de off.præt.quod ego intelligeré, modò subditi non fuerint in mala fide ædificando in loco publico,si enim id obsit bono publico, venit demoliendum, materia tamen ædificāti relicta,l.2.cum seq. ff.ne quid in loco publ. vel, si loco publico vicinum sit ad quindecim pedes,l.si cui, C.de ædif. priuat. cum ita ædificans sit in mala fide, ideò sibi imputandum,si verò nō adfuerit mala fides, procedit dictum Ias.d.nu.36. cum seq. Vnde cum Princeps constituatur ob commodum ciuitatis,sicut altari seruiens de eodem viuere debet, c. cum secundùm, de præbend. Sic Princeps inseruiens communitati,ab eadem ali debet in splendore, qui Principi tali cōuenit,

uenit, prouidendo eidem de aulis, agris, viridariis, & pecuniis, quibus splendorem suum tueri valeat, & benemeritos de Republica donis afficere, cum etiam ad eundem spectet, se, ac Rempublicam ab hostibus internis, & externis tueri, vt suprà est dictum, eadem communitas tenetur ei prouidere de iis quæ necessaria sunt ad alendos milites, qui eius personam, & castra custodiant, & iudices qui causas dirimant, & alios publicos ministros, & milites etiam qui communitatem ab externis hostibus tueantur. Sed quia communitas Principem constituẽdo, tanquam grex, ei vt virtute præstanti se subiecit, vt ab ipso regatur, & protegatur, ideò ipse ex potestate à communitate in ipsius cõstitutione accepta, ex causis legitimis poterit ob prædicta expedienda, subditis tributa & vectigalia imponere, quibus prædicta onera expediantur, inde tributa dicta à tribuendo, quia contribuere quilibet habet pro eo quod habet in censu ad alendum publicum militem, l. forma, ff. de censib. l. ager. ff. de verb. sign. & tributum soluitur de nascentibus ex terræ fructibus, vel loca eius pecunia, census ex capite, ad profitendã subiectionem: Vectigal ex mercibus à vehendo, dictum

dictum, quæ omnia tributa si iusta de causa & cum debito moderamine imponantur, in foro conscientiæ debentur; probatur Rom. 13. Ideò necessitati subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam, ideò enim & tributa præstatis, ministri enim Dei sunt, reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, sic tamen vt nil expetãt in præmium, sed solùm ad sustentationem status, & necessarios sumptus, D. Thom. 2. 2. quæst. 63. art. 7. Sot. lib. 3. de iusti. quæst. 6. art. 7. cum proprium præmiũ Principis sit honor, quo contentus esse debet, aliàs tyrannus dicitur ab eodem ibi, ex Arist. 5. Ethic. cap. 6. quod de honore diuino apud Christianos, & cœlesti intelligi debet.

Ad hoc verò vt gabellæ licitæ sint, requiritur primò, vt is qui imponit, superiorem non agnoscat, vt Rex, Respublica Veneta, & huiusmodi à quibus non datur appellatio, vel habeat authoritatẽ à Papa, vel Principe, eas imponendi, vt dicit Silu. Gabella. 3. nu. 2. Nau. in Man. c. 27. nu. 61. Secundò, requiritur iusta causa, vt ad sustentandum Principem, & onera necessaria supportanda, vel ex bello superuenienti, sic tamen vt

vbi ex causa noua sunt impositæ, cessante causa, debet cessare & earum exactio. Tertiò vt nouæ gabellæ non imponantur sine necessitate, sine eadem licentia, si sit Princeps recognoscēs superiorem, nec à clericis, aliter incurritur excommunicatio Bullæ, vt dicit Nau.ca.17.nu.200.& c.27.nu.67. de quo latè in explicatione dictæ Bullæ infra Tomo IIII. tractatur, quò ad excommunicationem incurrendam, vel non, qui Princeps etiam non debet permittere subditos ab exactoribus indebitè grauari. Quartò, vt gabellæ potiùs facultatibus, quā personis imponantur, id est, pro rata facultatum, & etiam pro victualibus imponi possunt, si alia via non potest prouideri necessitatibus Reipublicæ, & aliqui etiam ex causa possunt eximi ab earum solutione, de quibus latiùs habetur supra tract. de Acceptatione personarum in tributis. Sot. lib.3. de iustit. & iure, quæst.6.art.7.

6 Sextum dictum. Princeps solus in particulari multa agere potest. Primò enim potest tollere possessionem ciuilem ex causa, & quandoque naturalem. Ias. in l. 1. nu.48. ff. de acquir. poss. & ratione publicæ vtilitatis potest aliquid remittere, idem Ias. in l. venia,

nia,num.18. C.de in ius voc. & etiam poteſt tollere exceptiones peremptorias, ex certa ſcientia,& cum clauſula, non obſtante, Iaſ. in l.ſi quis iniquum,§.ſi is pro quo, ff. quod quiſque iuris, & eo magis ſi id concedit per vim priuilegij,ne quis poſſit vti exceptione contra eum,intelligitur de valida, & etiam de peremptoria. Iaſ.ibi. ex poteſtate tamen ordinaria id non poteſt. Iaſ.in l.quotiens,C. de precib.Imper. offerend. nec præſumitur in dubio id velle facere. Abb.in c.ex parte.2. de offic.deleg.Secundò,poteſt ferre ſententiam non conformem concluſioni libelli, quo ad ordinem iudicij.Iaſ.in l.1.nu.21.ff.de eden.& poteſt procedere, & cauſam terminare ſola veritate inſpecta, Iaſ.ibi.nu.22. & in l.1.ff.de conſti.Princ. Tertiò,propter pacem faciendā poteſt remittere iniurias ſubditorum,ac damna. Iaſ.in l.conuentionem, nu.8.ff.de pact.Quartò,qui poteſt diſpenſare ſuper antecedenti, ſcilicet ſuper inhabilitatione,ſuper eo diſpenſando,videtur diſpẽſaſſe ſuper vitio illegitimitatis,quod eſt conſequens. Iaſ. in l. ſi is qui pro emptore, nu.284.ff.de vſuca. Quintò,poteſt ferre ſententiā partibus non citatis.Iaſ.in l.nec quicquam,num.20.ff. de offic. proconſ. iure ta-

men canonico ex æquitate id non poteſt etiam Papa. Abb. in c. 1. num. 4. de cauſa poſſeſſ. & propr. ex cauſa tamen iuſta id poteſt, vt ibi habet Apoſt. Corſeti. Sextò, ex cauſa poteſt res alterius priuati auferre, ſed non ſine cauſa, idem in l. Barbarius, nu. 21. ff. de offic. præt. Septimò, Principem negare eſt quaſi crimen ſacrilegij. Idem in l. ſacrilegij, C. de diuerſ. reſcript. Octauò, pro habenda pace poteſt remittere iniurias, & damna, vt ſuprà, ſubditorum in perpetuum, & etiã caſtrum ſubditi ſui alteri concedere. Iaſ. in l. Gallus, §. quid ſi tantum, nu. 29. ff. de lib. & poſthu. quod intelligitur de eorum conſenſu, aliàs non: vt dicit Abb. in c. quanto, nu. 1. de iureiur. quod ego intelligerem ſine cauſa, ſi enim adſit cauſa publicæ vtilitatis, vt in caſu prædicto, cùm id tendat etiam ad vtilitatem ſubditorum, & ipſe habeat procurare bonum communitatis, ſentirem quòd id poſſit facere etiam non habito eorũ conſenſu; quo tamen caſu æquum eſt, vt is in alio cõpenſetur, ne vnus pœnam omniũ ſubeat. Nonò, poteſt legem cõdere quatuor modis, de quibus per Iaſ. in l. 1. ff. de conſtit. Princ. Decimò, liberalitas Principis nõ debet freno coerceri, Iaſ. in l. beneficium, nu. 20. ff. de

con-

consti.Prin.Vndecimò,expulsus de suo dominio potest quandocunque id recuperare, & dicitur incontinenti recuperasse. Ias.in l. clam possidere,§.qui ad nundinas, nu.36. ff. de acquir.poss. Duodecimò, potest ex causa remittere pœnam concernentem interesse priuatum, Ias.in d.l.Barbarius, num.27.ff.de offic. præt. & etiam ex causa potest auferre ius priuato acquisitum, etiam ex contractu inito cum Principe, vt ibi dicit nu.29. & potest etiam concedere debitori dilationem solutionis debiti ex causa. Idem in authent. quas actiones,nu.7. C.de sacrosan. eccl. Decimotertiò, per rescriptum potest remittere pœnam corpoream,vel pecuniariam applicandam fisco, nō autem priuato sine causa.Idem in l. vnica, num. 8. C. de in ius voc. Decimoquartò, si restituit damnatum, potest auferre ius adeundi alteri delatum, idē in l.gallus, §. quid si tantum,num.104. ff.de lib. & posth. Decimoquintò,Principi reseruata non acquiruntur inferiori,nisi per priuilegium,cuius initij non sit memoria in cōtrarium. Abb.in c.quod translationem, nu. 2. ff.de offic. leg. etiam si ei sint reseruata in signum supremæ potestatis, sic enim in aliquibus acquiruntur. Abb.in c.super quibusdam,

dam, num. 2. de verb. sign. Decimosextò, promouens scienter indignum, videtur eum habilitare, secùs si ignorãter, Abb. in c. per inquisitionem, num. 7. de elect. in c. quisquis, eod. num. 2. Decimoseptimò, potest statuere contra ius positiuum, si tamen id facit sine causa, peccat. Abb. in c. quæ in ecclesiarũ, num. 17. de constit. Decimooctauò, potest tollere appellationem, siue quòd ab eius sententia non appelletur, siue quòd committat causam appellatione remota. Abb. in rubr. de appellat. num. 7. Decimononò, potest rescribere contra sententiam. Abb. in c. ex literis, num. 10. de restitut. in integr. & si non recognoscit superiorem, in temporalibus potest exercere ea quæ sunt reseruata Imperatori. Idem in c. per venerabilem, nu. 10. & 26. qui fil. sint legit. Vigesimò, potest etiam proprios filios legitimare, vt ibi dicit num. 13. Vigesimoprimò potest facere, quòd debentes eligere Papam in conclaui includantur. Idem in c. tua, nu. 10. de decimis. Vigesimosecundò, potest præcipere subdito in his quæ spectant ad officium suum etiam non exprimendo causam præcepti. Idem in c. si quando, num. 5. de rescript. etiam quòd mandet, vt aliquem eius subditum suspendat,

dat, sic enim ei est parēdum. Idem in c. cum olim, num. 23. de re iudic. Vigesimotertiò, potest statuere vt vni testi credatur in certis causis. Idem in c. nuper nobis, num. 1. de testib. Vigesimoquartò, potest conqueri de electione facta de aliquo in Episcopum, si erat consuetudo, vt eius consensus requireretur, nec est requisitus, etiam si electio per Papam esset facta, ex causa, vt quia habeat electum suspectum. Idem dicit in c. 1. num. 9. de elect. in c. quod sicut. §. super eo, num. 7. eod. Vigesimoquintò, interpretari fortè potest ius diuinum in casibus quibus id est expressum, vt quod occidēs occidatur, in aliis verò non expressis, non potest sine causa, & in materia tantùm temporali, in spiritualibus enim non potest ius diuinum interpretari, cum id ad Papam pertineat. Abb. in c. cum in ecclesiarum, nu. 9. de constit. Vigesimosextò, ex causa publicæ vtilitatis potest statuere contra ea quæ sunt de iure gentiū, vel naturali secūdariò, vt quòd per præscriptionem aliquid acquiratur ad lites euitandas, ne dominia rerum sint in incerto, res tamē priuatorum, quæ olim iure naturali, vel gentium fuêre concessæ occupantibus, §. quod in nullius. Instit. de rer. diuis. ex cau-
 sa au-

ſa auferre poteſt, ſine cauſa verò graui non. Abb.ibi.num.11.& 12.modicam tamen læſionem inferre poteſt, vt dare dilationem debitori, & tollere actionem quæ eſt de iure ciuili, non tamen quæ ſunt de iure naturali, vel gentium ſine cauſa, vnde nec ſine cauſæ cognitione poteſt priuare vaſallum feudo, cùm ibi ſit quidam contractus, & Princeps teneatur ei ſtare, cùm ſit de iure gentium. Idem ibi.num.13.14.& 15.qui & nu. 16. dicit, non eſſe Principi obediendum, vbi timetũr magnum ſcandalum, vel turbatio Regni, vel magnum peccatum, dicens etiam num. 18. quòd vaſallus poteſt ſibi acquirere nouum vaſallum infeudando ei feudum etiam ſine licentia prioris domini, de quo alibi cadit materia, c.de feudis.modo, vt ibi. Vigeſimoſeptimò, ſi non recognoſcit ſuperiorem, poteſt eſſe iudex in cauſa propria, ſi ſuperior agit contra ſubiectum, licèt æquius ſit vt alteri cauſam deleget; ſi verò ſubiectus agit contra dominum, poteſt eum conuenire coram Papa. Idem in c. ex epiſtolæ, num. 5. de probat. cum limitatione tamen, de qua ibi, in c.nouit ille, num.6. vbi Apoſt. notab. de iudic. & num. 14. & 15. Vigeſimooctauò, poteſt ex cauſa alterius iura tollere, & diminue-

minuere,non tamen ſine cauſa, nec priuare ſubditum re ſua, nec ius tertij auferre ſine cauſa. Idem in c.fin.de confirmat.vtil. num. 1.3.& 14.in c.in noſtra,num.5.de iniur. Vigeſimononò, ſi ſit Princeps ſupremus, poteſt imponere tributa, vectigal, collectas, & exactiones. Idem in c.innouamus, de cenſibus. in c. 2. de immun. eccleſ. Silu. gabella. 3. de quibus ibi, & alij. de quo dicendum, vt infra Tomo quarto in expoſitio. Bullæ Cœnæ Domini. Trigeſimò, poteſt remittere pœnam delicti, hac diſtinctione, ſcilicet in pœna pecuniaria applicanda fiſco, nondum tamen applicata, ſi verò eſſet applicanda parti, non poſſet illam per reſcriptum tollere, ſi verò ſit pœna corporalis, ſi pro delictis futuris, non poteſt remitti, quia inuitaret ad delinquēdum, ſi verò pro præteritis, per reſcriptum eam tollere poteſt, Iaſ. in l. reſcripta, num.8.C. de precib.Impe.offer. Trigeſimoprimò, Principes duo poſſunt eſſe in eodem Principatu, non tamen duo Pontifices. Abb.in c.quoniam, de offic.ord. Trigeſimoſecūdò, ſi (vt ſupra) ſit ſummus Princeps poteſt imponere taleas, & exactiones, non alius. Idem in c.innouamus, de cenſib. in c.2. de immun.eccl. Trigeſimotertiò, poteſt exi-

mere castra à ciuitate, quæ est sibi rebellis. Idem in c. inter cætera, 2. col. de maior. & obed. Trigesimoquartò potest prohibere vsum armorum, l. vnica, C. vt arm. vsus inscio Principe interdictus sit, lib. 11. Iustin. nouella 85. §. fin. auth. de mand. Princip. cùm ius armorum in solius Principis manu sit, cap. 26. Matth. & tota 23. q. 5. August. li. 22. cōtra Fau. c. 70. c. fin. 23. q. 4. & quandoq; etiam milites armis non cingebantur, nisi cum in hostem erat prodeundum, vt dicit Plutār. in vita Coriolani, & §. 1. Instit. de testam. id etiam significatur, & Pius V. in eius Constit. 155. incip. Cum vices, vsus armorū subditis prohibuit etià cultellos, cùm armorum tractatio reddat homines feros, & promptos ad nouandas res, ademptio quietos, vt patet ex Iustino lib. 1. exemplo Lydorum, quod tamen ex causa fieri debet.

7 Septimum dictum. Beneficium, concessio, vel rescriptum Principis in particulari, sic debet interpretari, & de ea præsumi. Et primò, si eximit castra alicuius à tributis vel iurisdictione, intelligitur eximere illa tantum, quæ ad ipsum solum pertinent, non autem quæ habet communia cum aliis. Ias. in l. serui electione, §. Labeo, de legat. 1. Secundò, si

dò, si facit secundam concessionem, non videtur prima reuocata, imò secunda operatur, quòd cēseatur facta motu proprio Principis. Ias. in l. cum procurator, §. si dominus, num. 6. ff. de noui oper. nunc. Tertiò, reprobando statuta aliqua alicuius loci coram se exhibita, censetur alia approbare. Alex. cōsil. 524. ad fin. vol. 4. incip. Viso statuto. Ias. in l. legata, in fin. de leg. 1. nu. 20. Quartò, si concedit alicui officium secundùm salariū consuetum, in dubio intelligitur, prout habuit præcessor eius, l. mella, §. 1. ff. de alim. & cib. leg. Bald. in l. binos, circa fin. C. de aduoc. diuer. iud. Ias. in l. diem functo, nu. 18. ff. de offic. assess. & si fuit variatum, statur vltimo. Quintò, si cōcedit alicui domum, intelligitur supellectilem & adiacentia concessisse. Ias. in l. beneficium, nu. 1. ff. de constit. Princ. Sextò, si Princeps concedit alicui priuilegium, si per statutum, incipit tantùm habere locum à die scientiæ, si per priuilegium priuatæ personę concessum, à die concessionis. Ias. in d. l. beneficium, nu. 46. cum seq. Septimò, si concedit alicui castrum, intelligitur concedere omnem iurisdictionem, & redditus causarum tam ciuilium, quàm criminalium. Idem in d. l. nu. 9. & etiā intelliguntur

concessa fortalitia, & munitiones: vt ibi dicit nu.3. & 4. similiter si officium tabellionatus alicui concedit in aliqua ciuitate, intelligitur etiam de territorio: vt ibi dicit num. 15. & si bannitus restituitur à Principe, censetur restitutus in integrum, bona tamen in alium translata non recuperat, nec fructus perceptos etiam de bonis non alienatis, vt ibi dicit num.15.16. & 17. de quo tamen vltimo ibi Ias. num.17. dubitat, & inclinat in cōtrarium, primum tamen est verius. Octauò, Princeps nunquam vult præiudicare tertio etiamsi rescribat cum clausula, proprio motu, & si quid dat, vel confirmat, intelligitur semper saluo iure tertij. Idem in l. si quisquam, ff. si quis caut. in l. beneficium, nu. 19. & 20. de constit. Princ. si tamen id exprimit, valet, vt ibi dicit nu.23. sic tamen, vt si dicat etiam cum præiudicio tertij, id intelligi debet de paruo præiudicio: vt ibi dicit nu. 24. subdens beneficium Principis esse latissimè interpretandum, priuilegium verò, & dispensationem & rescriptum ad lites strictè, vnde si dispensetur alicui super beneficio, intelligitur de simplici, & in ordinibus, intelligitur de minoribus; sic tamen, vt dispensatus super aliquo, veniāt & accessoria
necessaria

necessaria; vnde dispensatus super pluralitate beneficiorum, intelligitur, & super residentia, vt ibi dicit nu.32.cum seq. Nonò, si fecit pacem pro se, & adhærentibus suis, intelligitur de præsentibus, non autem de ijs qui posteà adhæserunt. Ias.in l.si stipulatus fuerim.§.cùm stipulamur, num.8.ff.de verb. oblig. Decimò, si promisit alicui defendere castrum, nō tenetur id defendere, si iustè ei bellum infertur, nec quando commisit delictum, ob quod exercitus est contra eum. Idem in l.quidam cùm filium, num.27.ff.de verbo.oblig. & similiter si aliquem recipit sub sua protectione, nō tenetur eum defendere, nisi cùm iniustè grauatur. Idem in l. qui seruum, nu.6.ff.de verb.obliga.nec confœderati tenentur aliū adiuuare cùm exercet bellum iniustum. idem in d.l.quidam. nū.29.Duodecimò, si concedit priuilegium, & addit verbum, liberè, intelligitur per ista verba, vt aliquid vltra iuscommune det.idē in l.1.num.14.C.de sacrosan.eccl.Duodecimò, si concedit priuilegium, non obstante lege, quæ dicit, quòd non valeat concessio, nisi in specificatis, id tamen valet. Ias.in l. sed & si quis.§.quæsitum, nume.23.ff.si quis caut.Decimotertiò, si concedit alicui castrū

cum territorio, intelligitur etiam cōcedere iurisdictionem, & si posteà augmentetur illud territorium, intelligitur, & concedere iurisdictionem, idem in l.ius dicentis, nu. 15. & 16.ff.de iurisd.omnium iudi.Decimoquartò, non præsumitur vnquàm placere Principi, nisi quòd iustum sit, & verum. idē in l.quod Principi, nu.3.ff.de constit.Princ. & si concessit ius iniquū, præsumitur, quòd fecerit ad instigationem partis. idem in l. si quis iniquum, nu.3.ff.quod quisq; iuris. Decimoquintò, si is concedit rescriptum delegatorium supplicāti, videtur eum habilem facere ad agendum.idem in l.Barbarius, nu. 9. ff.de offic.præt. non tamen si concedit ei tantum iudicem delegatum.idem in l.generaliter.ff.de in ius voc. Decimosextò, nunquàm præsumitur aliquid concedere motu proprio, sed ad postulationem partis, nisi concedat ob remunerationem meritorum. idem in l.ex hoc iure, num.56.ff.de iustit. & iure.Decimoseptimò, dicitur plenus Philosophia, & habere omnia iura in scrinio pectoris sui, non tamen consuetudines particulares locorum scire præsumitur, idem in l.omnium. C.de testam. in l.Scillanianū.C. de his quib. vt indig. in l.præscriptiōe, nu.7.

si con-

si contra ius, vel vtil.publ. Decimooctauò, si auferret res priuatorum ob publicam vtilitatem dicit Ias. quod tenetur ad pretium earum, nec potest facere legem per quam auferatur ius priuati, vel obligētur res subditorum, nisi causa publicæ vtilitatis. idem in l.ciuitas, num.11.ff.si cert.peta.idem in d. l.Barbarius, num.36.modò, vt suprà. Decimononò, si imponit onus communitati subiectæ, & facit aliquos exemptos, si Princeps ipse facit illos exemptos, debet sibi detrahi collecta ad illos spectans, si verò communitas illos facit exemptos, cæteris onus accrescit. idem in l. auus neptis, num.8.ff.de de pact. & Princeps tenetur seruare pacta siue fuerint cum priuato, communitate, vel alio.idem in l.1.num.2.ff.de pact. Vigesimò, si per rescriptum concedit feudum pro se, & filijs, veniunt & nepotes. idem in l.si extraneus, num.21 ff.de condit.causa data. Vigesimoprimò, si concedit immunitatem incolis alicuius loci, comprehendūtur etiam Iudæi ibi habitantes. idem in rub.ff.de iust. & iure, nu.27. Vigesimosecundò, nunquàm censetur velle vti plenitudine potestatis. idē in l.quanquā.C.de milit.test. Vigesimotertiò, si restituit damnatum, potest auferre

ius

ius adeundi alteri delatum, non tamen conceduntur fructus etiam ex bonis nõ alienatis percepti. Iaſ. in l. Gallus. §. & quid ſi tantùm, num. 104. ff. de lib. & poſthu. Vigeſimoquartò, ſi cõmittit cauſam appellatione remota, non impeditur tertius, qui comparet appellare, licèt principalis non potuiſſet. idem in l. certi condictio. §. quoniam, num. 12. ff. de rebus cred. Viqeſimoquintò, ſi confirmet electionem inualidam, non intelligitur eam conualidare, niſi id faciat ex certa ſcientia. idem in l. more, num. 30. ff. de iuriſdict. omn. iud. Vigeſimoſextò, ſi concedit alicùi iuriſdictionem pro certo annuo cenſu, tranſit ad hæredes eiuſdem generis, & idem de pedagijs, & emphyteuſi, vel feudo, niſi aliud exprimatur, vel æquipollens, vt quia cõceditur vſufructus talis rei, quià intelligitur ad vitam, vel ſi dicat per te vtaris, vel ſi eligitur ibi induſtria perſonæ, aliàs trãſit ad hæredes. idem in l. apud Iulianum. §. ſi quis alicui, num. 8. & 9. ff. de leg. 1. Vigeſimoſeptimò, ſi tollit ſtatutum, quod ignorat eſſe iuratum, non cenſetur ob id tollere iuramentum. Abb. in c. 1. num. 7. de his quæ fiunt à maiori parte. Vigeſimooctauò, motus proprius Principis excludit omnem ſurreptio-

reptionem. Abb.in c.causam. 2.nu.4. de testib.& præsumitur cõfirmare ex certa scientia quando inserit tenorem rei confirmatæ, in c.venerabilis, num.2. de confirm. vtil. & præsumitur in eo certa scientia quando rescribit de omnibus in supplicatione contentis. idem in c.pastoralis.§.prætereà, num.4. de offic.delegat. Vigesimononò, Princeps præsumitur iusta causa semp moueri. Abb. in c.cùm inter,num.9.de except.in c.1.nu.4. de causa poss. maximè cùm rescribit ex certa scientia.idem in c.cùm olim,nu. 17. de re iudi.adeò quod non admittitur probatio in contrarium. idem in c. quæ in ecclesiarum, num.14.de constitu.fallit tamen quando est obligatus ex suo contractu, vnde non potest sine causæ cognitione vasallum feudo priuare, secundò, fallit, quando agitur de causa Principis respectu non subditorum, sed aliorũ:tertiò,limitatur,si ex facto Principis timeretur turbatio Christianitatis,vel peccatum,quia sic in eo non præsumitur iusta causa, nec illi est obediendum : quartò, limitatur, si deroget iuri tertij , quia id non intelligitur, nisi specialiter derogatio fiat, vt dicit Corset.in addit.ad Abb.loco citato. Trigesimò , non intelligitur inducere ius

nouum

nouum quando respōdet ad cōsultationem. Abb. in c. peruenit, num. 8. de empt. & vend. Trigesimoprimò, in generali concessione non præsumitur concessisse id quod in specie non esset concessurus. Abb. in c. 1. num. 5. de rescript. & si mandat inquiri contra aliquem, intelligitur mandare, vt prius inquiratur super infamia, quàm super crimine, & veritate, cùm illud sit præambulum. idem in c. fi. nu. 2. de accusat. Trigesimosecundò, videtur dispensare vbicunque describit, toleramus, secùs si simpliciter tolerat. Abb. in c. nisi essent, nu. 9. de præb. Trigesimotertiò, præsumitur velle, quod est de iure. idem in c. cùm venissent, num. 2. de iudic. Trigesimoquartò, si rescribit iudici inferiori, vt contra subditos procedat, vel aliàs id agat ad quod tenebatur, non videtur facere eum delegatū, sed excitare suam iurisdictionē, & officium ordinarium, secùs si ei mandat aliquid ad quod non tenebatur. Abb. in c. licet, num. 3. de offic. ordin. Trigesimoquintò præsumitur aliquid facere ex certa scientia, cùm id exprimit in rescripto, vel si ex eo potest colligi certa scientia Principis. idem in c. nonnulli, num. 8. de rescript. Trigesimosextò, in casibus quibus requiritur plenitu-

nitudo poteſtatis Principis, ſat eſt quòd dicat, quod id facit ex certa ſcientia, & dicitur plenitudo poteſtatis, cùm quid ſit contra diſpoſitionem legis in illo caſu, qui tamen ea plenitudine vti non debet quando decoloraretur ſtatus vniuerſalis eccleſiæ, vel Principatus, ſine magna cauſa. Abb. in c. ad hæc, nu. 7. de reſcript. qui etiam non poteſt committere cauſam ſuſpecto de plenitudine poteſtatis, niſi cũ facultate recuſandi, vt ibi dicit num. 8. Trigeſimoſeptimò, ſi Princeps aſſerit ſe cum aliquo diſpenſaſſe, non per hoc creditur parti, niſi aliud oſtendatur, vel de nouo diſpenſet, ſi actus retrotrahi poteſt. Abb. in c. fraternitati, nu. 5. de ſchiſmat. Trigeſimooctauò, ſi conſtitutio Principis à principio nõ recipitur communiter ipſo ſciente, & tolerante ſuper actu à iure poſitiuo prohibito, videtur diſpẽſare, ſi verò maior pars populi id recepit, alij tranſgredientes non excuſantur à peccato, ſi verò eſt recepta cõmuniter, tunc vel ſcribit, quod vult certum actum tolerare, vel diſſimulare, & ſic talis diſſimulatio habet vim diſpenſationis, aut nil ſcribit, & nõ videtur diſpenſare, niſi in aliquo actu diſpenſarit. Abb. in c. quia circa. ad fi. de cõſang. & affin.

affin.in quo videndus etiam Couar.in 4.Decret.2.par.cap.10.in fin. Trigesimononò, si committit causam minori, videtur eum habilitare,l.quidam.ff.de re iudi. modò sit pubes, quia aliàs est impedimētum naturæ ad iudicandum,l.cùm prætor.ff.de iud. & Princeps nō potest super ea quæ sunt de iure naturali. §.sed naturalia. Instit.de iure natur. glo.in c.cùm vigesimum. de offi.deleg.modo quo suprà; si tamē is agit decimumoctauum annum, & Princeps ex certa scientia ei causam committit,valet,aliàs rescriptum est surreptitiū,& similiter si Princeps ignorabat minorem ætatem,sic enim nō dispensat,cùm ignorans non dispenset. Abb.in d. c.cùm vigesimum. vel saltem sufficit annus vigesimus ad iurisdictionem exercendam, d.c.vbi Abb.dicit, quòd si Princeps decedit relicto impubere, debet ei dari tutor qui exerceat iurisdictionem, post pubertatem verò is exercebit eà quę sunt iurisdictionis, quæ verò pertinent ad regni administrationem,debet exercere cum authoritate sui curatoris. Abb.ibi,qui & dicit, quod non potest quis esse de consilio ciuitatis ante annū vigesimumquintum inchoatum. Quadragesimò, Principis motus proprius non inducit

ducit dispensationem, nec tollit defectum personæ, sed solius surreptionis, c. si motu proprio. de præbend. in 6. operatur tamen quod facit gratiàm extendere ad id quòd aliàs non comprehenderetur per rescriptũ, c. si plures. de præb. in 6. similiter quia Princeps magis præsumitur instructus in ijs quæ narrat motu proprio, quàm aliàs in facto per alium narrato. Gemin. in Clem. per literas. de prob. licèt possit opponi vbi agitur de facto alieno, quòd non fuerit sufficienter instructus, licèt nõ possit opponi de defectu intentionis. Ioan. And. in d. c. per literas. Ancha. consi. 137. Rom. consi. 327. & consil. 436. Quadragesimoprimò, Principis beneficium continens gratiam non odiosam debet largè interpretari, sed si continet aliquid contra ius cõmune, vel veniret in præiudicium tertij, debet strictè interpretari. Doct. in c. olim. de verb. sign. Abb. in c. nonnulli. § sunt & alij, 2. col. de rescript. Quadragesimosecundò, si Princeps donat rem alienam, licèt donatio sit firma, potest tamẽ contra eius fiscum agi ad æstimationem, l. benè à Zenone. C. de quadrien. pręscript. & idem si habet rem communem cum priuato. Abb. in c. 2. de rebus eccles. non alienan.

Qua-

Quadragesimotertiò, si ex certa scientia reuocat ad se negotium, non requiritur, vt inferiori notificetur, c.1.de concess. præbend. in 6. si tamen aliquid attentet in præiudiciũ ignorantis, probabilis ignorantia illum excusat. Abb. in c.cum M. de constit. col.fina. Quadragesimoquartò si cõcedit priuilegiũ, vel sentẽtiam fert ex necessitate temporis, vel ex suppressione partium, potest & debet cessante illa necessitate temporis, retractare, not. in c. tum ex literis. de in integ. restit. c. non debet. de consanguin. Quadragesimoquintò, si causam specialiter inferiori cõmittit, videtur iurisdictionem suorum inferiorum reuocare, quando aliquod negotium ex certa scientia ad se auocat, secùs quãdo ordine iudiciario procedit, quia tunc inferior poterit vti iurisdictione delegata, & etiam ordinaria si voluerit. Abb. in c. cùm ex officij, col. 5. de pręscript. Quadragesimosextò, Principis minæ inducunt iustum metum. idem in c.1. de officio delega. Bar. in l. metũ. quod metus causa. qui & idẽ dicit de precibus importunis. in c. cũ inter, de elect. col. 3. Quadragesimoseptimò, delegatus Principis potest quandoque vt suspectus recusari. idem in c. super quæstionum.

de

de offic.deleg. Quadragesimooctauè, videtur eligere industriam personæ, cùm dicit, causam personaliter exequaris, vel huiusmodi verba. idem in c.2. de offi.deleg.

Octauum dictum. Princeps gaudet mul- 8
tis priuilegijs, præter suprà dicta, quæ latè cògessit Ludouicus Bossius Senator Mediolanensis, doctor excellentissimus, in tractatu, quem inscripsit, de priuilegijs Principis, ad quæ me remitto, ne rectissimè acta repetam, aliqua tamen alibi collecta ad qualemcunq; eius rei cognitionem subijciens; Primò enim quædam ei competunt ratione excellentiæ eius dignitatis, quæ regalia dicuntur, de quo in tit. quæ sint Regalia in vsibus feud. vt ius faciendi arma. authen. de armis. coll.6. & C. de fabricensib. lib.11. & littora, quæ sunt publica, & regalia, quoad protectionem, & defensionem, prohibendo ne quid ibi fiat, si vsus littoris, & publicus prohibeatur, vel impediatur. §. littora. Instit. de rerum diuis. l. littora. ff. de acqui. rerum dom. similiter viæ publicæ sunt de regalibus, d. tit. quæ sint regalia. & Principes tenētur eas tutas seruare. & ideo delicta ibi commissa spectant ad officiarios regios, & similiter de portu armorum, & maris, sic etiam flumi-

flumina nauigabilia, ſcilicet pędagiũ, quod ibi percipitur, vt dicit Andr. de Iſern. in d. tit. & portus publici, & vectigal, quod inde percipitur, l. inter publica. ff. de verbo. ſign. & redditus qui ex ripis percipitur, & vectigalia, id eſt octaua pars eius, quod vehitur, vel ſoluitur, quæ ſolui debet, l. à præſtatione. l. à legatis. C. de vectigal. vel minus ſi minus Princeps taxarit, ſimiliter ius cudendi monetam, d. tit. quæ ſint regalia. quod competit cuilibet Principi in ſuo imperio: vt ibi dicit Iſern. c. quanto. vbi glo. de iureiur. Mulctarum, & pœnarum compendia, quæ competunt Principi, ſi alibi non ſint applicata, l. mulctarum. C. de modo mult. Similiter bona vacantia competũt Principi, l. 1. & 2. ff. de iure fiſci. & titu. de bonis vac. C. lib. 10. & bona eorum quæ indignis auferũtur, niſi ſpecialiter alicui concedantur. ff. & C. de his quibus vt indig. per tot. & bona contrahentium inceſtas nuptias, l. qui cõtra. C. de inceſt. nupt. bona etiam condemnatorũ, & proſcriptorum. C. de bonis damnat. & cond. quod declarat Iſern. d. tit. quę ſint reg. & qualiter intelligãtur præſtationes etiam angariarum, perangariarum, plauſtrorum, & nauium, d. titu. vbi Iſernia id declarat, &
ius

ius indicendi extraordinariam collectam ad fœlicem eius expeditionem, l. 2. C. de super ind. lib. 10. quæ declarat Cassan. titu. de muneribus. Potestas etiam constituendi magistratus ad iustitiã exercendam, l. 1. de constit. Princ. §. sed & quod. Instit. de iure nat. l. vnica. ff. de offic. præt. l. 1. §. cùm enim. C. de vet. iur. cùm omnes magistratus, & dignitates à Principe profluant, qui est iudex iudicum. Isern. d. tracta. Argentariæ etiam competunt Principi de quolibet scilicet metallo, l. 1. & 3. C. de metallarijs, & met. lib. 11. vbi declaratur, quòd solui debeat fisco de metallo. Is etiam solus habet palatia in ciuitatibus, quæ dicuntur domus Principis. Isern. ibi. Redditus etiam piscationum, & salinarum ei soli cõpetit, d. tit. quæ sint reg. vbi Isern. declarat qualiter id intelligatur, scilicet de quibusdam tãtùm piscationibus Principi reseruatis, cũ aliàs piscatio in mari, vel fluminibus sit omnibus communis. Instit. de rerum diuis. §. flumina. bona etiam committentium crimen læsæ Maiestatis, l. quisquis. C. ad legem Iul. maiest. & habetur in d. tit. quæ sint reg. Ei etiam competit medietas thesauri inuenti in loco Cæsaris non data opera, si enim data opera, totum ad

Principem pertinet. Instit. de rerum diuis. §.thesauros. Is etiam nō tenetur seruare ordinem iudiciarium. Feli.in c.in causis, de re iud. Ias. in l. certum, col.pen.C. vnde legitimi.qui & potest adire hęreditatē per procuratorem, quod non licet priuato. Bart.in l. pupillus, ver.aliàs per procuratorem.ff.de acq.hæred.Bal.in l.1.C.qui admitti.Is etiam creat tabelliones, & concedit, vt eorū scripturis fides adhibeatur. Innoc. in c. cum P. tabellio. de fide instru. l.generali.C. de tabellionib.libr.10.qui & creat aduocatos, vel dat potestatem solus creandi, l.quisquis.§. fina.C.de postul.l.nemo.C. de adu.diu.iud. & solus approbat Medicos, & dat eis potestatem medendi. Luc.de Pen.in l.cōtra publicum, ver.10.C.de re milit.libr.12. Solus etiam restituit ad famam Bart.in l.infamem. ff.de publ.iudi. Luc.in d.l.contra.26.priuil. & etiam dat gratiā ad vitam. Cassan.in consuet.Burg.titu. Des iustices.§.5.in glo. solus etiam vniuersalem legem condere potest, l. fina.§.pen.& fin.C. de legib.vt & legem dubiam inter æquitatem, & rigorem interpretatur, l.1.C.de legibus. Luc.de Pen. in l.1.C. de præf.qui in vrbe, lib.11.vt & voluntatem testatoris interpretatur. Bal.in l.cùm apud.
C.de

C.de communi seruo manum. & solus approbat militem, l.1.vbi Luc. de Pen.C.qui mil.poss. libr.12. l.neminem.C.de re milit. 1.Reg.14.Gen.14.& solus tribuit immunitatem à tributis. 1.Reg.17.l.1.& fi.ff. de censib. Luc.de Pen.in l.medicos.C.de prof.& med. lib.10. & solus potest cōcedere,vt alicui detur salarium de publico, l.vnica.C.de præbit.salar.lib.10.

Secūdò,principaliter,priuilegiatur Princeps, quod solus potest egredi vires libelli. Butr.in c.licet Heli.de simon. vnde si actor nil probat, & tamen reus fatetur defectum iuris sui, Princeps potest eum condemnare, quod priuatus, vel inferior dux non potest. Bald.in repetit.l.Aemilius, col.18.ff.de minorib.Inno.in c.super literis,de rescript. qui & mutare potest instantiam, quoad inducta per ius ciuile, l.1.C.de rei vx.act. glo. in c.1.de cap.mon. nec instantia in eius curia currit. Felin.in c.in causis,de re iudic.& solus ratificat id quod ipso iure est nullum, l.adoptio.2.ff.de adopt.l.2.de rebus eorum. & solus de inhabili facit habilem, l.quidā. ff.de re iud.& de indigno dignum § discretis.auth.quibus mod.nat.effic.sui. Curt.cōs. 49.colum.45. & in eo omnis pœna est arbi-

traria. Bal.in l.cunctos populos.8.col.C. de summa Trinit. qui & solus facit gratiam iurisiurandi.l.fi. in prin.ff.ad munic.quod tamen pertinet ad iudicem ecclesiasticum habilitare ad finem agendi. not.in c.si verò.de iureiur. gesta etiam coram eo per falsum procuratorem nō possunt ratificari per dominum. Bal.in l.falsus.C.de furt.quod apud priuatos licet, vel inferiores, l.licet.ff.de iudic. & etiam potest iudicare secundùm conscientiam. Bartol.in l.1.C.vt quæ desunt adu. Feli.in c.in causis,de re iudic.& si præcipit sub pœna indignationis,potest inobediētem priuare feudo,vt & Papa beneficijs, cùm dicit sub indignatione beati Petri, & Pauli. Bald.in c.1.§.porrò tit. quæ sit prima causa benef.amit. in vsibus feud. in l.cūctos populos.C.de summa Trini.& citatus ab eo etiam die feriata tenetur comparere.Bar.in l.2.§ fin.ff.si quis in ius voc. non ier.cùm feriæ sint de iure ciuili, cui Princeps potest derogare,l.digna vox C.de legib.si non sint introductæ in honorem Dei, argum.c.conquestus.extr. de fer. nisi in casibus exceptis. Is etiam causas suas committit cui vult. Innoc.in c.ex parte, de verb. sign. solus etiam remittit pœnam merenti, l.ad bestias.ff.de pœnis.

pœnis.vt etiam poteſt ſine cauſa augere pœnam à iure ſtatutam.§.planè. vbi glo. Inſtit. de iure nat. Luc.de Pen.d.l.contra.verſi.27. C.de re milit. libr.12. ſolus etiam inſtituit noua vectigalia, c.innouamus. de cenſibus. l.3.C.de vectigalib. Doct.in l.ſuper quibuſdam.de verb.ſign. & idem de tributis,oneribus,& collectis, l.3.C.de ann.& tribu.lib.10. ſolus etiam diſpenſat ſuper natalibus.l. qui in prouincia.ff. de ritu nupt.l.quæris.ff. de natalib.reſtit. & ius aureorum annulorũ tribuit, l.1.& 2.C. de iu.aur.ann. & nat.reſtit.vbi Bald. qui & ſolus legitimat illegitimos.§.illud tamen. ver.ſi quis.auth.quibus modis nat.effic.ſui.& etiam filium propriũ tanquàm ſubditum, c. per venerabilem.§. videbatur.verſi.inſuper. quia filij ſint legit. Luc.in l.contra.verſi.28.C. de re milita. lib. 12.qui & ſolus cum dignitatis donatione omnem maculam abſtergit,l.imperialis.§.ſimiles.C.de nupt. & ſolus transferre poteſt milites de vno numero ad alium, d.l.contra.C.de re milit.libr.12. qui & ſolus poteſt auferre ius alterius.Docto.in l.fin.C.ſi contra ius, vel vt.& rem priuati poteſt dare militibus,l.item ſi.§ 1.ff.de rei vendic. Bald.in l.2.colum.6.verſicu.item nota.C.de ſeru. &

aqua. quæ tamen non sunt agéda sine culpa, vel causa publica; qui solus etiam concedit commeatum, & remeatum ab exilio, l. relegati, in fin. ff. de pœn. & restituit in integrũ per viam gratiæ aduersus sententias criminales, l. diui. ff. de pœn. & si quis soluitur à militia sine licentia Principis, ad eandem non reassumitur, l. 2. C. de diu. offic. lib. 12. l. si quis. C. de cohortalibus, d. lib. solus etiam de plenitudine potestatis potest reuocare per se factum. Bal. in l. 2. col. 6. C. de seru. & aqua. Felin. in c. nouit, col. 9. de iudic. qui tamen in dubio tali plenitudine nõ censetur vti. Ias. in l. quanquàm, col. 2. C. de testamen. milit. solus etiam potest bellum indicere, l. vnica. C. vt arm. vsus inscio Principe, libr. 11. c. quid culpatur, vbi glo. 23. q. 1. qui & solus magnas dignitates confert, l. probatorias. C. de diu. offic. libr. 10. & disputans de eius potestate incurrit crimen sacrilegij, l. 2. C. de crimi. sacril. l. restituendæ. C. de adu. diu. iud. qui & solus liberat à curiali fortuna, l. fina. C. de decur. libr. 10. priuilegiatur etiam in hoc quod nullus assumitur in officialem Principis, etiamsi sit apparitor sine literis probatorijs Principis, l. probatorias. C. de diu. offic. lib. 12. Alex. consi. 107. 7. volu.

l. filius-

l.filiusfamilias.ff.quibus modis ius pat.quę literæ debent esse authenticę, & sigillatæ sigillo regio; & sunt multi casus in quibus requiritur scriptura authentica, quos notat. gloss.in c.1.de censib. in 6. Ias. in l. non solùm.§. morte, colum. 11. de noui ope. nunc. in l.cùm proponas. C.de pact. Selua tracta. benef.3.par.q.22. Nullus etiam potest dicere Principi, cur ita facis? Eccles.43. Ias. in l. rescripta, col.1.C. si contra ius, in l.1.ff. de constit.Princ. Solus etiam reuocat benè statuta per præcessores. Archid.in c. ita dominus.§.hæc autem, 19.dist.& tollit priuilegia concessa per quemuis, l.1.§.1.C. de indict. libr.10. quæ si non sint clausa in corpore iuris, sat est clausula, nō obstante lege, vel consuetudine. Castr.in l.1.ff.de constit.Princ. si verò sunt in iure, oportet vt eis in specie derogetur. Alexan.consi.101.vol.1.Ias.in l.1. colum.vlti.ff. de constit.Princ. Felin.in c.1. col.8.de rescript. Solus etiam imponit, vel mandat imponi alicui ex principalibus, vel decurionibus alicuius ciuitatis aliquid, l. diui fratres.§. de decurionibus.ff. de pœn. & solus patre inuito liberat filium à patria potestate, l.fina.C. de consulib.libr.12.& solus cognoscit de causa, præscriptione tem-

poris nõ obstante, l.2.§.fi.ff.si libert.ingen. esse dic. & solus cognoscit de innocentia alicuius post latam in eum sentẽtiam, etiam sine appellatione, vel in integrum restitutione, l.1.in fin.ff.de quæstionib. & solus diffinit causam, quæ legibus non est diffinita, prout sibi videtur, l.cùm de nouo.C.de legib. & solus tutorem ante finitam tutelam ab ea absoluit, l.idem.§.sunt.ff. de excus.tut. & si eum sumpsit in cõsiliarium suum. l.iurisperitos.ff.eod. & ab eo, vt à capite, munera bonorum, & honorum diffunduntur. Luc.de Pen.in l.contra.versi.67.C.de re milit.lib.12.& soli Deo de peccato reddit rationem, c.solam.de pœnit. dist.3. c.aliorum.9. quæst.3. & non cogitur stare iudicio alicuius, dicendo, dominus est qui me iudicat. Barbat. in c.cùm venissent, col. 4. de iudic. Papa tamen in eum exercet iurisdictionem si deuiet à fide, de qua re alibi tract.de summo Pontifice, cadit sermo. Solus etiam potest ferre sententiam sine scriptura Alber. in authen.nisi breuiores.C.de sent.& interloc.qui & solus restituit ad famam, & ad natales, ad ordines proprios, & honores, l.1. C.de sent.passis. & solus concedit abolitionem generalem in criminibus, & etiam spe-
cialem

cialem alicui, talem non puniemdo, l. si interuenit. cum seq. ff. ad Turpil. l. 2. & fi. C. de gen. abolit. si tamen solam indulgentiam facit, non tollit infamiam, nisi specialiter id agat, l. indulgentia. C. de gen. abolit. qui tamen non tollit cicatricẽ infamiæ, quæ semper manet, licèt tollat eius pœnã, l. omnes iudices. C. de decur. libr. 10. c. ventum. 1. q. 1. qui & solus obligationem pignorum nullam roborat per rescriptum suum, l. 2. in fi. ff. de rebus eorum, qui sub tut. qui & solus transactionem nullam validat, c. 1. de transf. & gloss. in c. veniens, eo. & id quod aliàs de iure non tenet etiam re nõ integra, validat, & confirmat, c̃. quia Ioannes. 12. q. 5. & solus tollit potestatem domini quã habet in seruum. l. penult. & fin. C. qui mil. vel non. lib. 12. & solus adoptat faciendo adoptatum liberum ante transire in alterius potestatem, per rescriptum suum, l. 2. §. fina. ff. de adopt. & solus contra libertatem iam concessam dat beneficium in integrum restitutionis, l. nisi. vbi Docto. ff. de min. & licèt in integrum restitutione petita aduersus sententiam non debeat pendente tali iudicio sententia executioni mandari, l. si cognita. C. de transf. fallit tamen quando petitur resti-

tutio in integrum aduersus sentẽtiam Principis, quia tunc executio non cessat, c. suscitata, de in integr. restit. Bald. in d. l. si cognita. qui & solus concedit veniam ætatis, l. 1. & 2. C. de his qui veniam ætatis. & potest contrahere compaternitatem per procuratorem. Ang. in §. illud. Instit. de nupt. Bal. in l. vnica. §. ne autẽ, col. 3. C. de caduc. toll. sed an ibi verè cõtrahatur compaternitas, dixi in tract. Matrim. iam edito. & si quis se submittit gratiæ, & misericordiæ Principis, nõ cõfertur in eum liberum arbitrium, sed debet ab illo benignè tractari. Ang. in l. si cui. ff. de seruit. Is etiam solus apponit decretum in arrogationib. l. 2. ff. de adopt. & solus facit statuta super lite pendente. Doct. in c. fi. vt lit. pend. auth. vt cùm de appel. cogn. in prin. & solus delegat merum, & mixtum imperium, l. vnica, in fin. C. qui pro sua iurisd. iud. dare poss. & eius præsentia supplet omnem defectum solemnitatis. Ias. in l. omnium. C. de testamen. & solus designat insulam deportatis à præside, l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de offic. præsi. qui & solo verbo potest aliquem Doctorem creare, dicens, esto Doctor. idem in l. 1. C. de senten. passis. seruatis tamẽ his, de quib⁹ in Bulla Pij IIII.

quoad

quoad profeſſionem fidei emittendam. incip. In ſacroſancta, anni 1564. & vbi is aduocat ad ſe cauſam, nullus de ea ſe debet intromittere. Bald. in c. vt noſtrum, de appell. vbi Innoc. & Doct. in c. cum M. de conſtitut. qui & non tenetur ſtare contractui celebrato in magnum damnum ſui Principatus. Alb. in l. 1. ff. de offic. proconſ. cæſ. qui & ſi cogit aliquem emere rem Sempronij, talis coactio excuſat emptorem à mala fide ſi ſcit eſſe alienam, vt eo non obſtante, poſſit illam præſcribere contra, c. fin. de prẹſcript. Nico. de Neapol. in l. nouiſſimè. ff. quod cum falſo tut. qui & partes quæ diu litigauerunt, poteſt cogere ad concordiam. Abb. in c. cùm inter R. de elect. & licèt ſententia in criminalibus debeat ſtatim mandari executioni, l. cùm reis. C. de pœn. ſi tamen Princeps calore iracūdiæ eam tulerit, per triginta dies eſt differenda executio, l. ſi vindicare. C. de pœn. gloſſ. in c. cùm apud. 11. quæſt. 3. Solus etiam remouet officialem quem ipſe probauit, l. 2. C. de agentibus in rebus, lib. 12. & numerum officialium poteſt minuere. Solus prorogat tempus ad ſoluendum pecuniā fiſco debitam, l. in fraudem, §. fina. ff. de iure fiſci. qui & ſi quid promittit ſine cauſa,

censetur facere causa donationis, c.1. de donat. nisi enormiter læderetur. Innoc. in c. grandi. de supplen. neglig. prælat.

Tertiò, in hoc priuilegiatur, quod infames non possunt coram eo stare, l.2.§.ignominiæ.2. vbi Ang.ff.de his qui not.infam.& subditi tenentur ei iurare obediētiam. glo. in l. non videntur.§. qui iussu.ff. de regul. iur. & ab ipso malè informato ad eundem benè informandum appellatur, l.1. in fin.C. de relat.l.1.§.quæsitum.ff.de appel. Bal. in l. fin.C. de relat. & epistola missa per ipsum habet vim legis. Angel. in l. item veniunt.§. pen.ff.de perit.hæred. & gloss. in c. Valentinianus. 63. distin. quod Imperator gerit velut officium subdiaconatus Episcopo celebranti ministrando, licèt non habeat ordinē, nec potest cōtraueniri sine infamia contractui roborato per iuramentum nominis Principis, l. si quis maior.§.fi.C.de trans.& præsumitur bonus, & iustus, & eius acta iusta & causa in eo adesse iusta. Bal. in l.1.ff.de constit.Princ.in l. ex facto.4.notab.ff.de vulgar. in c. ad aures, de rescript.gl. in c. partus, 23. quæst.1. Oldrad.consil.208. Marsil.sing.6. nec portæ, & muri ciuitatum habitari possunt sine eiuspermissu, l.1.ff.ne quid in loco

sacro

ſacro, & prædia eius data in emphyteuſim non ſoluunt extraordinarias collectas, & ſuperinducta, gloſ. in l. priuatæ. C. de excuſ. muner. lib. 10. & ſola eius proteſtatio interrumpit præſcriptionem, cùm tamen citatio ſaltem in aliis requiratur, gloſ. in l. cum notiſſimi, C. de præſcript. triginta, vel quadraginta annor. c. nihil prodeſt, de reſcript. & teſtimonium Principis plus valet, quam vnius notarij, modò nõ agatur de facto eius. Ioan. de Iſern. in c. ſancimus, tit. quo tempore miles, in vſib. feud. & ſufficit coram Principe facere narrationem facti, ſine concluſione in libello, cùm tamen aliàs non ſufficiat. Doct. in l. edita, C. de eden. Ang. in l. omnium, C. de teſtam. & ſi obtinetur reſcriptũ ſupplicatione Principi porrecta, ita eſt ac ſi lis conteſtata ſit, l. 1. & 2. C. quando libellus Principi datus, &c. & ſi quis à Principe emit rem, ita eſt tutus, vt ab illo, vel alio nõ poſſit euinci, ſed dominus rei vẽditæ intra quadriennium habet regreſſum ad Principem, l. benè à Zenone, l. omnes, C. de quadrien. præſcript. cum limitationibus tamẽ, de quibus per Felin. in c. cum olim. colum. 3. de re iud. in c. quæ in eccleſiarum, col. 13. de conſtit. & licèt pars poſſit renunciare feriis, ſi

tamẽ sũt introductę in honorẽ Principis, vt ob eius victoriã, vel diem natalẽ, id nõ licet, gl. in Cle. sæpè, de verb. sig. Si etiã Princeps ingreditur aliquã eius ciuitatẽ, illi obuiã iri debet, & honorari. 1. Reg. 10. Cassan. consue. Burg. tit. des iustices, ar. 4. gl. 1. & ei est magis obediendũ quã patri. Ias. in l. 1. §. fi. ff. de iust. & iur. & si potẽs opprimit aliquẽ, oppressus debet recurrere ad Principẽ, Cy. in l. absentem, C. de accus. qui dat tali saluas guardias, vel per ꝑsonæ publicæ adhibitionẽ, l. 2. & fi. C. de erog. mil. ann. li. 11. vel signa regis, Bar. in l. sanctũ, ff. de rer. diu. tertiò, per promissionẽ & iuramentũ, quòd nil mali faciet ei q̃ timet, l. pręsenti, C. de his qui ad eccl. conf. §. si verò, auth. de mon. vel pręcipiẽdo ei sub pœna mortis, &c. ne eũ offendat, & subditi tenentur etiã succurrere Principi ꝑ eius exercitu pro quãtitate rei feudalis quã ab eo tenent, & pro redẽptione Principis ab hostibꝰ capti. Spec. tit. de feud. §. qm̃, vers. & nota. & alia graui necessitate, & licèt feudales eorũ qui debẽt seruire in persona in bello, nõ debeãt grauari collectis, tñ vbi id ꝑ alios subditos ferri nõ potest, possunt & iis collectæ imponi, Ana. cons. 7. incip. visis, Ias. in l. si ex toto, in pr. col. pen. in fi. ff. de leg. 1. Eius etiã

cu-

curia non tenetur seruare ferias, sed omni tempore potest ius dicere. Spec.tit.de fer. §. 1.circa fin.vers.item nota, si id scilicet sit necessarium, maximè in repentinis, & casibus exceptis, vel venientibus à remotis ex causa necessitatis, l. pręsenti, C.de his qui ad eccl. Is etiam præfertur in emptione metallorum, l. 1.C.de metal.lib.11. qui & potest mandare suo officiali, vt sic pronũciet.Bal.in l.1. col.fi.C.quom. & qñ iud.modò iniustũ non mãdet, c.1.de re iud.in 6.qui sol⁹ creat comites palatinos cũ potestate, ꝙ possint creare tabelliões, & legitimare illegitimos. Bal.in l.rescripta, C.de prec.imp.off. Vbi etiam est Princeps nõ præsumitur dol⁹.Bart.in l.1. C. de p̃d.dec.li.1.Bal.in l.rescripta, C.de prec. imp.off. & vbi ipse est, ibi est securitas. Bal. in l.1.C.de his ꝗ per met.iud.non app. & ei⁹ palatiũ gaudet tali immunitate, adeò ꝙ qui ibi aliquẽ offendit, crimẽ capitale incurrit, Alb.in d.l.p̃senti, ꝗ dicit etiã confinia palatij debere gaudere tali priuilegio, solus etiã facere põt remissionẽ pænę post sententiã diffinitiuã.Bal.in c.at si clerici, de iud.ꝗ & sol⁹ dare potest licentiã auferẽdi corpora à furca.Cassa.in consuet.Burg.tit.de iustices, art, 5.gl.du Principe. Assistentes etiam Principi con-

conſequuntur dignitatem, immunitatem, & nobilitatem, l. 1. C. de Comitib. & Architr. lib. 12. Franc. de Parma, in tract. de priuil. fiſci, priuil. 139. & poteſt Princeps tollere priuilegia, derogando conſuetudini, cum clauſula, Ex certa ſcientia, & ea moderari. Bald. in c. fin. circa fin. de conſuet. qui poteſt dare filiis ſuis, etiam non emancipatis authoritatem regiam. Corſet. de poteſtate regia, q. 6. & quilibet debet reuelare proditorem Principis, l. metrodorum, ff. de pœn. Bart. in l. vtrùm, ff. ad legem Cornel. de ſica. Abb. in c. 1. de reſtit. ſpoliat. dicit etiam Butr. in c. 1. de rerum permutat. in 6. quòd poteſt facere permutationem cum rebus immobilibus eccleſiæ, modò non intendat eius damnum, cum Papæ tamen authoritate. Solus etiam poteſt apponere clauſulam, de plenitudine poteſtatis. Bald. in comment. ſuper tract. de pace Conſtantiæ, §. vaſalli, verb. libellariæ, circa fin. vnde Comes Palatinus non poteſt legitimare in præiudicium filiorum legitimorum, quia ſic auferetur eis ius quæſitum, quod ſoli Principi licet. Bald. in l. 2. col. 6. C. de ſeru. & aq. qui & nõ ſubiicitur alicui neceſſitati, c. 2. de arbitr. in 6. Alex. conſ. 80. col. 9. 1. vol. Bal. in l. 2. C. de ſeru. & aqua. col. 6.

Quar-

Quartò priuilegiatur, quòd poteſt ferre ſententiam non conformem libello, quò ad ordinem iudicij ſeruãdum, Bart.in l. Aemilius, circa fin.ff.de minor. & poteſt tollere leges poſitiuas, quibus non ſubiicitur, ſed illæ ſibi, c.2.de conceſſ.præben. Alex. conſi. 2.vol.1.Bal.in tit.de alien. feud. Idem etiam poteſt eſſe iudex in cauſa propria, c.nunc autem, 21.diſtinc.Bald.in l.fin. de rerum diuiſ. Alex.conſ.1.eo.vol.conſ.24.2. vol. & poteſt reſcindere ſententiam quæ tranſiuit in rem iudicatam, Abb.in c.qualiter & quãdo, col. 2.de re iudic.modò dicat, non obſtante tali ſententia, glo.in l.fin.C.ſent. reſc.non poſſ. Ang.in l.1.C.de ſent.paſſ.& poteſt fortè exigere iuramẽtum fidelitatis ab Epiſcopis tenentibus feuda ab eo. Abb. in c. veniens, de accuſat. & in damnatione facta ab eo venit ius accreſcendi, licèt aliàs in contractibus non veniat, l.ſi mihi & Titio, ff.de verb. oblig.l.vnic. C.ſi liber. imper. ſoc. ſine hæred. dec.lib.10.Cyn.in l.vnic. C.quando non pe. part. qui & transfert dominium ſine traditione, Ang.in l.officium, ff. de rei vendic.Alex.conſ.3.5.vol.Iaſ.in l.traditionibus, C.de pact. vnde ſi vendit rem, vel donat duobus diuerſo tempore, & ſecundo eam tradidit, primus

primus tamen erit potior, Iaſ. in l. quoties, col. 9. C. de rei vendic. niſi apponatur clauſula, non obſtante conceſſione alicui facta, Bart. in l. 1. C. de locat. præd. ciu. lib. 11. quod procedit in priuilegiis, quia cenſetur in cõtractibus procedere de iure communi, niſi dicat ſe intendere transferre dominium ſine traditione, l. fin. vbi gloſ. C. de ſacroſanc. eccleſ. cui etiam cauſa ſpiritualis poteſt cõmitti à Papa, etſi is ſit laicus, gloſ. in c. valde. 94. diſtinct. in c. decernimus, vbi Doct. de iudic. & omnis contractus cum eo celebratus habet naturam contractus bonæ fidei, Curt. conſ. 49. 73. colum. 2. & vbi ſeruitium debet fieri perſonæ Principis, nõ per ſubſtitutum, ſed per ſe fieri debet, niſi de eius conſenſu, l. ſi quis ex corpore, C. de murileg. lib. 11. & donatio facta à priuato in eum, non eget inſinuatione, authen. item. C. de donat. qui & poteſt de plenitudine poteſtatis auferre feudum vaſallo, qui tamen tenetur ei ad intereſſe, ſi non adſit cauſa, Bal. in c. 1. in c. ad hoc, ſub tit. de allod. ſub vltim. quæſt. & poteſt omnem dilationem abbreuiare, etiam ſine cauſa. Anch. & Imol. in c. ex ore ſedentis, de his quæ fiunt à maior. parte capit. & poteſt in ſuo territorio creare nouam dignitatem,

Luc. de Pen. in l. contra, C. de re milit. vlt. priuil. & eius palatia non sunt ædificiis coarctanda, l. quicunque, in princ. C. de operib. publ. qui & potest alteri stipulari, gloss. in procem. decretal. verbo, seruus, & potest de ciue facere forēsem ob suum delictū. Bal. l. si quis filium, C. de lib. pręt. & valet donatio ab eo facta filio existenti in potestate, Bal. in c. 1. §. item sacram, col. pen. tit. de pace iura. firm. nec in illis habet vsumfructum, l. multa, C. de bonis quæ lib. & eius authoritas est in causa, vt præsumatur bona fides, Bald. in l. 1. C. de furt. & deportatum priuat, vt non succedat liberis, libertis, & parentibus, quē si restituit ad omnia restituit, l. 1. in fin. ff. de bon. possess. contra tab. l. 2. §. si deportatus, ff. de bon. liber. & solus per suum decretum ligat ignorantes, c. 1. de conces. præbend. in 6. Archid. in c. si Apostolicæ, de præben. in 6. & solus potest tollere citationem de potestatis plenitudine, Dd. in c. in nostra, de procur. Bal. in l. fin. C. de fruct. & lit. expen. etiam sine clausula, de plenitudine potestatis, ex causa, Curt. cons. 49. qui & difficilius finem imponit, faciendo factum pro non facto haberi, scitū pro nō scito, quò ad effectū, cum ad præteritum non fit potentia, §. quia

igi-

quia igitur, authen. de instr. caut. & fide. c. is qui, de spon. clem. 1. de concess. præb. Curt. d. consl. col. 19. qui & dicitur velut diuinare. Prou. 16. Curt. d. cons. col. 21. nec ei potest lex imponi in suo regno, idem cons. 65. col. 6. & vt mentiri Deo, & Papæ est sacrilegium, gl. in c. serpens, de pœnit. dist. 1. sic & Principi, Luc. in d l. contra, col. 5. C. de re milit. lib. 12. & tempore necessitatis potest disponere de subditis, & bonis regni: vt 1. Reg. 8. Luc. de Pen. in l. 2. C. de quibus mun. vel præstat. nemi. lic. se excus. si sit Rex, Bal. in l. 3. C. ad Trebel. comites tamen alijq; Principes Regibus inferiores non habent talia iura regalia, nec potest Rex eis id concedere, & ea exercentes possunt illi inhiberi à supremo Principe, Luc. in d. l. contra, col. 7. in l. an Respublica, C. de iure Reip. lib. 11. Nec ei est maledicendum, Exod. 22. l. vnic. C. si quis Princip. maled. & dicitur sponsus, ac caput Reipublicæ, Luc. de Pen. in l. quicunque, col. 3. C. de omni agro deser. lib. 11. qui & potest impetrare, vt in eius aulis, vel cubiculis eius filij baptizentur, Zabarel. in Clement. vnica, §. 1. de baptis. qui & solus potest conferre honorem, licèt sit præmium virtutis, cui vult. Luc. de Pen. in l. nemini, C. de consulib. libr.

12. & eſt dominus omnium rerum ſui regni, l. benè à Zenone, vbi gloſ. C. de quadrien. præſcript. ſcilicet in neceſſitate, qui & poteſt facere ſeruari, quod iure non valet apud ſubditos, Abb. in l. cunctos populos, C. de ſumma Trin. & facere quod priuilegium ſuum valeat, vt ius commune, apud omnes. Doct. in l. fin. C. de iure dominij impetr. & quòd munera quæ ſunt extraordinaria, ſint ordinaria, Cald. conſ. 7. in rubri. de conſtit. cuius præcepto ſub mortali eſt obediendũ. c. 1. de maior. & obed. qui & præſumitur ſcire conſuetudines vulgatas, Bal. in l. 2. in fin. C. quæ ſit longa conſ. & poteſt dare reſcriptum, cum clauſula, non obſtante, reparationis, deſertionis, & appellationis. Bal. in l. impetrata, in fin. C. ſent. reſc. non poſſe, vt ſic appareat de eius intentione, cuius authoritas etiam in omni actu intelligitur excepta, Iaſ. in l. fin. ff. qui ſatiſd. cog. Corſe. de poteſt. reg. q. 11. & ad eum ſpectat cuſtodia eccleſiarum vacantium maiorum, arg. c. generali, de elect. in 6. Io. de Selua tract. benef. 2. par. q. 23 col. 8. quo ſcilicet ad defenſionẽ, non ad adminiſtrationem, & ſtatur ſoli verbo eius ob excellentiam dignitatis, c. nobiliſſimus. 96. diſtin. Corſet. d. loco q. 88. & eius ſententia

potest per eius scripturam suo sigillo signatam probari etiam si lata sit ad eius vtilitatem, Bal. in l. exemplo, C. de probat. & eius verbum debet esse firmissimum, Innoc. in c. ad Apostolicæ, de sent. & re iud. & quod dependet à sola eius voluntate, apud nos dicitur impossibile, l. apud Iulianum, §. fin. ff. de leg. 1. qui & potest, vt supra, minuere numerum officiariorum, Bart. in l. comperimus, C. de proximis sacr. lib. 12. modò non afferat præiudicium iam electis, & restauratio murorum ciuitatis iam destructæ, non potest fieri inconsulto, l. sacra, §. fin. de rerum diuis. vbi Bart. & potest fortè cognoscere pro re ecclesiastica ad illius fauorem, l. vniuersæ, C. de fundis rei priu. lib. 11. & si quis accipit rē in emphyteusim ab officiali Principis, non tenetur ad tributa præterita, l. hi quos, C. de fundis rei priu. lib. 11. cùm tamen secùs sit si accipit à priuato, l. Imperatores, ff. de publ. & emphyteutæ Principis non debent extraordinariis muneribus fatigari, l. patrimoniales, C. de coll. fund. patr. lib. 11. & Abb. & Bald. in c. quod sicut, de elect. Ioã. de Selua loco cit. col. 6. ver. 2. dicit, quòd in electionibus prelatorum debet requiri consensus Principis, & si eligatur ei suspect⁹, quòd

potest

potest appellare, & ante confirmationem potest conqueri si dubitet de proditione patriæ, vel reuelatione secretorum; primam tamen non putarem procedere, nisi habeat ius patronatus; qui & solus dat saluamguardiam, l. fin. C. de erog. milit. ann. lib. 12. l. 2. C. vt nemo priu. tit. nec potest vlla communitas etiam habens communem bursam, se cõgregare, & disponere pro vtilitate suæ ciuitatis sine licentia Principis, Ioan. Fab. in §. vniuersitatis, Instit. de rerum diuis. Bart. in l. fin. ff. de colleg. illic. in l. actor, ff. rem ratam haberi. Nec licet coram eo stare, nisi cũ habitu honesto, gestu decenti, & verbis cõpositis, Alb. de Ferra. tr. de horis cano. qui & potest facere numerare suum populum, 2. Regum 24. glo. in l. 1. C. de apochis publ. & si concedit securitatem ob debita, id non extenditur ad debitum proprium, nisi exprimatur, §. publicorum, auth. de mand. Princ. & si q̃s soluit camerario, vel thesaurario eius, non liberatur, nisi quatenus camerarius est soluendo, l. securitates, C. de suscep. præpo. & arcar. lib 10. Et si quis ponit signa Principis in domo sua, vel bonis, videtur illa incorporare dominio Principis, Bart. in l. facultas, C. de iure fisci, lib. 10. Nec cõseruator pri-

priuilegiorum laicorum poteſt eſſe de ſubditis, niſi ſit Rex, c. hac conſtitutione, de offic. deleg. in 6. nec priuilegium, quòd quis excommunicari, interdicive non cenſeatur, extenditur ad Reges, niſi aliud exprimatur, etiam ſi ſit ſententia ordinarij, c. ne aliqui, de priu. in 6. qui nec ſolus poteſt portare veſtes deauratas oloberas. l. auratas, l. Velleiani, §. temperent, C. de veſtib. olo. lib. 11. & idem de ornamentis equorum cum gemmis, cuius cor dicitur etiam eſſe in manu DEI, Prou. 21. l. inter claras, C. de ſum. Trin. qui & pro vtilitate publica poteſt capere bona alicuius cum pretij ſolutione, Luc. de Pen. in l. 2. C. vt ruſticani ad nullum obſeq. euoc. lib. 11. cum promiſſione ſoluendi intra quadriennium, l. fin. C. de quadr. præſcr. is tamen tenetur ſtare contractui per eum inito, cit. Bald. in l. digna vox, C. de legib. Iaſ. in l. ſi ciuitas, ff. ſi certum pet. Alexan. conſi. 101. 2. volum. Feli. in c. quæ in Eccleſiarum, col. 21. de conſtit.

Quintò, priuilegiatur Princeps, maximè Imperator, & Rex in corona, quæ ei datur pro gloria, vel virtute gloriæ, quod & diadema dicitur, ſine quo nemo Regem ſe debet nominare, l. 1. C. de athl. lib. 10. Luc. de Pen.

Pen.in l.vnica,C.de reis postul.lib.10. quod & in veteri lege est seruatum.2.Regum 12.2. Paral. 20. Esther 7. & Imperator accipit tres coronas, vnam ferream ab Archiepiscopo Aquisgrani,ad denotandum, quòd vincere debet rebelles, & infideles conculcare, aliam ab Archiepiscopo Mediolani, argenteam,in villa Mondinensi, ad denotandum, quòd mundus esse debet: tertiam auream à Papa in Ecclesia sancti Petri ad altare sancti Mauritij, ad denotandum eum potentia, & iustitia alios debere excellere: vt dicit glo. in Clem.1. de iureiur. Alber. in suo dictionario,verbo,Corona; qui rationes alias misticas ad id assignat. Sceptrum etiam ei datur,quod significat iustitiam,quę in eo lucere debet, c.Constantinus. 96. dist. c. regum. 23.q.5.Corset.de potest.regia.q.31.

Sextò,priuilegiatur,quod est honorandus,l.deprecatio, ff.ad legem Rhod. de iact. l.benè,C.de quadr.præscrip. & ei obediendum,c.quæ contra.8.dist. ad Titum 4. Rom. 12.Esdræ 3. 4.& pro eorandum,Baruch 1.Lucas de Pen.in l.fin.colum.8. C.de loc. præd. ciu.lib. 11. de quibus tract.de Subditis, & in summa, eius potestas nullis terminis coarctatur. Luc. de Pen.in l.quæ contra, C.de re

 milit.

milit.lib.12.& eius fiscus multis gaudet priuilegiis, de quibus Franciscus Lucanus trac. de priuileg.fisci.in cæteris videnda, quæ dixi cap.præcedent.& refert Bosius d.tract.de priuil. fisci.

Septimò priuilegiatur, quòd viæ publicæ sunt sub eius potestate, §.1.tit.quæ sint regal.in lib. feud. quæ dicuntur, & militares, vel regię, à priuatis & vicinalibus distinctę, l. 2. §. viarum, ff. ne quid in loco publ. & §. viam, ead.l.quæ ideò non possunt occupari, nec arctari sub pœna sacrilegij, l. via, ff. ne quid in loco public. vel quinquaginta librarum auri, l.qui sine, C.de oper.publ.nec possunt concedi priuatis sine Principis mandato speciali, Bald.in rub.C.de contrah.empt. vnde inuenta in via publica, & habita pro derelicto, ad Principem pertinēt, l.3.§.Neruа, ff. de acquir. possess. saltem quò ad medietatem, cum alia sit inuentoris, arg. §.thesauros. Instit. de rer. diuis. vt examen apum errans in dominio, domini territorij est. Faber in §. examen. Instit. eod. vt & bona quæ domino carent, ad Principem pertinent, & vbi quis decedit sine hærede, l.1.3. & 4. C.de bon.vacāt.lib.10. de qua re latè dixi tract.de Dominio, & de vltima Voluntate.

Octauò, flumina nauigabilia, & portus sunt de iure Principis, c.vnic.tit.quæ sint regalia, l.4.§. fin. de rerum diuis. §. fluminum, Instit.eod. & sic etiam itinera publica per aquam publicam, & vectigalia inde prouenientia, & redditus piscationum, d. c.vnico. l. inter, §. fin.ff.de verb. sign. vt & omnia publica per Principem dispēsantur, modo quo dixi suprà tract. de Dominio rerum.

Nonò, priuilegiatur, quòd solus potest monetam cudere, vel aliis id concedere, & ei pretium statuere à subditis sub pœna criminis læsæ maiestatis sequendum, d.c. vnic. quæ sint regalia, Guid. Pap. decis. 498. l. 1. & fin. C. de vet. numism. pot. lib. 11. vt & pœna eadem incurritur, si quis suo nomine monetam fabricet iniussu Principis, alteret, falset, radet & tingat. Io. Fab. in auth. hoc nisi, C. de euict.

Decimò, quòd solus potest regulariter fisco bona addicere, quæ eius iuris sunt, l. prohibitum, C. de iure fisci, authen. bona, C. de bonis damna. id enim est de maximo imperio, Bal. in c. 1. de pace ten. & si sit crimen læsæ maiestatis Principis, bona damnati etiam si sit sub feudatariis, pertinent ad Principem supremū, vt læsum, in aliis criminib⁹

ad dominum feudi, Guid. Papæ decis.76. & 341.

Vndecimò, ius constituendi magistratus ad solum Principem pertinet, vel eos confirmandi, Exod.18.§.iudices, de pace tenend. lib.2.feud.tit.51.l.1.§.1.de offic. præf. vrb.§. interim, authen.de defens.ciuit. vnde Rege mortuo, magistratus à successore sunt cõfirmandi in Gallia, & alibi.

Duodecimò, solus potest leges condere, explicare, & abrogare, l.1. & fin. C.de legib. l.leges, eod. vnde & potest concedere veniã delictis, & gratiam pœnæ, quod aliis non licet, cùm solus habeat vitæ, & necis potestatem, qui & ideò potest ex causa indulgere, proscriptos reuocare, & bona adimenda relinquere, tit.de abolit. & de generali abolit. quod tamen sine graui causa in delictis atrocioribus, non est par, vt fiat.

Decimotertiò, solus potest legitimare, si superiorem non habet, c.per venerabilem, qui fil.sint legit.l.qui in prouincia, §.1. de ritu nupt. inferior non potest nisi habeat facultatem à Principe; qui tamen non potest iure cogere, vt subditę eius arbitrio matrimonio locentur, ex Trid. Concil.sess.24. de reform.matr.c.9.c.nullus.36.q.2. qui tamen

men curare poteſt,vt matrimonia, vt oportet,fiant, modò accedat conſenſus partium, & parentum, & par ſit conditio, vnde apud Aſſyrios voce præconis, puellæ nubiles à Triumuiris matrimonio locabantur: vt dicit Cælius Rodig. lib.18. c.34. & Samnites etiam id curarunt: vt dicit Strabo lib.5. Sabel. lib.3. & Romani quibus matrimoniorum cura fuit, Gell. lib.1. cap.6. Valer. lib.2. cap.4. modo, vt ſuprà, matrimonia ſint libera, c. gemma, de ſponſ.

Alia etiam ſunt multa priuilegia, quibus Principes fruuntur, de quibus Ludouicus Boſius tract. proprio de priuil. Principis latè agit; qui tamen cauere debent ne regia poteſtate abutantur, cum obiectum Regis ſit quod eſt honeſtũ, Tyrãni quod placet, vt Ariſt. lib.5. Polit. & Sen. lib. 3. de benef. ca.37. & proinde abſoluta poteſtate vti debent ad iuſtitiam æquo, & bono temperandam; non autem vt ea abutantur, cùm poſſe dicamur, quod iuſtè, & honeſtè poſſumus, & ſecùs agendo peccent contra Dei ordinationem, Roman.13. c. ſcelus. 2. quæſt. 1. cùm non omne quod licet honeſtum ſit, l. non omne, l. ſemper, ff. de regul. iuris. eſt enim aliquid quod nõ oportet, etiamſi liceat, vt dicit Cic.

pro Balbo. & digna est vox Principe, vt putet, licèt legibus sit solutus, sibi non licere, quod non licet priuato: vt dicebat Anthemius Cæsar in Nouella, de bonis vacantib⁹, Theodosius, & Valentin. in l. fin. de appella. in Cod. Theodos. l. digna vox, ff. de legib. imò minus id debet putare sibi licere, exempli gratia, vt ait Symmachus libro secundo, epist. 13.

CAPVT VI.

De virtutibus & qualitatibus Principem firmantibus, & decorantibus.

SVMMARIA.

1 *Principi inesse debet eminens virtus, & quare.*
2 *Virtutes quæ præsertim in Principe requirantur.*
3 *Prudentia, & fortitudo Principi inesse debent, cur & quomodo.*
4 *Princeps debet nosse mores subditorum, & quare, & vires suas, vulgi mores, & alia.*
5 *Historiæ cognitio vtilis est Principi.*
6 *Literarum scientia est Principi vtilis, & quæ præsertim, & doctos idem amare & fouere debet, & eorum opera vti.*

7 Elo-

7 *Eloquentia Principi vtilis est.*
8 *Prudentiæ capita quæ Princeps obseruare debeat.*
9 *Consilia qualiter adhibenda.*
10 *Nouitates à Principe vitandæ.*
11 *Fortitudo Principi inesse debet, cur, & quomodo.*
12 *Religio Principi inesse debet, cur, & quibus modis eam ostendere, & amplecti debeat, cum præclaris exemplis.*
13 *Fidei obseruatio Principi inesse debet.*
14 *Magnanimitas Principi inesse debet, & cur, cum præclaris exemplis.*
15 *Temperantiam Princeps amplecti debet, cum præclaris exemplis.*
16 *Princeps leges custodire debet, cur & quomodo.*
17 *Virtutes in Principe vt augeantur.*
18 *Liberalitas à Principe exercenda, & qua mensura.*
19 *Iustitia à Principe exequenda, quot modis, & qualiter.*
20 *Modestia Principi inesse debet, cur & quibus in actibus.*
21 *Fides Catholica Principi inesse debet, & quid de ea cogitare debeat, ac cognoscere.*
22 *Spes Principi Christiano inesse debet.*
23 *Amor, vel charitas Dei, & proximi Principi inesse debet.*
24 *Timor Dei Principi inesse debet, & cur.*

44 Prin-

44 *Princeps debet perseuerare in bono, & non contra, cum multis exemplis eorum, qui prius boni videbãtur, & mali Principes euasere, & contra.*

VT Princeps rectè, & Christianè populos regat, & dominium tueri, ac ampliare valeat, cum Principatus debeatur viris virtute præstantibus, siue sit politia Regalis, siue optimatum status, siue Respublica, constat virtutem eminentem 1
in principante inueniri debere, cum se habeat ad subditos, vt cor in animali, & Deus quodammodò in vniuerso, vt ad illos virtutes diffundat, & vt pater eorum bono prouideat, alia si quidem virtus requiritur in nauta, & architecto, alia in inferiori ministro, sic præclarior virtus in Principe, quàm in subditis exigitur, vt enim formicæ æstiuo tempore grana in cauernas deferunt pro futuræ hyemis necessitate, sic Princeps subditorum incolumitati incumbere debet, & vt necessaria eis non desint; & vt nauta proprium non euitat periculum, vt communi saluti in ea extantium prospiciat, pari ratione dominans, & ciuis, vt communitas salua existat, omni arte, ingenio, viribus, industria, ac diligentia vti debet, vt eam ad

portum tutum deducat, quæ absque virtute peragere non valebit, quo fit, vt virtus Principi, & sui ipsius gratia, & Reipublicæ summè sit necessaria, sui causa, decorum est enim vt virtute emineat, qui & dignitate micat. Vnde Cirus apud Xenophontem lib. 8. Pædiæ Ciri, non censebat cuiquam conuenire imperium, qui nō melior esset iis quibus imperaret, & Aristot. idem censet lib. 7. Polit. cap. 10. cum & omnia dicta, & facta Principis, rumor excipiat, vt dicit Seneca libro 1. de clem. nec magis ei quam Soli latere contingat, & vbi non est pudor, cura iuris, sanctitas, pietas, fides, ibi instabile fit regnum, vt ait Tacit. lib. 1. hist. Dominij siquidem cuiuslibet fundamentum præcipuū in obedientia subditorū Principi præstita consistit, quæ in Principis virtute fundatur, vt enim elementa & corpora inferiora motui cœlestiū sphęrarum ob ipsarum naturę nobilitatem, absque repugnantia obediunt, sic populi libenter se illi subiiciunt, in quo eminēs virtus micat, superiori enim virtute nemo parere dedignatur, sed qui par ei sit, vel inferior, vt ait Liuius: Vinculum fidei est melioribus parere; & Dionysius, æterna naturæ lege receptum est, vt inferiores præstantio-

ſtantioribus pareant; Reipublicæ quoq; cauſa virtus Principi eminẽs ineſſe debet, nam ille Reipublicæ ſtatus optabilis, & firmus eſt, in quo & priuatim ſanctè, & innoxiè viuitur, & publicè iuſtitia, ac clementia vigent; vt ait Polib. lib. 6. & Plato. Alcib. 1. dicit, ſi Rempublicam rectè laudabiliterq; inſtituas gerere, virtus tibi cum ciuibus communicanda eſt, & facilè homines bonorum imperium ſuſtinent, & quales in Republica Principes ſunt, tales ſoleant eſſe ciues, Regis enim ad exemplum, totus componitur orbis, ait Claudianus, quicquid enim faciunt Principes, præcipere videntur, vt dicit Qint. declam. 4. & Velleius lib. 11. vnde & vitia non ſolum ipſi Principes concipiunt, ſed etiam in ciuitatem infundunt, pluſque exemplo, quàm peccato nocent, vt Cicero inquit de Legibus lib. 3. & vt ad proſperam nauigationem opus eſt bono, & perito gubernatore, ſic & in Principe virtus ad Reipublicæ bonum requiritur, vt dicit Philo lib. de charitate, & Laërtius lib. 7. ait, bonum eſſe debere Principis eruditorem, cùm non ipſius tantum, ſed totius populi ſit eruditor, vt qui eum ſemper imitari ſtudeat: vt dicit Tacit. lib. 3. annalium, num. 181. quod ve-

rò dictum eſt virtutem eminentem in Principe eſſe debere, non intelligitur ex parte ipſius virtutis, quæ cùm conſiſtat in medio, non recipit maius, vel minus; ſed ex parte ſubiecti, quorum vnus eſt aptior alio ad attingendum medium, vel ob maiorem aſſuetudinem, meliorem diſpoſitionem naturæ, vel perſpicaciùs rationis iudicium, vel maius gratiæ donum: vt inquit D.Thom. 1. 2. q. 66. art. 1. cum & dentur aliquæ etiam virtutes morales, exemplares, politicæ, purgatoriæ, & animi purgati, vt idem dicit 1. 2. q. 61. art. 5. & etiã dentur virtutes heroicæ, vel in ſummo, quę apud Theologos dona Spiritus ſancti dicuntur. Hæc verò eminentia virtutis in Principe abſoluta eſſe deberet, ita vt in omnibus virtutibus mediocritatis terminum excedat, qualis fuit in Conſtãtino Magno, Conſtante, Gratiano, Theodoſio I. & II. Iuſtino Imperatoribus, & aliis, vel ſaltem in aliquibus earum eminens ſit, maximè quæ magis Principem decent.

2 Et licèt omnes virtutes in Principe requirantur, vt bonus ſimpliciter ſit, attamen aliquæ ſunt quæ ſpeciatim in bono Principe præcipuè requiruntur, quibus & amabilis, & venerãdus populis redditur, quæ duo

ad

ad Imperij ſoliditatem requiruntur;amorē. & beneuolentiam cōciliat, humanitas, clementia, liberalitas, manſuetudo, & iuſtitia, quibus hominibus beneficia præſtantur: venerandum reddunt, temperantia, religio, fortitudo, conſtantia, ingenij præſtantia, literarum eminens poſſeſſio, prudentia, potētia, quibus fides, & honor Principi libenter, & promptè defertur, & in animum inducũt eum omnia populi gratia, & in ipſius bonum peragere, vt docet etiam Cic. libr. 2. Offic. Authoritas enim, & maieſtas in Principe, eſt veluti anima regni, efficiens, vt tot homines vni ſępè ſeni, & inualido obediãt, vt dicit Sen. lib. 1. de clem. cùm vires Imperij in conſenſu obediētium ſint, vt dicit Liuius lib. 3.

In primis verò dominanti prudentia in- 3
eſſe debet, & fortitudo, tum vt proſpiciãtur peragenda, & vitanda, tum vt obuiantia vi adhibita repellantur, eſt ſiquidem prudentia Principi, velut oculus opem præſtans, fortitudo vt manus, ſine qua oculus velut cæcus redderetur, & ſine hac impotens, prudentia conſilium miniſtrat, fortitudo vires, illa iubet, hæc iuſſa perficit, illa difficultates proſpicit, hæc illas frangit; Et

quia prudentia ſine cæteris virtutibus moralibus ſtare non poteſt, cùm in ea vt in medio ipſæ connectātur, fortitudo ſi quidem ſine prudētia temeritas extat, prudētia ſine iuſtitia caliditas, atq; aſtutia, ac malitia, temperantia abſque fortitudine vilitas, & abiectio animi, iuſtitia abſque temperantia, crudelitas, iuſtitiæ pariter, quæ humanæ ſocietatis eſt firmamentum, coniuncta eſt innocentia, ſinceritas, amicitia, concordia & humanitas, quæ Principi maximè ineſſe debent, vt inquit Plato epiſt. 4. ad Dionyſium; ideo aliȩ virtutes ab ea diſiungi non valent, cum & prudentia, quæ eſt recta ratio agibilium, ſine iuſtitia eſſe non poſſit, quia pro loco, & tempore ius ſuum cuique tribuit, nec ſine temperantia, quia ad tempus abſtinet ab abſtinendis, nec à fortitudine, quia, cùm oportet, aggreditur fortiter, & reſiſtit, & in periculis immota perſiſtit, prudentia itidem cum ſapientia, & rerum ſciētia tum in bello, tum in ciuitate agendarum, tum in iuſtitia adminiſtranda, iuncta eſſe debet in dominante, non enim Principis digna vox eſt, dicere, non putaram, quia, vt Sap. 6. habetur, melior eſt ſapientia, quàm vires, & vir prudens, quàm fortis, vires enim corporis

poris, & potentia temeritate nonnunquàm ciuitates, Respublicas, & Regna amiserunt, prudentia verò conseruantur, vnde Eccl. 10. dicitur, Rex insipiens perdet populum suũ, & ciuitates inhabitabuntur per sensum prudentium, & D. Bernard. libr. 1. de consid. ad Eugenium, dicit, Simia in bancho est, Rex fatuus in solio, sine prudentia enim imperium nedum infirmum, sed ferè nullum existit, nec sine ea potentia quicquam prodest, vis enim, consilij expers, mole ruit sua, ait Horatius Oda 3. nec est diuturna possessio, in quam gladio inducimur, vt inquit Curtius lib. 8. & Isocrates ad Dæmonicum, vnde & Valer. Flac. 4. Argon. dicit, non solis viribus æquum credere, sæpè acri potior, sapientia, dextra, homo enim cùm animal sit morosum, maiori est arte tractandũ: vt dicit Sen. libr. 1. de clem. & omnibus animantibus facilius sit, quàm hominibus imperare: vt dicit Xenoph. lib. 1. Pædiæ Ciri circa principium, & mens vna sapiens multorum vincat manus, teste Euripide, & multa natura impedita, consilio expediantur, vt inquit Liuius 11. histo. vt enim superiora lumina regunt inferiora omnia, & Dei ordine vires suas per omnia tempora immit-

tunt;sic Principes mundi lumina suo splendore scientiæ, & doctrinæ, cum vigilantia, & charitate, subditos illustrare, erudire, regere, augere, conseruare, & defendere debent, ad quæ prudentia magna est opus, vt enim alia animalia domari non possunt sine aliqua arte, sic rectè gerere Principatũ, vt est omnium pulcherrimum, sic omnium difficillimum, cùm nullum animal sit morosius, vel maiori arte tractandum homine: vt dicit Sen. lib. 1. de clem. vt suprà; & seruitutis impatiens, ac indomitus in nullos magis insurgit, quàm in eos quos in se imperium affectare sentit: vt dicit Xenophon d. libr. 1. Pædiæ Ciri, ideo prudentia est opus, cùm nemo equum ferocem agitet, nisi prius regendi modum didicerit, & vt Saturnus summus planetarum tardissimè circumagitur, sic Princeps summus hominum omnia maturè & circumspectè agere debet.

4 Hæc verò prudentia cùm sit rerum singularium, quę notę homini per vsum fiunt, 6. Ethico. cap. 8. difficilis admodum est, vt à quoquam plenè possideatur, cùm res singulæ infinitæ sint, nec singularium, sed vniuersalium sit sciẽtia, & præcepta finita, ac certa

esse

esse debeant, vt inquit Sen. epist. 95. ideo à Deo petenda, vt Salomon fecisse legitur. 3. Reg. 4. ad quam etiam prudétiam vsus maximè iuuat, memoria, & doctrina, vsus enim efficacissimus est rerum omnium magister, & experimentis optimè creditur, vt Liuius ait lib. 17. & 26. & Cice. lib. 1. de Oratore, qui vsus cum ætate venit senis ab annis, & rerum experimento: vt dicit Ouid. libr. 1. Metamorph. ob id vtile erit in negotijs assiduè versari, mores hominum considerare, vt ita discatur qualiter sint regendi; maxima est enim Principis virt⁹ nosse suos, & finitimos, vt Martialis ait, & Tacit. libr. 7. Annal. cùm varient ingenia, & aliæ gentes iracundæ, aliæ audaces, aliæ timidæ sint, aliæ in vinum, vel Venerem procliues; quæ enim gentes inter meridiem, & Aquilonem degunt, alijs ingenio præstant, & virtute, Septentrionales fortes sunt, sed consilio vacui, Meridionales consilio præstantes, sed viribus destituti, primi animo candido, & simplici decorantur; hi callidi, & versuti, Oriẽtales natura facili, & tractabili, & corporis præstantia præstant, Occidẽtales verò ad feritatem declinant, qui incolunt regiones à ventis impetuosis agitatas, moribus

bus inquietis, & turbulentis vigent, qui verò tranquillas, tranquilli & animo sunt. Montium incolæ feritatem sapiũt, vallium mollitiem; vbi regiones steriles sunt, industria viget, & diligentia, in pinguibus otiũm, & delitiæ, littorum incolæ ob varietatem mercatorum callidi sunt, terræ à mari remotæ incolæ sinceri & puri; quæ secundùm sensus inclinationem dicta intelligantur, cùm aliàs homo voluntatis dominio illas animi inclinationes ad bonum, vel malum deflectere possit, quę tamen Principem prudenter considerare cõuenit, & expedit, cùm quos non nouit, regere is non valeat; hac eadem prudentia consideret Princeps vulgi naturam, qui incertus est, & instabilis, affectus ponens, & sumens, vt ait Cic. orat. pro Murena, & Tac. libr. 1. histo. Iudicio carens, eodem teste, non delectu ad agendũ motus, sed impetu, & temeritate, vt inquit Cic. pro Planco, carens consilio, ratione, discrimine, diligentia, vt ibi dicit, ex opinione multa, ex veritate pauca iudicans, vt dicit Cicer. pro Roscio, natus plurium opinionem sequi, vt dicit Sallustius ad Cæs. & Sen. lib. 1. de beata vita; alienæ inuidens fœlicitati, vacuus curis. Tac. libr. 2. histo. prauo studio,

ſtudio,deteriori, & infirmiori fauens, teſte Liui.libr.42. ad ſuſpiciones pronus,vt dicit Tacit.loco cita.& 1.Annal. facilis ad credendum, & ſuſcipiendum omnia noua maximè triſtia, audita pro compertis habens, vt idẽ dicit 2.hiſt.& 1.Annal.res augens,& pro certis narrans, eodem teſte 1. hiſto. comprimi difficilis, vt idem dicit 12.hiſto.nouitatum cupidus, eodem teſte 1. hiſt. & Salluſt.in Iugur. ingenio mobilis, ſeditionum,ac diſcordiarum cupidus, & nouarum rerum, quieti & otio aduerſus, & ſi ſine rectore eſt, præceps, ſecors,& pauidus, vt dicit Cicer.pro Cluentio.& Tacit.lib.9.hiſt. ita vt Principibus amotis nil audeat, vt idem dicit 1.Anna. fauens feruidis, & abruptis, neglector Reipublicæ, vt is ait 1.hiſt. verbis ferox, eodem teſte 2.hiſto.ſed nil vltra verba audet,vt idẽ dicit 12.hiſto.& metu, vel ſpe nimius, teſtimonio Liui. libr.23. quibus cognitis Princeps prudens eorum infirmitatibus congruas medicinas poterit applicare, & ſciet quorum opera tum in bellicis rebus,tum in conſilijs vti debeat,hac etiam prudentia debet metiri vires ſuas, & nil ſupra vires regni tentare, vt dicit Lucianus libr.8. & ob id, quod bonum eſt, quoad fieri poteſt, eſt ſequen-

ſequendum in omnibus, & quod malum fugiendum, & emendandum ab eo, recordando præterita, ordinando benè præſentia, & de futuris benè prouidẽdo, vt dicit Sen. lib. de quatuor virt. Deut. 32. præſentia enim regulari debent ſecundùm præterita, conſiderando quid in illis benè, vel malè ſucceſſerit, laudatum, vel reprehenſum ſit, c. mandata. de pręſumpt. l. 1. §. nam &. de iuſt. & iure, l. exigendi. §. fina. de procur. vt & futura proſpici debẽt, dum nauis eſt in tuto, vt dicit Terent. in Adelphis. conſulendo, leges condendo, & neceſſaria parando.

5 Memoria verò præteritorum, quæ ex hiſtoria acquiritur, prudentiam perficit, cùm hiſtoria ſit lux veritatis, & vitæ magiſtra, vt ait Cice. lib. 2. de orat. & Plut. in Timoleonte, & ideo ad conſilia, & ciuilem adminiſtrationem vtiliſſima eſt, vt inquit Polib. lib. 1. & Ariſtot. lib. 1. Rhet. cap. 5. cùm multa videantur facilia quæ executioni tradãtur, & tamen vbi ad experientiam deuenitur, impoſſibilia cognoſcũtur, quæ quidem experientia, vel ex negotijs à ſe peractis dignoſcitur, vel oratorum, exploratorum, militum, & mercatorum ope, qui ad varios locos diuertentes, Principem in multis inſtruunt,

ſtruunt, vel ex hiſtorijs percipitur, aut auditione eorum qui eas tenent, vel res varias experti ſunt, ibi enim bella, gẽtium mores, initia, media, & fines imperiorũ cum ipſorum cauſis cernuntur, quod ad rectam adminiſtrationem valdè conducit.

6 Literarum quoque ſcientia ad prudentiam conſequendam valdè conducit, licèt enim prudentia à natura quoſdam impetus ſumat, tamen doctrina eſt perficienda, vt inquit Quinct. lib. 12. & Sen. epiſt. 91. vnde beatas illas eſſe Reſpublicas, Plato ait 5. de Repub. & epiſt. 7. vbi ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores ſapiẽtum conſilio parerent, teſte Boet. de conſolat. lib. 2. & Seneca ſeculum aureum eſſe ait, quando ſapientes regnant, & Cice. libr. 1. de offic. dicit, Regale opus eſſe ſapere & diiudicare, & ob id Iulius Cæſar valdè commendatur, quòd profeſſores artium liberalium ciuitate donarit, vt promptius ciuitatem incolerent, teſte Suetonio; idem cum Platone in prædictis ſentit. Plut. in Plat. Cice. ad Q. Fratrem. & orat. pro Cluentio. Xenophon lib. 2. & 4. de dictis, & factis. Socr. Lamprid. in Alex. Seuero. Laertius lib. 7. Iuſtinianus de iudicibus conſtit. 52. & habetur Eſther 1. & ſermones

mones etiam habēdi coram Principe de ijs quæ ad facta excitant egregia. Xenoph.lib. 2.Pædiæ Ciri.nu.19.quę scientia animum ad virtutem præparat, licèt illam non det, vt ait Sen.epist.89. idque agendum est,non tantùm,vt quis sciat, sed quæ sciuit in vsum inducat, non enim parāda tantùm est sapientia,sed fruenda,vt inquit Cice lib.1.de Finibus; parum enim probantur literæ quæ ad virturem Doctoribus nil profuerunt, vt ait Sallust. in Iugurth. imò sine bonitate noceant, cùm multi sua hoc velo contegāt vitia,vt dicit Tacit.libr.15.Annal. quæ ideo etiam à Principe ediscendæ sunt, vt firmior aduersum fortuita Rempublicam capescat, vt idem dicit lib.4 hist. idq; etiam cum modo, quia plus velle scire, quàm satis sit, intemperantiæ genus est, vt inquit Sen.epist. 89. non enim qui multa, sed qui fructuosa scit,sapit:vt dicit Lact.libr.2.diuin.Instit.& Sen.epist.107. non scholæ, sed vitæ discens: vt ibi dicit. Maximè verò Princeps Morali, & Christianæ Philosophiæ, atque politicæ institutioni Christianè conscriptæ, quibus praui affectus corriguntur, & Respublica benè administratur,operā dare debet;Cumque boni Principis sit rerū militarium no-

titiam

titiam perfectam habere, vt boni ducis qualitates intelligat, & militum, & eos proinde eligere norit, acies dirigere, & construere, & huiusmodi, ideo ijs eget scientijs, quę artis militaris sunt quasi ministræ, vt est Geometria, & Architectura, quarũ ope machinarum habeat notitiam, qualiter pontes construendi, tormenta bellica aptãda, vt & si horum perfectam non obtineat cognitionem, sciat tamen meliora in his à deterioribus seligere, & prudenter eorum opera vti qui has artes profitentur.

7 Eloquentia quoque non minus Principẽ decet, cũ flexanima sit, & ea populos ad bonum impellere, & à noxijs auertere valeat, quæ cùm manca sit absque cognitione rerũ naturalium, ideo operæpretium erit vt Princeps Philosophiæ naturali operam det, maximè vbi de Cœlo agitur, de corruptione, & generatione, & de rebus Meteorologicis, & vt sphæricæ facultatis, & maximè Cosmographiæ, & Geographiæ notitiam habere debet, harum enim rerum cognitio ingenium excitat, iudicium illustrat, & animum ad res magnas capescendas accendit, vnde in Reipublicæ administratione sapientia oritur, & magnanimitas in rebus agen-

agendis, & grauitas in dicēdo, qualis in Pericle fuit Alexandro, Cæſare, & alijs, qui in arte dicendi prȩſtantes fuêre, ſtudendo etiā vt varijs linguis eloqui ſciat, vt cum externis Principibus, & eorum oratoribus tutò agere poſſit, vt nō minus eum decet rerum ſacrarum, & quæſtionum caſuum conſcientiæ, ac legum ciuilium peritiam habere, vt in ſententijs ferendis, & dominio adminiſtrando à vero non deuiet, vel ſaltem viros optimos: & in his facultatibus præſtantes penes ſe habeat, quorum opera in prædictis agendis, vt ſuo loco dicetur, vtatur. Maximè verò iuris ſcientia, vt dictum eſt, eſt ei neceſſaria, cùm ſit ſumma artis regiæ ſuum ius cuique tribuere, & ſcire diſtinguere bonum ab iniquo: vt ait Socra. libr. 4. con. Xenoph. qui tamen pro loco & tempore inter æquitatem, & ius ſcriptum poteſt temperamentum afferre, vt & leges mutare, & emendare, l. 1. & fin. C. de legib. qui & prȩſumitur plenus Philoſophia, & omnia iura in ſcrinio pectoris habere, l. pen. C. de his quibus vt indig. l. omnium. C. de teſtam. vbi dictum eſt ſuprà.

8 Et licèt prudentia ſit de ſingularibus agibilibus recta ratio, quȩ infinita propemodum

dum sunt, eã tamen bonus Princeps ad certas regulas, & capite restringere poterit. Vnde prima regula constituatur, vt iustum ab vtili regnandi causa nunquàm disiungat; secunda, vt nimis ne fiduciam locet in vinculis fœderum amicitiarum, vel affinitatũ, cùm in rebus publicis regnandi cupido, & interesse proprij amor omnia euertant, vnde malorum initijs validis adiumentis obuius fiat, ne neglecta augeantur; & vbi malorum grauitas supra vires existat, cunctando res remoretur, temporis enim tractu res sæpè variantur, & licèt in rebus deliberandis omnia incommoda euitare non possit, is tamen paruas etiam turbationes non negligat, ne vires sumendo, augeantur; tertia, vt non permittat de ijs in consilijs agi; quibus Dominij status mutari, vel alterari res subditorum possint, quod initium fuit bellorum Galliæ, & aliarum Prouinciarum; quarta, vt vno tẽpore res plures magni momenti non agat, ne omnes elabantur; quinta, vt nouas prouincias nõ tẽtet, priusquàm in quæsitis firmus non sit, vnde sapientis est Principis initio Principatus nouas res non tentare; sexta, vt cum potentioribus nõ contendat, nec se vno tempore à pluribus bel-

lis opprimi permittat, ad tempus enim cedere, & grauibus oppressionibus prudentis est, quod Philippus Rex egit; qui cùm à multis hostibus opprimeretur, cum potentioribus pacem inijt, & infirmioribus bellum gessit; septima, vt subitas mutationes non tentet rerum, cùm violentæ sint, & per consequens non diuturnæ; octaua, vt cum prouinciam suscepit, non moretur, nocuit enim semper differre paratis; nona, vt vetera nouis, quieta turbidis anteferat, nec absoluta vtatur potentia, vbi optatis, ordinaria potiri licet, cùm tyrannidem quandam id sapiat; decima, vt cum Rebuspublicis validis bellum non moueat iustum, nisi victoria in tuto ei sit, cùm libertatis amor illas sæpè inexpugnabiles reddat, & ante exitum belli Princeps bellum excitans sæpè moriatur, minusque cum ecclesia ineat bellum, cùm vix fieri possit, vt iústum sit, & omnibus impium id esse videtur; vndecima, vt in electione ministrorum aduertat, vt negotijs susceptis sint pares, non superiores, vel inferiores cùm superiores negotium negligant, inferiores verò oneri succumbant; duodecima, vt cum vicinis bellum assiduò non exerceat, cum sic fiant in armis poten-

tes, quod Turcarum Princeps obſeruat, qui cum Chriſtianis Principibus aſſiduum bellum non exercet, ſed modo hos, modò illos aggreditur, minusq́ue id cum ſubditis naturalibus agendum eſt, cùm ita eorum animi acerbi fiant, & ſi initio eorum motus vindictæ cauſa factus erat, temporis tractu in apertam defectionem declinat; decimatertia, vt ita paci non fidat, vt arma deponat, cùm pax inermis, & à militib⁹ deſtituta infirma ſit; decimaquarta, vt ſibi perſuadeat rerum fœlicem euentum in celeri executione, quàm in viribus potiùs conſiſtere, cùm illa ex tempore feriat, hæc verò plerunq; præcognoſcatur; & vt prouinciæ magni ponderis longanimitate magis, quàm impetu ad optatam metam perducuntur, cùm longanimitas vires hoſtium debilitet, quos poſt facilius eſt ſuperari; vt & noſſe debet occaſiones res opportunas gerendi, & eas opportunè amplecti, cùm opportunè tranſacta res ex animo non eueniant, vnde Philippus ex diſcordia inter Græcos extante, repẽtè occaſionem ſumpſit eos aggrediendi; quintadecima, vt executionem rerum ei non committat, qui in conſilijs contrarium ſenſerit, cùm voluntas efficax eſſe non

poſſit, vbi intellectus ei aduerſatur; decimaſexta, vt res maturè examinet, executioni tamen certũ modum non præſcribat, cùm ex opportunitate dependere debeat; decimaſeptima, vt ne ſibi perſuadeat poſſe pericula fuga vitare, ſed eis ſe opponendo, & expellendo; decimaoctaua, vt caueat ne videatur nobilitati magis, quàm populo fauere, vel econuersò, ſic enim è Principe factionũ caput euadit; decimanona, ne ei cõfidat, qui ab ipſo læſus eſt, vel ſe læſum exiſtimat, cùm vindictæ cupiditas nimis vehemens ſit; vigeſima, vt multitudini ſe directò non opponat, ſic enim non vincet, & cum amoris iactura id eueniet, ſed tempori ſe aptet, & oſtendat ſe æquo animo ferre quod euitare non valet.

Arcanorum quoq; tectio ad prudentiam exercendam, & Dominij ſtabilitatem maximè ſpectat, conſilia enim Principum dum occulta ſunt, cuniculorum more, maximos producũt effectus, quæ detecta vim omnem amittunt, cùm hoſtes ea quærant impedire, vel perturbare, quod fiet ſi res magni ponderis nulli communicentur, dũmodò Princeps tanta ſit virtute præditus, vt ſolus ex ſe conſilium capere poſſit, quòd ſi Princeps tantæ

tantæ virtutis non sit, vel opus sit id cum aliquibus communicare, cum paucis est fiendum, & qui arcana celare norint. & prodesse negotio agendo valeāt, vt & prodest multa dissimulare, quasi non sciantur, vel agnoscantur.

Consiliorum etiam ratio ad rectam administrationem, & prudentiam reducitur, de quo latius inferiùs dicetur, in qua re aduertendum, consilia illa tuta non esse quæ multum acuta sint, cùm difficulter executioni mādari possint, vt nec illa amplectenda, quæ magnificum & amplū quid, magis, quàm tutum, & facilè continent, nec illa pariter quæ immensum aliquid, & vastū complectuntur, cui pecunia, vita, nec Principis vires satis esse possint, vt nec ea sequenda, in quibus audacia magna viget, cum multis periculis, & difficultatibus subiaceant, sed illa sequenda, quæ matura sint, & accidentibus minus, quàm fieri possit, obnoxia sint, & maximè vbi de rerum suarum conseruationibus agitur, si enim de re aliqua hostiū acquirenda agatur, aliquid euentui committere quandoque expedit, consilia enim lenta eis conueniunt, qui sua conseruant, expedita ijs qui noua acquirere cupiunt, & 9

ita, vt cautela adsit in deliberatione, audacia in exequendo; vt non minoris facienda consilia expertorum, quàm doctorum, facilè non præstando fidem nouis inuentionibus, quarum vsus habitus non sit.

10 Ad rectum etiam prudentiæ actum spectat à nouitatibus abstinere, cùm in regimine nil odiosus sit, quàm ea immutare, quæ antiquitas, vt honorifica introduxit, à quo, præcipuè initio Dominij est abstinendum; vnde Saul postquàm Rex est electus, vt homo priuatus absque præsidijs, & aula mansit, & Cæsar Augustus noluit se vocare Imperatorem, sed tantùm tribunum, & ipsius decreta, iuxta veterum vsum fiebant; & vbi nouitates fiendæ sunt, sensim & quasi insensibiliter id est peragendũ, ne odium in Principem concitetur.

11 Fortitudo quoque, quæ est velut manus prudentiæ, summè Principi est necessaria, qua aggrediatur pericula, vt oportet, & aduersaria sustineat, quæ cùm duplex sit, animi scilicet & corporis, vtraque Principi inesse debet, vt audax sit, & benè cordatus ad egregia opera gratia boni peragenda, quæ incrementum accipit à corporis viribus, & exter-

externis auxilijs, de quib9 post dicetur, quo verò verò ad eam quæ in corpore constat, optabile est, vt Princeps corpore rectè com positus sit, sanus, robustus agilis, quæ arte sunt augenda, à nimia ciborum, & vini copia abstinendo, & venerea curando, quibus corpus exsiccatur, & languidum remanet; quæ & moderata exercitatione est confirmanda, & ludis corporis honestis, & dum Princeps aduersantib9 assuescit, nempè frigori, calori, inediæ, siti, vigilijs; & vbi corpus quoque infirmitatibus grauaretur, animo non succumbendo, sed memoria virtutum, quæ virum Principem decent, illum erigere, & ad opera magna peragenda accen dere, exemplo Vespasiani Imperatoris, qui in vitæ propriæ exitu dixit, Imperatorem stantem mori oportere, vt etiam maiorum suorum gloria non obscuretur, vt dicit Tacit. lib. 1. nu. 175.

Religio verò in primis est illa virtus quę hominem venerabilem, Principem maximè verò reddit, qua erga Deum debitũ cultum, & reuerentiam, & diuina exhibet, cum Dei concessu, vel permissione Princeps regnet. Prouerb. 8. vnde, qui alijs imperat, illum ignorare non debet à quo ipse regitur, 12

vnde Deuter.17. ſtatuitur, vt Rex deſcribat ſibi volumen legis Dei, vt diſcat timere Deum, & cuſtodire verba, & cæremonias eius, glorioſa enim in Deũ pietas in regijs honoribus immobile eſt fundamentum, vt inquit Cyril.lib.de recta fide, & eiam apud Ethnicos Meliſſeus Rex Cretenſium commendatur ob religionem, qua Deum proſequebatur, teſte Didimo in libris narrationis Pindaricæ, & Silla quod belli tempore imaginem Apollinis in ſinu deferret, & Romulus Rex ſalutatus primũ ſacra quædam inſtituit Albano ritu, vt dicit Liuius libr.1. & Numa ferum populum religionis inſtitutione, & vtilibus legibus domuit, vt dicit Plin.lib.de vir.ill.cap.2. & Rex Perſarum ex Ciri inſtituto quotidiè multas hoſtias boũ, ceruorum, & aſinorum immolabat, vt dicit Xenophon lib.8. Pædiæ Ciri. & Cambiſes Rex Perſarum Cirum admonuit filium eius, vt nil publicum vel priuatum ageret, niſi prius ad Deum confugeret, & niſi prius eius voluntatem agnoſcat, cùm mundus erroribus ſit refertus, Deus verò, vt qui ſemper vixit, præterita, præſentia, & futura agnoſcit, & inuocatus eorum preces exaudit, maximè qui religionem, & pietatem

colunt,

colunt, & multis signis eis quid agere debeant, ostendit, quod Cirus semper seruauit, & post victorias, licèt in falsa eius religione, Deo gratias egit, Xenophonte teste, & Dauid ante sacrificium actum nullum opus graue inchoabat. & Aristot. lib. 5. Polit. ait, Princeps Deicola esse debet, quia homines magis timent eũ si Deicolam ipsum putant esse; & apud Christianos Carolus Magnus Francorum Rex in acie signum Crucis Domini nostri humiliter deferebat, cuius virtute magnas victorias est cõsecutus, teste Platina in eius vita: vnde & Eccl. 12. habetur, Deum time, & mandata eius obserua; hoc est omnis homo, quod licèt homines omnes facere debeant, Princeps tamen præ cæteris id agere debet, quia vt homo ad imaginem Dei est creatus, ideo vt creatura ipsum colere debet. Deuter. 6. & vt Princeps quatenus plus participat de nobilitate humanæ naturæ ratione generis, vnde trahit originem, vnde Augustus, cùm diuini honores ei tribui vellent id vetuit, sed iussit eos Deo tribui, quem Deum Sibilla Tiburtina quæsiuit inuenit, & hominem factum adorauit. Et vt Rex, quia nõ est potestas, nisi à Deo, cuius vices gerit in terris, & sic ab

eo pendet, vbi verò eſt dependentia in Dominio, neceſſaria eſt erga ſuperiorem reuerentia, quia per ſe inferior nihil eſt, vt in miniſtris curiarum regalium cõtingit, vnde in Apocalypſi animalia dicuntur cadere in facies ſuas, id eſt, quia à Deo irradiantur, vnde Nabuchodonoſor, quia Principatum à Deo non recognouit, in beſtiam eſt conuerſus, quatenus fœnum comedebat, &c. & Alexander Macedo cùm pergeret Hieroſolymam vaſtaturus, & ſummus Sacerdos ei obuiam eſſet factus, equo deſcendens, eum vice Dei reueritus eſt; & etiam vt Rex, quia Reges oleo inunguntur, vt patet in Regibus Iſrael, qui ideo Chriſti dicebantur ob excellentiam virtutis, & gratiæ coniunctionem ad Deum, quibus præditos eſſe eos decebat, ſecundùm quam vnctionem conſequebantur quandam reuerentiam, & delationem honoris, vnde & Romulus ob diuinum honorem Aſylum conſtituit, ad quod confugientes tuti eſſent, & qui fuerunt etiam negligentes in cultu diuino, apud ethnicos quoque infœlicem finem ſortiti ſunt, teſte Valer. Max. in princ. ſui libri, & econuersò, vnde Salomon apud ſacros laudatur, quòd ſumma magnificentia domum Domini, &

domum

domum regiam, & muros Ierusalem, & ciuitates ædificasset. 3. Reg. 9. cum seq. quod cōtra de Hieroboam tyrāno legitur, 3. Reg. cap. 12. vt dicit D. Tho. lib. 2. de reg. Princ. c. vlt. Vnde Princeps catholicus non solùm debet Deum timere, & reuereri, sed etiam diligentiam adhibere, vt à subditis idem præstetur, prohibendo blasphemias diuini nominis, sub grauibus pœnis, & ne quis à fide catholica recedat, vel magicis artibus, aut superstitionibus se dedat, & vt iuramenta inuiolabiliter obseruentur, dies festiui debito cultu sanctificentur, honos parentibus exhibeatur, & omnia demùm Dei, & ecclesiæ præcepta seruētur, &, quoad fieri potest, peccata vitentur, ecclesias etiã magnificas ædificando, & competenter dotando, exemplo eorum quos commemoraui tract. de Missa, sub c. de Ecclesijs. & Christianam religionem defendendo, cùm Principem deceat pro integritate fidei catholicæ esse sollicitum: vt dicit Leo episto. 42. ad Mart. Augustum. l. inter cunctas. C. de summa Trinita. ex quo clarissimus redditur, qui & defendere debet inconcussum contra hæreticos ecclesiæ statum, vt eius imperium dextra Christi protegatur, vt inquit idem Leo

epist.25. & idem asserit Osorius ad Reginã Angliæ. Biesius lib.4. de Repub. & D. Thom. lib.2 de regim. Princ. c. vlti. cùm acceperint à Deo potestatẽ principaliter, vt ecclesiam Dei iuuarẽt, & ei in necessitatibus suis subuenirent, vt inquit Abb. in c. tua. num. 10. de decim. qui & in c. per venerabilem. num. 9. de elect. ait Principem, qui negat auxilium ecclesiæ oppressæ posse deponi, quod videtur intelligendum si sine detrimẽto sui Dominij id agere valent, & Martinus Viu. in suo Candel. in exposit. Bullæ Cœnæ, dicit, Principes, qui ob conseruationem Dominij in omnibus Papæ non obediunt, non peccare, modò absit contemptus, & iniuria fidei. Sot. de iustit. & iure lib.1. quæst.6. art.4. in fi. cùm probabile sit ecclesiam non velle eos cum tanto periculo deuincire, Sotus loco citato, quòd procedere posset vbi dominium aliàs conseruari non posset, aliter non, cùm omnes Romano Pontifici obedire teneantur, c. vnam sanctam. de maior. & obed. in extrauag. communi. Hæc verò religio in duobus consistit, scilicet in piorum dogmatum certitudine, & in bonis operibus, vt dicit Cyril. Hierosf. cath. 4. vel vt de Deo rectè sentiatur, & rectus ei cultus exhibeatur, vt

dicit

vt dicit August. lib. 1. de lib. arbit. credendo indubiè Deum esse, rectè omnia gubernantem, cui nil secretum, vel clausum est, cuius manus nemo effugere valet, vt dicit Tacit. lib. 5. hist. Sen. epist. 84. Ouid. lib. 8. Metamorphos. Cicer. in somn. Scipio. & alia de eo, & diuinis credendo, vt alibi est dictum, ipsum proinde timendo, Psalm. 110. 1. Regum cap. 12. & quę à Christiana catholica Ecclesia, extra quam non est religio, credenda proponuntur.

Et tanti apud omnes gentes religionis virtus semper extitit, vt Reges ipsi curam sacrificiorum magnificè celebrandorum gererent, & multis locis etiam Principes Pontificatum gessere, vt Rex Syriæ, & Palestinæ, vt dicit Dionys. Cass. lib. 37. histor. & Octauius Augustus. Suet. in eod. c. 31. & Romani Regem sacrificulum crearunt, vt dicit Liu. in 2. lib. Dion. lib. 5. Sic Mathusalem fuit Rex & Sacerdos, & Samuel similiter Dux populi, & Sacerdos, Genes. 4. 3. Regum 15. quod Sathan in ethnicis induxit, vt sic falsas religiones firmaret, vt dicit Nicolaus Papa epistola 7. ad Michaëlem Imperatorem: Sic Reges Persarum sacris addicti erant, vt dicit Cicer. lib. 1. de diuinat. & vt olim vngeban-

tur Reges, 1. Reg. 9. 10. 16. & 3. Reg. 9. sic hodie multi nō in capite, vt sacerdotes, sed in humero vnguntur, quia potestas sacerdotalis est maior temporali, c. 1. de sacra vnct. & Romani nil graue gerebant absque sacrorum consilio, & qui noua imperia etiam adipisci voluêre, & nouas religionum species adinuenêre, vt fecit Ismaël Persarum Rex, & Seriphus Marochi Rex, inter omnes autem religionum species, vt nulla vera est, præter Catholicam Romanam, sic nulla ea magis Principibus fauet, cùm eis nō solùm corpora, sed & animos subditorum subiiciat, iubens discolis quoq; Principibus parendum. Ex quo fit, vt Christianus Princeps omni animi affectu religionis virtutem amplecti deceat, non verò simulet se ita sentire, à Deo Principatum humiliter agnoscendo, & ob id eius numini se subiiciendo, & illius nomen, externo, & interno cultu adorando, ac debitum ei cultum præstando, Christi Vicario obedientiam præbendo, Religiosos viros fouendo, & eorum immunitatem conseruando, & apud populos eorum existimationem amplificādo, tum eorum consilio & opera vtendo, eos eligendo qui doctrina, pietate & prudentia pręstant, tum ad men-

menſam eos frequenter adſciſcendo, & prę-
ſentiam exhibendo ſacris & diuinis officiis,
diuini verbi prædicationi, Miſſæ ſacrificio,
& ſacramenta confeſſionis, & communio-
nis, populo ſpectante, frequenter ſuſcipien
do, piè in Eccleſia, & alibi orando, Eccleſias
conſtruẽdo, & collapſas reſtaurando, & hu-
iuſmodi præſtãdo, quæ religionẽ Principis
demonſtrant, vnde apud populos maiori in
reuerentia quoque habetur, hæreſes, bla-
ſphemias, & omnia vitia extirpando, nec ſi-
bi vſurpando quod ad Sacerdotes attinet,
bona, honores, & miniſterium, vt Ozię con-
tigit, qui ob id eſt lepra percuſſus. 1. Paralip.
26. 4. Regum 15. & Tullus Hoſtilius fulmine
percuſſus: vt dicit Liuius lib. 1. Plin. 2. cap. 53.
hiſt. nat. Valer. lib. 9. cap. 12. ſic Anglia amiſit
religionem, dum quidam eius Rex voluit ſi-
bi vſurpare poteſtatem religionis, & ſe di-
cere caput Eccleſiæ, & Iulianus apoſtata oc-
ciſus eſt, vt dicit Niceph. lib. 10. cap. 38. quod
& Mauritio Imperatori contigit, vt dicit
Ammon. lib. 4. de geſtis Franc. cap. 2. & Ro-
tharis Longobardorum Rex, vt dicit Paulus
Diac. lib. 4. cap. 15. Vt contra Catholici Prin-
cipes à Deo adiuti ſunt, & magnis victoriis
potiti, vt Conſtantinus Magnus, Theodo-
ſius,

ſius, Iuſtinianus, & Carolus Magnus, ac alij, qui religionem Chriſtianam defendebant, cùm optimum ab optimo defendi par ſit, & ideò cùm in humanis nil ſit præſtantius religione, oportet eam ſumma vi defendi: vt dicit Lactant. lib. 5. inſtit. cap. 20.

13 Fidelitas etiam Principem maximè decorat, cùm ſit iuſtitiæ fundamentum, vt dicit Cicer. 1. & 3. Offic. & ſanctiſſimum humani pectoris bonum, vt ait Senec. epiſt. 89. vnde & Romani in Capitolio proximam Ioui illam ponebant, teſte Cat. Cenſor. cùm genus hęc, & Rempublicam tueatur: vt dicit Cicer. d. lib. 3. & res pulchra ſit, lingua cui fides inſit, vt dicit Euripides, & pactis violatis tollatur inter homines commerciorum vſus, vt dicit Cicer. orat. pro Quint. Roſcio; quæ nec regnandi cauſa eſt violanda, vllave alia cauſa, vel neceſſitate, vt dicit Sen. epiſt. 89. & turpius ſit fraude lædere, quàm vi aperta, vt inquit Tucid. lib. 4. quæ & infideli data eſt ſeruanda, vt ait Cic. dicto lib. 3. & etiam perfidis in alio facto, vt dicit Ambr. libro ſecundo offic. peierantes enim conſequitur infamia, & diuina vltio, vt inquit etiam Ariſtot. Rhet. ad Alexan. cap. 18. vnde Attilius Regulus fide data hoſtibus, maluit ſup-

ſupplicium ſubire in Carthaginenſium manu, quàm fidem datam reditu violare, & Alexander Macedo, cùm ab eo res quædam contra fidem datam poſceretur, reſpondit, eum qui Princeps eſſet, non decêre à fide data diſcedere, & Rex Alphonſus Hiſpaniæ, tantum valere dicebat Principum verbum ad fidem ſeruandam, vt priuatorum iuſiurandum, vt dicit Ant. Pan. lib. 1. de eius dictis & factis, apopht. 58. quæ fides etiam dicitur ſanctiſſimum humani pectoris bonũ, vt dicit Sen. lib. 5. de benef. cap. 10. & eius numen venerabile eſſe, idem dicit epiſt. 88. & nil ea vehementius Rempublicam continet, vt ait Cic. lib. 2. offic. vnde veteres templum ei dicarunt, vt diſcerent homines fidem ſeruare, vt dicit Halicar. in 2. cum pacta ſint ſeruanda, l. 1. ff. de conſtit. pec. l. illud. §. 1. eod. l. ex hoc, ff. de iuſt. & iur. c. 1. de pact. vnde apud Aegyptios periuri capite puniũtur, vt dicit Diod. Sic. lib. 6. c. 6. quod magis Princeps debet, aliàs nemo cum eo ageret, quæ tamen contra Deum, vel iuſtum non eſt danda, vel ſeruanda.

Magnanimitas etiam Principem virum maximè commendabilem reddit, vnde Gn. Pompilius ſummè laudatur, qui cùm ad Antiochum 14

tiochum Regem à Romanis legatus eſſet deſtinatus, & is reſponſum differret, is magno animo virga circulum duxit, eum adigens priuſquam ex illo circulo exiret, vt reſponſum daret, & Lucius Poſthumius, qui cum in acie vulneratus cecidiſſet, nocte ſequenti è terra ſurrexit, & tropheum clipeorum hoſtium refertum erexit, & Alexander à Plutarcho commendatur in apophtegmatibus regiis, quòd cum audiret patri omnia è voto fœliciter euenire, indoluit, quòd ſibi nil reliquum faciendum relinqueretur, & Seuerus quoq; Imperator, quòd frigoris & caloris patientiſſimus eſſet, & laborum contemptor, teſte Herodiano hiſtorico.

Temperantiæ præterea virtus, Principem maximè commendabilem reddit, vt contra intemperantia contemptibilem facit, & ſine temperantia prudentia cœca reddatur, fortitudo eneruis, & iuſtitia corrupta: Vnde Magnus Alexander ſummoperè cõmendatur, quòd cum virginem pulcherrimam alteri deſponſatam cœpiſſet, eam intactam ad virum cum magnis muneribus dimiſerit, teſte Vegetio lib.2. de re milit. Gellio lib.6.cap.8. quod & de Scipione quoq; Africano Valerius recenſet, & Trogus de Annibale

nibale Cartaginési, & Cirus Rex Pantheam captiuã omnium formosissimam vetuit ante se duci, ne illius amore corriperetur, vt dicit Xenoph. lib. 5. & 6. Pædiæ Ciri, & Pericles Sophoclem collegam impensius puerum transeuntem laudantem, reprehendit, dicens Rempublicam administrantem non solùm manus à pecuniȩ lucro, sed & oculos à libidinoso aspectu continentes habere debere: vt dicit Plut. in eius vita, Cic. 1. Offic. Max. lib. 4. c. 3. cùm aliorum facta grauia con siderentur, Principum verò etiam minima, & ij verè Reges sint, qui sua corpora benè regere sciunt, qui desideriorum motus compescunt, & subiectas cogitationes lege rationis regulant; Reges, quia sibi ipsis præsident, & se Reges sciunt, vt inquit Greg. super illud Iob c. 29. Reges regibus, & consulibus terræ, cum contra crapula, ebrietas & luxuria hȩbetent, & Principem talia agentem coram populo contemptibilem reddant, cùm sic assimiletur bruto, & facilè populi contra talem insurgunt, non ferentes vt vir qui sensibus subditur, sibi dominetur, vt inquit Aristot. lib. 5. Politic. & quia id vitium non sine graui iniuria subditorũ fit, maximè si erga nobiles exerceatur, ob quod Claudius

dius Appius,& Heliogabalus,ſimul cum imperio vitã amiſere,Liu.lib.3. Dec. 1.Dion in Heliogab. vt cõtra Nicocles Rex Salaminæ, nullam præter vxorem tetigit, & Iulianus Imperator. Iſocrat. in Nicocle. Zonaras in Theoph.curans magis bonus eſſe, quàm videri, vt dicit Saluſt.in Catil.nunquam enim rectè fecerit, qui feciſſe cupit videri,vt dicit Velleius lib. 2. laus enim à vera, & interna virtute eſt ſumenda, non ſpecie rerum inanium,vt dicit Tacit.15. Annal.cultu ideò modicus exiſtens, ſermone facilis, ore probo, animo verecundo,opum contemptor, recti peruicax, conſtans aduerſus metum, vnius animi cultor,qui imperator eſt vitæ mortalium,vt dicit Saluſt.in Iugurt.& Tacit.4.hiſtor.ideò Princeps alienis fœminis non copuletur,ſed coniugio iungatur, non tamen vt vxor imperium regat, cum id indignum ſit viro,& imperio.2.Polit.c.7. recolẽs quoque Romani imperij perniciem fuiſſe pompas & delitias,poſtquam enim delitiæ ex Aſia Romam venerunt, ab iis victi ſunt, qui prius contra ferrum erãt inuicti,& alij permulti,qui ex luxuria interiere, de qua re ſupra, vbi de luxuria eſt actum,dictum eſt:vnde Plato lib.2.de iuſto, reprehendit Poëtas,

qui

qui turpia de Diis, & eorum amoribus dicunt, quòd ea indigna ſint Principibus, & ſubditis.

Legum etiam obſeruatio, maximè Prin- 16
cipem decet, cùm ſatius ſit Rempubl. legibus, quàm bono viro regi, vt quæ nullæ paſſioni obnoxiæ ſint, vnde apud veteres commendatur Torquatus, qui cum edictũ promulgaſſet nequis caſtra egrederetur, pœnas ſumpſit de filio, qui id eſt tranſgreſſus, teſte Valer. Max. & 1. Regum 18. Saul irruit in Ionathan filium, qui contra patris pręceptum iuerat, licèt & æquitas ſit ſeruanda, peccat enim Princeps qui conniuet flagitiis, & diſſimulat correctionem, Eccl. 7. & Prouer. 10. Rex qui ſedet in ſolio, iudicio diſſipet omne malum, vt tamen clementia ibi vigeat, ne incurrat id. Soph. 3. Principes eius in medio eius quaſi leones rugientes, & Mich. 3. comederunt carnes populi mei, & pellem eorum deſuper excoriauerunt.

Hæ ſunt virtutes præcipuæ, quæ Principem virum valdè honeſtant, & eius exiſtimationem, & apud populos venerationem tuentur.

Quæ vt conſeruentur, & etiam augmen- 17
tum acquirant, nonnullas regulas obſerua-

ri

ri par est: prima, vt Princeps homines bonos, & doctos, quacunq; ratione apud se curet habere, vt eorum consilio in populo regendo vtatur, & illis populi obediant, vt Principis consiliariis, cùm lex illa quæ non ex ratione, sed ex proprio sensu cõstituitur; nequaquam mereatur, vt illi obediatur: Vnde Imperator Theodosius interrogatus, q̃d agere deberet vt bonus esset, respondit, cum doctis in itinere sermonem habere, in mensa audire eos disceptantes, cùm quieti se dat, cum illis legendo manere, & ab iis consilium petere, vt enim nimis audax est miles, qui absque armis vult pugnam inire, sic Princeps, qui absque Doctorum cõsilio vult Rempublicam regere, quod & Marcus Aurelius Imperator semper obseruauit, remotis parasitis, iocularibus, superbis, inuidis, iracundis, auaris, cupidis, libidini deditis, voracibus, blasphemis, inertibus, infamib9, stultis, contentiosis, & idem seruauit Cresus Rex Lydiorum, qui hominum sapientum amicissimus fuit, remotis adulatoribus, lusoribus, comicis, superbis; superbi enim nec suaues sunt in præcipiendo, nec patientes in iussis exequendis; inuidis, nam domum, & Rempublicam in assiduis dis-

dissensionibus fouent; iracundis, quia si regant, magnum subditis ob iræ impetum afferunt nocumentum; auaris, quia in causa sunt, ne Principes à subditis diligantur vidē tibus eorum familiares ad munera semper respicere; libidini deditis, cùm cor Principis angant ne aliquam ei infamiam irrogēt; gulæ vacantibus, cùm à vino & cibo oppressi, apti non sint ad recta consilia præbenda; blasphemis, qui enim in Deum publicè est blasphemus, magis verendum est ne Principi occultè detrahat; lentis, cùm nullius sint Principi commodi, vt econuersò solliciti, magna illi præ aliis afferant commoda; infamibus, quia Principes liberè alios reprehendere nō valent si domi tales ferunt; stultis & contentiosis, cùm Principi damnum, & notam irrogent; adulatoribus, comicis, & lusoribus, cùm Princeps amicus esse debeat veritatis, & in rebus seriis tempus consumere, non vanis, mendacibus, & noxiis.

Secunda regula est, vt Princeps virium suarum tenuitatem prudenter celare norit, ac virium suarum, remota ostentatione, argumentum det, & plus factis, quàm verbis vigeat, à iactatione sui cauendo, minusque de se, quàm valet, præsumendo, & ab am-

amplificationibus abſtinendo.

Tertia, vt fidem datam, vt ſupra, obſeruet, & in rebus aduerſis ſit conſtans, quod indicat animi & viriũ magnitudinem. Quartá, vt prouinciam, quæ vires ſuperet, non ſuſcipiat, nec quam ad debitum finem perducere tutus non ſit, qui & à prouinciis parui momenti ſuſcipiendis abſtineat, quòd animi deiectionis indicium id ſit, & maximè initio Principatus negotia ſuſcepta magni eſſe debent momenti, cùm inde futurorum fiat iudicium, quæ imperfecta, ſi honorifica ſint, dimittere non debet, ne initio videatur abſq; animi iudicio ea amplexus eſſe. Quinta, vt ſe ab alia ope conſiliove pendere non demonſtret, ſic enim ſibi ſocium, vel ſuperiorem in adminiſtratione conſtituit, & propriam arguit inſipientiam, ſed prudenter benè conſultis, vt à ſe comprobatis, vel adinuentis acquieſcere. Sexta, vt non profiteatur ſe in alia re peritum, quàm in ea quæ Principatum adminiſtrantem decet, nempè vt benè regere norit ſubiectos, non verò muſicum, pictorem, vel huiuſmodi agere. Septima, vt res ſuas prudenter contegat, nec propria arcana facilè aliis reuelet, & in vita, & actionibus ſuis ſe vniformiter

miter habeat, quòd diuinum quoddam ſapiat. Octaua, vt non permittat ad ipſum ſolum ſpectantia, ab aliis, quàm à viris præſtantibus agi. Nona, vt res magni ponderis non tractet miniſterio hominum infimorum, vel virtutis infimæ. Decima, vt paſſim cũ omnibus familiariter ſe non habeat, maximè cũ loquacibus, ne conſilia eius ab ipſo eruant. Vndecima, vt ſui copiam quotidiè, nec in qualibet actione, ſed in grauibus tantum, & cum decoro præbeat, & habitu graui magis, quàm decoro, modeſto, quàm pretioſo, vtatur. Duodecima, vt vitet extrema, vt non ſit præceps, vel lentus, ſed maturus, & moderatus, & potius lẽtus ſit, quàm præceps, & ſeuerus, quàm nimis humanus, vt & ciuitati vtilior eſt amaritudo, quàm dulcedo, cum moderatione tamen coniuncta. Decimatertia, vt curet vt omnia ſua magnificè, & decorè, ac perfectè agantur, tum vbi de conuiuiis, vel alia re agitur, maximè vbi de DEI cultu, Reipublicæ bono, vel externa re agatur, vt & magnanimitate vti debet, magnanimè ſe cum magnis habendo, & humaniter cum paribus, pluris veritatem, quàm opinionem faciens, enitens quicquid ab eo progreditur, magnum, perfectum,

excellens, mirum & heroicum esse, multa agere non curans, sed pauca præclara, & excelsa. Decimaquarta, vt quæ propriam maiestatem, superioritatem, & amplitudinem spectant, cum aliquo non communicet, vt quod attinet ad potestatem leges condendi, belli, vel pacis gerendi negotium, monetas cudendi, tributa imponendi, duces, vel magistratus præcipuos instituendi, quæ tamen cum piis, & prudentibus consulet; an liceant secusve, qui & esse bonus non videri curet.

18 Quod autem ad alterum attinet caput, eas nempè virtutes comparandas, quæ populorum gratiam, amorem, & beneuolentiam conciliant erga Principem, tametsi eæ plurimæ sint, ad eas tamen reduci possunt, quæ hominibus præ cæteris magis proficuę sint: inter quas liberalitas primum obtinet locum, cùm ea nil hominum naturæ sit accommodatiùs: vt dicit Cic. lib. 1. offic. & maximè regum quos munificentia vinci indignius est, quàm armis, Sallust. in Iugur. teste, & Sen. Traged. 9. ait, Decet timere Cæsarem sed plus diligi, & lib. de breuit. vitæ, Melius inquit, imperium beneficiis, quàm armis custoditur, omnium enim dulcissimum est acci-

cipe-

cipere, eodem teste lib.de beneficiis: idque maximè in principio imperij, Princeps agere debet, sic enim firmatur imperium, vt ait Tacit.1. Annal. ob id summo amore dilectus est Titus Imperator, qui ob eius humanitatem, delitiæ seculi humani est appellatus, & Alexander, à quo cum numisma peteretur, ciuitatem donauit, subiungens eum decere, nō quid ille peteret, accipere, sed quod ipse dare deberet, teste Sen. lib. 2. de beneficiis. & Xenophon in Pædia Ciri, Ciri thesau ros ait esse amicos, quos donis afficiendo sibi conciliabat, quod fit liberando miseros à miseria eleemosynas illis elargiendo, vt egit Constantinus, Carolus Magnus, Theodosius Imperatores, Ludouicus Gallorum Rex, & alij, qui immensas eleemosynas in pauperes erogabant, vel virtute præditos beneficiis afficiendo, quod geritur sine inuidia dum benemeritis donatur, & ingenia præclara ad virtutes accenduntur, vt fecit Carolus Magnus, Theodosius, Iustinianus, & alij.

In liberalitate tamen exercenda modus est adhibendus, & cum iudicio id agendum, subitæ enim largitionis comes est pœnitentia, vt dicit Plinius libr. 7. epist. ideò

cum modo dare debet, non immodicè largiendo, vt inquit Sen. lib. 4. de benef. cap. 37. ne si ærarium per ambitioné euacuetur, per scelera suppleatur, vt dicit Tacit. 2. Annal. nec omnibus dando, sed meritis, non intuitu luxuriæ, cùm sic peccetur, & meritis iniuria fiat, vt dicit Tacit. 1. histor. vt nec vna vice dare debet, sed sensim quod donare vult, tum quia sic qui beneficium recipit magis vincitur, dum sperat noua se consecuturum, & liberalitas cũ modo peracta magis efficax est ad conseruandam beneficio affecti beneuolentiam.

19 Iustitia præterea summam vim obtinet ad beneuolentiam populorum erga Principem promouendam, iustitia enim Regis, est pax populorum, immunitas plebis, munimentum gentis, gaudium hominum; & ius, & æquitas, sunt vincula ciuitatum, vt dicit Cicer. orat. pro Rabirio: &, remota iustitia, Regna nil sint nisi magna latrocinia, vt ait August. lib. 4. de ciuit. Dei, cap. 4. & barbarum est id, in summa fortuna illud esse æquius quod validius: vt dicit Tacit. libro 15. Annal. & contra regium id, cùm omnia possis, nihil tamen credere licere, nisi laudandum, vt inquit Cass. Valer. libro 10. & Xe-

nophon

nophon de Cyri expedit. libro 7. cùm iustitiæ seruandæ causa benè morati Reges sint constituti, vt inquit Cicer. lib. 2. Offic. & vt subditos ab aliorum insidiis tueantur, & custodes recti ac iustitiæ ministri, & interpretes sint: vt ait Eusebius apud Stobæum sermone de magistratu, viua enim lex est Princeps, & sine iustitia nullus Rex bonus esse potest, nec iustitia sine lege: vt dicit Diotogenes lib. de Regno, & sanctus Gregor. lib. 7. epist. 120. nec sine ea Respublica conseruari valet, Eccles. 10. Prouer. 16. 5. Polit. cap. 7. & 8. nec exiguus hominum cœtus, nec parua etiam domus sine iustitia stare potest, vt dicit Macrob. lib. de som. Scip. & Cyp. lib. 12. abusionũ: & iustitia in causa est, vt Princeps ametur, honoretur, & colatur, vt ait Plutar. in Aristide. eaque Principes Deum imitari asserit Augustus apud Senecam, quæque à Principe seruanda est in se, & in aliis, cùm is custos debeat esse, vt nec opulenti iniustum aliquid patiantur, nec inopes contumelia afficiãtur: vt dicit Philosophus 5. Polit. cap. 10. & vt iustitia, cuiuslibet vita, fama, & honor seruetur, quam Romani ita coluère, vt ob id moti Falisci, magis quàm armis victi, portas eis aperuerint: vt ait

Liuius lib.5.Plutar.in Camillo, Valer. lib.5. cap. 5. & eodem medio Pirrhum ad pacem impulêre,eum monentes, vt caueret sibi ab insidiis veneni, quas Timochares Medicus ei parabat:vt dicit Plut. in Pirrho; & creditur à grauibus authoribus ob id tam amplū imperium esse consecutos; vt & apud alias gentes, dum iustitia, boni mores, & leges viguêre,regna durârunt, vbi verò ad cædes, turpitudines,& tyrannides deflexêre, interiere, iuxta id Domini dictum,Matth.21. auferetur à vobis regnum,& dabitur genti facienti fructus eius, Iudæis prænunciatum; in qua administranda nil existere debet venale, vel ambitioni, aut passionibus obnoxium,vt ait Taci.lib.13.Annal.causas & reos audiendo,quia inauditi, & indefensi, vt innocentes pereunt: vt idem dicit lib.1.histo. Leges non violando,cùm in iis salus Reipublicæ sita sit,Rhetor.1.cap.3. interdum quoque earum rigorem temperando, summum enim ius, summa dicitur iniquitas, vt dicit Colum. lib. 1. nouas leges parcè sanciendo, corruptissima enim Respublica est plurimæ leges: vt dicit Tacit.libro 4.Annal. cùm inde litigandi studium eueniat: vt idem dicit libro 11. Annal. ne legibus fundata ciui-

tas

tas, legibus euertatur, vt ait Plin. Paneg. & sine causidicis fœlices olim fuêre, & sunt vrbes: vt dicit Colum. libr. 1. quam iustitiæ virtutem tanti fecit Traianus Imperator, quòd cum filius cuiusdam viduæ à proprio filio equitante incautè fuisset occisus, illi, vt eam solaretur, proprium filium cum regni hæreditate concessit, & Alexander Seuerus nullam vnquã legem edere voluit, quæ prius à sapientibus viris probata non esset, Lampridio teste.

Hæc verò iustitia duo respicit capita, vnum quatenus inter Principem, & subditos existit: alterum, prout inter subditũ & subditum versatur.

Quò ad primum caput, cũ Principi subditi ea debeant, quæ necessaria sunt ad eius dignitatem tuendam, & ministros alendos, qui eis iustitiam ministrent, & ab externis hostibus eos tueantur, ideò bonus Princeps iis contentus erit, quæ satis sint ad ea conuenienter implenda, & abstinebit proinde ne subditos, tributorum & onerum grauitate nimis vexet, nec improportionabiliter, nec patietur ea nimis acerbè exigi, populi enim nimis oppressi grauaminibus, vel regiones deserunt, vel hostibus Principis se dedunt;

vnde Tiberius Imperator cuidam ministro ei rationem proponenti pecunias congregandi, boni pastoris esse respondit, nō oues excoriare, sed lanam sibi tantummodò retinere, in expendendo modestiam non excedendo, si enim nimis Princeps expendat, ad rapinas mox, & iniustitias descendit.

Nec minus curam adhibere debet Princeps, quòd ad hoc attinet caput, vt bonos eligat magistratus, & ministros, modo quo de hac re infra suo loco dicetur, & electos conseruet, & electi ab eo præditi sint scientia singulari, experientia, & incorrupta bonitate, qui vt in officio contineantur, competens eis salarium est constituendum, & à munerum acceptione sub grauibus pœnis prohibendi. Secundò, plena libertas iudicandi eis non est concedenda ex eorum arbitrio, sed ad legum præscriptum restringendi, vt sibi reliquum sit, quo gratias concedere valeat, & in grauib⁹ arbitrari. Tertiò prodest ad id agendum, si iniquè iudicantes grauibus pœnis plectantur, censores constituendo, & proprium dominium visitando, & querelas subditorum audiendo, qui graue quid à ministris sint passi: cū iustitiæ munus sit seruare vnicuique, & tribuere quod

suum

ſuum eſt, ſub qua venit, innocentia, amicitia, pietas, religio, affectus, & humanitas: vt inquit Macrob. in ſom. Scip. cap. 7. cuius precepta ſunt honeſtè viuere, alterum non lædere, & ius ſuum vnicuiq; tribuere; & ideò cùm nil egregius in Principe, quàm iuſtitiæ opus ſit, vt inquit Plut. in vita Demetrij, ab ea nunquam deflectet, noſcens ſe actionum ſuarum Deo rationem redditurum, & potẽtes malè ſe habẽtes, grauiter à Deo plectendos, Sapien. 6.

In iuſtitia præterea exequenda nonnulla ſunt obſeruanda: Primò, vt vniformis ſit, & erga omnes æqualiter exerceatur, ſic vt Princeps legum conſtitutum non relaxet, ſi in præiudicium iuſtitiæ fiat, quia abſit ignorantia, vel iuſtus dolor, vel ſi Reipublicæ id afferat damnum, quia abſque ratione æquitatis, vel publici boni id fieret, cùm expediat nocentes puniri, & qui id omittit, Deo permittente, quandoque morte auferatur, vt legitur de Saul. 1. Reg. 15. & de Achas. 3. Regum 20. & Philippo patre Alexandri, quòd Attalum ob ſtuprum illatum Pauſaniæ, eo petente, non puniſſet, vt dicit Q. Curt. in ſupplem. libro 1. vnde & iuſtitia deſcribitur aſpectu virginali, aſpectu formidabili, vt di-

cit Gellius libr. 14. cap. 4. ex Crisippo. sic tamen, vt cum clementia, & æquitate iungatur, cum Sen. lib. 1. de clem. ca. 5. dicat, Principis sæuitiam bellum esse, clementiam verò in quamcunq; domum ingrediatur, eam fœlicem reddere, atque tranquillam, quæ in regia quo rarior eo mirabilior existit, cũ eius iræ nil obsistat, eius voluntati non sit qui contradicat, & magni animi sit propriũ placidum esse, atque tranquillum, & iniurias, atque offensiones semper despicere, vt & elephantes, ac leones pertranseunt proiectos, muliebre verò furere in ira, vnde Rex cum maximus sit, nõ debet cum ira, vel sæuitate iustitiam exequi, non enim multum supra eum quis eminet, cui irascendo se exequat; qui & considerare debet nos omnes peccare, & ob id omnibus commiserẽdum, vt nobis Deum ignoscere cupimus, talem se ciuibus proinde præbens, qualem sibi Deum velit, qui non fulmine statim peccantem percutit, vt doceat hominem hominibus præpositum miti animo imperium exercere debere, vt ibi dicit Sen. cap. 6. & 7. cùm clementia sit virtus animi à pœna, vel vindicta ad lenitatem cum iudicio animi inclinans, quæ Principem maximè decet,
quòd

quòd plurimos ſeruet, & in maiori materia ſplendeat: vt dicit Sen. loco cit. & qua Princeps omnia ſibi conciliat, quæ ſceptro ſunt digna, amorem imprimis, vnde Tragic. ait, qui vult regnare, languida regnet manu, & inde ſecuritas ſurgit, vt inquit Claud. ad Hon. non enim ſic excubiæ, & circunſtantia tela, quàm tutatur amor, hoc enim inexpugnabile eſt munimentum, munimento non egere, vt inquit Plinius in Paneg. & Liuius lib. 8. firmiſſimum id eſſe imperiũ, quo obedientes gaudent, vt inuiſa imperia nemo retinet diu, vt dicit Salluſt. & inde etiam æterna Principi conſurgat gloria, cùm ea ſic propius Deum accedat in ſalute hominibus danda, vt dicit Cic. orat. pro Lycurgo, & Tacit. libro 11. Annal. vnde & Homerus lib. 6. Odiſſ. inquit, mitis erat patris inſtar, ex quo fit quoque, vt ſubditi non timeant illum, ſed pro illo, vt Bians aiebat, cum qua & manſuetudo iungi debet, quæ mitigat impetum iræ, vt clementia manum, & pœnam, ſic tamen, vt clementia nimia non ſit, ne mali inde animum concipiant mala patrare, cernentes ſe ſine pœna peccare, licèt pœna ſit minuenda quandoque, non tamen omittenda, maximè in prauos,

& incorrigibiles: vt dicit Plutarc. in Lycurgo, cap. 14.

Alterum, quòd ad iustitiam exigitur, est vt sit celer, & causæ dilationibus amputatis celeriter expediantur, cùm proprium Principis, vt supra, sit iustitiæ munus, vnde Reges Aegyptiorum iudices iureiurando adigebant, vt si quid ipsi mandarēt, quod iniustum esset, non exequerentur, vt dicit Plutar. in apopht. quod & Alexander III. in c. si quando, de rescript. mandat iudicibus delegatis, si ad id rationabilem causam adducāt: & Cæsares in l. 1. C. de pet. bon. subl. libr. 10. quod & Antigonus Rex seruauit, qui Princeps etiam curare debet, vt benemeritos, quòd ad iustitiam distributiuam spectat, honoribus, & opibus augeat, & officia benemeritis, & dignis distribuat, iuxta meriti cuiusque proportionem, vt & commutatiuam, qua cum subditis quandoq; contrahit, nedum vindicatiuam, de qua supra, illæsam seruare debet.

Quo verò ad iustitiam, quæ inter subditos versatur, Princeps curare debet, vt res omnes inter eos iustè versentur, quod fiet si vis auferatur, eos tuendo à latronibus, exulibus, homicidis, furibus, & huiusmodi, iis se gra-

se grauibus, & validis manibus opponẽdo, & pœnas de malè meritis debitas sumẽdo, tum si fraudes quæ in contractibus, ponderibus, mensuris, scripturis, monopolijs, victus subtractione, vel vsuris versantur, auferantur.

Modestia quoque, maximè Principẽ virum decet, & eum amabilem reddit, qua lenis & in pospera fortuna de se non præsumens homo redditur, quod licèt difficile sit, in alto positum non alta sapere, attamen id præstantem præclariorem reddit, & hominibus magis amabilem: vt ait Tacit. libr. 15. Annal. se cogitãdo non minus hominem esse, quàm hominibus præesse, vt dicit Plin. in Paneg. sceptrum enim, & opes animum non faciunt: vt dicit Tac. libr. 1. Ann. caduca enim hæc sunt & puerilibus consentanea crepundijs, vt dicit Valer. libr. 6. cap. vlti. & magnæ arbores diu crescunt, vna verò hora extirpãtur, vt dicit Curt. lib. 7. & nil tam firmum, cui periculum non sit etiam ab inualido, vt ibi dicit, vt in ferro videre licet quod à rubigine consumitur, qui & affabilis esse debet, & omnes humanitùs audire. Hæc etiam modestia in exteriori apparatu, mensa, & cõuiuijs parcè factis cõmendatur,

 vnde

vnde laudatur Curius Dentatus, qui inuentus à Legatis Samnitum rapas veſcens, aurum ab eis allatum reſpuit: vt refert Cic. in Catone. & Plutar.in apopht. quod fecit & Tubero.vt dicit Valer.lib.4.cap.3.& 7.& laudatur pariter frugalitas Tiberij Cęſaris, qui ſæpè dimidiatum aprum ex cœna præterita reliquum menſæ apponebat:vt dicit Sueton.in eo.c.34. & parſimonia Iulij Cæſaris in cibo, & potu, Aelij Pertinacis, Didij Iuliani, & Taciti Imperatoris: vt idem dicit in Iulian.ca.53.Iul.Capitol.in Aelio. Aelius Spart.in Didio Iulian. & Flauius Vopiſcus in Tacito: Vt contra reprehenduntur, qui ęxcedunt in epulis,vt dicit Plutar.in Lacon. & magis ſi inebrientur, vt dixi vbi de hoc eſt actum tract. de Ciue. Sic Alexander ebrius multa homicidia patrauit, & Hippatinus filius Dionyſij temulentus iugulatus eſt, vt d.Athen.libr.10. cap.13. vt & veſtitus modeſtia Principē magis omnibus gratum reddit, vnde Aurelianus Cæſar veſtem holoſericam nullam habuit, & Tacitus Imperator veſtem communem cum cæteris detulit:vt dicit Vopiſcus in Tacito; niſi occaſio aliud ſuadeat, ad eius dignitatem oſtendendam;vt & ſubditis luxus veſtium vetandus;

dus; vnde Isabella cum Ferdinando Rege Hispaniæ vetuêre dantibus operam studijs vsum longarum, & sericarum vestium, & capillorum promissorum. Marineus lib. 19. rerum Hisp. & ex alijs, quæ dicit Tolos. de Repub. lib. 4. cap. 11. & dixi tract. de educ. libe. vbi de vestitu agitur, qui tamen dum domum exit, in graui ornatu, non vano, incedat, & sensum moderetur quoque Princeps, & actionem, sermone presso vtendo, & pauco, cui enim loquentiæ multum, sapientiæ paucum, vt dicit Sallust. in Catil. & canis timidus latret vehementius, quàm mordeat, & altissima flumina minimo sono labantur, vt dicit Curtius lib. 7. in cultu etiam corporis, vt suprà, non excedēdo, cùm pulchrius, ac magis regium sit animum præferre cultum, & compositum, quàm corporis vestē, vt dicit Arist. præfat. ad Alex. & munditiæ mulieribus, labores viris conueniant, vt dicit Sallust.

Hæ virtutes, & qualitates in Principe requiruntur, vt politicus est, & proinde adepta potestate rectè vtatur: Vt verò est Princeps in Christiana religione existens, rectā, & catholicam fidem tenere, & credere debet, cùm Christiani populi dominus esse nō

possit,

possit, nec debeat, qui à catholica fide alienus existat, vt rectè viuendo, & iustè administrando, æternam à summo bonorum omnium largitore Deo beatitudinem expectet in ministerij ab eo piè, & fideliter exhibiti retributionem.

21 Fides enim cuilibet homini est necessaria, cùm sine ea peccata non remittãtur, nec Deo quis placeat. Eccles. Heb. 11. & initium est gratiæ, & causa vitæ æternæ, ac ordinatrix, dispositiuè, & fundamentaliter. Hebr. 10. Gal. 2. 1. Ioan. 5. Maximè verò Principi est necessaria, vt cognoscat eum sub quo est, cui seruiturus est, lumine fidei cognoscẽdo Deum esse, & hunc vnum in essentia, ac trinum in personis, æternum, immutabilem, infinitum, simplicissimum, in rebus omnibus existentem, potentissimum, iustum, misericordem, omniscientem, omnibus prouidentem & huiusmodi, de quibus dixi Tomo 1. sub tract. de Deo, & cõsentiunt etiam ethnici, quòd sit vnus. Tacit. libr. 5. histo. immutabilis æternus, & immortalis: vt ibi dicit, omnia sentiens, vt dicit Cic. libr. 1. Tusc. omnipotens, immensus, vt dicit Ouid. lib. 8. Metamorph. iustissimus. Plato in Theeteto. omnia videns. Ouid. libr. 13. Metamorph. & Sen.

Sen.epist.84.iudex,& vindex omnium. Salluſt.ad Cæſar.omnium gubernator. Horat. 3.Oda.& Cic.in ſomn.Scipio. Cui tanquàm ſupremo omnium domino cultus interior, & exterior debetur, vt dixi tr. de Christo Domino, ſub c.de Adoratione.quæ Religionis etiam nomine appellatur, qua vita conſtat, vt dicit Plin.lib.4.hiſtor.nat. & ad eam omnes mouentur, vt dicit Cic.lib.5.in Verrem.& Philo.ad Gaium, quem omnes colere debent: vt dicit Liui.lib.5. in omni fortuna: vt ait Tacit.libr.11.Annal.& Cice.de nat. Deor.li.11. optimus enim animus, pulcherſimus Dei cultus eſt, d.Seneca, poſt ſacros, quos citaui d.tract.de Deo: ſic tamen, vt Religio non vergat in ſuperſtitionem, de qua dixi in lib.de Caſib.reſeru.caſ. de ſuperſtit. quæ religioni eſt aduerſa, vt dicit etiam Tacit.lib.5.hiſto.& Liuius libr.4.qua imbutus, nunquàm quietus eſt: vt dicit Cice.libr.1.de Finib.poſt ſacros, quos d.caſu citaui. Hanc ergo fidem Princeps amplecti debet, ſic enim cognoſcit eum ſub quo eſt, cui ſeruiturus eſt, & cui benè non ſeruitur, niſi ſciatur eius voluntas, quam, non noſtram ſequi debemus; Fide verò cognoſcitur nos non habere dominium rerum, quas poſſidemus,

ſed

ſed miniſterium, vt inde diſcat ne à miniſterio tranſire velit ad dominium, & ne in his ſequatur propriam voluntatem, ſed Dei gloriam, ſic operando, vt domino omnium rationem redditurus, & ſi dominus illa ſibi abſtulerit, dicat cum Iob: Dominus dedit, Dominus abſtulit, & pauperibus liberalitatem exhibeat; Fides etiam oſtẽdit iuſtitiam in ſubditos exercendam cum miſericordia, & alia multa, & in Principe magna eſſe debet, & viua. Iacob.2. Tob.2. vt pluribus probat D. Thom. lib.2. de erud. Princ. cap.2. & 3. qui & omni conatu curare debet, vt à ſubditis catholica fides cuſtodiatur, vt infrà habetur.

22 Spes quoque ineſſe Principi debet, cùm ſit cuilibet homini neceſſaria. Pſal. 33. Beatus vir, qui ſperat in eo. Prouer.10. Thren.3. Rom.12. & maximè Principi, cùm ſe ac ſubditos regere habeat, ſe verò regere non ſufficiat, ac nec rectè cogitare ſine Deo. 2. Corinth.3. & Dei ſit etiam cuſtodire linguam. Prouerb.6. ac corpus, vnde oportet infirmitati humanæ diuinam omnipotentiam aſſociare, ſpe firma ei innitendo. Pſalm.25. inſufficiens eſt etiam ad regnum tuendum abſque Dei auxilio. Pſal.116. Niſi Dominus

custodierit ciuitatem: frustrà vigilat qui cu-
stodit eam, fugiendo desperationem Gen.4.
& nimiam confidentiam sui, & aliorum.
Isa.5.20.29.& 36. nec in diuitijs confidendo.
Eccl.31. 1.Timoth.6. cùm vix custodiri pos-
sint in arcis munitis, & ideo securitatē dare
non valeant quam non habent; ad Deum
in tribulationibus confugiendo, qui auxi-
lium præstat se inuocantibus. Esther 14.Iob
13.Psal.26.

Amor quoque, & charitas Dei, ac proxi- 23
mi Principi inesse debet, ad quem cōsequen-
dum, sapientia conducit. Sap.7.Prouerb.14.
& munditia cordis.Sap.6.Iaco.3.mansuetu-
do, quæ multum assimilat Deo. Liberalitas,
qua Deum imitatur, qui omnibus tribuit, &
maximè si pauperibus largiatur, humilitas,
vt Dauid fuit.Roman.15. Dilectio Dei, dili-
gens enim Deum ab eo diligitur, & tempo-
ralium cōtemptus; cognoscetur verò quòd
Princeps diligat Deum, si de eo libenter co-
gitat, si diligit quem credit à Deo diligi, &
econuersò, & pro Deo libenter patitur. Ec-
cles.2. & erga loca sacra amore afficitur, &
Dei ministros, Lucæ 2.Eccles.7. Matth.10.si
libenter de Deo loquitur, & de Deo audita
memorię retinet, & libēter pro Deo donat,
& ser-

& seruat eius mandata; Cumque charitas bipartita sit, debet bonus Princeps proximos, & homines amare. Luc. 10. Matth. 22. Ioan. 13. & 15. cũ id ex præmissis, sit Dei præceptum, & naturale, cùm homines eiusdem sint speciei, & omne animal diligat sibi simile, & quòd omnes simus fratres in Christo, participes donorum Dei corporalium & spiritualium, & eandem expectantes fœlicitatem, & etiam exemplũ Christi, ac Sanctorum ad id incitare debet, & ex alijs, quæ docet D. Thom. libr. 5. de erud. Princ. cap. 10. 11. & 12.

24 Timor quoque Dei inesse Principi debet, cùm sit initiũ omnis sapientiæ. Prou. 2. Eccl. 1. & durum iudiciũ fiat ijs qui præsunt. Sap. 6. cùm iudicentur pro se, & alijs, quorũ curam gerere debẽt, & cum illis bonum præbere exemplum debeant, vt pluribus docet D. Tho. loco cit. cap. 8. & 9.

25 Conscientia quoq; recta Principi adesse debet, quæ est actus sinderesis, & dicitur à Basilio in principio Prouerb. naturale iudicatorium, & à Damasc. lib. 2. de fide. c. 12. lux intellectus nostri. & ab Origene, pædagogus animæ sociatus, quo separatur à malis, & adhæret bonis, lib. 2. in epist. ad Rom. &

nobis

nobis inſita à Deo eſt, vt agnouit etiam Cic. orat. pro Cluentio. vt flagrum poſt peccatũ, qua ſceleris magnitudo dignoſcitur, vt dicit Tacit. lib. 14. Ann. & frænum ante peccatum, vt Seneca teſtatur epiſt. 98. quæ conſciẽtia ſi bona eſt facit hominem quietè viuere etiam in aduerſis: vt dicit Iſid. ſoliloq. 11. vt cõtra, mala, etiam in ſolitudine angit: vt dicit Sen. epiſt. 43. & 98. & neminẽ fallit, vt dicit Salluſt. ad Cæſ. & vermis eſt animæ non contemnendus, vt ait Sen. d. epiſt. 43. & rodit animam errantem, ac tortori ſubijcit: vt dicit Salluſt. in Catil. Qua edoctus Princeps diſcet ne ſic circa alios occupetur, vt ſe deſerat, ſed ſeipſum ſcrutetur, & videat an ſit ſine macula, cùm teneat locũ eius qui omni caret macula, vel an in eo ſit ſuperbia, auaritia, luxuria, gula, loquacitas, & huiuſmodi, vt dicit D. Tho. erud. Princ. lib. 3. cap. 1. & 2. cogitando frequenter quis ſit, ſcilicet homo, & proinde mortalis, ne tumeat; quis & qualis, id eſt Princeps, & proinde humilitatem ſequatur, quæ eum commẽdabilem reddit, teſte Bern. lib. 4. de cõſid. & benignitatem, manſuetudinem, pietatem, ſapientiam, bonitatem, & alias virtutes, vt ibi dicit cap. 6. non ignorans Principatum eſſe ma-

gis timendum, quàm appetendum ob curas quæ illum consequuntur, & onera grauia ipsum possidenti incumbentia, vt idem pluribus probat d. tract. lib. 1. cap. 1.

26 Lenitas etiã cum seueritate Principi est iungenda, quæ est reuerenda quædam amplitudo ob meritum virtutum, vel præclaræ alicuius qualitatis, quę ad fidem faciendam requiritur, vt dicit Cice. in Top. & maximè in re militari, vt idem dicit, pro lege Manil. & hanc gignit morum grauitas, si tamen inde absit tristitia, & arrogantia, vt dicit Tacit. libro 2. Annalium. vel si corpore quis sit procerus, & verbis magnificus: vt idẽ dicit lib. 15. vel ex recessu, cùm cõtinuus aspectus minus verendos homines ipsa satietate faciat, vt dicit Liu. lib. 31. & Tacit. lib. 1. Annal. & etiam ex imperij seueritate, cùm assidua lenitas cõtemptum inducat: vt dicit Sallust. orat. Lepid. impunitatisque spes inducat maximam peccãdi illecebram, vt dicit Sen. lib. 1. de clem. & Cic. pro Mil. cùm is non timeatur cui constrictum est ferrum, vt ibi dicit, quæ tamen seueritas in tempore est adhibenda, & ex causa honesta, scilicet gratia Reipublicæ seruandæ, vt alij metu suppliciorum à malo auocentur; sic tamen, vt

nocens

nocens vltra meritas pœnas non ſubeat, vt inquit Ariſt. libr. 10. Ethic. cap. vlti. & Cice. libr. 2. Offic. & etiam temperatè, & cum intermiſſione ſeueritas eſt exercenda, cum parcitate pœnarum magis ciuitatis mores corrigantur, ita vt quoties fieri licet, pœna ad paucos, metus ad omnes perueniat: vt dicit Sen. lib. 1. de clem. Cice. pro Cluent. & in Verrem.

Conſtantia prætereà in regimine requiritur, ſtatutas leges non immutando: vt inquit Alcibiad. apud Tucid. libr. 6. niſi vis eis deſit, tunc enim protinùs ſunt mutandæ, vt dicit Tacit. libr. 3. hiſt. rectas tamen non immutando. Quinctil. lib. 3. inſtit. Tacit. lib. 15. Annal. nec alias niſi neceſſitas, vel vtilitas id poſcat, idem libr. 1. hiſtor. idque lentè, ac per gradus, nec omnia ſimul, vt dicit Cice. ad Attic. libr. 2. cap. 9. & Tacit. libr. 1. Annal. Princeps quoque adſtricta debet vti forma imperij, cuncta ad ſenatum non reuocãdo, ne Principatum reſoluat, grauia tamen con ſulendo, vt ſuprà, vt cuncti ſciant eum eſſe à quo pendeant omnes, licèt conſilia nõ ſint ſpernenda, vt ait Tacit. libr 1. & 2. Annal. totam tamẽ poteſtatem aliquibus traditam ſimul non tollendo, ſed per ambages, vt dicit 27

dicit Arist. libr. 5. Polit. cap. 11. vbi damnum inde futurum veretur.

28 Potentia etiam Principi est necessaria ad sua conseruanda, & aliena iustè acquirēda, quam opibus acquiret, cùm sine ijs nil fiat, quòd opus sit. Demosth. Olynth. 1. & neruus sunt Imperij, vt dicit Aristo. lib. 2. Rhet. cap. 16. his enim milites acquiruntur, & vrbes, & oppida, iustè tamen id est fiendum, vt dicit Cic. lib. 2. in Verrem. & libr. 1. ad Attic. epist. 12. & armis, vt dicit Tacit. lib. 15. Ann. & Liu. libr. 30. & consilijs, sine quibus arma inualida sunt. Tacit. libr. 1. Annal. arma enim nisi prouidè non sunt inferenda. Sen. libr. 1. de Ira. & cum modo, ne dum ad culmen venire contendit, vnà cum ramis, quos comprehendit, descendat: vt dicit Curt. libr. 7. modum viribus suis imponēdo, vt dicit Valer. libr. 4. cap. 1. Parta tamen potiùs seruando, quàm noua acquirendo, cùm primum difficilius sit, vt dicit Curt. lib. 4. Flor. lib. 4. c. vlt. sic enim testudo intra suam domū tuta est, cùm exit, omnia patitur aduersa, vt dicit Liui. lib. 34. Socij etiam potentiam iuuant, cum vicinis, & longinquis iusta fœdera sanciendo, vt dicit Aristo. Rhet. ad Alex. cap. vlt. qui viribus, & loci opportunitate polleant: vt

ait Lucanus libr.8. & vbi pares potentia inter se contendunt, melior est sociandus, si dispares potior, nisi ratio aliud suadeat, vt dicit Tac.libr.4.hist. Iuuat imperiũ prosperus etiam rerum euentus, si tamen à Deo id detur, alioqui timendum, cùm instabilia huiusmodi sint, vt dicit Curt.lib.4. Pietas quoque, vt suprà, & religio Principatum iuuãt, id enim mouet opinionem nil Principem, nisi diuina ope agere, vt agnouit etiã Curt. lib.3. Arist. libr.5. Polit.cap.11. de quo suprà. Prouidentia etiam Imperij potentiam adiuuat, cùm nil agitur, vel suscipitur, nisi lentè, & circumspectè, vt dicit Valer. lib.2. cap. 10. Tac.lib.2.hist. acta enim cum ratione plerunque benè eueniũt, vt dicit Liui.lib.5. Debet quoque Princeps ore compositus esse, vt dicit Tacit.lib.2.Ann. graui scilicet, & ad seueritatem flexo, & non ad minas, vt dicit Arist.libr.5.Polit. sed ad clementiam, & inhabitare vrbem Regni præcipuam, vt dicit Tacit.lib.5.Ann. cùm conferat ad authoritatem, modò vt alibi latè libr.seq.c.1. interdũ tamen secedẽdo, vt authoritas absentia defendatur, vt dicit Sueto.in Tib.cap.10. & latè Iustus Lipsius in Polit. qui etiam iram fugere debet, & odium omninò, vt dicit Tac.

Agric.& spernere conuitia, magnam enim fortunam magnus animus decet, iniurias superare despiciendo, & spernendo, vt dicit Seneca libr.1.de clem.famam tamen non contemnendo, vt dicit Tacit.lib.4.Annal.& alijs præditus esse decet vt sit, de quibus suprà latè est dictum.

19 Maiestas etiam in Principe requiritur, quæ est excellentia dignitatis, & honoris, primùm Deo tributa absolutè, tum & Principibus, quos in terris esse Dei simulachra, dicit Plutarchus, cuius maiestatis impressio etiam Principum personis insidet, vnde Satelles delegatus ad occidédum Marium inermem, & in carcere positum, Consulem, maiestate eius territus, ipsum ferire non est ausus: vt dicit Valer.Max.libr.2.cap.10. quæ adfuit & in Vespasiano audito nūtio victoriæ, vt dicit Sueto.in eo.cap.7. & est quiddā occultum maiestas illa ex honoris & reuerentiæ coniunctione consurgens, vt dicit Ouid.lib.5.Fast. quæ & Moysi apparuit post colloquium cum Deo habitum, ita vt populus ipsum intueri non posset. Exod.34.& eadem apparuit in septuaginta senibus datis in adiutorium Moysi, Num.11. & in Saul.1. Reg.10. & in Salomone, vt vnctus est Rex.

3.Reg.1.& in Moyſe, vt ſuprà, cui Pharao no cere ideo nõ eſt auſus: Exo.4.5.& 6. ob quam ſeruandam Reges Perſarum perrarò ſui copiam populo faciebant, vt dicit Xenophon in laudibus Ageſilai, & augetur ſi corporis maieſtas veneranda accedat, & hæc authoritas, ac maieſtas eſt ſalus Principatus: vt dicit Curt.lib.8. & ſegnities eſt ſi Princeps patitur hebeſcere aciem ſuæ authoritatis: vt dicit Salluſt. in Lepid. & Cice. lib.1. in Catil. Quæ authoritas ſeruatur, ſi Princeps id agat, vt ſumma rerum pacis, & belli à ſe pendeat. 5. Polit. cap. 11. nullum nimis magnum faciendo, nec proximo regios honores cuiquã concedendo, nec valdè magnos, vel eos diuturnos, cùm diuturni honores animos tollant ad res nouandas. Liu. libr.4. Sen. lib. 7. controuer. vlti. Dio. Caſſ. libr.52. hiſtor. & vbi magna dignitas ſit data alicui, illã iuſtè tamẽ minuat, ſed non omnẽ vnico actu, ſed dignitatẽ diuidendo, vel collegas in ea dando; ſic tamen, vt aliquos honores alijs communicet, & ſic in ſuperbiam ne recidat, aditum ſui ſubditis ſubtrahendo, quod ægri ſubditi ferunt, ideo facilis eſſe debet: vt dicit Plin. in Paneg. & Athen. libr.12. c.23. ſolitaria eñ vita Principis arguit incapacitatẽ

eius regnandi, vel superbiam, qui cùm ab omnibus tributa exigat, omnes æquè audire debet, & diuites, & pauperes, etiã mulierculas, vt faciebãt Theodosius, Mamertinus, Nazarius, Constantinus, & Ferdinãdus Imperatores, qui quotidiè ad se accedẽtes pro gratia, vel iustitia consequenda, benignè audiebant. Nimiam tamen humilitatem, & suæ dignitatis neglectum vitare debet, cùm id sibi, & subditis noceat, cùm nimia humilitate authoritas frangatur. c. quando. 84. distin. l. nec quicquam. ff. de offic. procons. 1. ad Tit. 4. sic Xerses cùm contemptui haberetur Regnum cum vita amisit, vt dicit Iustin. lib. 3. in prin. sic Visbus Gothorum Rex contemptus occisus est, vt dicit Ioan. Magnus libr. 7. sic Arsaces inuasit Regnum Sardanapali, quòd eum contemneret, vt dicit Iustin. in 1. cùm contemptus sit vilis, & abiecta opinio de Principe, & statu eius, & oritur maximè, cùm nimis remissè, & indulgẽter imperat, sic enim datur cuiq; occasio faciendi quod vult, vt & noxiũ est, vbi subditi nil agere possunt, peius tamen vbi omnia, vt dicit Dio. Cass. in Nerua. Magnificentia etiam in Principe valdè probatur, eam exercendo, in donando, in magnificis ædificijs,

ficijs, maximè templorum, & publicorum, non autem in conuiuia lauta eam exercendo, vel in vanum ornatum, cùm sic intemperantiæ indicia sint.

Et quia vt benè agatur secundùm virtutem, oportet prius declinare à malo, ideo, vt Princeps benè regat, debet secũdùm virtutem se habere, circa animi proprij passiones, eas moderando, & rationi subijciendo.

Vnde circa amorem, qui primus motus 30
concupiscibilis est; primo loco super omnia diligere debet bonum diuinum, nam cùm obiectum amoris sit bonum.

Primò, diligere debet Princeps catholicus summũ bonum, scilicet diuinum, quod est bonum per se, & causa omnis boni, & Principatus. Roma. 13. Prouerb. 8. modo quo suprà est dictũ, cùm de cultu diuino à Principe promouendo est dictum. & probat August. lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 24. non ideo fœlices dicens Principes, quòd magnum possideant imperium, &c. sed si iusta imperẽt, si se homines norint, si potestatem suam ad Dei cultum dilatandum, & ei famulandum exerceant, si Deum timent, diligunt, & colunt, & amant illud regnum cœleste, vbi nõ timent habere consortes.

Secundò, debet amare bonum commune, vel Reipublicæ, cùm ex hoc, vt suprà monstratum est, se habeat ad populum, vt pater ad filios, & pastor ad oues, curans principaliter bonum multitudinis. Vnde in eo ob id requiritur scientia literarum, cùm reprehẽsibile sit, quòd cùm Princeps debeat promouere subditos ad bonum, eum ignorare quomodo id agere debeat, & à subditis in rerum scientia superari: ob quod etiam summa in eo prudentia requiritur, vt Reipublicæ procellis semper agitatæ prouidere sciat, & ad rectum iter dirigere: Iustitia etiam in eo requiritur, cùm ex illa Respublica seruetur, & contra intereat; & magnanimitas cùm bonum Reipublicę arduum sit ad conseruandum, & maximo dignum honore, ad quod magnanimus tendit; & magnificentia, ob res summè magnas quas curare debet scilicet bonum publicum, & res diuinas, construẽdo templa honorifica, magna dona largiendo, conuiuia splendida celebrãdo ob bonum publicum, vt fuit Dauid in sumptibus præparandis pro ædificanda domo Domini. 1. Paralip. 19. Salomon. 3. Regum 10. Assuerus fuit magnificus in conuiuijs. Esther cap. 1. qui & debet esse fortis,

quia bonum commune, & publicum est melius priuato, vnde si pro eo magnos sustinet labores, magis pro publico sustinere debet, vnde pro eo nec mortem timere debet, vt fecit Saul, qui pro bono publico cum Ionatha filio gloriosam mortẽ occubuit. 1. Reg. 8. & refert Ioseph. lib. 6. de antiquit. cap. 14. ob quod posteà Dauid in laudem eorum cecinit hymnum. 2. Reg. 1. & Mathathias cum filijs, vt patet in libris Machabæorum; vt & in eo requiritur temperantia, cùm voluptates inordinatæ distrahant animum à debito regimine, & excæcent mentem, vt patet in Salomone. 1. Reg. 11. requiritur etiam quòd bonum publicum diligat, quia id inuitat ad omnem virtutem sequendam, & contra nimius amor sui facit de pastore lupũ, & mercenarium, vt habetur Ezech. 34.

Tertiò, amare debet bonum proprium, non expendendo superfluè, & procurando vt facultates augeantur, quò bono publico prouidere valeat, vt suprà est dictum, & infrà dicetur.

Circa odium, sicut amare debet bonum diuinum publicum, & proprium, sic odisse 31
quæ illis aduersantur, & primò, quæ aduersantur bono diuino, vt hęresis, superstitiones,

 bla-

blaſphemiæ, & præuaricatio diuinæ legis, & alia de quibus ſuprà, vt fecit Aſa. 3. Regũ 15. Secundò, odiſſe debet deſtructiuum boni communis, vt ſunt opera iniuſta, cædes innocentium, viri iniuriatores, malefici, ſeditioſi, tumultuantes in populo, & huiuſmodi, exemplo Dauid. 2. Reg. 20. & Iudæ Machabæi. 1. Machab. 3. Odiendi etiam qui bono priuato contrariantur, vt fures, & qui inſidiantur vitæ, & famæ, ratione vitij quod in eis eſt, non naturæ, quæ bona eſt, vt Abrahã, qui odio habuit Reges, qui Loth captiuum fecerunt, & filias rapuerant, & omnem ſubſtantiam eius. Geneſ. 14. & Dauid. 1. Reg. 30. quo tamen caſu, vt priuata perſona non poteſt de eis pœnam ſumere, vt publica tamẽ poteſt, per alios tamen id exercendo, nõ per ſeipſum illos iudicando, ne arguatur, quòd odio id agat.

32 Circa deſiderium, quod eſt circa bonum, cùm bona ſint in duplici differentia, quædam deſiderabilia, vt finis, quædam vt media ad finem, ideo Princeps deſiderare ſummè debeat bonum diuinum, vt Dauid dicit: Quemadmdmodũ deſiderat ceruus ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te Deus; & bonum publicum, quod debet deſidera

derare ſicut finem, vt Medicus ſanitatẽ perfectam infirmi, & paſtor optimè gregem paſcere, & nauta in tutiſſimum portum nauem appellere, vt & Dauid faciebat, dicens, Si oblitus fuero tui Ieruſalem obliuioni detur dextera mea, & Iudas Machabæus. 1. Machab. 3. quòd omnibus virtutibus operam dent, & pacificè viuant: Bona verò media, & priuata, vt diuitiæ, potentia, & huiuſmodi ſunt deſideranda, vt neceſſaria ad bonum diuinum, publicum, & propriam ſuſtentationem, vt fecit Salomon, qui deſiderabat tantùm ſapientiam ad regendum. 3. Reg. 3. Abhominari verò vel fugere debet obuiantia bono diuino, vt hęreſim, vt ſupra, idololatriam; & publico, vt fecit Ioſias Rex. 2. Paral. cap. 34. Similiter homines iniuſtos, homicidas, adulatores, proditores, & alijs vitijs deditos, quoad vitia, non quoad naturam, cùm ſint deſtructores boni publici, vt Aſſuerus abhominatus eſt Aman. Eſther 16. Fugere etiam debet malum oppoſitum bono proprio, vt infamiam, iniuſtitias, iniurias iniuſtè alijs illatas, ægritudines culpa ſua incurſas, & alia, de quibus 3. Regum 8.

Circa delectationes, primò delectari de- 33

bet,& exultare circa bonum diuinum, cùm videt subditos rectè Deum colere, & eius præcepta, ac Ecclesiæ verè seruari, sic enim exultare debet sine fine, vt Dauid dicẽs: Ego autem delectabor in Domino. Secũdò, cùm videt se,& iudices, ac alios ministros procurare bonum publicum, & populũ in bono proficere, & virtutes amplecti, ac vitia vitare, & pacem seruare, vt legitur de populo Israel. Iudith. 16. Debet etiam delectari proprio bono, vt honesta vxore, prole fœcunda, sanitate, pulchritudine, bonis fortunç, sed cum modo, prout sunt boni publici adiumenta, & instrumenta ad virtutem exercendam, & vitæ præsentis honestæ sustẽtationes, in virtutibus verò Theologicis, & moralibus simpliciter delectari debet; de intellectualibus verò prout sunt instrumenta ad melius Deum cognoscendum, & diligendũ,& subditos, ac seipsum in bono tuendum,& regendum.

34 Circa tristitias verò, debet tristari de malo, opposito bono diuino, vt fecit Moyses, qui vidẽs populum idolos colere, fregit tabulas legis. Exo. 32. & Ezechias, qui audiens blasphemias contra Deum verum scidit vestimenta sua, & opertus est sacco. 4. Reg. 19. & Io-

& Iosias 4. Reg. 12. & Heli. 1. Reg. 4.

Secundò, debet tristari de malo, opposito bono communi, vt de destructione exercitus, quo Respublica defenditur, de debellatione hostili, de bello ciuili, & huiusmodi, cùm sit pastor multitudinis, & etiā cùm ex bono communi bonum proprium resultet, vt conseruatio, & prosperitas propria, & suorum, & econtrà, vt patet de Achab, & de eius filijs. 4. Reg. 10. Deo permittente, qui interierunt, & de Sedechia, qui captus est à Rege Babylonis, & oculis orbatus, sic Dauid. 2. Regum 1. doluit de calamitate Saul, Ionathæ, & populi Israel. & 2. Regum 11. & 15.

Tertiò, debet dolere de malo, opposito bono eius priuato tam in persona, quàm in re, cùm id sit naturale. 7. Ethico. vnde meritò tristatur de propria infirmitate, vt Ezechias 4. Reg. 10. vel filij, vt Dauid. 2. Regum 12. vel eius morte, vt idem fecit. 1. Reg. 18. & de amissione terrenæ substantiæ, vt Iob. cap. 1. Et si prædicta proueniunt ex proprio peccato, debet summè tristari, sin aliter moderatè, cùm non sint maxima bona, vt & de eorum possessione non est nisi cum mensura delectandum, ne etiam imminuat debitam

curam regiminis,& videatur mollis,& animi muliebris non vtendo virtute aduerſus calamitates,& ideo dicẽs cum Dauid, Quare triſtis es anima mea: Spera in Deo; & adhibendo ſibi amicos eum ſolantes,qui quodammodò cum eo onus ferre videntur, & conſiderando veram cauſam triſtitiarum, ſcilicet vitam præſentem ęrumnis plenam, & agitationibus expoſitã, & nil ſtabile continentem, ex quo conſtantia inducitur, & æquo animo mala tolerantur, & etiam adhibẽdo remedia lætificatiua, & cordis confortatiua,vt ſomnus,moderatus cibus, vini potus temperatus, ludi honeſti,grata conuerſatio,locus lucidus,& amœnus,& honeſta,ac ſuauis muſica, & remedia medicinalia cor confortantia.

35 Circa ſpem,quæ eſt vigoroſa animi tendentia ad acquirendum bonum arduũ prius amatum,& optatum, vt benè circa id reguletur,vti debet humilitate,quæ docet hominem non debere tendere in huiuſmodi bonum,niſi ex iuſtitia, & iuxta eius facultatem,& ſtatum; & magnanimitate, quæ docet hominem non debere deficere ab huiuſmodi tendentia,quando iuſtitia id requirit,& cum medijs conuenientibus, & iuxta

eius

eius ſtatum, & ſic vt recta ratio dictat, aliter viles, & puſillanimes ſunt, vt èconuerſo nimis ſperantes ſupra ſtatum ſunt temerarij. Et defectus circa huiuſmodi debitam tendentiam in oppoſito dicitur deſperatio, vnde vt Princeps non deſperet, nec euaneſcat in huiuſmodi bono, conſiderare debet: primò, vt eius ſpes ſit circa verè bonum, & non apparens bonum, vt eſt amor, & poſſeſſio voluptatum, diuitiarum, & huiuſmodi, & huiuſmodi eſt etiam arduum, id eſt, difficilè acquiſitu, & futurum, & poſſibile acquiſitu, & ſibi conueniens; redditur verò ſpe plenus ob nobilitatem, potentiam, & diuitias; & erit bonæ ſpei, ſi animo vigoroſo, Dei auxilio confiſus, quæret media opportuna, quantum in ſe eſt, ad defendendum, conſeruandum, & promouendum verum Dei cultum, & diuina inſtituta, nec diffidere in hoc debet etiam ſi magna ei non adſint auxilia, vt numeroſus exercitus, Deus enim dat opẽ vbi de eius honore agitur, vt patet de Gedeone Iudicum cap. 7. & Dauid in aggrediẽdo Goliath. 1. Reg. 17. & Ionathas. 1. Reg. 14. & Iudas Machabæus. 1. Macha. 3. dummodò faciat quod in ſe eſt, vt prouideat quatenus poſſibile eſt de mediis neceſſariis, aliter id

esset Deum tentare, si eius specialis non adsit reuelatio. Secundò, erit bonæ spei, si contenderit defendere bonum publicum secundùm facultatem suam, de necessariis prouidendo, videlicet exercitu valido, & sano consilio, quibus habitis intrepidè se opponere debet bonum Reipublicæ opprimentibus, vt fecit Saul. 1. Reg. 11. in principio regni sui. Tertiò, debet esse bonæ spei in defendendis priuatis bonis, se, vxore, liberis, facultatibus, &c. contra inuidos, de opportunis prouidens ad resistendum eis.

36 Circa desperationem, cauere debet Princeps, ne ex animi vilitate, & inertia, ac nimio sui amore, quo efficitur mollis, omittat defendere bonum diuinum publicum, & priuatum, is enim destructor est Reipublicæ, & sui ipsius, nec meretur, vt fœmina vilis dominari, vt fecêre exploratores missi per Moysem, exceptis Iosue & Caleph. Numer. 13. Secundò, vitare debet ne de se nimis præsumat, aggrediendo quæ non oportet, sine consilio, sed iuuenili furore, is enim demùm se, & regnum perdit, vt Roboam. 3. Regum 12. modo, vt ibi habetur, vtrunq; enim est vitiosum, si speretur minus quàm oportet; cùm id proueniat ex timore, vel si plus, cùm

cùm id procedat ex ignorantia, quorum vtrunque Principem dedecet, & Reipublicæ perniciem affert.

Circa timorem, qui eſt de malo arduo 37
futuro, duo extrema vitare debet, primò, ne careat omni timore, aggrediendo quodcunque periculum abſq; conſideratione, & conſilio, vbi non eſt aggrediendum, vel ſine debitis mediis, vnde Principi interitus aduenit, & etiam ſubditis: vt Pharaoni. Exod. 14. & Naas Regi Ammonitarum. 1. Regum 11. Benadad Regi Siriæ. 3. Regum 10. Achab Regi Iſraël. 3. Reg. 22. Sennacherib Regi Aſſyriorum. 4. Reg. 19. & Antiocho Græcorũ regi. 2. Machab. 9. ſed debet timere timore debito, ſcilicet quando ratio dictat timẽdum, & audere audaciã moderata, quando ratio dictat audendum, quæ paſſiones moderationem accipiunt à fortitudine, quæ moderatur timorem, & fortitudinem: Vnde laudatur Dauid. 1. Regum 27. qui timens inſidias Saul, fugit ad Achis. Vnde ſi moderatè timet, erit conſiliatiuus. 1. Rethor. cogitando vires ſuas, & prouidendo de mediis neceſſariis, & conſulendo eos in quibus confidit, non tamen debet immoderatè timere, aliàs fiet ſtupidus, inconſiliatiuus, & in-

& inoperatiuus: ſtupidus, quia ob timorem calor reducitur ad cor principium vitæ, & relinquit membra debilitata, & ſtupida, & rationis diſcurſus interciditur, & inoperatiuus, quia ipſum facit diffidentem.

38 Circa iram, quæ prouenit ex triſtitia ob malum ſuperueniens, quod homo conatur à ſe repellere naturaliter, & differt ab odio, nam odium eſt appetitus mali alterius ſimpliciter, id eſt, ſine menſura, odiõ enim proſequens cupit deſtruere eûm quem odit abſolutè tam in re, quàm in perſona, vnde ſemper eſt peccatum, ita verò cupit malum alterius non abſolutè, ſed quatenus penè ſat eſt ad condignam vindictam, vnde & poteſt eſſe ſine peccato; & quòd ira eſt de malo illato iraſcenti, odium etiam extraneis, & ira ſæpè contenta eſt cauſare triſtitiam in eo contra quem iraſcitur, ideò ſatis eſt ei quandoque verbis eam euomiſſe, odium verò non eſt contentum verbis, ſed intendit ad facta, etiam fingendo amicitiam, & iratus intendit ſemper vt ſciat is cui nouit id, odioſus verò id non curat, dummodò ferat nocumentum, & ex aliis, de quibus aliàs, debet Princeps præcipuè odium deponere, id enim dedecet Principem ob magnam authori-

thoritatem, quam habet in ſubditos,ex quo magnum eis afferre poſſet nocumentum, & eſt ſemper peccatum, ſi habeat reſpectum ad naturam,ſecùs ſi ad vitium, ſic enim poteſt & debet odiſſe malos, eos, ſine liuore tamen, iuris ordine ſeruato, puniendo. Quo verò ad iram,ſi præcedit actum, & iudicium rationis, quod fit, quando appetitui propoſito aliquo contriſtatiuo, ſtatim ſurgit ira vehemens, ſic eſt comprimenda, ſic enim impetuosè inſurgit per ſanguinis ebullitionem, maximè apud eum apud quem eſt ſumma poteſtas executiua, quod perturbat rationis vſum, & aſſimilatur ſeruo nimis feſtinè exequenti mandatum domini, non audienti perfectè eius voluntatem, vnde & ſæpè facit contra eius præceptum, ſic fit de ira, quæ dum impetuosè conſurgit, mouet iratum ad vindictam, non conſiderando rationem dictantem, an ſit,quo tempore, & quo pacto vindicta facienda, vt fecit Holofernes, qui in iræ impetu fecit duci Achior in Bethuliam occidendum cum Hebræis, Iudith 3. qui & erroris ſui pœnas dedit, ibid. cap. 11. imò, & ira ſi ſit vehemens, excœcat vſum rationis,quia per iram ſic exurgentem, accenditur ſanguis circa

cor,

cor, vnde eleuantur ſpiritus calidi ad caput, vt fumus ex igne, qui ſpiritus ſic perturbant ſenſus interiores, maximè phantaſiam & cogitatiuam, ſine quibus anima hic nil intelligit, quòd iratus amittit vſum rationis, quia licèt intellectus non ſit affixus organo corporeo, nil tamen intelligit, niſi illi deſeruiant ordinata, & quieta phantaſmata, & is aſſimilatur inſano: vt dicit Philoſophus 2. Rhetor. & Seneca lib. de ira, ergo fugienda. Secundò, ira quandoque inſequitur iudicium rationis, & ſi tale agendum ſit, quod ſit peruerſum, & ratio decipitur, eſt peſſima, quia eſt inſtrumentum ſæuiendi in tyranno, & iudice corrupto, vt fuit Saul cõtra Dauid. 1. Reg. 18. ſi verò iudicium rationis ſit rectum, quo concluditur aliquod delictum eſſe puniendum ſecundùm legem; & ad aliorum exemplum, tunc in Principe eſt bona, quia in eo excitatur vt organum rationis, vt viriliter exequatur quod dictat ratio, exequendo quod iuſtitia dictat, cum clementia tamen iuncta, niſi vbi de re graui ageretur, vt de cõtemptu diuini cultus, quia ſic iuſtitiæ rigor eſt ſeruandus in re magni momenti, vt fecit Mathathias. 1. Machab. 1. in re tamen non graui, vel cuius executio

non prosit ad bonum publicum promouendum, laudabilius est in Principe vti æquitate, sed non sine iustitia.

Idem etiam Princeps moderari debet alios animi affectus, licèt minus principales 39
videlicet zelum, qui est amor intensus, ne sit in eo immodicus circa bona corporea, quatenus non vult consortium in re amata, nisi sit talis, vt ei soli conueniat, vt vxor, quam custodire decet, sed non de facili malè suspicari, zelus tamen circa res spirituales, vt virtutes acquirendas, & custodiendas, & diuinum honorem, est bonus, si tamen omnia debito loco, & tempore, & prudentia adhibita fiant. Circa nemesim, quæ est indignatio de prosperitatibus malorum, qui id non merentur, non est culpanda, sed non decet Principem, qui considerare habet ea in quibus mali prosperantur esse bona caduca, & quæ ideò boni nomen non merentur, cauere tamen debet, ne eius culpa prosperentur, vt quia iis beneficia largiatur, vel eorũ crimina dissimulet. Circa verecũdiam, quæ est bona cùm consurgat confusio ex malo acto, non decet Principem, cùm non deceat eum aliquid operari, cuius verecundiam suscipere debeat. Circa inuidiã, quæ est tristitia de bono

bono alicui ſuperueniente, quo ipſe careret, & vellet habere, abeſſe debet à Principe, quippe qui omnibus bona cõmunicare habeat, nullius bonum ſibi diſplicere debeat, niſi vt ſuprà. Gratia tamen abſolutè Principem decet, id eſt, vt beneficia liberaliter, & gratis dignis, & benemeritis ſubditis largiatur, vt animentur ad virtutes, & ſpontè, ac pacificè obediant, & eius probitas & gratitudo declaretur, vt fuit Dauid. 2. Regúm 2. 9. & 19. Miſericordia quoque, & clementia propriè Princípi conueniunt, cùm vices teneat Dei, Prouer. 8. cuius eſt proprium miſereri, Luc. 6. & clementia Princeps honoratur, Prouer. 20. vt ſuprà.

Et maximè Princeps paſſiones animi, & actiones per actus virtutum, fidei, ſpei, & charitatis, iuſtitiæ, temperantiæ, fortitudinis, prudentiæ, moderari debet, modo quo in tractatibus dictarum virtutum ſuprà latè eſt actum, lib. de Ciuili inſtitutione, ſub tract. de Virtutibus ciuis, per quas virtutes etiam domare debet paſſiones, quæ in ſenibus frequenter euenire ſolent, ſi & ipſe ſit ſenex, imitandoq; quod in eorum ætate ſolet laudabile eſſe, & primò, vitãdo, quod in ipſis ſolet ſæpè contingere, ex Ariſt. 2. Rhet.

quòd

quòd sint nimis increduli, in nullo ferè fidendo, cùm in multis decepti sint ob lógas & multas actiones expertas, nō tamen Princeps debet esse nimis credulus, vt habetur Eccle. 19. cum nimia credulitas sit quid puerile, & si esset in Principe, multa concederet quæ non essent concedenda, vt contigit Dauid. 2. Reg. 16. & minus debet esse nimis incredulus, quia si sit duræ ceruicis, ad impietates se conuertet, & se, ac populum periculo committet, vt contigit Saul, qui quoniam noluit credere Ionathę bona de Dauid nuncianti, ad persecutiones immanes deuenit, & Achab 1. Reg. vlt. sed medius inter vtrunque incedere debet, declinando modo ad hanc, modo ad illam partem, consideratis qualitatibus personarum, & alijs circunstãtiis, iuxta dictamen rationis. Secundò, vitare debet, quod solet in senibus sæpè contingere, quòd sint suspitiosi; cuncta in malam partem interpretantes, quia cùm diu vixerint, & in aliquo fortè peccârunt, mensurãt aliorum dicta & facta, iuxta id quod ipsi fecerunt. 2. Rhetor. & si Princeps sic assuescet, paulatim fiet seuerus, immitis & iniustus, ac populo odiosus: vt patet de Anon Rege Ammonitarum. 2. Regum 10. sed debet, quæ aperte

pertè mala non sunt, in meliorem partem interpretari, & sæpè dissimulare se non aduertere, nisi concurrant signa sufficientia, & aliæ circunstantiæ aliter suspicandi; maximè vbi de re graui contra honorem DEI, bonum publicum, vel proprium ageretur. Tertiò, vitare debet, quòd in eis contingere sæpè solet, quòd sint formidolosi ob frigiditatem, quæ viam parat formidini: vt dicit Philosophus loco cit. ob mala, de quibus supra, vbi de hoc est actū, iuxta distinctiones ibi assignatas. Quartò vitare debet, quod in illis solet cõtingere sæpè, quòd scilicet sint illiberales, tum quia se vident amplius ob virium defectum lucrari non posse, & sine facultatibus sustentari non valere, ideò student earum conseruationi, & fortè multas indigentias sunt passi, vt dicit ibi Philosophus, quod vitare debet Princeps, cùm illiberalitas faciat ministros fures, & nil præclarè gerat auaritia reuocatus, quæ maximè Principem dedecent. Quintò vitare debet, quod in ipsis euenire sæpè solet, quòd sint modicę spei, verentes ne in omni arduo deficiant, cum spes sit de futuris, nec sperent se multū victuros, ideò non sperāt multum, & delectantur tantū in memorando præterita

vt ait Philosophus, loco citat. Princeps verò debet esse bonæ spei, vt supra est dictum, aliter in omni agendo defectu spei deficeret, & nil dignum aggrederetur, & se ac subditos perderet. Sextò vitare debet, quod in ipsis solet frequenter vitiosum esse, & euenire, quòd non de facili verecundentur, verecundia enim surgit eò, quia quis appetit honorari, & æstimari, & cōsequenter timet cōtrarium, at senes, vt deficiunt calore & vita, sic & animi vigore, ideò nō curant multum æstimari, & quæ ante magni faciebāt, ridicula eis videntur, vnde magis student vtili, quā honori. 2. Rhet. At in Principe debet esse oppositum, quia eius primum studium debet versari circa ea quę sunt ad bonum subditorum, & honorē verum, non aūt ad proprium commodum, & sic verecundari bonum est, in hoc sensu, vt supra, timere, & cauere ne quid agat de quo verecundari habeat, cùm aliàs verecundia, vt suprà, Principem dedeceat, ratione dicta. Idem tamen imitari debet quæ in senibus commendantur, quòd scilicet sint in concupiscentiis remissi ob frigiditatem; patientes & misericordes, & in iis quæ natura variabilia sunt, nil pertinaciter affirmāt vel negant, sed in omni re dubitatiuam

uam dictionem apponunt, ob frigiditatem, & ob id quoque, quòd tardè, & maturè, & consultè se habent in operibus suis, ac grauiter, quæ in Principe commendantur, dum modò debitas metas non excedat.

41 Quòd si Princeps iuuenis sit, vitare debet, quæ in ipsis sæpè inueniri solent cum vitio, vt scilicet sint sequaces concupiscentiæ & passionum, maximè venereorum, & cibariorum, ac potus, ob calorem in eis dominantem in quo vigoratur vita, corde verò & corpore calefacto, surgunt concupiscentiæ, maximè quò ad operationem generatiuam, & vegetatiuam, Princeps verò passiones frænare debet, maximè iræ & venereorum, aliter præsideret vt canis rabidus, & equus emissarius: vt habetur Ierem. ca.5. & suo exemplo alios ad interitum à bono virtutis aberrantes adduceret. Secundò, vitare debet, quod in iuuenibus euenire sæpè solet, quòd sint vertibiles, & in paucis sibi constent, cum in iis humores ac spiritus sint in continuo motu, vnde citò conciliant amicitias, citò eas dissoluunt, vt dicit Philosophus 2. Rhet. at Princeps debet esse constans in bono post debitum adhibitum cõsilium, aliàs subditis contemptibilis fit. Tertiò, vitare

tare debet, quod in eis vitio sæpè aſcribitur,
quòd ſint nimis creduli, cùm adhuc in mul-
tis non ſint decepti, & alios ex ſeipſis men-
ſurent: vt dicit Ariſt. loco cit. at Princeps nõ
debet, vt ſupra, nimis facilis eſſe ad creden-
dum, aliàs cum in aula adſint adulatores, ſe-
ditioſi, ſuſurrones, & huiuſmodi, niſi re-
ctè conſideret qualitates loquentium, &
alias circumſtantias, facilè à vero aberrabit.
Quartò, vitare debet, quod in iuuenibus ſo-
let quandoq; euenire, vt ſint contumelioſi,
& iniuriatiui, cùm ſint ex ſpirituum feruo-
re, animoſi, & magnæ ſpei, vnde prouenit,
quòd cupiant alios præcellere, vel non mi-
nores videri, vt ſi vidẽt aliquod opponi im-
pedimentum, fiunt impatientes, & ſi aliter
id tollere non poſſunt, deueniunt ad contu-
melias, & iniurias, non ex malignitate, ſed
ex ebullitione iræ, vnde & facilè eos pœni-
tet: vt dicit Ariſt. d. lib. 2. at alicui iniuriã in-
ferre Princeps non debet, aliter id eſt cauſa
ſeditioſis, & corruptionis monarchiæ: vt
legitur 3. Reg. 16. Quintò, vitare debet, quod
in eis contingere plerunq; ſolet, vt ſint men
daces, quia cum ſint inexperti, & putent ſe
plus ſcire, quàm ſciant, omnia aſſertiuè de
ſe dicunt, vt quod faciant de ſeipſis opinio-

nem, quòd omnia sciant, cùm tamen pauca firmiter cognoscant, vnde cùm affirment, vel negent quæ ignorant, vel non probabiliter sciunt, de facili mẽtiuntur, & cum norint se errasse, nolunt tamẽ dictum reuocare, ne æstimentur deceptores: vt dicit Arist. d. libr. 2. at Princeps mendacium vitare debet, cum hominem contemptibilem reddat & Deo odiosum. Sextò, vitare debet, quod in iuuenibus euenire frequenter solet, quòd scilicet nimis agant in omnibus: vt idem dicit loco cit. vnde nimis amant, nimis oderunt, cùm sint acutæ iræ, & excedendi cupidi alios, vt idem dicit, cum & concupiscentias, & iras habeant immoderatas & acutas, vnde per excessum operantur, at Princeps moderatè, & cum cõsilio deliberato omnia agere debet, expectando tempus, & alias circunstantias in agendo opportunas, aliter si sinistrè eius res agantur, confunduntur, vt contigit Adoniæ. 3. Reg. 1. Econuersò verò Princeps retinere debet, quod in iuuenibus laudabile esse solet, vt scilicet sint liberales, quod maximè Principem decet, impendendo in magnificis sumptibus tam publicè, quàm priuatè; animosi, & bonæ spei, ac magnanimi, cùm Principis sit magna operari,

& in

& in ardua tendere pro conseruando Principatu, & Republica defendenda, nec esse suspitiosus, vt supra est dictum, prudens tamen sic nec facilè omnibus credens, miseratiuus, maximè in puniendis malis, attendens, quia cum homines pro maiori parte operentur mala, 2. Rhetor. & rari sint boni, Genes. 6. quod humana fragilitas requirit veniam, vnde Princeps, considerata propria, & aliorum fragilitate, debet esse miseratiuus & clemens vt supra est dictum, miseris compatiendo, & errantibus, ac eorum subleuando miseriam; & cauere demum ne quid faciat, de quo verecundari habeat, vt supra.

Quòd si Princeps in virili ætate sit constitutus, cum hęc ætas sit media inter iuuentutem & senectutem, ideò in ea constituti secundùm inclinationem retinent medios mores inter vtrunq; statum, & sic sunt laudabiles, & à Principe sequendi, modo quo supra est dictum.

Et cum Princeps sit omnium nobilissimus, & nobiles, qui sic dicuntur, qui orti 42
sunt ex antiquis, & claris genere, vel Principatu parentibus. 2. Rhet. vel apud quos fuêre ab antiquo diuitiæ magnæ, vitare debet,

quod ſolet in eis eſſe ſæpè vituperabile, videlicet quod ſint nimis honorum cupidi, cupientes ſemper honorem honori addere, 2. Rhet. quia ſic fieret ambitioſus, & ſuperbus, Princeps verò debet eſſe modeſtus, & proprio ſtatu contentus. Secundò, quòd ſint deſpectores ſuorum maiorum, gloriantes ſe præclariora geſſiſſe; quia ſic fiunt odibiles & ingrati. Econuerſo verò imitari debet, ꝙ in ipſis ſolet eſſe laudabile, quòd ſcilicet ſint magnanimi ex eleuatione cordis ad imitandum res præclarè geſtas à maioribus, & & magnifici, 2. Rhet. & apti ad diſciplinas ob delicatam educationem, ob quã apti ſunt ad eas, vt & molles carne. 2. de Anima. & ne eas omittendo à plebe deſpiciantur, & affabiles, ex ciuili & honeſta connobilium, & conciuium conuerſatione, vt contra ruſtici quia ſolitarij viuunt, rudes & agreſtes fiunt. Idem quoq; Princeps, cum omnium ſit ditiſſimus, vitare debet mores, qui in diuitibꝰ vituperabiles eſſe ſolent, vt ſcilicet ſint ſuperbi, & elati, cũ apud vulgus pecunia omnia bona æſtimetur, ideò eas hābẽtes animo efferuntur. 2. Rhetor. & contumelioſi fiunt, quia cum ſint elati, ſi vident alios velle eis æquari, vel ſuperferri, ſuperbia agitati, prorumpunt

rumpunt

rumpunt in contumelias & iniurias. 2. Rhet. & molles, ac intemperati, quia cùm delitiosè sint nutriti, nil assueti sunt pati, & otio dediti, in eis insurgit intemperantia, gulæ, & venereorum. 2. Rhet. & iactatores ac despectores aliorum, cùm videant sapientes magis egêre diuitibus, quàm è conuerso, secundùm vulgus, cùm sapientes frequentent ianuas diuitum, non contra: vt dixit Simonides Philosophus, & Arist. 2. Rhet. & æstimãtes se dignos principari, cum apud vulgus ij soli, qui diuites sunt, digni principari tantũ existimentur. 2. Rhet. quæ omnia à Principe abesse debent, non enim debet esse superbus nec contumeliosus, nec despector alicuius, cùm sic fiat odiosus, nec intemperatus, vt supra, cum fiat contemptibilis, nec putare se mereri principari ob diuitias, sed virtutem; qui tamen imitari debet quod in eis laudabile esse solet, quòd scilicet vota Deo offerant, & eleemosynas pauperibus erogent, cùm sciant diuitias prouenire non tam industria, quàm diuino beneficio, ideò se conuertunt ad diuinum cultum. 2. Rhet. vt & à Deo adiuuentur in nauigationibus, & itineribus, quæ peragunt pro diuitiis cumulandis, quod & Principes imitari debet, quò ad

affectum, non quò ad effectum, vt scilicet prædicta non agat, vt proinde à Deo ditetur, id enim esset petitio indebita, sed id agere debet, ratione recognitionis diuini beneficij, & auxilij impetrandi, & gratia boni exempli præbendi. Qui & imitari debet mores principātum, qui communiter sunt magis studiosi, ac probi, & virtuosi, quàm diuites non principantes, quia considerant se constitutos in oculis subditorum, vt signa in quos omnium oculi se conuertunt, ideò magis timent declinare à medio, quod non curant diuites non principantes. Secundò, sunt magis temperati, quàm opulenti priuati, quia exercentur in negotiis boni publici, & Reipublicæ defensione, in iudicando, & huiusmodi, vnde in bono occupati, non dāt locum vitiis se ingerendi, quod contra fit de aliis diuitibus non principantibus, qui mox collectis redditibus otio se dant, vnde surgit intemperantia, vt inquit Arist. 2. Rhetor. Tertiò, quòd sint iniuriosi, quàm priuati, quia cum sint in gradu honorifico, non curant nisi quæ honore sunt digna, & dedignantur vindictam sumere de vilibus personis à quibus offenduntur, & si à magnis iniuriam patiuntur, dissimulant, vel non nisi iustè

iuſtè vindictam ſumunt, ne notam ignominiæ incurrant, quod principantes facere debent, nulli iniuriam inferendo, niſi ſeruato debito iuris ordine, & iuſtitiæ neceſſitate id exigente.

Quod verò ſuperius eſt dictum, iuuenes 43
& alios aliquibus vitiis præ cæteris deditos eſſe, intelligitur quò ad inclinationem ſenſibilem, cùm aliàs in eorum poteſtate ſit nō conſentire iis inclinationibus, ſed ratione iis reſiſtere, & reluctari: vt dicit Iau. in Politica Chriſtiana, & dixi tract. de Paſſ. Animę. optabile quoque eſſet, vt Princeps ante paruiſſet, qui enim paruit, ſcit, quod ſub alio Principe voluerit; vel non, & ita qualiter cum ſubditis ſit agendum: vt dicit Ariſtot. 3. Polit. Senec. lib. 2. de ira: Tacit. libr. 1. hiſt. & Dion. Halicar. lib. 3. Bona quoque externa, præter animi virtutes, valdè conducunt ad rectam Principatus adminiſtrationem, videlicet Principis ſanitas, corporis decorus aſpectus, diuitiæ, potentia, munitiones, militum copia, arma, & alia, de quibus infra ſuo loco dicetur.

Quòd ſi Princeps non ex electione, ſed ſanguinis ſucceſſiōe Principatū adipiſcitur, curandū eſt, vt prædictas virtutes adipiſca-

& maximè Princeps eius pater, omnem curam in eo adhibere debet, vt significet eum non ob proprium bonum, sed Reipublicæ genuisse, bonos ei institutores applicando, qui bonitate, scientia, experientia, & humanitate præstent, ex quorum exemplo, & monitis animus noui Principis rectè informetur; in quo institutor omnem operam adhibere debet, cùm Principem instruens omnibus benefaciat, vt & cura habenda est, vt qui ei inseruiunt à vitiis alieni, & virtutibus præditi sint, qui & sic filium educet, vt patri Principi obedire norit, sic enim discretè p̄cipiet, & alios sibi, vt obediant, impellet, vt dicit Xenophon *lib.1.num.60.*

44 Sed quia non sat est Principem benè institutum esse, nisi & perseueret, cùm multi initio, vel ante adeptum Principatum, boni viderentur, & postea mali, & pernitiosi extiterint, vt Caligula, teste Suet. in eius vita, cap.10.13.& 14. Domitius Nero, vt idem dicit in Nerone, cap.26.& seq. Maxentius, vt idem dicit in Domitiano. Dionysius filius Dionysij, vt Iustin. ait lib. 21. quod euenit ex nimia licentia, rerum copia, & malis ministris, vel quia initio se tales fingebant, vt regnarent, scientes clementiam omnibus gratam

tam esse, vt dicit Tacit. libr. 4. hist. Sallust. in Catil. & contra aliqui ab initio malè se gesserè, & mutati sunt, vel ob bella, quæ reuocant homines à voluptatibus, vt fecit Alcibiades, Herodes Ascalonita, vt dicit Philo libr. de temporib. & Manasses Rex, vt dicit Hier. in c. 1. Sophon. Cecrops, vt dicit Plut. de sera numinis vind. & alij quos refert quidam lib. 4. qui ex malis ab initio ad bonam frugem redacti sunt. Et ideò vtile est Principem à iuuentute benè educatum esse, vt partas virtutes seruet, & eas postea diligenter excolere, vt ad perfectum perueniant, earũ actus frequentando, modis supra relatis, & vt infra dicetur, vt bonum contrahat habitum, quo promptè & faciliter actus virtutum exerceat, & eas etiam à Deo precibus, & sacramentorum frequentia consequi curãs, vt ita virtutes tam infusas, quàm acquisitas obtineat.

Finis Primi Libri.

DE PRINCIPE LIBER II.

IN QVO DE IIS QVAE AD RE-ctas Principis operationes in regimine exercendas pertinent, agitur.

CAPVT I.

De officio Principum.

SVMMARIA.

1 *Princeps finem bonum in regendo sibi præfigere debet, & quis is sit.*

2 *Princeps propriam politiam rectè formare debet, auferens ab ea, quod est imperfecti, & quomodo.*

3 *Princeps grauia negotia, vt animi recreationes sumere debet, & quomodo.*

4 *Princeps bonum sui exemplum præbere debet, cum varijs argumentis.*

5 *Princeps an teneatur leges seruare, & quomodo, & quando sit, maximè quando transeunt in contractum.*

6 *Princeps quas animi relaxationes sumere debeat.*

7 Prin-

18 *Princeps habere debet proprium numiſma, fortes munitiones, pondera certa, & quæ alia.*

19 *Princeps noſſe debet, quid in eius dominio, & alibi fiat, & quomodo, & vt circa cognita ſe habere debeat.*

20 *Princeps non debet curare dilatare Imperium, & cur, ſed benè regere.*

21 *Princeps medijs vti debet, quibus populo gratus fiat, & quæ ſint illa.*

OSTQVAM Princeps Catholicus nactus eſt Principatum, vt in eius adminiſtratione, Deo dāte, benè & laudabiliter ſe gerat, finem bo-
1 nū præfigere ſibi in primis debet, ad quem, velut ad ſcopum, actiones dirigat ſuas, vt enim ſagittarius, niſi certum in ſagitta emittenda ſcopum ſibi præfigat, incaſſum laborat, & ſæpenumerò malū inde conſurgit, ſic multitudinis gubernator, & politicus adminiſtrator, niſi certū ſibi in operando finem præfigat, à bono aberret, oportet, vt ergo in eo eligendo nequaquā erret, conſideret ſe ad Principatum euocatum eſſe, non vt propriis inſeruiat commodis, & vtilitati, ſed multitudinis bono proſpiciat,

& ob

& ob id ad illud omnes actiones suas dirigere debet, vt communitas, & multitudo fœlicitatem adipiscatur, qui est proprius rationalis creaturæ terminus, sicut & gubernator nauis, ad nauis, & in ea extantium salutem respicit: vt dicit Plato lib. ciuil. vel de regno. Aristot. lib. 1. Ethic. cap. 13. Xenophon lib. 8. de Pædia Ciri. D. Tho. libr. 1. de regim. Princ. c. 13. 14. & 15. Isocra. in Areopag. idem Plato in Eutidemo. & lib. 8. de Repub. fœlicitatem appello, quæ non in bonis tantùm huius seculi, vt Aristoteles censuit, cõsistit, sed ad supernam refertur, vnde curare debet politicus administrator, & sibi proponere operandum, vt subditi ea bona adipiscantur, quæ vera, & propria bona existunt, & non per accidens, & illa exerceant, si enim quandoq; corporis fortitudo, sanitas, species concurrunt ad hominis beatitudinem consequendam, id ex eorum natura nõ euenit cùm sint caduca bona, & externa, sed quatenus ab animi virtute benè reguntur, videlicet à sapientia, & prudentia, cùm fœlicitas in ijs consistat, quæ essentialiter bona sunt, & non ex aliquo accidenti. Duæ si quidem in nobis rationales potentiæ existunt, vna essentialiter talis, alia per partici-

ticipationem, quatenus participat de ratione, & rationi apta est obedire, vt dixi suprà tracta. de Anima, & de Paſſ. Animæ; ratione primæ ea quæ ſupra nos ſunt conſpicimus, quæ verò ſunt infrà, illius regula cognoſcimus, & gubernamus, quæ ratio ſuperior dicitur; illa verò, quæ participatiuè rationalis exiſtit, appetitiui motus reguntur, vbi enim ſapientia, prudentia, & ſcientia à ratione ſuperiori, vel eſſentiali reguntur, facilè in parte appetitiua rationali, vel voluntate, regnabit iuſtitia, temperantia, liberalitas, magnificentia, & magnanimitas, & in vi poſteà concupiſcibili, & iraſcibili, fortitudo, temperantia, & manſuetudo proprias ſedes obtinebunt. Huc ergo animũ intendere debet Princeps politicus, vt animos ciuiũ ad virtutes intellectuales, & morales adipiſcendas, in quibus fœlicitas præſentis vitæ extat, quæ in operatione hominis ſecũdùm optimam virtutem conſiſtit, dirigat, modo quo infrà, & ideo vt benè educentur, modo quo dixi lib. de Ciu. Inſtit. Vt verò eſt Princeps Chriſtianus, vt ad ſupernam fœlicitatem aſpirẽt, quòd ſit per adeptionem fidei, ſpei, & charitatis, quæ nos immediatè Deo coniungunt, & Dei præceptorum obſeruatio-

uationem,ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ, eos etiam bonis legibus, & exemplo communiendo, & ad bonum dirigendo, prudentia, prouidentia, & iustitia eos gubernando, ac cura, vigilantia, & animi magnitudine, eos tuendo, & ipsos, vt filios amando, cùm imperium nil præter magnam familiã existat, modo quo infrà; sibi ideo præfigendo, vt ciues rectam, & catholicã fidem amplectãtur, spe supernam fœlicitatem expectent, & charitate, quæ omnia spernit, quæ Deo aduersantur, & eius institutis, ac legibus, eius maiestati indissolubili modo iungantur; tum iustitiam erga proximos exerceant, temperantia motus concupiscibiles effrenos, fortitudine irascibilis moderentur, prudẽtia quæ est recta ratio agibilium, omnes actiones rationis regula à lege, & præceptis Dei, & Eccesiæ directa moderentur: moderatori etenim vrbiũ beata vita ciuium proposita esse debet: vt ait Cice. lib. 5. de Repub. vt opibus firma, copijs locuples, virtute honesta sit, vt ibi dicit, non vt is se molliter curet, sed vt per ipsum subditi benè, beateq; viuant, vt dicit Xenoph. in memoral. Socratis lib. 3. cùm ciuium tutela nõ seruitus illi tradita sit: vt dicit Sen. libr. 1. de

clem.

clem. nec Respublica eius sit, sed ipse Reipublicæ, vt inquit Claud. ad Hono. & ideo semper inuigilet, cùm maximo imperio maxima cura insit, ad quæ Princeps eos dirigere habet mansuetudine, suasione præmijs, & pœnis, ijs medijs vtendo quæ ad ea adipiscenda conducunt, vt est pax politica, & huius seculi bona nonnunquàm, & alia de quibus infrà; quæ cùm nõ sine magno labore comparari possint, ob id bonus Princeps in laboris suscepti præmium, non gloriam humanam, vel huius seculi bona, sed tãtùm sempiternam fœlicitatem expetere debet, & Dei Optimi Maximi gloriam, cùm præmium bonorum Principum omnia alia pręmia, quæ in cœlesti beatitudine donantur, excedat, vt probat D. Tho. d. lib. 1. cap. 9. suadens Principem sibi tria, vt finem proponere debere, primò, vt multitudo ad cœlestem beatitudinem dirigatur, præcipiẽdo ea quæ ad ipsam ducunt, & contraria, prout possibile fuerit, prohibendo: secundò, curando, vt medium ad id, vt cõmunitas in pace terrena connectatur: tertiò, vt bonis terrenis abundet, quatenus eorum vsus est necessarius ad actũm virtutis exercendum.

2 Secundo loco, vt Princeps rectè officio,

Deo dante, ſibi tradito fungi poſſit, initio regiminis à Deo poſtulet ſapientiam, qua creditam ſibi multitudinem rectè, & ad debitum finem, qui eſt fœlicitas ſupernaturalis, vt ſupra eſt dictũ, perducere poſſit, cùm omnium difficillimum ſit animis damnari, & Rempublicam adminiſtrare, vt decet, vt inquit Plato epiſto.7. Dionis propinquis. quanto magis conſiderarem, quantóque magis ætate progrederer, tantò difficilius arbitrabar rectè Rempublicam adminiſtrare, & Xenophon libr.1. de Pædia Ciri. mihi videbatur opus maximum, pulchrè imperare. & Naz. in apologet. verè mihi videtur eſſe ars artium, & diſciplina diſciplinarum hominem regere, qui certè eſt inter omnes animantes, maximè, & moribus varius, & voluntate diuerſus. D. Thom. libr.2. de regim. Princ. lap.15. vbi dicit, id trãſcendere naturam hominum; & ideo niſi diuinum præcedat auxilium, incaſſum ſæpè Princeps laborat, vnde à peccatis cauendo, ex animo, opus, quod pro ipſius honore gerit maieſtati ſuæ commendet, & pijs bonorum, maximè religioſorum precibus, & ſacrificijs ſe etiam concredat, vt à Deo virtus ſibi præſtetur ad id munus piè, & cum fructu exercendo.

do. Quartò, cùm prudentia maximè in Principe elucefcere debeat, & prudentis fit, rectè, & cum ratione agere, & omnia impedimenta bonæ adminiſtrationis auferre, ideo principans conſideret quem ſtatum politiæ retineat, qui ſi rectus ſit, prouideat, & conetur ne corrumpatur, vel cõmutetur, ſin minus rectus, omni conatu elaboret, vt ad meliorem ſtatum reducatur, vel ſi id abſq; tumultu, & ſeditione fieri nequit, auferat ab eo quod mali eſt, & ad interitum ducit, curando in particulari, ſi ſit politia ſtatus popularis, vt legibus multitudo regatur, quæ iuſtæ, & benè ſint conſtitutæ, & curando, vt multitudo benè educetur, & in virtutibus exrceatur, vt ita cùm multitudo optima ſit, ad Rempublicam politia illa ſenſim reducatur, in qua boni, & docti gubernent, & regant, & ſeditiones quæ in multitudine contingere poſſunt, cohibendo; ſi verò ſit ſtatus potentiæ paucorum, illum ſenſim ad ſtatum optimatum reducendo, quod fiet ſi optimis magiſtratus deferantur, & non diuitijs, ſed virtuti honor præſtetur, ſi ſit Reſpublica, cauendo, ne ad politiam populare͂ reducatur, quod fiet ſi filij in virtutibus benè erudiantur, & bonis regimina tantùm
com-

committatur. Quòd si sit status optimatum, cauendo ne ad potentiam paucorum declinet, quod fiet sit bonis tantummodò magistratus commendentur; si sit tyrãnis eam reducendo ad statum regalem, quod fit si caueãtur illa quæ suprà lib. 1. cap. 4. dicta sunt, signa esse tyrãnicæ administrationis. Quòd si sit regnum, cauendo pariter ne ad tyrannidem declinet, quod fiet si ibi commemorata vitentur.

Qui vt facilius, & aptius regat, grauia negotia, vt animi recreationes, æstimare, & suscipere debet, nec ea omittat: vt dicit Tacit. lib. 4. Annal. num. 51. & licèt infirmus sit, negotia non debet dimittere, ne beneuolentiam, & authoritatem amittat, nisi infirmitas grauis sit, quia tunc populi cõspectui se exhibere nõ debet, vt idem dicit lib. 4. Annal. nu. 202. 3

Maximè verò sui bono exemplo subditos ad bonum promouere debet, cùm non animis solùm, sed & oculis debeat seruire ciuiũ, vt ait Cic. Philip. 8. & proinde libidines, & voluptates cõtemnere debet, & desiderium auri, & argenti abijcere; religionis virtutem, & aliàs sequi, & populi vtilitati, magis quàm voluntati consulere, vt docet 4

& Clau-

& Claudianus ferm. de honorij consulatu. & Ouid. epist. consolatoria ad Liuiam, cùm in alta specula positus sit, in quã cuncti con spiciunt, vnde viuendi formam desumunt, vt ijdem dicunt, & proinde de alto cadere graue est, vt dicit Sen. in Thebaide; & cõtra beatus sit diues, qui inuentus est sine macula. Eccl. 31. cùm non desint, qui, eò quòd seipsos custodire nesciêre, magno gradu Principatus decidêre: vt Crœsus à Ciro deuict⁹, licèt ab eo post liberatus, qui Solonem inclamauit, quod humanam ei instabilitatem ante aperuerat: vt ait Plutar. in vita Solonis. & Herodot. in 1. quod & Antiochus cognouit postquàm captiuus est detentus, Achæus Andromachi filius, & ad eum adductus: vt dicit Polib. libr. 8. histo. & Dionysius Minor; Sesostrisque Rex Aegyptiorum, qui captis quatuor Regibus in currum impositis, cùm vnus eorum rotam inspiceret, Sesostri interrogante quid ita aspiceret; respondit se totam inspicere, quæ instabiliter mouebatur, modò sublimia demittentẽ, & rursus demissa sublimantem; quo audito Sesostris statuit, ne ij currum traherent; intelligẽs quã obnoxius sit mutationi status fœlicitatis: vt dicit Niceph. lib. 18. hist. eccl. c. 29.
Quæ

Quæ Dei permissu contingunt, vt aduersis, & prosperis intermixtis agnoscãt homines quantum sit fragilitatis in his mundi gloriolis, nec hic esse veram fœlicitatem, sed in alio seculo expectãdam: vt dicit Basil.in Psal.32. quod & Nabuchodonosor agnouit postquàm afflictiones est passus. Dan.4. & Darius apud Quinct.Curt.lib.4.

Quòd si quæratur an Princeps legib⁹ teneatur. Respon. quòd suis legibus non tenetur, nec præcessoris sui æqualis. l.Princeps. 5
ff. de legib.cap.2.§.subiaceat igitur. nouella 105.& consentit Dio.Cass.libr.53.Arist.lib.3. Polit.c.12. vnde initio omnia manu Principum,& arbitrio in populo agebantur, vt dicit Iusti.in 1. & habetur in l.2.ff.de orig.iur. qui proinde etiam eas potest mutare, quod sæpè expedit, moribus, vel temporibus ita poscẽtibus.c.erit autem. dist.4.cùm debeat esse differentia inter iubentem, & eum qui obtemperat.

Solent tamen boni Principes leges latas à præcessoribus bonas, & vtiles Reipublicæ confirmare, & retinere, & collapsas restituere, & sic efficere eas, vt suas.l.2.§.omnia. C. de vete.iur.enucl.c.si apostolicæ. de præbend.in 6.

Idem

Idem etiam debet, & tenetur seruare legem, quoad rationem in ea contentam, vel ius diuinum: vt dicit Plut. libr. de Regno. & Cic. orat. pro Milone. quæ cùm sit naturalis, ab ea deuiare non licet: vt refert Philostr. libr. 8. l. digna. C. de legib. l. 3. C. de testam. l. ex imperfecto. ff. de leg. 3. c. fina. de rescript. in 6. & probat Arist. lib. 3. Polit. cap. 11.

Prætereà ligant leges superioris Principem in eo in quo is est illi superior. Rom. 13. cap. quãquàm. 23 dist. vnde legibus canonicis obedire debet. 1. Petr. 2. c. omnis. c. solitæ. de maior. & obed. c. 1. de constit. in ijs maximè, quæ animam concernunt, c. nouit. de iudic. c. omnis. vbi Abb. de pœnit. & remiss. & in omnibus spiritualibus, & illis admixtis. c. tuam. de ord. cogn. cap. pen. & fin. de de secund. nupt. in negotijs ecclesiasticis, vt electionibus, &c. Clem. dispendiosam. de iudic. in hæresi, & alijs criminibus ecclesiasticis. In temporalibus verò quælibet lex seruatur in foro suo, c. 1. & 2. de noui oper. nunciat.

Legibus verò alterius Principis paris Princeps non ligatur. c. per venerabilem. qui filij sint leg.

Vlteriùs, vbi lex Principis transit in contractum,

tractum, non poteſt reuocari in præiudiciũ eorum quibus ex ea quęſitum eſt ius. Innoc. in c. nouit. de iudic. vt & priuilegia quæ conceduntur à Principe in vim pacti, non poſſunt reuocari. Anch. in c. 1. de conſtit. in 6. vt & ligatur lege contractus initi. Bald. in l. 2. C. de ſeruit. Abb. & alij in c. 1. de probat. Dec. conſi. 151.

Et nedum Princeps ligatur proprio contractu, ſed & tenetur ſtare contractui inito per præceſſorem, quando eſt factus nomine dignitatis, niſi fiat præiudicium his quę adhærent dignitati principali, quæ dicuntur iura Regni, diadematis, & coronæ, niſi ſit modicum quid, & ſubſit cauſa, vel niſi Principatus liberi ſint poſſidentis, vt pluribus probat Gregor. Toloſ. de Republ. libr. 7. cap. vlt.

Cumq; homini neceſſariæ ſint quandoq; animi relaxationes, vt & quies corpori, vt ad negotia peragenda alacrius, & vegetius reddatur. Iccirco Princeps non aſpernetur eas animi relaxationes, quæ eius dignitati congruant, nec à virtute recedant, vt haſtiludia, curſus, ſaltus, armorum exercitia, ſpectaculorum honeſtorum celebratio, venatio, &c. vt dicit Xenoph. libr. 1. Pædiæ Ciri. nu. 7. 6

nu.7.& lib.8.num.12. Muſica quoque, licèt è Principis dignitate non ſit, vt eam frequenter exerceat, publicè præſirtim, eam tamen poſſidere, & quandoque exercere laudabiliter debet; Vnde Themiſtocles, quia liram in epulis recuſauit, habitus eſt indoctior; cauens etiam ne ſcurras, mimos, & id genus in menſis adhibeat, ſed viros doctos, qui facetijs vtentes doceant quoque, & ad præclara opera animos excitent, & cùm à negotijs vacat, legendo libros, vbi de rebus moralibus Mathematicis, regimine Principum, & à maioribus, laudabiliter geſtis agatur, vt Alexander ſeruabat: vt dicit Plut. in Alex. per loca amœna, & viridaria inambulando, ſummeque cauens à meretricum commercio, vel alijs turpibus actibus, ludisve vetitis.

7 Is quoque cogitās ſe, vt ſignum poſitum eſſe ex quo omnes viuendi exemplum deſumunt, in primis familiæ ſuæ, poſt ſeipſum, curā habere debet, vt & ſibi fidelis exiſtat, & bonum alijs viuendi exemplum præbeat. Iccirco operam det, vt eius conſanguinei modeſtam ducunt vitam, nemini iniuriam irrogando, vt docet Ariſtoteles libr.5.Polit. num.93. ſtudens, vt ſibi amici exiſtant, magis

gis

gis cæteris honore eos afficiendo, & in regiminis partes eos assumens, vt dicit Xenophon libr.8.Pædiæ Ciri.nu.36. qui si malè se habeant eos exilio, carcere, vel alia ratione corrigat, summam maximè curam adhibendo in eorũ educatione, qui sibi sunt successuri, iuxta ea quæ superiùs sunt dicta, Principem decere, & præsertim, vt à propria matre, vel nutrice corpore sana, & incorruptis moribus prædita, ablactentur; doctis, ac optimis custodibus erudiendi consignentur, qui caueant ne vitijs inquinentur, & curent vt erudiantur in Dei cultu, & religione, & animi eminentibus virtutibus comparandis, & disciplinis Principi congruis adipiscendis, nempè arte dicẽdi, Mathematicis, morali, & Politica Philosophia, necnon naturali, & diuina, & legum scientia, vt dicit Plato libr.5. de Repub. num.13. & epist. 7. num.2. ac regia disciplina, & gymnastica, & variarum linguarum intelligentia, ac ludis, pilæ, & venatione, cursu, saltu, & maximè, vt discant legibus obedire, cùm is rectè imperare non valeat, qui ante obedire non nouit, vt dicit Arist. lib.7. Polit. nu.22. Plato libr.6. de legib. nu.8. vt & vtile est Principi, & principatui, si successor nõ sit in incerto,

ita populi ad noua non aſpirent,theſauri nō diripiantur, nec aliud turbulētum oriatur, dummodò id iuſtè, & legitimè fieri poſſit. Nec minor cura Principi eſſe debet circa familiarium ſuorum cuſtodiam,cùm ex natura, & moribus ſeruorum coniectura capiatur qualitatum Principis, vt dicit Demoſt. Phil.2. domo iccirco alienans turpes homines, & infames, ſcurras, ioculatores, & id genus, & curans, vt quiſque negotio propoſito aptus ſit,facilè tamen eos non dimittens, qui ſibi, vel maioribus ſtrenuè ſeruierunt, ne indignatione moti, noua attentent, & vbi alicui diffidit,eum cum honore dimittens,& ob id curando, vt beneficijs animos familiarium ſibi deuinciat, eos quoque in præſentia aliorum Principum commendando, & nominibus honorificis illos appellando, vt dicit Iſocr.epiſt.4.Xenoph. Pædiæ Ciri. lib.5.cauens tamen ne nimis familiariter cum eis verſetur,ne eum ſpernāt, nec nimis rigidè,ne odio illum proſequantur,vt dicit Ariſt. libr.2.Polit.nu.16. eam alendo familiam,quę ſtatui ipſius congruat, & ſuperfluos dimittens, ne id cum populorum diſpendio agat; qui & cauere debet ne aliquem familiarem ita extollat, vt cum eo
mox

mox authoritate, & potentia contendat: vt dicit Dion. lib. 52. nu. 62. nec honores per saltus temerè, sed per gradus dando, vt ante in minoribus quis probari possit, & ne alicui negotiorum summam concedat, absque eo quòd mox inquirat quid agat, cùm is potestate sibi tradita, cum Principis dedecore, & odio aliorum abuti possit: vt dicit Tacit. lib. 4. Annal. nu. 138.

Qui & circa corporis sui custodiam, si erga subditos se habeat, vt decet, potior non est ipsis subditis, beneficijs, & virtute deuictis, cùm & tutior sit, & fidelior, ac diuturnior, quàm mercenariorum, & externorũ: vt dicit Isocr. de regni admin. num. 18. & Xenoph. lib. 8. Pædiæ Ciri. nu. 13. cùm Princeps politicus voluntarijs imperet ad eorum bonum, & iuxta leges, tyrannus inuitis, & ad proprium commodum. Vbi tamen dominium nouiter est obtentum, vel populi turbulenti sint, nec iuxta leges, & iustitiam viuere velint, armatorum custodiam assiduò adhibere coram se debet, qui præcipuè fideles existant, nec exteri sint à patrijs suis ob delicta proscripti, vel aliàs homines turpium morum, sed subditos seligat si ex veteribus sint, & ijs deficiẽtibus, exteros, fortes,

veteranos, & fideles, quos beneficijs, & liberalitate ſibi deuinciat, & hodiè omnes ferè Principes vtuntur cuſtodia Germanorũ, vt qui alijs nationibus ſint ſimpliciores, ac magis laborioſi, olim verò Auguſtus duas turmas militum ſibi inuicem cõtrarias, pro cuſtodia ſui corporis, ſibi aſciſcebat, vt ſi vna quid noui attentare vellet, alia illi ſe opponeret, qui nec tanti numeri extent, vt iuſtum exercitum formare poſſint; qui & nunquàm, etiam in thalamis, arma à ſe diſcingat, ne inermis inuentus, à prauis tutò opprimatur.

8 Idem etiam Princeps, vt benè regat, vt bonum finem ſibi proponere debet, ſic de medijs neceſſarijs ad debitum finem perueniendi ſibi conſulere habet, qui cùm vnus ſit homo, & ad prædicta peragẽda multa opus ſint adiumenta, ideo multis egebit Princeps adiutoribus, qui multitudinem ad debitum finem perducãt, quos tales ideo ſeligat, qui id aptè præſtare poſſint, qui in primis, adulatores procul à ſe pellere debet, cùm adulator ſit beſtia omni humano generi peſtilens: vt dicit Plato in Phædro. & maximè Principibus, cùm infidum genus ſint: vt dicit Athen. libr. 2. hiſt. patriæ, & virtutis inimici:

mici: vt dicit Plut. lib. de discrimine adulatoris, & amici. & ex alijs quæ refert Tolos. lib. 8. de Repub. c. 10. administri enim Principi sunt necessarij, sapientissimus enim is est, cui, quod opus est venit in mentem, proximus huic qui alterius benè inuẽtis obtemperat: vt dicit Cic. pro Cluentio. & Liu. lib. 22. & licèt prior sit optabilior, tamẽ secũdus nõ contemptibilis est, vel vix alicui primũ contingit, vt ibi dicit Liuius, & in gubernatione maximè opus est adiutoribus, cùm Princeps sua scientia nõ possit cuncta complecti, nec vnius mens sit tãtæ molis capax: vt dicit Tacit. lib. 1. & 3 Annal. Ideo alios in curarum partem adsumere debet, vt idem dicit, certus, magna negotia, magnis adiutoribus egere, vt dicit Vell. libr. 2. quod maximè in Principibus contingit, vt ait Tacit. libr. 12. Annal. & in omni æuo videre licet viros eminentes, magnis adiutoribus ad res suas gubernandas vsos esse, vt dicit Velleia. libr. 2. qui sunt velut multi Regis oculi, & multæ aures. Xenoph. libr. 8. Pædiæ Ciri. & si quis vult solus omnia regere, superbus magis, quàm sapiens dici videtur: vt dicit Liuius libr. 44. amicos enim Principi opus est habere, vt dicit Plinius Paneg. cum illis

non ſit maius imperij inſtrumentum, vt dicit Salluſt. in Iug. & Xenoph. ex Ciro. libr. 8. Ij verò ſunt qui publicè Regi inſeruiunt, vt Præfecti, Præſides, Iudices, Duces, & huiuſmodi; & priuati, qui in aula viuunt, quos decet ex bonis, & nobilibus, niſi ignobiles ſint virtutis præſtantis, parentibus ortos eſſe, vt dicit Ariſt. libr. 1. Polit. ſi tamen & ipſi boni ſint, quod maximè in ijs deſideratur, vt dicit Capitol. in Alex. aliàs nil eis committendum, vt dicit Cice. ad Q. Frat. epiſt. . vt nec ambiguis, de quorum ſcilicet bonitate dubitetur, vt ait Tacit. in Agric. cum culpa ipſorum in Regem redundet, vt dicit Iſocra. de regni admin. num. 31. qui & ingenio præſtare debēt pro eorum munere, vel ad ciuilia negotia, vel bellica deſtinentur: vt dicit Plutar. in Polit. & Tacit. libr. 6. Annal. Tiberius tamen non eminentes virtute quærebat, ne quod inde ſibi periculum immineret, ſed medios eligebat: vt dicit Tacit. libr. 1. & 3. Annal. contra tamen eſt fiendum, ſi præſtantes virtute, ſint boni. In quorum miniſtrorum electione attendi nō debent potentum commendationes, ſic enim mali, vt plurimum præualerent, & malè adminiſtrarent, cum Principis dedecore, &

odio

odio populi erga eum, vt dicit Aristo.lib.2. Polit. nec etiam in ijs diuitias respicere debet, vt idem dicit loco cita.& Plato lib.3 de Legib.nu.11.qui tamen in paritate virtutum alijs præponi debent, cùm officia maiori cum dignitate administrent, & populorum timore, ac reuerentia, magistratus præsertim; vt & non vacat periculo officia magni ponderis inopibus, nisi sint spectatæ virtutis, & probatæ cōferre, ne venales sint cum boni publici dispendio, vt dicit Plato lib.7. de Repub.num.5.sed eos eligat qui alijs virtutibus moralibus præstent, & negotio aptiores sint, ab auaritia alieni, & munerum acceptione, nec officia ambiant, & sint temperati.Plato lib.3.de legib. nu.1[illegible].lib.6.nu.[illegible]. & 7.de Repub.num.6.& 12.de legib.Aristot. lib.5.Polit.num.51.lib.6.cap.5.vni plura negotia non committens, & malè se habentes corrigens, & sub sindicatu, deposito officio eos redigēs.Arist.lib.2.Polit. nu.26. & lib.6. num.4.

Hi verò qui minorib⁹ adstricti sunt negotijs in aula, obsequiosi esse debent, & vtiles, ne sint mures palatij.Tac.lib.1.Ann.audaculi,pudor enim, malus est minister regij imperij.Senec. Trag. Hippol. Maiores verò

attendere debent, vt quod iustè agunt non ex proprio commodo, sed Principis agant, & sine iactantia, ij enim commendantur, qui in agendo otiosis similes sunt: vt dicit Plin.Paneg.& Vell.lib.2.sic enim inuidia vitatur: vt dicit Tacit.libr.16.Annal.qui & nil sibi ascribere debent, sed ad authorẽ, & ducem omnem laudem referendo,vt dicit Tacit.in Agric. & Dio.libr. 49. Tum patientes esse debent,iniurias ferẽdo, & gratias agendo,vt dicit Sen.li.2. de ira. qui & cauti sint, quia multi illis laquei parãtur, vt dicit Sallust.ad Cæs. multi reprehẽsores,& insidiatores. Tacit.libr.1.histo.& nil ita sit fluxum, quàm potentia non sua vi, sed aliena nixa: vt idem dicit lib.13.Annal.

Et primò asciscat sibi consiliarios,vel senatores, tum pro dominio administrando, tum pro iustitia, cùm consiliũ res sacra existat, & res præclarè gestæ nil aliud sint, Platone teste, quàm prudentium consiliorum executiones, qui ætate, virtute, integritate, & rerum experientia insignes, & præstantes sint,boni publici, & iustitiæ amatores, ac passionibus vacui, & virtutibus referti, inter quos iurisperiti insignes sint; sacrorũ canonum Doctores, Theologi eminentes,

Duces

Duces ſtrenui, Reipublicę adminiſtrationis periti, qui vt ſuprà, integri ſint, & probatæ vitæ, nõ adulatores, ſed veraces, & in bono ſagaces, peregrinarum legum, & actionum cognitionem habentes, in hiſtoriis tam domeſticis, quàm externis verſati, graues, & non feſtini in conſulendo, taciturni, & ſecreti; & optimũ eſſet etiam proinde, vt Principes ingenio iuuenes præſtantes in ſtudijs alerent, quorum opera, vt eorum factura in Republica adminiſtranda, tutè vti poſſent, & id eſſet velut ſeminarium virorum præſtantium, & Principi fidelium, qui ex ipſius liberalitate ſe virtutes adeptos cernentes, omnem adhiberent fidem, & induſtriam, vt ipſi fideliter inſeruirent; Conſiliari verò ea quæ inter homines fiũt cùm ſit diuiniſſimũ, vt inquit Ariſt. in Rhet. ad Alex. & quiddam ſacrum, & conſilio ſtent regna, vrbes, & domus, vt ait Salluſt. ad Cæſ. & ideo ſint conſiliarij Principi neceſſarij, iccirco, vt ſuprà, eos eligat fidos, & ꝓbos, maximè etiã rerũ, ac hominum peritos: vt dicit Plin. Paneg. & Ariſt. libr. 6. Ethic. Nicom. cap. 7. qui norint mores, & animos hominum prouinciæ, vt dicit Tacit. in Agric. & Cic. lib. 2. de orat. & ſic non facilè ad hoc aduenæ adſumendi,

qui & senes sint, vt corpore infirmo sapientia sint validi, vt dicit Sallust. in Cat. cũ consilia senum hastæ sint iuuenum; vt qui varia fortuna sint exerciti, vt idem dicit in Frag. qui & acuti mediocriter ingenio sint, nõ tamen igneo, cùm ij sint magis nouandis rebus, quàm gerendis apti, vt dicit Tuci. lib. 3. Curt. lib. 4. & eos tales Princeps esse norit, vel sic eos fama reddat: vt dicit Plin. Paneg. qui & salutaria consulant; Pietatem in primis, & veram fidem, vt dicit Cypr. & ijdem liberè bona consulant, & non hæsitanter, vt dicit Plin. lib. 3. epist. 9. Tac. lib. 4. hist. & lib. 11. Annal. qui & constantes sint non ex libidine huc illucve agitati, vel modò hæc modò alia decernentes, vt dicit Sallust. ad Cæs. nisi ratio recta id suadeat, vt dicit Cice. pro Balbo, qui & modesti esse debent, ad omnia quæ agenda sunt, quieta cum industria adstantes: vt dicit Tacit. lib. 3. hist. & norint silentium seruare, quod est optimum, & tutissimum rerum administrandarum vinculum, vt dicit Valer. libr. 2. cap. 2. Curt. libr. 4. sic tamen, vt arcana Principis non scrutentur, cùm id exquirere sit illicitum, vt dicit Tacit. lib. 3. Annal. qui nec sint contumaces, prout aliqui sunt, qui cõsilijs licèt egregijs,

quæ

quæ ipsi non attulêre, sunt inimici, quòd a-
lijs plus sapere videri volunt, vt dicit Tac.
lib.1.hist. nec inter se discordes, vt ibi dicit;
qui & affectus proprios deponere debent,
vt benè consulant, vt dicit Sallust. in Cat. in
primis iram, vt dicit Cic. libr.1. Offic. & a-
uaritiam, vel rei suæ studium, cùm priuatæ
res publicis semper obsint, vt inquit Liu. lib.
22. & Tacit. libr.1. hist. auaritia enim omnia
venalia habere docet, vt dicit Sallust. in Ca-
til. Fiducia etiam nimia in consilijs est vi-
tanda; consilia enim audacia prima specie
læta sunt, tractatu dura, euentu tristia, vt in-
quit Liu. lib.35. & contra. qui vereri scit, scit
tutò aggredi. Cupiditas quoq; ab ijs abesse
debet, cupiditate enim pauca rectè fiũt, cir-
cumspectione plurima, vt dicit Tucid. lib.6.
cui adiungitur celeritas, quæ mala est, qui
enim cupit. festinat, & qui festinat, euertit,
vt dicit Liuius libr.22. & Tucid. libr.3. si ve-
rò lenta, bona sunt: Princeps verò ipse, con
silijs auditis, maturè deliberare debet, ne
in ipso negotio consilium capiatur, vt dicit
Cæs. libr.5. comment. cùm gladiatorum sit,
non Principum, in arena consilium, vt di-
cit Cice. in Phil. sic tamen, vt non differatur
tempus rei benè gerẽdæ cũctatione, & deli-

beratione, vt dicit Tacit.lib.3.histo.quos & audire debet cũ iudicio, sed sine tamen pertinacia, cùm æquius sit plurium amicorum sententiam sequi, quàm propriam tantùm, suam tamen sententiam celãdo, quid enim fieri debeat cum multis est tractãdum, quid facturus verò sit cum paucissimis, vel magis ipse secum, vt dicit Veget.lib.3.de re milit. ne aduersarius sciat quid sit fiendum, cùm secretum anima sit consilij; permittat quoque eos liberè loqui, cum regno opes sæpius assentatio, quàm hostis euertat, vt dicit Curtius lib.8. & illius desperata sit salus, qui aspera, sed vtilia nolit admittere, sed iucunda, & læsura, vt dicit Tacit.libr.3. histor. & sit miser Imperator apud quem vera reticentur; quos etiam sine discrimine audire debet, non puniendo tamen eos qui deteriora consuluerint, si non dolo id egêre, cùm rerum euentus ex varijs eueniant, vt dicit Curtius libr. 3. qui & fugere debet domestica consilia assentatorum, qui omnia Principum facta, honesta, vel minus laudant, vt dicit Tacit. libr.3. Annal. vt & eos, qui questus causa in aures Principis simulatè iususurrant, vt dicit Cic.ad Q.Fratr.lib.1. epist.1.sed qui, qualitatibus, de quib⁹ suprà, sint

ſint præditi,& à natura,arte,& experientia, norint regulas regiminis, prudentesq; ſint, rectè conſcij corporis, & cuiuſlibet membri dominij,cauti,ſed non verſuti, ingenio præſtantes,ſed non nimis ſpiritu acuti, conſtantes,non tamen contumaces, alieni ab auaritia, & ambitione, boni publici amatores,& iuſtitiæ,ac honeſti,& ſe inuicē amantes, non verò diſcordes, priuatas paſſiones deponentes, & publicum tantum bonū ſpectantes; non improbando iccircò inter eos æmulationem,qua quis alio præſtantius bono publico conſulere cupit,cum id dominij conſeruationi ſummè proſit, dummodò in contentiones non degenerent, in ſtatu populari præſertim, cum in ſtatu Regali Princeps malè ſe habentes punire poſſit: cum quibus Princeps de republica adminiſtranda,& rebus agendis conſulat, prout bonum Reipublicæ expoſcerit, cùm conſilium ſit humani intellectus practici, de dubiis aut incertis peragendis, vel vitandis inquiſitio inter plures conſultores habita,& ſi agatur de rebus militaribus ſit inquiſitio de dubiis & incertis contingentibus, in adminiſtratione belli, & ſi ſit de rebus domeſticis, inquiſitio de dubiis,& incertis agendis,vel vi-

tandis contingentibus, in regimine domus, & familiæ, ciuile verò, inquisitio de dubiis, & incertis agendis, vel vitandis, pro saluanda, & rectè disponenda Republica, inter quos consuli debet de his quæ cadunt sub consilio, quę non sunt, finis vt victoria, quia ex se patet, quòd optatur, & ob quem obtinendum media sunt quærenda, nec determinata in aliqua arte, vel disciplina, nec multum distantia, nec quæ sunt à casu, nec quæ fiunt secundùm determinatum cursum naturæ, licèt consulendum sit quomodo in iis se habere homo debeat; Consulenda verò sunt quæ sæpè contingunt, & incertum est nobis quomodo contingere debeant, an citò, vel sero, benè vel malè, commodè, vel incommodè, cum periculo, vel non. Secundò, consultanda sunt, quæ indeterminata sunt quò ad leges, vel consuetudines, quæ enim lege iam sunt determinata, & in vsum inducta, supposita legis rectitudine, non sunt disceptanda consilio, sed iuxta illa iudicandum, & sententiæ proferendæ, sed de his est consulendum, quæ lege determinata non sunt, & possunt benè, maléve fieri. Tertiò, consultanda sunt, quæ iudicantur magni & euidentis emolumenti si benè eueniant,

vel

vel magni detrimenti ſi malè, nam quæ modici ponderis ſunt, non ſunt curanda.

In particulari verò in Reipublicę adminiſtratione ea primò conſulenda ſunt, quæ ad diuinum pertinent cultum, quo nam pacto diuinus cultus amplietur, & contraria amoueantur, hæreſes, ſuperſtitiones, blaſphemiæ, periuria, dierum feſtorum tranſgreſſiones, furta, homicidia, carnis peccata, & huiuſmodi.

Secundò, in conſultationem venire debent, quæ ad redditus regios communes, cũ & priuatos habere debeat quibus ipſe ſuſtentetur honorificè, & ſplendidè, iuxta eius dignitatem, quibus Reſpublica defenditur, pertinent, quanam ratione exigi debeant, vt iuſtitia non violetur, ne plus debito à ſubditis exigatur, & ne exactores in iis exigendis aliquos plus iuſto grauent, vel eos ſibi vſurpent, reuidendo freq̃uẽter quomodo regij redditus exigantur, & expendantur, modo, de quo infra agetur, tum curam adhibendo ne iura dominij, & Principis defraudentur, & calculando diligenter, vt ex ærario publico ſatisfiat militum expenſis, magiſtratibus, & aliis qui bonum commune tuentur.

Tertiò

Tertiò, in consultationem venire debēt quæ pertinent ad leges, vt iustæ decernantur, iis præditæ quæ dicentur, cùm de legibus agetur, quę fundari debent super legem naturalem, moralem, diuinam, & euangelicam, quibus præcipiatur in primis, vt diuina lex obseruetur, & illis superaddantur pœnæ, diuinæ legis transgressoribus, vt hæreticis, maleficis, apostatis, schismaticis, dierum festorum violatoribus, blasphemis, periuris, homicidis, furibus, raptoribus, adulteris, & huiusmodi, tum regulentur quæ ad contractus humanos, & ciuilem conuictum attinent, delicta, vltimas voluntates, vt communitas legibus vincta, diuinam legem obseruet, in pace mutua viuat, & ad bonum virtutis promoueatur.

Quartò, in consultationem venire debent necessaria circa sufficientiam alimentorum pro ciuitate, & toto Principis dominio, vt sciatur si regio ipsa sufficiens est ad fructificandū pro populi sustētatione, quòd si id non ferat, quomodo & vnde ei prouidēdum sit per commutationes, & aduectiones ex peregrinis partibus, & procurando, vt agri debitè colantur, artes & mercimonia exerceantur, vt ita regio quantum fieri

potest

poteſt abũdet, & vili pretio illa habeat, quæ ad victum & veſtitum ſunt neceſſaria.

Quintò, in conſultationem venire debent, quæ pertinent ad ciuitatis, & totius Principatus cuſtodiam, ne mali impunè viuant, & bonos damnificent, ſuperintendendo quibus in locis habitent, quomodo congregentur, quos fautores, & receptatores habeant, eos inſequendo, & iuxta leges puniendo, maximè homicidas, falſarios, & proditores, huiuſmodi curam ciuibus fidelioribus committendo, & eos exterminando ſi non ceſſant à malis, ne & cum hoſtibus iuncti Rempublicam adoriantur.

Sextò, conſilium habendum eſt de bello, & pace, videlicet quomodo pax inter ciues ſeruanda, an cum exteris pax, bellum ve ineundum, ſic tamen, quòd iuſtum ſit, quod licet ſit tale, ſi tamen aduerſarij ſint potentiores, prudentis eſt non inſurgere, ſed pacem quærere, ſi verò aduerſarij pares, vel impotentiores ſint, nec adſit iuſta cauſa belli, non eſt inſurgendum in eos, quod ſi adſit cauſa iuſta, maturo conſilio eſt inſurgendum, & quandoque differendum, quod in dubio eſt ſemper faciendum, & vbique, niſi neceſſitas, vel grauis cauſa inſtet, ob maius

malum

malum vitandum, & facinora quæ in bellis committuntur, & sic videtur sentire Aristo. lib. 1. Rhet.

Septimò, in consultationem venire debent, quæ spectant ad promouendum multitudinem in bonum virtutis, vt de conducendis Grammaticis, Rhetoribus, Mathematicis, Philosophis, Theologis, Iurisperitis, in Gimnasticis eruditis, qui multitudinem in disciplinis, & laudabili corporis exercitatione erudiant, & de præmiis tribuendis virtutum sectatoribus.

Præterea in particulari Princeps, sibi asciscere debet arcium custodes, qui sint fidelissimi & vigilãtissimi, & si fieri potest Principi sanguine coniuncti, ad quos tamen ab intestato Principatus non deueniat: secundò, Duces & bellatores strenuos, & fideles: tertiò, iudices integros, & peritos: quartò, annonæ presides, qui sint boni publici amatores, & diligentes: quintò, milites, & duces, qui propriam personam custodiant, & ciuitatem, ac Principatum à malis hominibus, & hostibus purgatam seruent, & alios de quibus singulis infra suo loco, Deo dãte, dicetur, & de consiliariis latè ait Tolos. lib. 24. de Republ.

Aduer-

Aduertere verò Princeps debet circa cõ-
ſiliarios, vt multa habeat conſilia, cum vix
fieri poſſit, vt vnus plurium negotiorũ per-
fectã experientiam habere poſſit; inter quos
vnum præcipuum ſit conſilium quatuor tã-
tum, vel ad ſummum ſex conſiliariis con-
ſtans, quibuſcum Princeps grauiora negotia
conſulat, qui omnes probi viri ſint, & pru-
dentes, vt dicit Iſocr. ora. de admi. regni, nu.
56. & ſummè experti in negotio, de quo agi-
tur, etiam ſi pauperes ſint, quibus cõgruum
aſſignet ſtipendium, vt dicit Dio. lib. 52. nu.
26. quos ſingulariter audiat, ſibi deliberan-
di poteſtatem reſeruans, nec eis indicans in
quam partem inclinet, in eam deueniẽs ſen-
tentiam, quæ à pluribus & potioribus ratio-
nibus comprobatur, ac vtilior, & bona ma-
gis ſit, & honeſta, eis quoque non indicans
quid ſtatuerit, priuſquam executioni id de-
derit, vt cautius agat, vel eos ſimul audiat, &
ſi omnes concorditer ei reſpondent, niſi res
requirat celeritatem, ſtatim non deliberet
quid agendum ſit, ſed maturius rem diſcu-
tiat, cauens maximè ne vnius tantum conſi-
lio temerè nimis adhæreat; qui & conſilia-
rios ſuos amet, & plus cæteris honore affi-
ciat, & commodis, niſi alij plus mereantur.
Qui

Qui verò à ſecretis Principis ſunt, docti & prudentes ſint, fideles, & ſummè in negotiis experti, & arcanorum Principis fidi cuſtodes.

Is verò miniſtris omnibus terminos eorum authoritatis præfigat, ſibi reſeruans ius leges condendi, & abrogandi, belli & pacis deliberationem, ac poteſtatem vitæ & mortis, & pœnas graues condonandi, nec alicui iccircò ſupremam authoritatem cōcedens, qui tamen ſenatui aliqua præcipua participet, ſed non omnia, maximè prædicta, nec quæ alia ſpectant ad regiam coronam, de quibus dixi lib. 1. cap. 5. ad fin. qui ſi errent, ſenſim eis minuat authoritatem, vel tollat, niſi graue aliquod ſcelus committant, temerè tamen referentibus de iis mala non credens, cum inuidia moueri ad id poſſint.

9 Inter cæteros verò homines & miniſtros, qui Principi ſunt neceſſarij, legati, vel Oratores, quos ad externos Principes mittit, inter primos habendi ſunt; qui in primis mittenti, fide, & amore ſummè coniuncti eſſe debent, prudentia ac experientia præſtantes, vt demandatum negotium ad exoptatum exitum perducere valeant, aduertentes ſi Princeps cum quo agunt verbis ambiguis

vta-

vtatur, nil concludant nisi re suo Principi communicata, nisi res in eius cedat magnum commodum; facundi, & eloquentes, vt eos, cum quibus agunt, in suam valeant perducere sententiam, & fideles, vt quicquid à Principe eis mandatur, exponant, ac nobiles origine, vel ex præclaris gestis peractis: vt dicit Plato libro 12. de legib. num. 1. & eò nobiliores, quo is ad quem mittuntur, maior sit, & Principi ad quem mittuntur grati, ab auaritia alieni, & muneribus, vt docet Plato lib. 6. de leg. ad fin. & Diuus Bernard. lib. 4. de consid. ad Eugen. & in existimatione virtutis apud eos esse debent, ad quos mittuntur, cum quibus nō superbè, sed cum decoro agant debito, & si ad inimicos, vel suspectæ amicitiæ mittuntur, sagaces esse debent, vt illorum consilia penetrare possint: vt dicit Polib. lib. 3. nu. 7. & grati, vt supra, illi ad quem mittũtur, & ab eo magni facti, & si negotium agendum est suaue, homines mites, & non feroces mittendi, sin asperum, prudentes, rigidi tamē, qui si mittuntur, vt resideant, vnus tantum est mittendus, sin alicuius negotij agendi, vel congratulationis peragendæ, plures simul mitti debent; Oratores tamen residentes apud

Prin-

Principes se multò inferiores detineri non debent, gratia tamen alicuius negotij agendi, illuc sunt destinandi, qui nec detinendi sunt apud hæreticos, vel infideles, nisi agendum sit de religione, vel magnũ temporale commodum inde consurgat, & Papa annuẽte tutius agendo, qui omnes mãdata strenuè exequi debent, & quæ viderint Principi mittenti prodesse, fideliter, & celerrimè referẽdo; ipse verò Princeps ad se missos benignè suscipiat, sin ab hostibus mittantur, diu non detinendi, nec permittendi, vt cũ iis loquantur, qui animo turbidi sunt, & rerum nouarũ cupidi; ij verò instructiones manu Principis subscriptas habere curent, & etiam literas non scriptas à Principe subscriptas, vt negotiis emergentibus inseruiant, & scripturis furtiuis multiplicibus vti norint; & curã adhibeant, vt noscant consilia Principis, apud quẽ resident, eius naturam, vxoris, filiorũ, ac educationem, & subditorũ, ac præsertim illorũ quibus Princeps magis fauet, quæq; sint illius vires, & huiusmodi, vt omnia suo Principi fideliter referre possint, ꝙ ærariũ possideat, quas arces, milites, & Principum societates, & id genus alia, & celerrimè omnia expediant, si è re est, vel referant.

Quo

Quò verò ad Principis regiam, vel resi- 10
dentiam, si is plures possidet Principatus,
in eo eum residere conuenit, vbi subditi illi
magis fideles existant, & regio opulentior,
vt aliis regionibus opem ferre possit; si ve-
rò vnicum, eam eligat ciuitatem, quæ in me-
dio eius existat, vel in loco vbi faciliùs aliis
opem præstare valeat, sic tamen, vt alias vr-
bes, & regiones personaliter inuisat impen-
sis propriis, & non subditorum, sic enim
multa sedabit, & intelliget quibus prospi-
ciet; & in aliis regionibus, ac vrbibus Re-
ctores, qui eius vice regant, & iustitiam ad-
ministrent, deputet, qui seueri sint vbi po-
puli inquieti extant, non tamen crudeles, ne
iniustitiam committant, & causa sint vt po-
pulus erga Principem odio moueatur, si ve-
rò populi quieti, & pacati extent, Rector
mansuetus & benignus sit, nulli tamen abso-
lutam concedens authoritatem, sed eam sibi
reseruans, vt velut caput in totum corpus
dominij virtutem suam effundere valeat; a-
nimaduertens etiam ne præsides locorũ in-
ter se dissentiant, aliter eos amoueat, ne do-
minium pereat. Quòd si vicini Principes i-
nimici sint, vel suspectæ fidei, præsides for-
tes sint, & animo intrepidi, si verò amici, ma
gnifici

gnifici, & liberales, & alieni vbique ab auaritia, ne iniustitias committentes in causa sint, vt populus à Principe deficiat, vt dicit Dio. lib. 55. num. 22. quos & perpetuos non constituat, nec vt quinquennium excedant, & bonos inuentos non in eodem loco, sed alibi deputet, cum honoris & vtilitatis augmento, & sic vt qui in prouincia sunt, & ad minora officia deputantur, ab ipso Principe, non verò à gubernatore prouinciæ eligantur; Cauens etiam ne alicui prouinciam regendam committat, qui ibi multos propinquos, & fautores habeat, quibus omnibus, & præsidibus, propria, & conuenientia assignet stipendia, ne populos grauent, vt idem dicit lib. 52. Ij verò mandatis Principis obtemperãtes sint, qui si ad alicuius instantiam, aliquid imperet, vnde malum surgere possit, prudenter differant mandati executionem, cum multa contingere possint, quæ mandatum primum auferant.

Bonis præterea Princeps Imperium, & Rempublicam communire debet legibus in quibus præcipua vis Imperij consistit, vt enim multa corporis membra ab vna anima vniuntur, & omnes causæ ab vna prima dependet, sic Respublica diuersis partibus cõ-

stans

ſtans vniri lege debet, quæ eas ſimul in earũ officio peragendo ritè coniungat, & ob id vt anima in corpore dicitur, quæ ei vim tribuit operandi, nempè bona agendi, & contraria vitandi, ſic & lex in Republica, id vi, adiecta pœna, & præmio præſtans, vnde & dicitur magiſtratus mutus, qui non iraſcitur, amore, vel ambitione non ducitur, nec vlla paſſione mouetur, quæ in hominibus contingere poſſunt: vt dicit Ariſtot. libr. 4. Polit. cap. 4. vnde à Leone conſtit. Nouel. 19. lex dicitur oculus Reipublicæ, & vt gubernator in naui, qua omnes in officio continentur ſuo. In legibus verò condendis ſumma prudentia opus eſt, vt lex ſit honeſta, iuſta, poſſibilis, manifeſta, neceſſaria, ad bonum commune directa, patriæ, loco, ac tempori, & perſonis accommodata, c. erit autem, diſtin. 4. Plato in Dial. de regno. Ariſto. lib. 2. Polit. cap. 3. & lib. 7. cap. 3. & conformis Politiæ quæ adeſt, vetando in populari ſtatu ne plebs rebus diuitum inſidietur, ac diuites ad magiſtratus inuitando, in dominatu paucorum, vt magiſtratus ſint communes omnibus bonis, minores ſorte, maiores ſuffragio deferendo, & contumelias puniendo; in Monarchia, leges ad vtilitatem popu

li potius, quàm Principum dirigendo, qui & in obedientia Principis est detinendus, pœnas addendo transgressoribus, l. aut facta, §. pen. & fin. ff. de pœnis. & rationes assignando ob quas leges feruntur, ostendendo ob bonum Reipublicæ, & non nisi coactè ad pœnas deueniri ne opprimantur, & vt tuta sit inter improbos innocentia, & ne Respublica pereat, vt & Medici putridum membrum abscindunt, ne totum corpus corrumpat, vt dicit Plato lib. 9. de legibus. & ita vt belli tempore leges sint seueriores, quàm tempore pacis, cùm tunc facilius delicta cum dominij periculo committantur; vt & populis inquietis leges seueriores, quàm quietis sunt imponendæ; & vbi regiones inopes sunt, leges aptandæ quibus subditi ad artificia exercenda inuitentur, præmiis & exemptionibus iis tributis; & leges latæ diligenter sunt custodiendæ, vt dicit Dem. orat. cõtra Mit. maximè à subditis, & iudicibus, quæ & multiplices esse non debent, nec facilè mutari, nisi in damnum vergant, ne populi eas transgredi discant, vt suprà, Aristot. libro secundo Politic. cap. 13. cùm leges ex vsu maximam vim obtineant, qui eis adimitur dum mutantur; sic tamen vt illæ
leges,

leges, ſuper quibus imperij regimen cõſtat, nunquam mutentur, quas & ſolus Princeps mutare debet; vt & legibus homines Princeps dirigere habet, vt virtutes colant, iuſtitiam ſeruent, & nulli noceant, earum pœnas tam erga nobiles, & diuites, ac pauperes exercendo, licèt in pœnæ qualitate, non grauitate, diſtinctio inter eos eſſe debeat, vt dicit Dio. lib. 52. num. 56. qui & quandoque ex cauſa rationabili in earum pœna diſpenſare debet, ſed raro. Quo demùm ad qualitatem rerum ſeruandarum, ſi Princeps Imperio ſubditus ſit, legibus communibus, & Cæſareis vti debet, quas & ſequi conuenit iis non ſubditum, cum à viris ſapientiſſimis conſtitutæ ſint, & vſu omnium nationum per tot ſecula receptæ, niſi patriæ, & loci qualitas poſcat aliqua ex iis mutanda, vel ſupplenda eſſe: vel eas conflare poterit ex legibus Cæſareis, ac Diuinis, & legibus Platonis, quas in libro 6. 9. 10. 11. & 12. de legibus edidit; & vbi aliqua noua lege egeant, adhibitis integris, ac doctis Iureconſultis, præclaris Philoſophis, & Theologis, eas, ex illorum conſilio, & prudentia ſancire poterit.

Is etiam amicitias cum vicinis Princi- 12

pibus, præsertim se potentioribus inire debet, quod in causa est ne subditi ab eo desciscere audeant, maximè vbi societas, vel fœdus accedit, quo inuicem sibi opem pręstare se mutuo deuinciunt, quibusdam conditiob⁹ adiectis, pro modo auxilij hinc inde præstiti; Cauens tamen ne cum infidelibus, vel hæreticis huiusmodi societates ineat, quod id Christianis indignum sit, & sæpè fidem frangant, quod & Deut.7. vetitum est, nec cũ apertis tyrãnis, ne ita eorum foueat iniquitatem: vt dicit Liuius Dec. 4. lib. 4. num. 14. vel cum iis qui causam iniustam agunt, ne iniustitiæ faueat, vt dicit Polib. lib. 3. nu. 14. sed cum catholicis, & iustitiæ amatoribus, vt dicit Isocrat. orat. de pace, num. 23. & fidei seruatoribus.

13 Curare quoq; debet Princeps, vt subditi in artibus liberalibus, medicina, legum peritia, sacrorum canonum, & diuinæ scripturæ erudiantur; dotando collegia, vbi iuuenes gratis erudiantur, & Doctores præstantes in publicis gymnasiis, quæ habere curet, eius impensis conducendo, & concionatores insignes, & curans auxilio Papæ, & Prælatorum, vt religiones præstantes introducantur, quæ populo sacramenta, & sacra

præ-

præbeant, prædicent, legant, & aliis viis populum ad cœli iter dirigant, eas fouens, & donis, ac redditibus congruis illas detinẽs, & omni humanitate, & honore eas prosequens, exclusis docentibus artes lasciuas, vel pernitiosas, vt alchimiam, magiam, necromantiam, & huiusmodi, qui ex ciuitatibus sunt explodendi, Plato. teste, lib. 9. de legib. & habetur Leuit. 19. & 20. Vnde commendatur Saul, qui abstulit magos, & ariolos. 1. Regum 28. & Iosias Rex, qui deleuit aruspices, & Phitones. 4. Reg. 13. tum curare debet, vt subditi acquirant bonos habitus morales, cùm non sat sit illuminari, & perfici intellectum ad cõsequendum finem ciuilem, sed oporteat purgare, & regulare appetitum per acquisitionem & exercitium virtutum moralium, post Theologicas, quæ habent Deum pro immediato obiecto, vt sic ciues sint benè morati, & virtuosi; nam virtus, vt inquit Senec. epist. 75. regna, vrbes, prouincias temperat, fert leges, colit amicitias, inter propinquos, cæterosq; dispensat officia, vitam beatam facit, namque sapientes negant sine virtute effici posse quemquam beatum; vt & curare debet Princeps ne necessaria eis desint, ea quoq; procurando quæ ten-

dunt ad ciuium conseruationem, & pacem; vt quòd hæreditates proximis sanguine deferantur, quòd boni defendãtur, & præmiis afficiantur, & contra scelesti abiiciantur; vnde Plato lib. 5. de Republica dicit, munera & præmia danda esse præstantioribus, quod comprobat & Aristot. lib. 5. Polit. cap. 8. & 11. Cicer. lib. 1. de natur. Deor. Plin. in Paneg. Stobæus serm. de Repub. Xenoph. lib. de expeditione Ciri minoris. Proclus lib. de Anima, & habetur ff. de mun. & hon. per tot. & tunc Respublica benè gubernetur cũ & scelesti dant pœnas: vt dicit Plato lib. de Philosophia, Arist. lib. 10. Eth. c. vlt. Plut. in Polit. Cic. in Vatinium. & habetur ff. de offic. præsid. & de offic. præf. vrb. & ex l. Constantini lib. 1. Cod. Theodosiani, tit. 1. adhibita tamẽ æquitate, & eos remunerando, qui pro bono publico laborant, exclusis adulatoribus, mimis, & aliis, de quibus supra; leges obseruando, nec permittendo nouas leges introduci, vel consuetudines, nisi ex necessitate, cùm optima sit gubernatio, quæ leges obseruat, vt dicit Plato Dionis. propinquis ep. in Minoe, lib. 1. de Repub. in lib. ciuili 4. de Legib. Arist. lib. 5. Polit. cap. 7. Plutar. lib. de doctr. Princ. & lib. num. seni. Arist. lib. 1. Rhet.

cap.

cap.7.& lib.5. Polit.cap. 1. modo de quo ſupra latè eſt dictum; qui & cautus ſit in arcana hominibus reuelando, iis prius probatis an ſint fideles, & boni publici amatores; & curans etiam vt ornatè loquatur, ſed non verba inutiliter proferendo, cum Principem deceat pauca, & grauia loqui, vt ex eius ore nil niſi ſapientia plenum progrediatur, vt ita rectè ſeipſum regens, & commiſſam Rempublicam adminiſtrans, vnà cum commiſſis ſibi populis, poſtquam in terris iuſtè & cùm virtute vixerit, ad ſupremam beatitudinē, cœleſti munere, poſt huius æui curſum peruenire mereatur. Qui etiam vt in dominio ſimul cū poſteris perſeuerare valeat, curare debet ne lex ſub qua viuūt ſubditi, & decreta rationabilia, & antiquæ, ac laudabiles cōſuetudines p̄termittantur etiā in modico, q̄a paulatim trāſgreſſio politiā & Principatū deſtruit, 5.Polit. vt cōtingit Saul 1.Reg. 15. Secūdò honorare debet, & in officiis ciuitatis honorificis beneuolos ſibi facere ꝓprios nobiles & ciues, quos ſcit benemeritos amatores ſui Principatus, & boni publici, cauendo ne exteros exaltet relictis virtuoſis ciuib. ſuis, maximè ſi nō ſit certus de integritate extraneorū, quia ſi boni ciues vident ſe à

Principe postponi, & extraneos immeritè exaltari, sumpta occasione insurgunt: vnde Dauid 2. Regum per totum. constituit duces præliorum, iudices, & consiliarios, ex propriis tam consanguineis, quàm ciuibus. Tertiò, debet in timore ordinato exercere subditos contra hostes extraneos, vt scilicet semper vigilent ad custodiam ciuitatis, ne ex improuiso hostes præualeant, sic enim hostes terrentur, nec audent temerariè infestare ciues, quos sciunt noctu, & die paratos ad custodiam ciuitatis, secundò, ciues ita magis pacificè inter se viuunt, & Principi obediunt, quæ facere tunc debet Princeps, quando verisimiliter de hostibus timet, aliàs si in statu sit tuto, satius est in ludis honestis, & exercitiis virtutum moralium eos occupare, ac honesta musica, vt in otio virtuosè viuant, & pacificè, & Principem, vt patrem venerentur. Quartò, per leges punitiuas prohibeat inter nobiles, & insignes cōtentiones, & sectas, & si exortæ fuerint, studeat vt quam citius terminētur, aliter facilè inualescunt, & inducunt destructionem Principatus. Quintò, nō debet aliquem ex ciuibus & minus extraneum nimis excessiuè temerè exaltare, conferendo illi

maxi-

maximam autoritatem in Principatu, quia talis poteſtas ſæpè arrogantes facit hominū mentes, vt de facili agant contra iuſtitiā, & maximè id eſt ſeruandum erga homines, de quibus non habetur longa & certa experiētia, ſic tamen, vt bonos, & in officiis benè ſe habentes, gradatim honoribus augeat & beneficiis, ſi videt eos magis curare commune quàm proprium bonum, aliter prudenter eis minuat datam à ſe autoritatem, ſi oppoſitum videt, vel in totum auferat, vlterius procedendo, ſi grauia demerita id expoſcāt. Sextò, debet Princeps, ſic diligere Principatum ſuum ac ſubditos, ac ſi eſſet domus, & familia propria, ſic enim ſeruabit ſubditos, & ſe, & poſteros firmabit in Principatu, qui enim amat prouidet amato, & ſuperintendit, ne ſiniſtri aliquid ei eueniat, & ſi euenit, quam citius occurrit, & opem præſtat maturo prudentum conſilio, & remediis opportunis, cùm timor & amor faciat conſiliatiuos. 1. Rhet. Septimò, debet habere militarē potentiam ſufficientem, qua poſſit ſeruare, & manutenere iuſtitiam, ſine qua ciuitas, & Principatus ſeruare non poſſunt, inſtituendo in ciuitate magiſtratum, qui velut ſpeculator ſuperintendat ad obſeruandos, & in-

tuendos ciuium mores, & ne quis ita viuat, vt Reipublicæ nocere possit.

Et in summa, curam diligentem subditorum habeat, non secùs, ac pastor erga gregem: vt dicit Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 8. nu. 22. & vt pater erga filios, vt idē ibi dicit nu. 1. cum ideò imperium ei sit datū, vt subditorum conseruationem, & bonum procuret, teste Arist. lib. 5. Polit. num. 15. curans iccircò vt subditi simul vnitè, & cum ipso viuant, & Christianam religionem colant, vt suprà, ac virtutes sequantur à vitiis cauentes, cùm iniqui iugum dominij iniquè ferant, & vix velint viuere sub legum disciplina, vt boni econtra, vt dicit Sallust. orat. 1. de Republ. ordi. qui & curet, vt à subditis ametur, quod amor magis, quàm timor populos sub obedientiæ iugo redigat, vt dicit Dio. lib. 52. nu. 12. & Plato in conu. cùm fortius Principi præsidium non adsit, quàm ciuium beneuolentia, & vbi timore obediunt, nacta occasione recalcitrent, & ipsum quoque eos timere par sit; quem amorem sibi conciliabit, si curabit, vt supra, vt necessaria ad victum eis non desint, vt fecêre Antoninus Pius, & Marcus Antoninus, qui in penuriis triticū, oleum, vinum, & huiusmodi magno pretio em-

empta, vili populis erogabant, & quandoq; donabãt, & in communibus calamitatibus, peſtis, incendij, vel inopiæ propriis pecuniis eis opem ferens, vt dicit Tacit. lib. 4. Annal. num. 25. feciſſe Tiberium Imperatorem, & dum eorum penuriis proſpicit, interim ſpectaculis, & ſpe eos detineat, curans, vt rerum pretium interim aliqualiter minuatur, & neceſſaria non deſint, quod efficiet quoque ſi per ciuitatem inambulãdo, & inueniens aliquid magno pretio vendi, ad moderatũ id reducet ſine aliquorum iuſta querela, puniens magiſtratus, qui eius rei cauſa extent, vel carpens; qui & publicis ſpectaculis populum detinebit, abſque eius impẽſis, quibus & is intererit, ſi iis delectetur, & cauens ne onera grauia ſubditis, vt ſupra, imponat, neve mercaturæ ſe immiſceat, vel patiatur aliquem ex eius propinquis illi ſe immiſcere, vt dicit Zonaras in Theoph. populo quoque in grauibus calamitatibus, belli, incendij, & id genus promptè opem ferens, vt fecit Tiberius, teſte Tacito, vt ſupra; & ampla dona multitudini diſtribuens, vt dicit Xenophon Pædiæ Ciri, libro 1. num. 51. & benignè cum omnibus agens, vt dicit Ariſt. lib. 5. Polit. nu. 106. & Polib. lib. 6.

quotidiè, vel sæpè saltem publicè omnes audiens, & singulis humanitùs respondens, vt ibi dicit Polib. num. 7. vtens in vestitu modestia, Principis tamen maiestati congrua, & iuxta ritum regionis, vt ibi dicit. Curans quoque, vt subditi quietè inter se viuant, amputans omnia contentionum initia, & inquietos sedans & comprimens, sic tamen vt iis prouinciam, in qua de re Principis alicuius ponderis, agatur, non demandet, domans nouos superbos, bello deditos, arcibus, ac præsidiis, ne quid noui attentare audeant, vt dicit Xenoph. Pædiæ Ciri. libro 3. num. 8. & 10. qui si mites fiant, vt iis fidere possit, præsidia ad se tutandum ab hostibus non necessaria, amouebit, vt idem dicit lib. 7. nu. 21. cum omnibus tamen benignè agens, qui rigoris magnam occasionem ei nō præbeant, vt dicit Polib. lib. 6. num. 7. & magnatibus ampla dona tribuēs, si verò mites sint, benignè, vt suprà, cum iis aget, confirmans etiam, & augens priuilegia à præcessoribus populo concessa, & vectigalia minuens, & illi honorum ei congruorum communicationem tribuens: carceres etiam sæpè inuisens, curās, vt necessaria spiritualia, vel corporalia carceratis præbeantur, iniustè detē-
tos,

tos,vel qui nõ ſunt ſoluendo, ob æs alienũ, ceſſis bonis,dimittens, & alios etiam ex gratia liberans, abſque tamen actorum iniuria vel damno,vel boni publici detrimento; & cauens ne in aliquo ſubditis iniuriam inferat,modo,vt cap.ſeq.dicetur.

Debet verò Princeps multa vitare ne peccet,de quibus latè dixi in expoſ.quarti præcepti,ad quæ me remitto, qui & cauere debet à mendacio. Prou.6.& 30. Sap.1.Eccl.25. cùm mendacium reddat Principem parui valoris, vt & moneta falſa parum valet, & opprobrium eſt hominũ, vt probat D.Tho. de erud.Princ.lib.1.cap.7.& à ſuperbia,multum enim eſt timendus mons ſuperbiæ, in quo Angelus adeò deterioratus eſt, cùm & ob ſuperbiam multi Reges ſint deiecti.Saul 1.Reg.15.Ozias 2. Paral.26. Nabuchodonoſor.Dan.4.& 5. licet enim Princeps in alto ſit,id habet à corpore, id eſt à multitudine, quæ eum vt caput portat, & ſi eos deſpicit, aliquando altitudinem ſuam amittit, & ob alia quæ ibi dicit D.Thom.cap.6. & à vanitate diuitiarum, delitiarum, gratiæ mundanæ, laudis & gloriæ, vanum eſt enim in eo confidere quod ab alijs pendet, at Principis altitudo à ſubditis habetur, & tranſi- 14

toria eſt, ergo ei non eſt fidendum, vt probat ibi D.Thom.cap.8.9.10.11. & 12. Qui & cauere debet à munerum acceptione, munus enim acceptum iudicem excæcat. Exo. 33.Deute.16.mutum eum reddit. Eccl.20.& corrumpit ſaltem quoad famam. Iſa.1. ſeruum reddit dantis.1.Corint.6. & ad malum pronum facit.Iſa.5.Pſal.25.Iob.15.& ex alijs quæ refert D.Thom. de erud. Princ. libr. 4. cap.3.& 4.

15 Is etiam curam magnam adhibeat, vt redditus ad Principatum ſpectãtes, exigat, cùm redditus ei ſint opus ad ſuſtinendum eius dignitatem, & maiores ſi in in dominio ſit nouus, vel ei Principes potentes vicini exiſtant, cùm ſic egeat maioribus præſidijs, vel maius obtineat dominium, quibus curãdis, & exigendis fideles deputet miniſtros, qui alios ſub ſe miniſtros habeant, & ij alios itidem, & vltimi penultimo loco poſitis rationem reddant, & ij primis, vt dicit Xenophõ lib.8.Pædiæ Ciri.nu.7.qui benigni ſint, & humani, non auidi, vel ſæui, ne inde odiũ in Principem, & pernicies concitetur, vt quandoque contigit, teſte Liu. libr.3.Dec.3 nu.25.& oues ſint tondendæ, non deglubandæ, vt dicebat Tiberius Imperator, teſte

Suet.

Suet.in eo.cap.32.imò si Princeps sit nouus, debet onera à maioribus, maximè antecessore imposita, auferre, vel saltem minuere, vt populi sibi beneuolentiam conciliet, & vbi necessitas eum cogit ad nouam gabellã imponendam, subditis persuadeat, id necessarium esse, vt cætera eorum bona incolumia seruentur, vt dicit Dio. libr.52. & ita vt impositio sit moderata, quamque prius ex proprijs bonis, & propinquorum exigat, vt cæteri promptius illam persoluãt, vt dicit Liui. lib.6.decad.3. num.13. & vbi grauamen in plebem imponitur, cui nobiles subijci non conueniat, eos in æquali aliunde grauet, & omnem summam pecuniæ, quam exegit in opus destinatum expendat, & nõ in re alia, curans quoque, vt id populus intelligat, vt docet Aristot. libr.5.Polit.nu.89. & vbi causa cessat impositionis, eam auferat, & si iam exectam in opus propositum expendi non contingat, eam dantibus restitui par est, vel saltem in opus pium, & publicum, populo annuente, erogetur, cauens summoperè ne meretricibus, scurris, & id genus infamibus hominibus donet, quòd ægrè populus ferat, ab eo accepta sic nequam

nequam erogari, vt dicit Arist. libr. 5. Polit. num. 88. imò cùm vrget necessitas pecunias congregandi, potiùs vendet Princeps bona patrimonialia, vel ea quæ inseruiunt Principis delitijs, quàm populos grauet, vt Nerua, & Tacitus Imperatores fecêre, vt dicit Dio. in Nerua num. 3. & Vopiscus in Tacito: minusque impositiones imponere debet, vbi pecunijs eget ad opus voluntarium conficiendũ, vnde Cirus aduersus Assyrios bellaturus, gratia Imperij dilatãdi, noluit subditos grauare, sed à Rege Indorum pecunias mutuo petijt, vt dicit Xenoph. de Pædia Ciri. lib. 3. nu. 12.

Cumque Princeps duplicia bona possideat, patrimonialia, ex bonis vxoris, vel ꝑ eius persona sibi assignata, quædã ad coronam Principatus spectãtia, de primis liberè disponere potest, licèt peccare possit, vt & alij, si ijs abutatur, alterius generis redditus verò in bonum tantùm Principatus erogare potest, & eius necessitates, vel benemeritis de Republica donando, non autem immeritis, vel ad libitum, ne mox ærarium cum afflictione populorum indebitè replere velit, quod sine peccato, & eorum iniuria, ac odio fieri non valet.

Prin-

Princeps quoque, his constitutis, quæ ad Principatus stabilitatẽ, & multitudinis attinent tutamen, & fœlicitatem, ad regimen ipsum multudinis descendens, iccircò in ipsius regimine vti debet suauitate, vt & suprà est dictum: nam vt inquit Cicer. in Philip. nullum maius est armatorum præsidiũ charitate, & beneuolẽtia ciuium, qua oportet principantem esse munitum non armis, teste D. Thom. d. lib. 2. cap. 8. & Seneca epist. ad Neronem, inexpugnabile munimentum amor ciuium, prompta scilicet eorum inclinatio, & amor in Principẽ, quid pulchrius enim est, quàm viuere optantibus cunctis? quis huic struere audeat aliquod periculũ, sub quo iustitia, pax, securitas, dignitas floret? sub quo opulẽtia ciuitatis, copia bonorum omnium abundat. & lib. 1. de clem. c. 5. Principum crudelitas bellum est, clementia in quamcunq; domum peruenerit, eam fœlicem, & tranquillam parabit, sed in rege quo rarior, eò mirabilior, magni enim animi proprium est, placidum esse, atque tranquillum, ac iniurias latas, & ferendas superando despicere. & cap. 7. quòd si Dij placabiles, & æqui delicta potentium non statim fulminibus prosequuntur, quantò æquius

æquius eſt hominem hominibus præpoſitum miti animo exercere imperium?& ibidem,non alia facies eſt quieti,moderatiq́ue Imperij,quàm sereni cœli,& nitentis; vt ibi dicit & 1.de Ira. humili loco poſitis exerere manum,litigare, in rixam percurrere, ac morem iræ ſuæ gerere, liberius eſt;leues inter paria ictus ſunt,regi vociferatio quoque,verborum intemperantia non ex maieſtate eſt. & libr.1.cap.5. optimè Deos Principibus conſtituam, vt ſe tales ciuibus præbeant,quales ſibi Deos eſſe volũt.& vbi impiè ſubditi tractantur, audaces fiunt ad inſurgendum in Principem, & iugum illud ab humeris ſuis excutiendum: vt inquit D. Thomas loco citato. ſic tamen venia eſt adhibenda, vt non ad impunitatem iniquitatum,ſed ad ſpem correctionis inſeruiat,nec debita careat diſciplina, quam pro neceſſitate regendæ, & tuendæ Reipublicæ, non pro ſaturandis odijs exerceant, & quod aſperè quandoque coguntur decernere, miſericordiæ lenitate, & beneficiorum largitate compenſent, vt inquit Auguſt.libr.5.de ciuit.Dei,cap.24.lenitate ideo vtendo,& ſic viuendo cum ciuibus,vt pater cum filijs, vt dicit Plin.Paneg. cùm & remiſſius impe-
ranti

ranti melius pareatur, vt idem inquit libr. 1. de clem. & etiam fidelius, vt inquit Liuius lib. 22. & ſic quæſita conſeruantur, vt ait Cæſar apud Dio. lib. 43. nam licèt maieſtas Dei extra appareat in Principibus in vtilitatem ſubditorum, intus tamẽ remanet quod humanum eſt, regnum enim prægrandibus coloſſis videtur ſimile, vt dicit Lucianus lib. de Regno. qui extra videntur Iuppiter, Neptunus, decori auro, ſed ſi intus ſpectetur, cernentur vectes, paxilli, & claui, ſic Principes homines ſunt, licèt Principes, vnde meminerint ſe homines magis eſſe, quàm Principes: vt dicit Philo. lib. de iuriſiur. relig. & hominum miſereantur, vt dicebat Pericles, memento quòd homines ſunt quos regis. & habetur Deut. 17. & Eccleſ. 10. & 40.

Princeps præterea omnibus virtutibus, de quibus ſuprà eſt dictum, inſtructus, eas è penu in ſubditorum vtilitatem pro loco, & tempore promat; qui & medium ſe exhibeat coram ſubditis inter ſeuerum, & nimis familiarem, inter lætum, & triſtem, quod fiet ſi pro loco, & tempore affabilis erit, & mitis, & pro tempore grauis, & reuerẽdus, quia affabilitas amorẽ populorum cõciliat, 17

gra-

grauitas tollit cōtemptum, qualis Salomon erat. 3. Reg. 10. cùm contra Absalon se pro tempore populis affabilē præberet, sed postea Regi insidias tetenderet. 2.Reg.15.& 16. Idem etiam non debet subditos contemnere, nec eis iniuriam inferre iniustè, sed vbi facti qualitas id exigit; iustitiæ tramite seruato, ira dimissa id agere debet, aliter subditi facilè in Regem consurgunt. 5. Politic. Qui etiam nobiles, & probos viros amicitia, & familiaritate sibi iungere debet, eos honoribus, & beneficijs sibi deuinciens, & mandās vxori, vt idem erga nobiles, & probas mulieres agat, quæ sic viros in deuotione erga Principem detinent, contra verò si vident se cōtemni à Principis vxore, in Regem concitant viros, exemplo Achab, & Iezabel. 3.Reg.cap.21. nec solū Princeps proprios subditos honore afficere debet, sed etiam extraneos, & ad se accedentes, cūm sic magnanimitas, affabilitas, liberalitas, & pietas eius patefiat, cùm contra tyrānus nobiles, & sapientes proprios, vel externos odio prosequatur. 5. Polit. vt nec curare debet detractiones populi in se prolatas, sed ijs erudiri, vt caueat contra eum prolata, si vera sunt, sin minus, id non curans.

Quæ

Quæ vt facilius præſtet, & rectè admini- 18
ſtret, aciem mentis extẽdere debet, ſe à Deo Principatum adeptum eſſe, vt multitudinis, non proprium bonum procurans, à Deo laborum ſuorum in cœlis ampliſſimum præmiũ expectet, & ideo omni conatu ad multitudinis pacem tum internam, tum externam, & bonum procurandum contendat, pro loco, & tempore, ac neceſſitate, prout ipſius bonum expoſcet: Qui & curare debet, vt proprium habeat numiſma inuẽtum ad commutationes facilius faciendas. 1. Polit. cùm id ſit etiam Principis ornamentum, cùm in illo Principis imago inſcribatur, ex quo perpetuatur eius memoria ob aſſiduũ illius vſum, & apud populos acquirit beneuolentiam; præterea cùm ſit mẽſura rerum venalium inducit in mentem, Principem, cuius imago ibi ſcribitur, regulam eſſe ſubditorum in eorum negotijs agendis, & id etiam inſeruit Principi, quòd per numiſma menſurentur tributa, & exactiones in populo, & ſi proprium ſit numiſma, euitantur contentiones, quòd non tanti valeat, vt aliqui fortè aſſerent, curans vt in eius impreſſione, vel vſu nulla falſitas adhibeatur, vt inquit D. Thom. libr. 2. cap. 14. cita. qui & cura-

curare debet, vt certa pondera, & mensuræ ibi habeantur, quibus subditi communiter vtantur, cùm per illa omnia reducãtur ad æqualitatem, vt ibi loco citato, cap. 15. Qui & munitiones fortissimas habere debet, & curare, vt viæ sint tutæ à latronibus, & sicarijs, ac liberæ, ob quod faciendum iustè pedagia videntur imponi, quæ etiam in foro conscientiæ, si legitimè imponantur, à subditis sunt persoluenda; & id expedit etiam Principi, vt tutò familiares suos, & milites per prouincias emittere possit ad procuran-
" dum communitatis bonum, & mercatores
" illuc facilè confluant, ex quo regnum diui-
" tijs augetur; & etiam cultus diuinus, quòd inde homines promptiores reddantur ad visendos locos sacros, qui sunt in regno; & Princeps id agens magnam sibi apud populos beneuolentiam conciliat; milites iccirco emittens, qui eas à latronibus, & malis hominibus purgatas seruent, vt dicit D. Thom. d. libr. 2. cap. 11. & de regimine Principum.

19 Curare debet prętereà Princeps, vt intelligat quæ in eius dominio, & apud alios Principes agũtur, quòd eorum notitia plurima ei afferat cõmoda, & à magnis tueatur malis,

malis, quod etsi Principi difficile sit scitu, cùm pauci reperiantur, qui veritatem ei aperire velint, & omnia adulationibus sint referta, vt dicit Isocr. orat. de regni admin. id tamen omni cura scire inuigilare debet, & præsertim quid de eo, vel ipsius consanguineis populus sermocinetur, quidnã agat eius familia, vt se gerant magistratus, & alij ministri in eorum muneribus, cuius naturæ sint eius subditi, & maximè potentiores, quidve alij Principes tractẽt; qui vt ea norit quæ ad se, vel cõsanguineos spectãt, sæpè ab amicis id inquirat, vt nec ab re erit si habitu incognito indutus, nundinas, & fora adeat, ac tabernas, & de ea re sermonem moueat, & vbi maiorem partẽ in vnam sententiam conuenire viderit, id verum esse existimabit, & errata corriget; qui vt intelligat quidnam eius familiares, & ministri, maximè quibus fauet, agant, sæpè in publicum prodibit, & audiet benignè quoscunque ad se accedentes, admittens etiam accusationes contra eosdem conscripta, dummodò manu certi hominis sint subscriptæ, vel de ijs coram se loquẽtes, mox curans vt veritatem dictorũ inueniat, ex tempore tales interrogans super oppositis, quosq; reos inue-

inueniet, corrigens, vel ab officijs seiungẽs, vt & eos grauiter puniens, qui iniustè aliquem accusarint, alij tamen indagationem huius veritatis nequaquàm committẽs, nec facilè referentibus credens, nisi re comperta; qui & vt norit vt magistratus se habeant, quandoque inopinato adibit tribunalia, & audiet litigantes vsque ad finem causæ, & videbit, vt se iudices gerant, vt mox timentes ex tempore opprimi, ab iniustitijs & negligentijs caueant. Qui, vt intelligat quid in aliorum Principum aulis agatur, id medio Oratorum prudentum, & sagacium intelligere poterit, qui si hostes sint, eosdem illuc eos mittens sub prætextu pacem, vel fœdus tractandi, quos sibi curet beneuolentia conciliare eos, cùm per eius dominium transeunt, honorificè excipiendo, & beneficijs illos sibi deuinciendo, & matrimonijs, &c. & vt norit qualiter se habeant subditi inter se, & erga illum sæpè in publicũ prodibit, audiens quoscunque, & accusationes admittens, modo, vt suprà, & curans, vt omnes eius subditos norit, & potentiores præsertim, vt dicit Isocr. in Euag. nu. 6. vt dissensionibus, & coniurationibus, quæ euenire possent, prospicere valeat.

Is etiam nō curet dilatare Imperium, ſed 20
benè regere, & conſeruare, cùm ſi amplum ſit difficilè ſit illud regere, ſi anguſtum periculo refertum velle id dilatare, ne ſimul omnia amittat, & ne ſubditi ab eo prius deſciſcāt, quàm bellū adoriatur, vt dicit Iſocr. orat. de pace. nu. 2. ſi tamen Principatus mediocris ſit, illum dilatare, ſi iuſtè, & abſque alicuius iniuria id fieri poteſt, expediēs magis erit, ſic enim officia multis committuntur, quibus beneuolentia eorum acquiritur, & delinquentes expelli valebunt; magis tamen curet illum conſeruare, quàm noua acquirere, cùm acquiſitio quandoq; vno ictu fiat, conſeruatio verò fiat medio virtutum, & aſſiduo egeat ſtudio, & cuſtodia: vt dicit Xenophon libr. 7. Pædiæ Ciri. nume. 26. & Demoſt. Phil. 1. num. 13. maximè vbi ſubditi bello, & nouitatibus dediti ſint, vel libertati aſſueti; minuſque debet vi, vel iniuſtitia iura alterius vſurpare, cùm id ſit violentum, & nullum violentum durabile ſit, vt dicit ſcriptura. Iſa. 33. Veh, qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis? & in perpetua inde exiſtit perturbatione, & ſæpè iuſto Dei iudicio confunditur, vt Holofernes. Iudith cap. 13. & Antiochus. 2. Machab. cap. 15. licèt

licitum ſit iniuſtè ſublatum repetere. 3. Reg. cap. 22.

51 Is demùm medijs vti debet, quibus ſibi compararet exiſtimationem, & populorũ beneuolentiam, quæ ſunt annonę abundantia, pax, & iuſtitia, de quibus ſuprà eſt dictum, dum enim ciues neceſſarijs abundãt, & pace fruũtur, literis, & virtutibus operam facilè dare poſſunt, quæ iccirco curarũt Manlius, Gracch⁹ & Cæſar, de quo legitur, quòd militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, & Aurelianus, ac Seuerus Imperatores.

Populus quoque, honeſtis exercitijs, & oblectamentis, vt qui nouitatum eſt auidus, vt ſuprà, in officio eſt detinẽdus, quod Gręci obſeruarunt, dum ludos Olympicos, Nemæos, Pithios, Iſthmios inſtituere; quibus ſpectaculis etiam Cæſar Auguſtus aderat, vt oſtenderet quanta ei cura eſſet, vt populus oblectamentis potiretur, ob quod & theatra ſunt inſtituta; ſic tamen, vt hæc ſpectacula grauia ſint, & honeſta, non verò turpia, vel immania, vt ſunt comediæ, choreæve, in quibus multa peccata committuntur, niſi purgatæ ſint, & iuſta cauſa ſubſit ea agendi.

Non

Non minus etiam populum oblectare solent ædificia magnifica, aquæductus, viæ amplæ, templa, hospitalia, dummodò ea agenda populi sumptibus grauibus non vexentur.

Vtile est etiam ad populũ in officio continendum, si militaria spectacula agantur, & factiosi, vel ciuilibus discordijs impliciti in bellũ aduersus communes hostes mittantur, si eorum delictũ id poscat, vel communis necessitas, vt iram cõtra domesticos conceptam, aduersus hostes erumpant, sic enim Romani, cùm plebs commouebatur, exercitus aduersus hostes mittebãt, quo facto animos plebis erga nobiles prauè affectos, quietos reddebãt, vt Cimon Athenien sis videns iuuentutẽ nolle quiescere, classe confecta in bellum eos duxit, vt eorum virtutem erga Persas experirentur, & ostenderent, præcipuos eorum honoribus bellicis, modò ijs fidi possit, honestando.

Qui & aliqua vitia dissimulare potest, si ijs vetitis maiora certò sint paranda. c. Nerui. 13. dist. qua ratiõe, licèt meretrices is concedere non possit, cùm fornicatio iure diuino vetetur. Exod. 20. nec sit consentiendum peccato, potest tamen in ciuitatibus,

ad ſtupra, & fœdas libidines vitandas, diſſimulando, eas tolerare, ſic tamen, vt in loco ciuitatis remoto degant, vt impudentes ad eas accedentes dignoſcantur, & eorum ſordes.

CAP. II.

De ratione adhibenda ad ſeditiones impediendas, vel compeſcendas.

SVMMARIA.

1 *Princeps qualiter cum diuitibus, maximè Principibus Imperij, & conſanguineis ſe habere debeat.*

2 *Princeps quomodo erga inopes ſe habere debeat.*

3 *Princeps quomodo cum ſubditis acquiſitis ſe habere debeat.*

4 *Princeps quomodo cum ſubditis hæreticis, & infidelibus ſe habere debeat.*

5 *Seditiones, ac euerſiones Imperiorum vnde oriantur, & vt eis obuiandum, cum eorum remedijs.*

6 *Bellum ciuile ex quibus cauſis excitetur, & eius remedia.*

7 *Princeps debet dominiū ab externis hoſtibus cuſtodire, & quomodo id fiat, quibus & quot vijs.*

INTER

INTER præcipuas ſolicitudines in conſeruatione dominij adhibēdas, ſummoperè debet prudens Princeps curam adhibere ne populi excitent ſeditiones, & publicam proinde pacem perturbent, quod euenire poteſt, vel ex cauſis intrinſecis, vt eſt Principis incapacitas ob infantiam, vel viduitatem, ſi mulier ſit, timorem pœnæ ob delicta patrata, contemptum religionis, deſiderium libertatis, errores magiſtratuum, nimiam clementiam, vel negligentiam, inertiam, vel exiſtimationis iacturam, eius libidinem, nimiam ſæuitiam, quibus obuiam iri debet virtutibus, & vijs, de quibus ſuprà eſt actum. Idipſum euenire poteſt ob inuidias, diſſenſiones, ambitionesve potentum, vel ob inſtabilitatem, ac furorem multitudinis, & ad alienum dominium propenſionem, & ob ipſorum Principum ambitionem, qui vires diſpergunt, dum plures prouincias ſuſcipiunt, quàm eorum vires patiantur, vel noua Imperia adipiſci tentant. Vel extrinſecè ob fraudes potentiamve hoſtium, inter quæ intimæ cauſæ, & domeſticæ maius periculum afferunt, quibus prudens adminiſtrator obuiare debet.

1 Cùm verò quodlibet dominium ex tribus hominum generibus constet, diuitibus, inopibus, & inter hos medijs, vt erant & apud Romanos, Senatores, Equites, & plebei, vt dicit Liuius lib.1. Plinius lib.33.cap.1. & 2.Dion.Halicar.libr.2. Varro libr.4. ideo prudentis Principis est omnibus satisfacere, & operari, vt diuites plebe non abutantur, & plebs rebus diuitum non insidietur, omnes vt expedit, honoribus augendo, & non ex censu tantùm, sed ex virtute, vt dicit Ouid.libr.1.Fast.& libr.3.Elegia.& Plin. in procemio.libr.14.quæ vt aptius fiant, erit operæpretium horum quoque naturam agnoscere, qui enim medio loco sunt constituti facilius reguntur, & aptiores ad obediendum extant, & secundùm virtutem magis se habere solent, diuites enim ob commoda quæ diuitię afferunt, à malo vix abstinent, inopes ob necessitatem, prætereà diuites nobilitate cognationibus clientulisq; præstāt, vnde alienum imperium ob eorum educationis mollitiem facilè nō patiuntur, & ob animi elationem ferre id nolunt, inopes econuersò nō minus in turpibus, quàm honestis rebus apti sunt obedire, & vt diuites palàm proximum lædūt, sic hi palàm, & frau-

fraudibus adhibitis, mediũ verò locum tenentes, ea habent quæ ſatis ſunt ad eos honeſtè alendos, nec illis ſubeſt potentia qua alijs nocere valeant, ex quo fit vt *in* officio ſe magis contineant.

Inter diuites verò, & potentes, tres hominum conditiones valdè præſtãt, nati ſcilicet ex Principis domo, qui ob id ad Principatum aſpirare valent, qui magna obtinẽt feuda, quique ob res bello, domive præclarè geſtas magnam apud gentes exiſtimationem conceperunt, qui omnes Principi ſuſpicionem afferre poſſunt, & ideo prudenter cum illis agendum eſt.

Quo enim ad propinquos Principi, licèt Turcigenæ eos interimant, & Reges Chinæ, & Aetiopiæ eos in quibuſdam locis amœnis includant, tamẽ potior eſt via, & magis pia, vt lib. 1. eſt dictum, ſi humanitùs cum ijs agatur, vt Chriſtiani Principes facere ſolẽt, prudenter circumſpectis eorum naturis, & inclinationibus, eos honoribus, & opibus, quibus honorificè ſe habeant augendo, vt ſuprà eſt dictum, quod & cum feudatarijs potentibus agendum eſt, qui ſunt Principis velut nerui, & oſſa, vt qui multitudini ob eorum potentiam animum augeant, &

Principatum ob id inuictum reddāt, si cum Principe conueniāt, vt & illi maxima damna afferre possunt si ab eo dissentiāt, quibus priuilegia concessa seruāda sunt, & gradus honorifici deferendi. Quo verò ad præstantes virtute, tametsi Ostracismo Athenienses eos auferrent, & Aristoteles sentiat, vt Principatus seruetur, id agendum esse, vt nemo alios authoritate, vel diuitijs cōmensurabiliter, & immodicè excedat, cùm pauci sint, qui in fœlici statu passionibus proprijs moderari norint, nihilominùs mitius agendo huic incommodo obuiam iri poterit, si Princeps potentium opera quive animo excedunt alios, vt qui noua facilè tentent, non vtatur in rebus magni ponderis, vel qui naturæ calidæ, & sagaces sint, leuis, instabilisve, qui potentium, & calidorum ludus sunt, & eos quocunque volunt, vergunt, vel potentes detinendo in aliqua nobili legatione, spectaculorumve muneri, aut annonæ eos deputando, dummodò eorum ad id liber accedat consensus, cùm aliàs licitè id fieri non possit, si emittantur etiam legationis specie, vt etiam Tacitus censuit, nisi delictum eorum id poscat, vel virtus eminens id requirat, qua bono publico

blico consulere possint, vt nec licebit subtrahere bona subditis potentibus, vt minores fiant. nisi crimen eorum graue id poscat, cùm id sit iniustum, licèt possit Princeps tali maiora bona non dare, cùm ad id non teneatur; si tamen ij seducant populũ, vel concitent factiones in ciuitate, sentirem ob bonum publicũ emitti posse è ciuitate ad tempus, aliàs nõ ob solas diuitias, sed Princeps officijs, & honoribus eos sibi deuinciat. Secundo loco, opportunum erit peragere, vt magistratus cum potentia supremæ proxima, non constituantur, & si iam sint constituti, eis illã auferre placidè debet, & quietè, quod si fieri tutò non licet, eam saltem illis minuere, saltem regẽdi tempus illis minuendo, cum potentia aliàs cũ diuturnitate coniuncta in causa sit, vt homines eorum conditionis obliuiscantur, & ex subiectis ad dominium aspirent: qua tamen in re distinctio est adhibenda, nam administratio iustitiæ perpetua esse debet nõ in vnius persona, sed plurium qui inuicem in aliquo senatu sibi succedant, armorum verò vsus, & administratio nulli dum viuit, vel pluribus est committenda; non pluribus, Ducum enim pluralitas belli administrationi impe-

 dimen-

dimentum præstat, & exercitus ab vno duce rectus eum superabit qui à pluribus gubernatur. Nondum Dux viuit, quia militaris potētia homines temerarios nedum audaces reddit, vnde Romani eorũ magistratus, censura excepta, annuos constituebant, & Dictator vix ad annum perueniebat, & econuersò Cæsar, & Pompeius ob dignitatum perpetuitatem, & exercituum regimē, Rempublicam subegerunt, tum quia Principi auferretur facultas vtendi opera alterius, qui eo præstātior esset, tum quia prior ex infirmitate, vel aliter impotens ad administrationem reddi potest, qui si perpetuus constituatur, in magnum boni publici detrimētum id cedit, & vt Princeps ministros perpetuos constituere nō debet, pari ratione, lege, vel statuto se deuincire non debet, quominus eos confirmare non possit, prout eorum, & negotiorum qualitas poscit: vnde Tiberius multos vsque ad senectam in prouinciarum administratione, & exercituũ perpetuare sinebat, quòd eorum virtute, & experientia multa commoda reportaret.

Tertio loco, opportunum erit, si præter Duces exercituum, & præsidiorum, ac prouincia-

uinciarum præsides, quorum munera non sint perpetua, consilium constituat immobile, iurisdictione attamen vacuum, in quo de ijs quæ ad pacem, & bellum attinent, & Reipublicæ administratione̅, agatur, & decernatur, reseruata tamen sibi potestate deliberandi.

Quod verò ad inopes spectat, cùm nil eis 2
sit quòd amittere valeant, in nouis euentibus facilè commouentur, & omnia media quibus eorum statum augere valeant, libenter amplecti solent, & ideo qui Principatum vsurpare tentant, eos sibi conciliant, & illorum ope vtuntur; cui malo vt remedium adhibeatur, prudens Princeps ex hoc statu, seditionibus deditos, si delinquant, vel in nouas colonias trãsferre par erit, vel ad bellum, maritimum maximè eos emittere, vel eos obligare, vt agriculturæ, vel alij exercitio operam de̅t, ex cuius lucro vitam honestè degere possint, vt Areopagitæ Athenis fecêre, & Amasis Aegypti Rex, & hodie Chinenses, qui nullos otiosos ferunt, & Romani, vt ab his tuti essent, curarunt, vt quilibet popularis bona stabilia possideret, vt eorum amor eos cogeret amare, & tueri statum præsentem, quod si fieri non licet,

debet Princeps eos in aliquo exercitio, vel ædificijs construendis, ex quibus vitam alere possint, occupatos detinere, aliquos honores publicos eis etiam communicando.

3 Alij præterea subditi sunt non naturales, sed acquisiti, circa quos prudens Princeps id curare debet, vt naturales fiant, & regionem proinde libenter incolant, & ament, aliter in qualibet rerum mutatione facilè vincentem sequuntur, quod fiet si Princeps ijs medijs vtatur, quibus suprà dictum est comparari Principi beneuolentiam, & existimationem, & præsertim si pax, iustitia, & abundantia illis in promptu sit, si Princeps virtute præditis, & religiosis faueat, cùm religiosi hominum conscientias, & literis præditi ingenia possideant, & pertractent, vnde qui hos lucratur, facilè & alios lucrabitur, quod & de artificibus præstantibus dici, & intelligi debet, vt & prodest clementia, quæ dissolutio non videatur, & si ostendatur id ex propria natura emanare, punitio verò non nisi ex necessitate publicæ quieti, & zeli iustitiæ, vt & prodest eminens virtus in Principe, quæ nō solùm subditos, sed & hostes sibi conciliat, & præcipuè si pacta & con-

& conuentiones cum ipsis initæ conseruentur, & si more incolarum educentur in victu, vestitu, armis, & literis, & si curetur, vt cum incolis ineant coniugia, nec tributis grauentur, & lingua Principis in regionib⁹ acquisitis introducatur, quod fiet si leges in ea publicentur, & ministri in eadem causas audiant, & literę, concessiones, & huiusmodi in eadem cõscribantur, vt Turcarũ Princeps obseruat, & Carolus quoque Magnus seruauit.

Alij vlterius quandoque subditi hæretici, & infideles existunt, qui vbi multi sunt, ad bonam frugem sunt reducendi, quod fiet Deo dante, si multi habeantur boni cooperatores, doctrina & exemplo vitæ incorruptæ præstantes, quorum opera conuertantur, vt & vtiles scholæ extant, vbi eorum filij in disciplinis, à piis, & Catholicis instituantur, sic enim & ipsi, & eorum propinqui ad fidem reducuntur, vt in Indiis, & Germania in scholis & seminariis, ab illustri Iesuitarum societate erectis, videre licet, ad quod consequendum operępretium erit bonos concionatores à prælatis adhiberi, qui catholicam veritatem iis enuncient, & solidis comprobent argumentis, quod facilius 4

quoq; eueniet si denuò conuersi priuilegiis decorentur, vt quòd arma deferre possint, militiam exercere, & magistratus obtinere, & à tributis soluendis, vel eorum portione immunes sint, & si videant in eos, & alios egenos eleemosynas, pręsertim à viris ecclesiasticis, erogari. Inter hæreticos verò & infideles; qui Caluinum sequuntur, & Mahometani malitia omnes superant, vt qui carni omninò adhærent, quæ Euangelij spiritui reluctatur, quibus nulla ratione fidendũ est, vt qui data occasione omnia perturbant, seditiones fouent, & Principibus interitum pariunt, si per vires eis licet.

Horum malo initio est resistendu, quod vbi radices figerit, triplici via ei obuiam iri debebit, tum si animus eorũ humilietur, tũ eorum vires atterantur, & eorũ vnio impediatur; minuetur eis animus si iustè priuentur nobilitatis splendore, magistratibus, vsu armorum, & equorum, ac splendidis vestibus, vt Turcigenæ erga Christianos eis subditos se habent, vt & vtile erit, si huiusmodi gens laboribus grauibus agricolturæ, & artium mœchanicarum applicetur, sic enim vt eorum bonis potiantur, pacem affectant, quo pacto Cimon Atheniensis cæte-

ris

ris Græcis immunitatem à militia concedebat, vt culturæ ſuorum agrorum operam dantes, ex ea iucunditate capta, militiam deſererent, & ipſe ſuos in armis exercens, omnibus potiretur, quo pacto Cirus Cidios populos prius ferociſſimos, agricolturæ, & mercaturæ ipſos addicens, animo abiecto refertos, & timidos reddidit; & Auguſtus Cæſar, vt Romanorum ferocitatem domaret, ſcenarum ſpectacula in vrbem introduxit, vt & muſica animos molles, & effœminatos, præſertim quæ quintum, & ſeptimũ reſonat ſonum, efficit, à quibus tamen cauẽdum, cùm mali cauſa ſint. Secunda via eſt, vt eorum vires extenuentur, quod fiet ſi arma eis auferantur, & ars, ac materia armorum eiſdem vetetur, & iuuentus ac homines fortitudine inter eos præſtantes à Principe in expeditione bellorum propriorum detineantur, vt Cæſar cum Gallis fecit, qui apud ſe eorum iuuentutem retinuit, cùm iis non fideret; vt quoque tutum non eſt, vt loca fortia, vel facilè munibilia incolere permittantur, vnde Romani non valentes ſuperare Ligures Apuanos ob aſperitatẽ regionum, à mõtibus ad planitiem eos redegêre; vt & prodeſt eos pecuniis priuare, tributis, & a-

& aliis rationibus, iustè tamen exercitis. Tertia via est, vt inter eos vnio impediatur, cùm multitudo vnita oĩa audeat, vnde Cæsar Augustus timẽs tumultus, noluit vnquã vt Romæ plures tribus cohortibus ad sui custodiam degerent, quod fiet, si eis animus & voluntas adimatur se inuicem coadunandi, quod eueniet, si inter eos suspitiones, & diffidentiæ, iustè commoueantur, ita vt alter alteri non fidat, idque medio occultorum exploratorum fieri poterit, vel si coniugia inter vnum populum, & alium, vel vnam familiam, & aliam potentem, iustè impediantur, quod Romani cum Latinis fecêre, vt & proderit si capita factionum, quæ existimatione vigent, alio transferantur, vel existimatio eorum minuatur, si iustitia id suadeat ob eorum demerita, quo pacto Paulus Aemilius, vt Macedoniam quieti redderet, iussit illius prouinciæ præcipuos simul cum filiis Italiam adire, & incolere; vt & proderit si conuenticula eorum, & coadunationes prohibeantur, vnde Saladinus capta Hierosolyma, campanas abstulit, ne Christiani eo signo conuenire valerent, licèt impiè egerit, vt & proderit si cogantur Principis lingua sermones habere, vt si simul

mul colloquantur, intelligantur, vt & vtile est si foueis, vel aquæductis ciuitas diuidatur, sic vt ciues facilè conuenire nõ possint, vt in Memphis vrbe est actum; vt & prosunt castra munita intra ciuitatem extantia, coloniæ locis suspectis proximæ, & præsidia intus, ac foris extantia, vt seruat Turcarum Princeps, qui militiam centum millia equitum in variis regionibus dispersam, promptam habet ad quemlibet tumultum statim sedandum; quæ si non prosunt, in alias regiones iustè sunt transferendi, & si hæretici sunt, iis quæ hæresim fouẽt, nempè concionatoribus & libris priuentur. Quarta via est, vt eorum vnio cum externis populis impediatur, quod fiet, si, vt proximè dictum est, cum eis impediantur cognationes, amicitiæ, hospitalitates, & occultæ conuentiones, quod fiet si exploratores in vtraque regione detineantur, & si custodes alantur in portubus, & locis, vnde exitus, & ingressus in propriam regionẽ adest, qui prædicta obseruent, subditis etiã præcipiendo, ne alienas regiones absq; Principis licentia adeãt; vt & vtile erit si suspecti à locis vicinis iustè auferantur, quo pacto Turcarum Princeps post Lepanti conflictum, iussit Christianis à

litto-

littoribus Græciæ recedere, ne cum Latinis vnirentur, & Reges Perunij, capta aliqua prouincia, præcipuos regionis statim ad vrbem regiam, vel aliò transferebant.

Aliæ præterea viæ & remedia adhibenda ad seditiones impediendas, & dominij euersionem, & causæ id excitantes amouendæ, & vbi iam cõmotæ sint, & excitatæ, sunt extingendæ; vnde cauere præterea Princeps debet aliis rationibus ab iis quę ad regni tẽdunt euersionem, inter q̃ vis prima est, quæ est occulta molitio vnius, vel pluriũ in Regẽ, vel regnum, quod duob. modis fit, insidiis, & proditione, occultæ enim fraudes ineuitabiles sunt, vt ait Tac. lib. 2. hist. & Sall. ad Cęs. vel ob auaritiã id eueniat, vel militũ fidẽ, quæ ñuxã est, vt dicit Curt. lib. 4. Tacit. d. lib. 2. hist. qui enim suã vitam contẽnit, alienæ dñs est, vt dicit Sen. epist. 4. vnde difficilè contra huiusmodi est defensio, aliqua tñ erit, & primò si indagentur subditorũ maximè illustriũ exactiones, cùm Principem latere non debeat quid quisq; subditorũ faciat, vel dicat: vt dicit Arist. lib. 5. Polit. c. 11. & Curt. lib. 6. & 8. hac enim via latus à domesticis muniet, referenti cõtra se agitata præmia quoque, & impunitatem indicens lege desu-

desuper lata, & sæpius repetita, præmio enim cedet aliorum salus: vt dicit Tac.libr.4. Annal. Delatoribus omnibus aures præbẽs, non tamen fidem, nisi re acriter examinata, & eò magis cùm de re propria agatur, ne apud vulgus nomen subeat, quod insontes extinxerit, vt dicit Dio.lib.52. & Tac.lib.15. Annal. cùm vulgus nõ credat, quod quis inermis militibus, cincto insidias struat, & penè non credatur facinus tale, nisi perpetratum, vt dicit Dio.lib.52. Liu.lib.11. Quo comperto, lente, grauiter tamen puniendum, dicit Cicer. pro Milon. vt in vno omnes lædat, paucos puniendo, & in iis omnes terrendo, vt dicit Sallust. in Cat. Data tamen mora vltioni, vt dicit Tacit.lib.14.hist. & si eam non potest tuto exequi, prius securitati consulat: vt dicit Tacit.lib.11.Annal. si tamen is vir sit Reipublicæ necessarius, est pœnæ parcendum, vel temperanda, vt inquit Sen.1. de clem. hæc enim clementia animos omnium deuincit, vt ibi dicit Senec. Innocentia verò est optima custodia Principis, vt dicit Plin. Paneg. cum qua iungere debet & orationes, vt Deus ipsum custodiat, sine quo cautelæ omnes adhibitæ inanes sunt. Actor. 7. Prouerb.3. sic tamen, vt & ipse suos incolumes
seruet,

seruet, vt dicit Plin. Paneg. non ab re tamen erit vbi subest huiusmodi suspitio, vel vicini, etiam amici, arma, & milites congerunt, sibi prospicere, & proprios milites paratos habere, & exteros, arra data, sibi deuincire, duces, & milites, qui in præsidiis, & locis munitis sunt, frequenter mutare, ne aliquid moliendi occasio eis detur; vt nec tutum est Principes exteros in proprias admittere ciuitates, vel arces, etiam videndi causa tantum, nisi paucis, vel inermibus sociatos: qui &, vt norit aliorum Principum motus, & nouitates, fidos & prouidos viros, præter legatos habeat, quia ea sibi fideliter, & celeriter nuntient.

Proditio quoq; euertit Imperia, cum intra mœnia sunt hostes, vt dicit Sall. in Cat. in quam inclinant maximè auari, vt idē ait in Iugurt. vultu honesti, occultè insidiosi, & subdoli, vt dicit Curt. lib. 4. simulatores, pulchra loquentes, & in pectore praua struentes, vt dicit Homer. Odiss. 1. qui non cognoscuntur quoad prodiderint, vt dicit Sen. lib. 7. controu. 7. fidem præferentes, vt maximè fallant, vt dicit Liu. lib. 18.

Huic malo succurritur indagatione, & pœna, cùm sint patriæ improbi, vt dicit Cicer.

cer. ad Brut. epist. 15. cùm id genus sit quodammodò sacrilegij, vt dicit Plato 9. de legib. & Cic. lib. 4. in Cat. cùm ij inuisi sint iis, & qui illorum opera vtuntur, proditionem enim amant non proditores, vt dicit Curt. lib. 5. & Plut. in apopht. Odium quoque causa est euersionis regni, vt dicit Cic. pro Rabir. cùm in subditis adest prauus affectus de Rege, vel in Regem, quod magnam vim habet ad regni interitum, vt dicit Cic. de Aruspi. & 2. de offic. maximè si ei sit iunctus metus, nulla enim vis imperij tāta est, quæ metu premente possit esse diuturna, vt ibi dicit, quia quem quis metuit, odit; quem odit, periisse expetit, vt ibi ait, ac per grad⁹ quosdam ad id tendunt: Primò, execrando, tum insidiando, mox opprimendo, vt dicit Sen. 1. de clem. quod ipsis facilè est, cùm multæ iis sint manus, Principi vna ceruix, qui & captant occasionem, ac tempus expectant, vt dicit Cic. de Arusp. resp. quo inclusum odium repentè aperiunt, idem Cic. ad Lent. li. 1. epi. 9. cui nil resistere valet, cũ multorum odiis nullæ opes resistere possint, vt dicit Cic. 2. de Offic. & Senec. 1. de Clem. Vnde fugiendum est odium populorum, quod prouenit ex vitiis Principis, scilicet sæuitia, a-

uaritia, rigore, vel vitiorum opinione. Sæuitia exercetur in suppliciis, ad quæ est tardè veniendum, vt dicit Senec. 1. de clem. & nisi necessitate vrgente, idq; ad bonum Reipublicæ, non sui causa, vt ibi dicunt Cic. & Senec. & si res propria agitur, dissimulandum, & ostendendum se magno cum tormento ad castigandum venire, vt ibi dicit Senec. & non vt ipsi pereant, sed alios terreant, ad exemplum omnia referendo, non ad vltionem, vt dicit Senec. 1. de ira, & Cic. 2. de offic. cùm & iratus, ad pœnam puniens, modum excedat, vt ibi dicit Cicer. nec gaudium in pœna ostendendo, cùm id ferinum sit, vt dicit Senec. 1. de clem. si enim ad terrorem aliorum id fiat, Princeps excusatur, vt dicit Tacit. lib. 15. Annal. Aduertendum etiã, vt pœnæ sint patrio ritu, vt dicit Arist. lib. 5. Polit. cap. 11. nouitas enim lædit, vt dicit Senec. de clem. quas & æqualiter de similibus sumi par est, nisi id contingat de nobilibus, vel alia de causa, vt viris Reipublicæ vtilibus, quibus etiam parcere conuenit, Cic. 2. de offic. Plin. lib. 8. cap. vlt. & sic vt Princeps ip se nunquam per se supplicia sumat, vt dicit Xenoph. in Hier. & vbi multi puniendi necessariò sunt, vno ictu id fiendũ dicit Tac.
in

in Agric.& Sen.1.de clem. quia repetita vindicta, odium gignit, mox beneficia in alios conferendo, vt dicit Tacit. lib. 14. Annal. & puniendo ministros rerum atrocium, vt idē dicit li.13.Annal. & Curt.lib.10.sic enim placatur ira populi, videns publicos ministros noxios puniri. Odium quoque gignitur ex auaritia, quæ maximè in tributis grauibus imponendis cognoscitur. Vnde lenienda sunt, cùm in Principe nil tetrius sit auaritia, vt dicit Cicer. 2. de offic. ideò in imponendis tributis Princeps innotescat, id fieri ex necessitate, Respublica enim sine armis esse non potest, nec arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis, vt dicit Tacit. lib. 4. hist. & proinde sine illis imperium sit periturum, cùm ratio quæstuum, & necessitas erogationum inter se congruant, vt inde oporteat ex causa ea quandoque augere, vt dicit Tacit. lib.13. Annal. quæ non videt vulgus, redditus tantùm considerans, non autem impensas, vt dicit Dio. libro 52. & ideò vtile est cum ciuitate quandoque calculos ponere, vt dicit Plin. Paneg. & vbi populus renuit subire tributa ex iusta causa posita, suasione est vtendum, cùm suasio in eo qui imperare potest, vim necessitatis afferat,

rat, vt dicit Tacit.lib.14. Annal. & quandoq; vi; sed cum moderatione, vt modica sint tributa, vt idem dicit lib.4. Annal. & magis tõdeatur pecus, quàm deglubetur, vt dicit Sueto. in Tib. aliter dicent se pauperes & impotentes, vnde pacem exuent, vt dicit Plut. in Themist. & Tac. lib. 4. Annal. cũ nimis emungens sanguinem eliciat. Prouerb.30. Cauendum etiam ne sordida sint tributa, indignũ enim est Rege lucrum ex omni occasione odorari, vt habet Am. lib. 22. vt nec iniustè, vt dicit Tacit. lib.2. hist. Crebra quoq; esse non debent tributa sub variis finibus, & lucrandi vocabulis, vt dicit Tac. lib.4. Anna. & lib. 4. histo. vetera tantum seruando, sine ministrorum auaritia, vel crudelitate, vt idem ait lib.4. Annal. si mos illis sit omnes decoriare, vt dicit Cæs. lib.3. de bello ciu. Cui rei prouidendum est, primò, non commendando res suas, nisi spectatissimis viris, vt dicit Tac. lib.4. Annal. qui si grauiter errent, amouendi, amissione nedum pecuniarum extortarum, sed & propriarum mox puniendi, si grauitas rei id patiatur, vt dicit Plin. in Paneg. vt spongiæ affatim exprimuntur postquam biberint, vt ex Suet. in Vespas. cap. 16. colligitur; tributa etiam modestè sunt exigenda,

genda, videlicet per partes, vt dicit Dio. lib. 52. vitando illa extrema, vt boues, mox agros, tum corpora pœnæ tradant, vt dicit Tacit. lib. 4. Annal. Id etiam obseruando, quòd vno tantum, ac certo tributo teneantur, in reliquis liberi sint, vt dicit Cic. 2. de Offic. nec à militibus diuexentur, vt ait Tac. in Agric. Vlterius tributa imponens, debet in impensis restrictus esse, sic enim populi non ægrè ferent tributa, videntes in publicum bonum ea conuerti, & vt ait Dio. d. lib. 52. & Arist. lib. 5. Polit. cap. 12. non priuatim largiendo quod à Republica sumitur, vt dicit & Tac. lib. 1. & 2. hist. cùm publicus dispẽsator, temperatè expendere debeat, & nisi in militum alimonijs, ac aliis publicis necessitatibus, non in suas suorumve delectationes vt dicit Lampr. in Alex. & minus scortibus, adulatoribus, & huiusmodi ficubus infructuosis, vel coruis, aut miluis largiendo, vt dicit Stobæus ser. 15. & contra Princeps parcus in rebus suis, in illis Reipublicæ auarus, semper abundet, cum frugalitas tot impendiis sola sufficiat, vt dicit Plinius Paneg. Aequalis quoque debet esse omnium contributio, vt Sol omnibus in commune nascitur, vt idem dicit, & Cic. 2. de offic. Hoc verò fit per

censūs, vt dicit Liu. lib. 1. iubendo quemque opes suas ad censum deferre, patrimonium, dignitatem, artem, & officium, vt dicit Plato lib. 12. de legib. & Flor. lib. 1. ca. 6. sic enim cognoscitur quantum gentes numero militum, & pecunia valeant, vt dicit Liu. lib. 1. & vt æquiter quotannis ex censu tributa conferantur, vt dicit Cic. lib. 2. in Verrem, recēsendo etiam per viros probos, populi soboles, familias, & pecunias, vt idem dicit lib. 3. de Legib. qui viri ad id opus, expedit, ad odium, & suspitiones vitandas, vt à populo eligantur, vt ibi dicit. Bini, vel terni in singulis ciuitatibus, qui cēsus singulis annis sunt recensendi, vel tertio, aut quinto exacto, vt dicit Arist. lib. 5. Polit. cap. 8. primum tamen est satius si non adferat magnum commodum, ob migrationes, mortes, opumve alterationes.

Odium præterea oritur ex seueritate cēsuræ, quæ necessaria est in Republica, vt dicit Cicer. lib. 5. de Republ. qua mores, vel luxus, qui legibus non arcentur, puniuntur, qui si omittantur, paulatim funditùs Rempublicam euertunt, vt dicit Dio. d. lib. 52. Tacit. lib. 3. Annal. Valer. lib. 2. cap. 9. hæc verò est magistra pudoris, & modestiæ, vt dicit

Cic.

Cic. in Pison. & eligi debet vnus vel alter præfectus moribus, magister veteris disciplinæ, qui id exequantur, vt dicit Cicer. pro Cluent. & vetando in particulari, lasciuias, ebrietates, iurgia, circa quamcunq; ætatem, & sexum, à senibus cohibendo voluptates, quibus sine dedecore vacare non possunt, vt ait Sall. in Cat. à plebe otia, iubendo vt habeat negotia, quibus à malo publico abstineat, & vt omnes probitati, & industriæ, nõ sumptibus, vel diuitijs incumbant. Modum etiam imponendo circa pecunias, domos, conuiuia, vestitum, vt in immensum indebitè pecuniæ non quærantur, quia est Principi cupido auri infensa, vt dicit Taci. lib. 11. Annal. & Val. lib. 4. c. 3. & subditis nociua, qa vbi diuitiarum est cupido, nec disciplinæ, nec bonæ artes satis pollent, vt dicit Sall. ad Cæs. maximè fœnora vetando, vt dicit Tac. lib. 6. Ann. & alias malas artes lucrandi, & profusiones, finem etiã sumptibus statuens, vt dicit Cic. 2. de offic. & Sall. ad Cæs. Circa domum, ne nimis superbè ædificent, nec ornent auleis, vel signis valdè pretiosis, vt idem dicit. Modum ponẽs vasibus argenteis, suppellectili, familię, vt ait Tac. lib. 2. Anna. Circa conuiuia, vetando exquisitas epulas,

vt dicit Plin.Paneg.vndique quæsitas.Sallu-sti.in Cat.Circa vestes,ne promiscuę sint viris,&mulieribus,nobilibus,& plebeis,& vt dignitate,vel ordine decorati, à cæteris dignoscantur,vt dicit Tacit.lib.2.Annal. conuiuia enim & vestes ægræ ciuitatis indicia sunt,imò morituræ,vt dicit Sen.epist.115.Salust.ad Cæs.Arist.lib.5. Polit.

Hæc verò sunt cohibenda, ignominia, vt inde homo erubescat, suspēdendo talem ad tempus ab honoribus publicis, vt dicit Cic.lib.4.de Repub.quod si non sat est,pœna etiam adiici potest, vt dicit Plin. Paneg. quæ omittere Princeps non debet,vt libidines comprimantur,vt dicit Cic.pro Marcel. etiam si difficultatem apud populos patiatur, cùm pro bono Reipublicæ quæcunque aspera sunt capescenda,vt dicit Sall.ad Cęs. & Arist.lib.1.Eth.c.5.Hęc verò facilia erunt, si Princeps ipse sub censura sit,antiquo cultu,ac victu contentus, cùm eius vita sit censura perpetua,vt dicit Plin.Paneg. & Tacit. lib.3. Annal. tum si non omnia simul emendet,sed paulatim, cùm repentè vita mutari, vel natura conuerti non possit, vt ibi dicit Tac. & Cic. pro Scilla. cùm alios necessitas, nōnullos satietas in melius mutet, vt ibi ait

Tac.

Tac. tum si bonis præmia diuidet, vt dicit Cic. ad Brut. epi. 16. Plin. Paneg. Et odia hoc pacto minuentur, licèt non tollantur, cùm omnes boni & mali libertatem cupiant, vt dicit Sallust. ad Cæs. quæ tamen curare non debet Princeps, cùm nesciat regnare, qui odia nimis timet, vt dicit Sen. in Aedip. si leuia sint, cùm populo omni insit malignum quid, & quærulum in imperantes, vt dicit Plut. in Polit. & regium sit malè audire, cùm faciat benè, vt idem dicit in apophteg. sic tamen, vt caueat ne sibi malum inde fiat, & constans sit, cùm expectet æterna præmia in cœlis.

Euersio quoq; imperij à contemptu caussatur, cùm imprimitur subditis, vel alienis vilis opinio de Rege, & eius statu, cùm contra æstimatione, & authoritatis opinione sustineatur, quæ efficit, vt tot millia vni soli, licèt seni, & quandoque inualido obediant, vt dicit Sen. 1. de clem. & Cic. pro Cluent. cùm aliàs vires imperij in manu obedientium sint, vt dicit Liu. lib. 3. idq; fiat ex æstimatione, quam tollit contemptus, vt dicit Arist. lib. 2. Rhet. c. 2. & proinde causa est interitus regnorum, vt docet Aristot lib. 5. Polit. cap. 10. licèt enim ab odio destruantur,

odium tamen inefficax eſt ſine contemptu, cùm qui odio proſequuntur timeant aggredi, at vbi concurrit contemptus, timor excutitur,& audacter aggrediuntur, cùm ipſe ſe prius contempſerit, vt dicit Plin. in Paneg.& lib.8. c.vlt. Contemptus verò oritur, ſi modus imperandi ſit nimis lenis, & dulcis, vt dicit Cic. lib. 5. ad Attic. epiſt. 14. qui proinde ſe in diſcrimine locant, & plebi licentiam præbent peccandi, vt dicit Ariſtot. lib. 6. Polit. cap. 4. Vel etiam ſi Princeps ſit mobilis,& mutabilis blanditijs, vel offenſis, vt dicit Tac. lib. 2. hiſt. Vel ſi incurioſus ſit; præſentibus fruens,& in futurum nil cogitans, vt ibi dicit; vel cùm honores diffuſè diuidit, magnos, & diuturnos, quaſi ſpontè videatur de imperio exire, vt ait Tac. lib. 2. Annal.& lib.3. hiſt.

Contemptus etiam ex moribus deprauatis oritur, maximè ſi quis libidini deditus ſit, vt dicit Tac. lib. 15. Annal.& Senec. de breuit. vitæ, c.6. Ariſt. lib.5. Polit. ca.10. & 11. ſimiliter ſi quis ebrietati ſe dedat & crapulæ, vel ſi in eo eſt tarditas ingenij, ſtupor, vel linguæ debilitas, vt dicit Cic. in Piſo. vel facies parum decora, ætas grauior, aut valetudo imbecillis, quæ ſæpè deriſui & faſtidio

ſunt,

ſunt,cùm vulgus externa ſæpè ad culpam habentis trahat,vt dicit Tac.lib.1.hiſt.& 4.Annal.quæ omnia,ſi animi mala ſunt,à Principe ſunt emendanda, ſi externa virtutis amplitudine tegenda, & breuiter ſeditiones excitantur ex auaritia magiſtratuum, qui populum exactionibus nimis grauent, vel honorum deſiderio, vel vbi potentes inferiores lædunt, vel timore, exceſſus etiã authoritatis, potentiæ & diuitiarum, & contemptus, ſubitum Reipublicæ augmentum, malorum impunitas,otiũ,diſſimilitudo,negligentia in Republica tuenda,idem agunt, quas prudens Princeps, prout iuſtitia patitur,excidere debet,ne imperium deſtruant, vt ſolent, vt ſuprà dictum eſt.

Debet proinde Princeps,prudentia maxima vti ad prædicta vitanda, & aſtu quandoque, cùm inter argutos malosque viuat, qui fraude,fallaciis, & mẽdaciis ſæpè vtuntur, vt dicit Cice.pro Roſcio.cùm Princeps vtilitati publicæ intendere debeat, vt idem ait 3. de offic. Hæc tamen aſtutia Principis ſi leuis ſit probatur, vt ſcilicet intentus ſemper & ſuſpenſus ſit, nil ferè niſi quod oculis ſe manifeſtat credens, vt dicit Senec.2. de ira. cùm pro omnibus excubet, vnde

turpe est, & omnibus noxium, illum labi, errare, & decipi, vt dicit Cic. Philipp. 5. Incauti enim opportuni sunt iniuriæ, quæ Principibus vndiq; patent, vt dicit Tac. lib. 1. hist. cùm in eorum domo, nomen tantum amici inane remaneat, vt dicit Plin. in Paneg. paucis credendo, nisi eorum fides longo vsu sit cognita, vt dicit Cicer. ad Q. Fr. lib. 1. epist. 1. Facie tamen omnibus se amicum ostendendendo, vt idem dicit ad Lentul. epist. 9. Et licèt dissimulatio, & simulatio ab omni parte abesse debent, vt idem dicit 2. de offic. dissimulare tamen pro bono publico non incongruit, vt idem dicit pro Milo. nec solùm apud exteros, sed etiam suos, vt sub lingua, non in lingua animus occultetur, aliter qui animum in fronte gerunt, non sunt apti imperio, vt idem dicit pro Sextio. sic tamen, vt dissimulatione modicè vtatur, vt dicit Aristot. lib. 3. Ethic. c. 7. & maximè animos hominum sibi conciliando, suasione & dono, vt ait Cicer. 2. de offic. sic enim & in acie hostium propriæ manus inueniuntur, vt Tacit. ait Agric. dummodò prædicta iustè fiãt. Deceptio tamen illicita censetur, tametsi Plato lib. 5. de Republ. asserat Principes vti debere crebro mendacio ad commodum subditorum,

ditorum, id tamen apud Christianos illicitum est, Eccl.7.Prou.16. & ex Aug. ep.8. & in Psal.5. nisi hæ fraudes fiant in eos quos iustè debellare licet, absq; tamen mēdacio, quod licet, vt dicit D.Thom.2.2.q.40.art.3.

Cauendum tamen est, vt supra, à perfidia, vt ait etiam Cic.3.de offi. fraus enim distringit, non dissoluit periurium, & Liu.lib. 9.expectent iratos omnes Deos, quorum eluditur numen; pari ratione iniustitiam vitare debet Princeps, ne contra ius aliquos lædat, vt nec illustres viros absque crimine perdere, vel in exilium mittere debet, vt dicit Aristot.lib.5.Polit.cap.10. vel iis insidias struere, vel specie legationis seponere, vt dicit Taci.lib.1. hist. & 2.Annal. Vt nec aliena appetere, vel occupare in morte alicuius Principis, vt idem dicit lib.1. hist. aut in dissidiis finitimorum, quòd æstimet tunc anguillarum capturam esse, ex Lips. abire tamē à legibus sui defendendi causa, non aliena inuadendi, si leuiter fiat, Principi non videtur omninò illicitum, vt dicit Curt.lib.3. sic tamen, vt iniustum non agatur, cùm Dominus auersetur omnem iniustitiam. Deut.25. aliter minatur omnem iniustitiam & dolos, iniurias & contumelias, se regnum à gente

in gentem translaturum. Eccl. 10. & eos deserit à quibus deseritur.

6 Cauere quoque summoperè debet Princeps ab ijs quæ ciuile excitant bellum, cùm eo nil fœdius, miseriusve sit, vt dicit Cicer. Phil. 12. & Sen. 2. de ira. cum ibi cuncta scelera perpetrentur, fratricidia, patricidia, euersiones rerum, incendia, stupra, & alia innumera mala, vt dicit Tac. lib. 3. histor. quæ eo peiora sunt, quo quis ab illis ea patitur, à quibus defendi deberet, prætérquā id quoque Principi maximam perniciem affert, si enim ciues inter se dimicent, sic vt multitudo contra diuites dominantes insurgat in Aristocratia, ibi est defectio, & non seditio tantùm: in Monarchia verò si insurgit in Principem, est pariter defectio, si in magistratus, idem est, licèt imperfecta, vbi Principi obedientiam præstat, si verò vna pars ciuitatis, in aliam ob odia priuata insurgit, ibi est seditio, quæ tamen est perniciosa, quia per eam debilitantur vires imperij, vnde exteri animos accendunt ad id aggrediēdum; vnde dum Senatus Romanus cum populo dimicabat, sæpè Thusci & Veientes illos aggressi sunt: vt dicit Liu. lib. 2. Dec. 1. nu. 24. & 36. quod quidem ex luxu nimio sæpè proue-

prouenit,opibus,conuiuijs, abundantia regionis, vnde incolæ petulantes fiunt, 5. Polit.num.14.quæ mox egestatem gignit,vt dicit Tacit.lib.1.hist. & Lucan.lib.1. ideò tollenda est;seditio enim,& factio causa est belli ciuilis, factio dicitur paucorum, vel plurium inter se contentio, quæ sæpè oritur à priuatis, vel publicis familiarum odijs, & sæpè ab ambitione, vt dicit Sene.epist.74.& Liu.lib.3.vnde ciuitas in partes diuiditur, vt dicit Aristot.lib.5.Polit.c.4.quæ ideò à Principe sunt cohibenda, cum exitij sint causa, vt idem dicit ca. 8. vetando etiam nominum & vestium insignium discrimen, vt dicit Dio.d.lib.52. & comprimenda hæc in semine,antequam crescant, vt Arist.ait d.c.4.aliter ex paruo igne magnum incendium exurgit, vt dicit Curt. libr. 36. simul dimicantes conciliando, & auferendo nomina factionum, vt aliqui dicantur Hispani, alij Galli, & eijciendo turbulentos ex ciuitatibus si eorum delicta id requirant, non tamen in arcibus eos relegando ne noua tentent, vel eos ad bellum contra hostes iustum emittens,ne se lædãt,vt Romani fecêre,teste Plutar.in Camillo.

Seditio verò, quæ est multitudinis in

Principem, vel magiſtratus, ſubitus & violentus motus, cauſa eſt exitij Imperij, quæ ſæpè oritur à metu, timens multitudo ob aliquod flagitium ne pœna præueniatur, vt dicit Ariſt.lib.5.Polit.c.3. quandoque ab oppreſſione, ſępè à nimia indulgentia, & rebus laxis, vt dicit Liu.lib.2. & quandoque ab inopia, pauperes enim diuitibus inuident, & noua expetunt, & ab ambitione, ex quo fit, vt ij nocturnis colloquiis, deterrimos quoſque congregent, & Principi detrahunt, & in eum prauos excitant ſub libertatis ſpecie, vt dicit Tacit.lib.1.Annal. & 4. hiſtor. Quibus in tempore eſt ſuccurrendum, principiis obſtando, vt idem ait lib.14.Annal. & 1. hiſt. mittendo eos qui moneant & ſuadeant, maximè graues & eloquentes, vt idem dicit lib.3.hiſtor. non enim par eſt, vt Princeps accedat, niſi innoxius ſit, & viribus fortibus ſtipatus, vt idem ait lib.1.hiſt. & 1. Annal. ſic enim plebs timebit, quæ eſt aptior ad deſciſcendum, quàm ad bellandum; & tentandum, quàm ad tuendam libertatem, vt dicit Liuius libro 6. & 7. quòd ſi ſeditio fortior ſit, fortioribus viribus eſt conterenda, ſed non ſtatim, ſed ſpatium dandum pœnitentię & bonorũ conſenſui, eos diuidendo, ſpé dando,

dando, & metum auferendo, vt dicit Tacit. lib.1.Annal. ſic enim ſeditio facilè diſſoluetur, & inuigilando, vt ante noſcat quid machinentur familiares ciues ve in eum, medio exploratorum, an conuenticula ineant, an exteri accedant, & cuius rei cauſa, vt ita vbi ſuſpicatur quid mali, remediũ debitum adhibere maturè poſſit.

Tyrannis quoque eſt cauſa belli ciuilis, cùm odium & timorem adducat, vnde fugienda eſt, & omnis eius ſpecies. Iniuſtitia quoq; eſt cauſa euerſionis Imperij, & econtrà ſeruatur ſi ius in eo, & iuſtitia ſeruetur. Eccl.10. Prou.16. & docet Cic.lib.2. de offic. & Ariſtot.lib.5.Polit.c.7.& 8. vel ſi Princeps vni factioni contra aliam fauet, & pariter ex annonæ penuria. Vnde omnia impedimenta ſunt tollenda, per quæ ciuile bellum oriri poſſit, ex quo Imperij euerſio fit, id potius ſapientia quàm armis finiendo, vt dicit Cic.2,& 5.Philip. initijs obuiando, vt ait Tacit.libr.3.hiſt. vel capita diſcordiæ incorrigibilia iuſtè ablegando, vt idem dicit lib. 16.Ann. & milites remouendo, & eos cõtra exteros iuſtè mittẽdo, vt idem ait lib.3.hiſt. & in primis clementiæ adhærendo, vt inquit Sall. ad Cæſ. & Cic. ad Brutum, epiſt.2.

cùm nullum ornamentum Principi sit nobilius, quàm ciues seruare, vt ait Seneca 1. de clem. Et defectiones sopiendo antequàm progressus, & vires sumant, nec eas contemnendo, vt dicit Xenoph. libr. 1. Pædiæ Ciri. nu. 23. & vbi aliqua ciuitas defecit, aliæ statim præsidijs muniendæ sunt, maximè nitens præcipuam dominij seruare, vt fecit Cæsar, eodem teste libr. 3. de bell. Gall. puniens tantùm capita defectionum, ne si in multitudinem sæuire vellet, multi innocentes tollantur, vt dicit Herodia. in Seuero. & eò magis clementia vti debet si plures simul ciuitates defecerint, & vna redeat ad obedientiam, vt aliæ hoc exemplo idem faciãt; eos tamen qui sæpiùs defecêre, grauius vrgendo præsidijs, & pœnis debitis, nisi timor subsit ne vicini, vel longinqui Principes, cum ijs iungantur, sic enim à pœna est abstinendum; quòd si in necem Principis coniuratio fiat, prius omnia auxilia paret, quibus opprimi possint, vt ait Tacit. libr. 2. Annal. antequàm contra eos procedatur, quibus paratis, grauiter sunt iuxta leges puniendi, qui si pauci sunt medio iustitiæ cognoscat eorum causas, & puniantur, si multi omnia in tuto ponenda sunt, & præcipui capien-

capiendi, ac puniendi, multitudini tamen, vt suprà, parcendo.

Vbi seditiones prætereà in Principem commouentur, si ipse viribus potior sit, & prædicta remedia nõ prosint, principijs est obuiandum, & mali radicem citò, & occultò oportet auferre, seditionum capita iustè ablegando, & rationibus suprà deductis; quod si tumultui inferior viribus sit, prudenter furori cedendum est, cùm huiusmodi vniones, vt quæ vt plurimum capite careãt, citò quiescant, sic tamen, vt Princeps à loco tumultus omninò non recedat, cùm eius absentia seditionum authoribus animum augeat, vt contra pręsentia adimit, & eius maiestas comprimit tumultuantes, modò periculo se non exponat, sed arce, & militibus se muniat. Secunda via est, si populus ab internis tumultibus, ad externa bella traducatur, vel Princeps opera hominum, qui plebi sint grati, vtatur, qui eos sedens, vt & suprà est dictum, vel si omnes placari nõ possunt, cura adhibeatur, vt eorum vnio dissoluatur, vt & prodest vti opera concionatorum, & virorum virtute, & sanctitate præstantium, vel vbi prædicta non prosunt, satius est, petita eis concedere, vel eorum partem, dummodò

modò iniusta non sint, quàm dominium periculo subijcere, eis videndo donare, quod negari non potest, vel impediri; sic tamen, vt res non personæ eis concedantur, cùm iniquum sit Principis bonum ministrum potestati multitudinis furentis tradere; vt & prodest dissimulare scientiam tumultus cui remedium adhiberi non potest, quæ dicta intelligantur, vbi multitudo in Principem concitatur; Vbi verò proceres in causa sint tumultus, & contra Principem insurgunt, illa remedia sunt adhibenda, quæ de populo dicta sunt, qui & facilius disiungi poterunt, cùm facilius aliquē ex multis sibi conciliare liceat, quàm multos ex infinitis. Sed si ij inter se diffideant, & ob id dominium perturbent ob gentium sequelam, si de re priuata contendunt, cogendi sunt, vt arbitris eius iudicium committāt, vni parti magis, quàm alteri non fauendo, sed si res componi nō potest; opportunum erit ambarum partium capita in alienas regiones iustè ablegare; & maximè prodest, si initio malis huiusmodi occurratur, cùm alioqui eis absque alterius partis interitu finis imponi nō soleat. Et breuiter ea curanda, & adhibenda, ex quibus dominium seruatur, vt scilicet

cet magiſtratus aliena non occupent, ſed iuſto ſtipendio contenti ſint, & modeſtè præcipiant, & vt omnes ſua forte contenti ſint, iuſtitia executioni mandetur, mali puniantur, & vt omnia iuxta merita æqualiter diſtribuantur, & nil contra leges fiat, & cuilibet malo etiam paruo citò medela adhibeatur, nec fides detractoribus adhibeatur, & magiſtratus nulli iniuriam inferant; & qui bono ſtatus præſunt, inuigilent ſuper cuſtodes, ſuſpiciones etiam proponendo, vt omnes muneri ſuo fidelius operam dent, & vt diſcordiæ inter potentes exortæ ſopiantur: & parcatur multitudini peccanti, & aliquos iuſtè puniendo, ac arces muniẽdo, & ab ijs qui defecerunt obſides accipiendo, vt ait Tacit. libro 11. Annalium, nume. 87. Is vetet etiam nẽ milites, vel alij, maximè eius familiares, præſertim eo præſente arma prohibita deferant, cùm enim Domitianus enſis delationẽ Partenio eius familiari conceſſiſſet, illa ipſum occidit, quod & Plautianus erga Seuerum Imperatorem peregit, vt inquit Sueto. in Domit. & Herod. libr. 3. qui & debet, diſcordes potentes domi includere, & ad pacem ineundam inducere, curans tamen ne inuitè id agant, vt perdurare poſ-

ſit,

ſit,& armorum vſum eis, & delationem, ac alijs etiam vetans. C. vt arm. vſus inſcio Princ. niſi aliquibus ex cauſa id gratis concedendum videatur, qui Princeps poteſt etiam mitigare pœnam alicui, ob nobilitatem, dignitatem, & merita præceſſorũ, vel ob propriam virtutem. Doct. in l. ad beſtias. ff. de pœnis.

Secundò, prudens Princeps ſe, ac dominium, ab hoſtibus externis tueri, & illæſum ſeruare debet, cùm parum proſit, domeſticos, & ſubditos rectè gubernare, & ab hoſtibus externis ſuperari, quod fiet, ſi hoſtis, & pericula procul à domo arceantur, tum ita ſe muniendo, vt licèt accedat, lædere nõ poſſit; procul verò detinetur pluribus vijs. Primò ſi viæ, & ingreſſus muniantur, quod arcium medio conficitur vbi tormenta bellica, & munitiones, ac milites detinentur, qui regionem defendunt, & hoſtes procul arcent, quod Romani in arce Capitolina, & Græci in illa Corinthi, & alijs conſtruendis ſeruarunt. Vt verò arces ritè locentur, in ſitibus locorum neceſſarijs, vel ſaltem vtilibus collocari debent, ita vt neceſſariæ dicantur, quæ ſi non adeſſent propria regio hoſtiũ poteſtati pateret, vtiles verò ſi ci-

ſi ciuitatem populo plenã,& diuitem tuentur, & perfugium tutum ſint populo; quæ ita conſtrui debẽt, vt procul à regione propria ſint, vt hoſtem remotum detineant, qui dum occupatur circa eas expugnandas interim regio incurſionibus libera eſt, & opportuna præparari poſſunt, vt eſt Inſula Maltæ comparatione Siciliæ, & Corcira reſpectu Veneti Principatus, & eò magis proficuæ ſunt ſi in hoſtium regione ſint conſtitutæ; quæ & paucæ numero eſſe debent, vt gentibus, & munitionibus abſque dominij detrimento muniri poſſint, & validæ ſint, vel ſitu, vel manuũ opera, ſitu ſi acceſſus ad eas aſper ſit, vel ſi aqua fluente, vel ſtãte muniantur, vt Mantuæ contingit, Olandæ & Zelandæ, manu validæ ſunt, quæ muris cum lateribus aptis conſtant, ac aggeribus, & foueis amplis, & profundis, quibus & platea ſpacioſa ſit, vt aptus ibi ſit vſus offẽſionum, & defenſionum, & ob id hoſtes defatigari facilè poſſint, & vlterius militibus, & duce forti victualibus, bellicis tormentis, armis, & alijs munitionibus abundent, & die, ac nocte fidis, & aſſiduis excubijs cuſtodiantur, cùm ſine his auxilijs, quacunque fortitudine conſtent, facilè ab hoſtibus capiantur,

tur, vt contra arces debiles, si his præsidijs validè muniantur, hostium impetibus facilè resistant; veteriùs præterea requiritur, vt arcibus auxilium præstari possit, loci qualitate sic adaptata, aliter expugnatione, vel obsidione in hostium manus demùm deuenient, vnde optimæ illæ arces æstimantur, quæ mari contiguæ sint.

Secundo loco, coloniæ aptissimæ sunt ad dominium tuendum, & hostem procul arcendum, vt Romani fecêre, qui initio Principatus ciues Romanos in finibus Imperij locarũt, quibus loca ab hostibus sublata applicabant, & ipsi hostes procul à dominio arcebãt; sic tamen, vt non procul à proprio dominio constituantur, vt eis succurri possit, nec fiunt hostium præda, quæ tamẽ coloniæ nunc temporis parum in vsu sunt, sed tantùm arces.

Tertio loco præsidia militum quæ in finibus Imperij adsint opportuna, sunt loco coloniarum, ad Imperium tuendum, prout Romani fecêre, qui maximos exercius in ripis Danubij, Rheni, & Eufratis alebant, ita vt vsque ad ducentum viginti millia pedites, præter equites ascenderent, & duas classes, vnam Rauennæ, alteram Mitenij, sed

quia

quia si simul habitant facilè tumultuãt contra Principem, vel intra se, ideo operæpretium est eos dispergere, vel contra hostes eos dirigere, vt Turcarum Princeps, qui in Europa sexaginta millia equites detinet, & totidem in Asia, inter se diuisos, obseruat, quibus certas regiones assignat, quarum abundantia & delitijs allecti, ne illis priuentur, pacificè viuũt, vt & prodest si noctu hostiũ aggressus fiat, sic enim id magis eos conturbat, vt dicit Liui. Dec. 1. libr. 5. nu. 24. vt & vbi hostes obsidentur in bello iusto, & eis subsidium ferri dignoscitur, maiori vi sunt premendi, vt dicit Tacit. lib. 15. Annal. num. 45. vt & plurimum prodest ad res augendas si loca præcipua, & quæ inexpugnabilia habita sunt, capiantur, vt dicit Tacit. libr. 12. num. 77

Quarta via, si Princeps permittat fines Imperij, quòd amplum sit, ab habitatoribus deseri, & agriculturá destitui, sic enim hostes abstinẽt ab eius ingressu, maximè si ibi siluæ oriantur, quæ loco antemuralis ad hostium propulsationem existunt.

Quinta via est, vt hostis præueniatur, vbi bellum sit iustum, in eius regione bellum gerendo, sic enim ab alienis inuadendis, vt

sua

ſua tueatur, abſtinet, vt Romani ſemper fe-
cêre, cùm potiùs ſit alios aggredi, quàm ag-
greſſionem hoſtium expectare, cùm aggreſ
ſio non temeraria hoſtes confundat, aufe-
rat eis fruges, & eos, qui hoſtium regimen
iniquo animo ferunt, facilè ad ſe trahit, ſic
tamen vt vires aggredientis ſuperiores ſint,
vel ſaltem pares viribus aggreſſi, numero,
virtute, vel opportunitate, quòd ſi vires ita
validæ non ſint, prudens Princeps, ingreſ-
ſus, loca præcipua muniat, vt hoſtis circa ea
occupetur, & is interim vires colligere, &
tam proprias, quàm externas gẽtes congre-
gare valeat, vel, vbi bellum eſt iuſtum, con-
tra hoſtes potentem concitet aduerſarium,
qui illos à negotio cœpto diuertat, modò
eiuſdem prȩda non fiat, vt euenit Ludouico
Mauro, qui vt Aragonenſibus reſiſteret, in
poteſtate Gallorum, quorum auxilium po-
ſtularat, deuenit, quod vitabitur ſi arces in
eius poteſtate non concedat, nec propriorũ
militum Ducatum, & præmittat explorato-
res qui referant quid hoſtes agant diuerſis
in partibus, vt dicit Procop. de bell. Goth.
libr. 5. num. 36. & nitendum, vt in primis ea
loca capiantur, vnd victus copia accipi poſ-
ſit, vt dicit Procop. lib. 1. belli Goth. num. 29.
for-

fortiores milites à tergo ponēdo, vbi timor subsit aggressus hostium ex ea parte. Tucid. lib.4.num.60. cauendo quoque ne exercitus diuisus flumina traijciat, sic enim iacturæ periculum subitur, vt dicit Cæsar lib.1.bel. Gall.num.29. vt & castra metienda in fortiori parte. Xenophon lib.1.Pædiæ Ciri.nu. 56. quæ & prudenter sunt dissoluenda, sic vt nulla fuga appareat. Tacitus libr.6. Annal. num.163.

Sexta via, vbi bellum est iustum, si Princeps se tueatur occasione seditionum, quæ sint in exercitu hostiū, & vtatur opera Ducum, & procerum, qui apud Principem hostem authoritate præstant, vt dissuadeant ei expeditionem cōtra eum cui bellum infertur, vel alio eum iustè diuertant, vel lentè iussa exequantur, vel saltem consilia eorum patefaciant, & eò magis vbi factiones validæ sint, sic enim Angliæ Regina bellum ciuile in Flandria fouendo eos pecunijs, & alijs rationibus, quibus subditos Regi catholico concitat contra eum, bellum à proprio Regno depulit.

Septima via, vt cum Principibus vicinis hosti amicitiæ, & collegationes defensiuæ ineantur, sic enim timor, ne simul vniantur,

tur,

tur, in causa est ne contra eorũ aliquẽ arma sumat, qua ratiõe Heluetij ita res suas tutati sunt, vt nemo eos aggredi vnquàm ausus sit, vt & eloquentia prodest, qua Princeps cui bellum infertur, hosti suadet ab eo esse desistendum, nec rationem adesse cur inferatur, qua ratione Galeatius Vicecomes Philippum Valesium contra se commotum à cœptis diuertit, & sanctus Leo Attilam vrbem inuadere tentantem.

Postquàm verò hostis iam dominium ingressus est, octaua via est, vt illi armis resistatur, ingressuum munitione, & artiũ subsidio, ac forti exercitu, arte, vel vi, eos separando, vel debiliores reddendo, foueas ducendo, catenis vias implicando, & alijs rationibus suprà relatis, vt sic eius reditus ad suos impediatur, vt ait Tacit. libr. 12. nu. 11. & vbi cum eo prælium initur, curandum est, vt ex ea parte id fiat, vnde ad propria in euentu iacturæ, recursus haberi possit; vt tutum non est hostes recedentes in eorum castra prosequi, & cautio adhibenda dum hostes fugientes quis prosequitur, ne in insidias incidat, vt ait Xenophon lib. 1. Pædiæ Ciri. num. 16. & vbi hostis est victus, in bello iusto est prosequẽdus, ne vires reficiat, vt dicit

dicit Cæſ.belli ciuil.lib.3.num.148. vt & obſeſſis mora remota auxilia præſtanda ſunt, vt dicit Liui.Dec.1.libr.4.nu.37.ſic tamen,vt exercitus periculo non exponatur. Tac.lib. 14.Annal.nu.111.

Nona via eſt, vt hoſtibus omnibus opportunitas annonæ, & victualium præcidatur, vel vias vaſtando, vel fruges, vel eas ducẽdo in loca munita, & amicitias in eundo cum Principibus, vnde deferri poſſunt, vt & ſalubre non eſt, vt in agris magnifica ædificia conſtruantur, cùm hoſtes ibi caſtra metiantur, & ſe communiant, & ciues verentes ne eorum domicilia, & viridaria deſtruantur, debili manu arma ſumunt, & facilè cum hoſtibus etiam indignè conueniunt, qua ratione opportunum eſſet his ædificijs metam ſtatuere, ne nimia impẽſa conſtruerentur.

Decima via eſt via diuerſionis, qua bellum in hoſtis domũ defertur, vt propriam deſerat, vnde Ferdinandus, vt à Mauris Hiſpanias liberas redderet, Aphricã forti manu aggreſſus eſt, idque in bello iuſto, proprijs, vel alienis viribus, & opibus fieri vtile eſt.

Vndecima via, vbi potentiæ aduerſarij

nulla ratione resisti potest, est vt cũ eo conueniatur, & bellum pecunia data quacunque ratione, ac vexatio redimatur, prout Ligures, & Florentini sæpè fecêre; quæ si non prosunt, prouidum est alienæ se commendare protectioni, & etiam alterius se subijcere dominio honestis conditionibus, qui validè eum tueri possint, potius quàm proprium dominium, & libertatem omninò amittere, sic enim Capuenses Romanis se dedêre, vt à Samnitum sæuitia liberarentur, Nihil verò vtilius est, dum alij bella gerũt, quàm se munire, & sibi cõsulere, ne ijs conuenientibus tempestas in vicinum reflectatur, prout sæpè euenit.

Cap. III.

De necessarijs ad Principatũ conseruandum, & augendum.

SVMMARIA.

1 *Thesauri Principi sunt necessarij ad Principatum tuendum, & vt iustè colligi possint.*

2 *Hominum multitudo Principi vtilis est, & vt augeatur.*

3 *Principi arma sunt necessaria, & vt paranda.*

4 *Victua-*

4 *Victualia Principi necessaria, & vt comparētur.*
5 *Adiumenta alia quæ Principi vtilia.*

VT Princeps dominiū intus, & externè tueri valeat, ac etiam si iustitia patitur, augere, multa eidem adiumenta, præter suprà enumerata, sunt necessaria, gens scilicet multa, & fortis, pecuniæ, victualia, munitiões, equi, naues, arma offensiua & defensiua, in qbus vis Principis cōstat.

Thesauri ergo in primis, & pecuniæ numeratæ Principi, vt & suprà est dictū, sunt necessariæ, vt tempore belli possit milites conducere, & præsidia munire, ac dominiū tueri, cùm pecuniæ sint nerui Principatus. l.1.§.in causa.ff.de quæstionib. quod probat & Cic.orat.pro lege Manil.Quinct.declam. 34.Plutar.in Cleomene Eustrathius.2.Iliad. Leo Cæsar nouel.52. Iustin.nouel.149. Demosth.Olynthiaca 2. sic tamen, vt in eo finem non ponat, vt thesaura colligat ad ea recondenda, sic enim tributis subditos vexaret, & liberalitatis virtutem omitteret, sed medium in eo seruare debet, vt congreget illa ad dominij defensionē, & sine subditorum offensiōe, quod fiet si ex redditibus dominij quicquid colligi potest colligat. 1

Secundò, si ab expensis superfluis abstineat; redditus verò ex fructibus, vel humana industria proueniunt, primo modo id dupliciter fit, vel enim fundi sunt Principis patrimoniales, vnde Romulus agros vniuersos in tres partes distribuit, quarum prima, cultui diuino, altera Reipublicæ dominio, tertia diuisa fuit inter ciues, vt dicit Dion. Halic. libr. 2. & apud Lacedæmones Principibus erant assignata prædia pro patrimonio, & si militarent, exercitus nutriebantur à ciuitate, vt ait Xenoph. lib. de Repub. Laced. & Ezech. 4. 4. quarta pars Principi terræ tribuebatur, & sic erat ferè apud Aegyptios, vt inquit Diod. Sic. lib. 1. c. 6. sic hodie bona habēt publica, & etiam proprium patrimonium. l. benè à Zenone. C. de quadr. præscript. quorum culturæ vt bonus paterfamilias, iuxta eorum qualitates operā dari curare debet, vt ex eis colligatur quicquid ferre valēt, vel tritica sint, aliave grana, fœna, vina, ligna, lina, animaliave in eis alantur, vt ex aquis pisces, ex siluis feras, & aues, & ex locis subterraneis, aurum, argentum, vel alia metalla, iuxta eorum naturam colligere possit, curando, vt & subditi agrorum culturæ incumbant, in quorū fructibus impo-

posi-

positiones modestas, quibus dominiũ tueatur, iuxta bonorum non personarum quantitatem imponere poterit, curando, vt paludes exsiccentur, siluæ inutiles ad culturam redigantur, & opem ferendo ijs qui huiusmodi rei operam dant, & aquas ducendo, quibus merces, & fruges ad ciuitates ducantur, & ex regionibus externis comportẽtur, & agri irrigentur, vt & curare debet, vt ex alienis regionibus comportentur arbores, & alia semina, ex quibus multum lucri percipiatur, experiẽdo an propriæ regioni, diligentia adhibita, aptari possint, vt apes, bombices, aromata, vina, & similia, vt ex agris quantum fieri possit, colligatur.

Alio modo redditus ex humana industria colliguntur, mercatura, artiumve exercitio, ex quibus tributa Princeps colligere poterit, vectigalia desuper imponendo, modò iusta, & honesta sint, & sic vt exteri aliquid plus quàm subditi persoluant, modò excessus multus non sit; ex his artibus aliæ humanæ vitæ sunt necessariæ, aliæ humanæ societati proficuæ, aliæ inseruiunt pompæ, & ornatui, aliæ delitijs, vel in lanis se exerceant, vel in sericis, vel in ferri materia, vnde arma, & instrumenta agriculturæ

necessaria, ædificijs, nauibus, & huiusmodi construuntur, vel in statuis, aut picturis, ædificijs, nauibus construẽdis, vel alijs rebus conficiendis consistant. Vnde prudens Princeps, qui vult eius dominium ditescere, eò introducere debet omnis generis artificia, quod fiet si ex alienis regionibus artifices cõducet, & eorum opera vtetur, eorum curam tenendo, & in artibus præstantes, præmijs, immunitatibus, & lucris augendo, qui & prohibere debet ne ex eius regione res non fabrefactæ, vt lanæ, serica, ligna, metalla, & alia id genus educantur, ne simul cum eis artifices abscedant, nisi regio aliquibus ex his valdè abundet, nec adsint artifices, qui omnes hasce materias ad artem redigere possint, tunc enim solutis vectigalibus, concedi poterit, vt aliqua ex his extrahantur, nec inconuenit, vt aliquo casu Princeps ipse negotiationibus operam det: Primò, cùm priuatorum facultates aptæ non sunt ad eam negotiationem exercendam, vel ob impensæ immensitatem, vel hostium insultus, vnde Salomon quoque triẽnio quoquo in Indiam naues mittebat, quæ inde aurum, argentum, ebur, simias, & pauones educebant. Secundò, cùm negotiatio tam magni momen-

momenti ſit, vt priuatus id agendo diuitias immodicas, & bono publico noxias, illicitè tamen congreget. Tertiò, cùm id ob publicũ bonum peragitur, vt ſi tempore inopiæ aliena grana, & annona cætera ab exteris ematur, & ſubditis vendatur.

Præter hos redditus, alia quoque bona in Principẽ deuenire poſſunt ex donatiõe legatis, caducitate, bonorum fiſco addictione, cenſibus, vectigalibus, & tributis, quæ ab exteris ei perſoluantur, ex quorum collectatione ærarium Principis conſtituitur, vbi pecuniæ in vtilitatem Reipublicæ conſeruentur. l. etiam aureos. ff. de verbo. ſign. quod eſt neceſſarium ob varias, quæ contingunt, neceſſitates.

Apud Romanos ærarium ex tributis, & vectigalibus conflabatur, & vectigalia percipiebantur ex mercibus importatis, & exportatis, agris, & paſcuis, vt ait Cic. pro lege Manil. quod ærarium Romani in æde Saturni ſeruabant, Valerio Publicola authore, vt inquit Feſtus, & Macrob. lib. Saturnalium c. 8. & Iuſti. lib. 43.

Triplex verò aliquando apud Romanos ærarium fuit, primum, quo ciuium tributa, ſociorũ vectigalia, & prædæ Imperato-

rum seruabantur, quo sumptus belli ordinarij sustinebãtur. Alterum sanctius, in quo aurum vicesimarium condebatur, quod ex vicesimis rerum exigebatur, & ad vltimos casus populi Romani seruabatur, & in æde Saturni conditum erat, vt dicit Cæsar lib. 1. de bello ciuil. Tertium in quo seruabatur pecunia belli Gallici causa, quod à populo collectum non amouebatur, nisi bellũ Gallicum instaret, vt refert Appia. Alex. libr. 2. de bellis ciuil. Post hæc Augustus ærarium militare cum nouis vectigalibus addidit, vt prompta pecunia stipendijs militum sufficeret, vt dicit Strabo lib. vltim. Dio. Cass. in Augusto. qui & thesauros pretiosiores in lateres conflabant, ne furtis paterent, vt ait Plin. libr. 33. cap. 3. Persæ aurum ex Asia, & Aphricæ parte collectum, & argentum liquefactum in phialas fictiles fundebãt, quas vbi vsus contingebat, frangebant, & ex eis concidebant quantum opus esset, vt dicit Herodot. in 3. Græci commune ærarium in Delo habebãt, Macedones in oppido Quinda iuxta Tharsum, Siracusani in Labdalo castro munito, Assirij Susis, Cambyses in oppido Gaza Palestinæ; Deiotarus in Pelo Phrygiæ, Lysimachus, Pergami, Babylonij

nij in Zeugma vrbe. Hebræi in Thrace, & Tauro Hiericuntis. erant & thesauri in templo necessarij ad vsus cultus diuini, & thesauri Regum Israel ad bella necessaria. 3. Regum 7. 14. 4. Reg. 12. 14. & 24. I. Paral. cap. 9. & 26. cum seq. Persæ thesauros in ædibus in monte factis recondebant, vt dicit Strabo lib. 15.

Hi verò thesauri ex tributis, vel vectigalibus exigi consueuêre. Tributum colligebatur ex censu, vel capitibus, vel extra ordinem imperabatur; est enim tributum, vt Varro ait, pecunia populo imperata, quæ tributim à singulis pro ratione census exigebatur, vectigal ex mercibus, portubus, vel cõtractibus, & perueniebatur ad tributum ærario bellis exinanito, vbi diuites pro census ratione soluebant, pauperes operas contribuebant, & sæpè aliud tributum extraordinarium imponebatur non sufficientibus ordinarijs Reipublicæ prouentibus, quod & alibi fit ob necessitates superuenientes, vbi vectigalia noua, & tributa, & census imponuntur, in quo pietas exigitur, vt nõ exigantur ex his quæ ad victum facilem pertinent, sed ex alijs quæ minus pauperibus nocere possunt, & melius est vt tempore pacis,

Princeps paulatim, & moderatè pecunias colligat, & in ærarium reponat, quàm tempus belli expectet; & quandoque prouẽtus Principis sumpti sunt ex prouentu lapicidinarum communium. l. venditor. §. si venditor, ff. com. præd. vel pro solo publico, si certo ære concessum esset, vt priuatus ibi ædificaret. l. 1. §. si quis. ff. ne quid in loco pub. Quandoq; à possessoribus agrorum publicorũ decimæ fructuum exigebãtur, Romani enim agros, quos hostibus adimebant, si culti erant, ciuibus diuidebãt, si inculti Italicis hominibus, vel plebi Romanę locabãt, ea conditione, vt qui arassent decimam frumenti, quintam aliarũ frugum partem Reipublicæ soluerent, vt dicit Appia. Alexan. libr. 1. de bellis ciuil. & qui pecora maiora, vel minora alerent, certum stipendium soluerent; sic subditi Pharaonis ob datos sibi agros quintam partem soluebant. Genes. 47. vel agri dabantur colendi certa pensione, vel cum pacto steriles ad culturam reducendi, interim certo tempore gratis eos possidendo, posteà cum certa pensione. l. 1. 3. 6. & 7. C. de omni agro.

Tributa etiam indicebantur deuictis nationibus. §. omnis. de censib. 3. Reg. 10. 2. Paral.

ral.cap.9.& 27. Vnde Poloni olim Imperio ſoluebant, boues centum viginti, auri pondo quinquaginta, vt dicit Bonfin.libr.2.decad.2.& idem Boemi, vt inquit Aeneas Siluius,in Boemia, & alijs tributũ etiam quandoque indictum per iugera agrorum poſſeſſorum.

Cenſus eſt inſtitutus à Seruio Tullio,quo non viritim, ſed pro modo facultatum ſóluebatur,vt dicit Dionyſ.Halic.in 4.& Liui. in 1.quod & Athenienſes ſeruarunt, vt dicit Demoſth.in orat.de muneribus,& ſtatutum erat,vt agri in cenſum deferrentur,cum eorum nomine,vicinorum,numero iugerum, &c.l.4.ff.de cenſib.pœna publicationis bonorum inflicta ſæpè his qui nollẽt bona ſua æſtimari, vel mala fide minoris, quàm valerent,æſtimari paterentur, vt dicit Liuius, aliquæ tamen perſonæ,& res erant exceptæ pro quibus tributum non ſoluebatur. l.1.& 3.2.fi.l.6.7.& 8.ff.de cenſib.

Capitationes etiam vel tributa ratiõe capitum, quandoque ſoluta ſunt,& exigebantur à ſingulis perſonis per capita,donec exempti ſunt ciues Romani,& ciues Orientalium prouinciarũ.l.vnica.C.de capit.ciuib. exim.libr.11. quandoque in binis,vel ternis

viris,& quaternis mulieribus vna capitatio continebatur, & ab hoc etiam eximebatur plebs rusticana. l.1. ne rustici ad vllũ obsequium deuo.libr.11. in Siria à duodecimo anno fœminæ, masculi à quatuordecim ad sexagintaquinque capitationes soluebant, ante & post immunes erant. l. ætatem. ff. de censib. & id orphanis, & viduis quandoque est remissum. Plutar. in Valerio Publicola. Quandoq; in Græcia tributum est exactum à mendicis, meretricibus, seruis, libertis, etiam pro iumentis, fimo; homine nummum argenteum soluente, & idem pro equo, mulo, & boue, pro asino, & cane, obolos sex, quod tributum Anastasius decorus Imperator ob magnos eiulatus sustulit. Cedrenus, & Euagrius lib.3.cap.39.

Census tamen ratio, vt pro modo patrimonij tributa soluantur, iustior est, & seruata à tempore Seruij Tullij, vt quisque deferret nomen suum, vxoris, liberorum, seruorum, cum ætate omniũ, & regione quàm habitabat, & æstimatione fortunarum suarum. Dionys. lib.4. & hic census etiam apud Hebræos erat in vsu, & deferebãtur in eum omnes. Numer.1.3.& 26. Exodi 13.30. 1.Paral. 9. 2.Paral.24. 4. Regum 12. & Dauid punitus

nitus fuit nõ ob descriptionem factam, sed fortè quia non secundùm legem Dei facta fuerat, lib.1. cap.21. Paral. vt dicit Tolos. de Republ. lib.3.ca. 5. Tributa inde erant pecunia populo imperata, qua quisque soluebat pro ratione census, vectigal verò soluebabatur ex venditione, vel portu, vel circumuectione rerum.

Alij aliis modis præter vectigalium, & censuum, viam, pecunias exegêre, vnde Gn. Manlius consul vicesimam exigebat ab iis qui manumitterentur, vt dicit Liu. lib.8. Seuerus instituit vectigal artificum. Herodia. libr. 3. Caligula in eduliis, litibus, iudicijs, lenociniis, meretricibus, & etiam matrimonijs quadragesimam partem iniquæ æstimationis exigebat. Sueton. in eod. cap. 40. qui modi illiciti sunt. Quandoque pro nobilitate obtinenda pecuniæ exactæ, quod tolerabile est, vt apud Venetos quandoque in necessitatibus Reipublicæ est actum. Sabel. lib.6. & 7. dec. 2. Pisistratus tyrannus Atheniẽsium omnium rerum decimas exigebat, vt ait Plut. in eius vita, & alij aliis modis indebitis, vt plurimum, æraria ampliârunt, de quibus latè agit, eos referendo, Tolos. lib.3. de Republ. c. 6. quos omitto, ne malè agen-

tium exempla adducam, vt & à clericis non licet sine licentia summi Pontificis aliquid exigere, c. non minus, de immun. eccle. c. aduersus, eod. tit. c. 1. de immun. eccles. in 6. c. quanquam, eod. in 6. & per tot. eod. Clemen. fin. de censib. à quo etiam Druidæ in Gallia erant exempti, & sacerdotes Aegyptiorum, vt ait Iulius Cæsar libr. 6. comment. de bel. Gal. Diod. Sic. lib. 1. Bibliot. cap. 6. quod & apud Assyrios seruatur, vt sacri viri tributa non soluerent. 1. Esdræ ca. 7. & pluribus probat Tolos. d. lib. 3. c. 7. de qua re latè dixi tractatu de Clericis.

Quæ vt sufficiant Principi alendo, & dominio tuendo, ac iustitiæ administrandæ, abstinere debet Princeps iustus, & prudens à superfluis impensis, quæ nil prosint publico bono, nec dominij tutamini, aut Principi non afferunt debitam existimationem, vt & à donis immodicis, vel in non meritos erogatis est abstinendum, & quod sumptibus necessariis actis superest, in thesauros recondendum, vel potius mutuo dandum egenis, & mercatoribus, cautione recepta, sic enim pecuniæ in mercimonijs applicatę lucrum afferunt, & bono publico, ac Principi proficiunt, vt Constantinus Imperator ser-

uabat; vt & à bonis ecclesiarum omninò est abstinendum, & exactiones, & tributa non imponenda, nisi ad Principatum seruandum, & publicis necessitatibus sustinendis, non vltra, vt iustè id fiat, arbitrio prudentis boni.

Secundum instrumentum, quod Principi proficuum est ad dominium tutandum, & 2
etiam augendum, est gentis multitudo, & fortitudo, cùm pauci semel victi, omnia vno ictu amittant cum Principatu, vt olim Spartanis & Thebanis euenit, & contra Romani gentium multitudine, & virtute orbis magnam partem sibi subegêre, nec vno exercitu amisso animo despondebant, sed vires magis augebant, vnde & in Punicis bellis potiti sunt victoria, tametsi plures ex iis in præliis quàm hostium interierint; & idē hodie Turcæ agunt, præterquam vbi gentis est copia, tributa quoque augentur; & ita Princeps ditatur, tum quia terra optimè colitur, tum mercaturæ, & artes magis exercentur, vt in Italia, & Gallia ob habitatorum frequentiam contingit; Augetur verò gens si incolæ nolentes continere, ineant coniugia, vnde Licurgus legem tulit, vt qui vxore careret, à publicis spectaculis

arce-

arceretur, & Philippus secundus Rex Macedonum, cùm contra Romanos bellum indiceret, iussit omnes vxores ducere, vt filios procrearent. Secunda via est, si filij rectè educentur, & nutriantur, cùm alioqui parum conducat filios procreari, nisi aptè nutriantur, cùm facilè alioqui intereant, vnde in regionibus Christianorum maior est gentis multitudo, licèt multi Deo voueant castitatem, quàm apud Turcas, vbi quisque plures suscipit vxores, cùm ob id difficilè sit tot filios educare, & ob eorum multitudinem, fame, peste, vel immunditia intereant, vt contra apud Christianos ob vnitatem vxorum diligentius educantur, nec desunt xenodochia, vbi pauperum filij, vel ignoto parente nati alantur. Tertia via augendi gentes, est, si coloniæ constituantur, quo incolæ quibus regionis victus, & redditus non sufficiunt, transferantur in regione ampla, & gentibus destituta quam incolant, illis applicata, in qua coniugio iuncti multiplicent, quæ tamen non nimis longè à dominio sunt constituendæ, vt opem illi ferre valeant, & quosque immunitatibus, & agris tributis, ac honoribus inuitando, ad regiones, maximè vbi noua ciuitas constituitur,

ha-

habitandas. Tertiò, gens augetur, ſi populi iuſtè victi proprio dominio aggregentur, vel cum iis amicitiæ, & vincula ineantur. Quartò, ſi milites externi, maximè virtute præſtãtes ad propriam militiam ſtipendiis amplis illis tributis, redigantur.

Sed quia gentis ſola multitudo ſatis nõ eſt ad tuendum imperium, niſi armorum exercitio vtiles tantum ſeligantur, inutilibus aliis exercitijs applicatis, ideò prudens Princeps iudicio præſtare debet in militibus eligendis, & exercendis, modo quo dicam tract. de Militibus, vtendo opera ſubditorum naturalium potius, quã externorum, niſi aliud ratio ſuadeat, cum boni Principis ſit vti opera ciuiũm, & ab eis defendi, vt pater à filijs, tum quòd ipſis non ſolum pro Principis, ſed pro rerum ſuarum incolumitate res ſit, maximè ſi nobiles, vel diuites ſint, cùm exteri facilè venales ſint, ex quibus ſubditis ij eligantur, qui corpore & animo validi ſint, apti, frigus, & calorem, famem, ſitim, & vigiliam ſuſtinere, curſu, & ſaltu veloces, audaces ad muros aſcendendos, flumina tranãda, ſingularia certamina hoſtium ſubire, ſi bono publico expediat, tormentorum ictus, & ignis furorem non formi-

formidare, nec ea pericula, vbi de morte certatur, vnde Deut. 20. dicitur, quis est homo formidolosus, & corde pauido? Vadat, & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est; qui ætate etiam robusta sint à vigesimo ad sexagesimum annum, & aliis præditi sint, de quibus loco cit. dicam, qui etiam multis victoriis potiti sunt, vnde terrori sunt, reiectis nouis militibus, & negligentibus, vt dicit Liuius dec. 1. lib. 5. num. 10. & dec. 3. lib. 8. num. 1. vt & periculosum est milites exteros, vt suprà, mercenarios adhibere, vt ait Polib. lib. 1. num. 3. quibus & stipendia promissa, mora omissa persolui debent, ne tumultus concitent. Liui. dec. 3. lib. 8. num. 8.

Hi verò sic electi in arte militari sollicitè sunt instruendi, & sic in acies distingui, vt dissipari non valeant, vt apud Romanos Legio erat, quæ Principibus hastatis, & triariis constabat, vbi si hastati depellebantur, ad Principes accedebant, & hi ad triarios, ita vt qui hos superare vellet, tria prælia obtinere illi opus esset; ita vt acies illa potior existimetur, quæ agilior sit, & potiori ordine constet, quod præualet virtuti militum.

Vti-

Vtile quoque eſt milites à laribus propriis remouere, ſic enim cùm ſe videant inter hoſtes conſtitutos & coactos, vt dimicent, animos arripiunt, & conſtanter præliantur, vt contra perniciosum eſt ciuitates à propriis ciuibus defendi, cùm timor, quem ex filiorum, vel vxorum amore concipiunt, animo eos deſpondere ſæpenumerò faciat. Curandum præterea, vt milites iuxta militarem diſciplinam ſe habeant, modo quo di cam tract. cit. & præſertim, vt nemo ſeruum equumve habeat, qui mobiles res conducat, cùm huiuſmodi iumenta exercitui noxia ſint, vt & nimiæ delitiæ, ita vt in exercitu nil præter victualia vendatur, vt & prohibendi ſunt à præda, & direptione in amicorum regione, & ne otio, & ludis vacent, ſed ſaltu certent, curſu, armorumve exercitio; præmia quoque valde proficua ſunt ad animos militum augendos, & honor, ita vt fortiter defunctis ſtatuæ erigantur, & orationes funebres in eorum commendatione recitentur, vt Alexander, Romani, & Græci fa ciebant, vt & viuentibus ſtatuas erigi vtile eſt, vt eorum memoria poſteritati literis cōmendetur, quibus accedere debent dona pecuniarum, torquium aurearū, victualium, ſtipen-

ſtipendiorum augmenta, & ad gradum ſuperiorem promotio. Nec minus quoq; pœna ad milites ab illicitis deterrendos, eſt adhibenda ad diſciplinæ militaris conſeruationem, iuxta ea quæ de hac re loco cit. dicam, ſic tamen, vt ad eam niſi neceſſitate cogente deueniatur, modo ibi expoſito. Aemulatio quoq; proficua eſt ad animum militibus augendum, cùm æmulatio virtutis fomentum ſit, ob quod eam Licurgus in Rempublicam introduxit, & Romani in exercitibus eandem introduxêre, variarum gentium opera vtentes, vnde altera alteram virtute excedere cupiens, mira opera gerebat. Proficuum præterea eſt, ſi milites laboribus aſſueſiant, & ex improuiſo grauia eis mandentur, vt ita ad obedientiam, & celerem rerum executionem ſint prompti, vt & quandoque prodeſt milites in anguſtias dimicādi redigere, vt Annibal fecit, penos in mediam Italiam ducendo, ſic enim viriliter decertant, nullum ſibi, niſi in virtute perfugium adeſſe cernentes, vt & prodeſt milites iuramento ad ſtrenuè officium gerendum adigere, & quandoque ſtratagematibus in bello iuſto vti: Sic ergo milites ſelecti, & in diſciplina militari inſtructi, pedeſtri, &

eque-

equestri, ac etiam maritimæ militię sunt applicandi, inter quas tamen terrestris pugna præstat maritimæ, & absolutè loquẽdo vtiliores pedites, quàm equites sunt, qui tamẽ adhibendi sunt ob vtilitates quas afferunt, & classes maritimæ ad dominium tutandũ, & ampliandum.

Dux verò strenuus in primis requiritur, qui gentibus ducatum præstet, qui prudentia, audacia, exemplo, experientia, alacritate, solertia, fortitudine præstet, & alia obseruet, de quibus latè dicto tractatu citato peregi.

Tertium instrumentum, quod Principi necessarium est ad dominium tutandum, & etiam augẽdum, est armorum copia, & præstantia, tam ad offensionem, quàm defensionem, sine quibus cætera nil prosunt, in primis verò necessaria sunt arma militem tuẽtia, ne iis carens in conflictibus se tueri non valens, in fuga spem locet, quæ sint bonæ tẽperaturæ, vt tormentis resistant, & leues, quo milites ad res agendas sint expediti, ac personæ benè aptatæ; quæ verò offendunt, eò meliores sunt, quo præstantioris sunt temperaturæ, leuiores, & quæ à longè magis lædunt, vnde hastæ, & enses longè aliis proban-

probantur, vt Liuius, Homerus, & alij consentiunt, sic tamen vt arma, auro & argento ornata ducibus tantum, & veteranis concedantur, inter arma verò etiam equi connumerantur, qui copiosi esse debent, fortes & agiles; vt & nauium, ac aliorum instrumentorum militarium copia adesse debet.

4 Quartum instrumentum ad bella gerenda necessarium, & dominium tuendum, est, vt victualium copia adsit, qua militibus, & equis victus sufficiens suppeditari possit, sine quo omnes expeditiones frustraneæ essent, quæ vt adsint, curandum, vt regio rectè colatur, & copia annonæ aliundè, vbi abundat, afferatur, modis suprà expositis.

5 Alia prçterea adiumenta requiruntur ad dominium tuendum & augendum, in primis, vt causa iusta foueatur, & ad diuinum auxilium confugiatur, qui Victorias concedit, & Regna donat, & aufert, vt Constantinus Magnus, & Theodosij Imperatores seruabant. Secundò, ad dominium conducit augendum, si noua dominia à propriis dominis iusto pretio, & legitimè emantur, vel si coniugia cum Principibus externis contrahantur, vnde successiones deuenire valent; aut si cum iis amicitiæ, & vincula in causa

eorum iuſta ineantur, quos iuuanda ad ſua iuſtè recuperanda, aliquid ab ipſis in pręmium laboris, & periculi ſuſcepti expectare legitimè licet, quo pacto Romani Imperiũ mirum in modum auxêre; maximè verò id licebit ſi Chriſtiani Principes aduerſus Turcarum Tyrannum vniantur, ad res ſuas recuperandas, & Dei nomen ampliandum, & Hieroſolymæ regionem ab eius manu eripiendam.

CAPVT IV.

De ratione bella gerendi.

SVMMARIA.

1 *Bella quibus conſideratis à Principe ſuſcipienda, vel non.*

2 *Ad Bellum gerendum, quæ præparanda.*

3 *Milites quales eligendi, & vt exercendi, & ſufficiendi.*

4 *Bellum qualiter ſit indicendum.*

5 *Princeps an adeſſe bello debeat, & vt ſe gerere debeat circa victoriam, cladem, vel pacem.*

INTER præcipuas curas, quæ Principem angunt, ſumma illa eſt in qua de bello agendo peragitur, cùm ibi de ſumma rerum 1

agatur,

agatur, ideò de hac re aliqua sunt dicenda, licèt meæ intentionis non sit præcepta militaria tradere, munus hoc præclaris ducibus relinquens, attamen ne rem tanti momenti tacitus pertranseam, aliqua tantum præcipua tangam, quæ par est, vt Princeps obseruet.

Qui primò obseruet, ne passione motus, bellum aliquod iniustum suscipiat, modo quo dixi lib.1.cap.5. sic enim & Romani nullum bellum, nisi iustum gerebant, vt ait Halicar. libr.2. antiquit. Roman. & diu in senatu prius de eius iustitia tractabatur, vt inquit Cicer. lib.1. Offic. quod in bello Samnitum, & Campanorum, & tertio Punico seruarunt, vt loco cit. ait Halicarn. & Flor. lib. 49. apud quos erat officium fæcialium, quorum summa apud Romanos authoritas fuit, quorum munus erat operam dare, ne bellum iniustum moueretur, & illis vetantibus vel non probantibus, Consuli, Senatui, vel populo in hostes ire non licebat, vt ibi dicit Halicarn. qui & curabant, vt seruarentur conditiones fœderis, cùm in ciuitate benè constituta iura belli sint custodienda, vt ait Cicer. 1. Offic. in quo suscipiendo, gerendo, & deponendo, plurimùm valet ius & fides,

vt

vt idem dicit lib. 2. de Legib. vnde Romani pacem faciebant, vel dissoluebant ex iure fęciali, quod erat Belli, pacis, fœderum, induciarum, oratorum, fœciales iudices sunto; & sine Senatus, populi, & fœcialium authoritate nil sanciri poterat, nec sine solemni cęremonia, nec ante geri poterat bellum, quã indiceretur, quod certa formula indicebatur, de qua Liu. lib. 1. Gellius lib. 16. ca. 4. Halic. d. lib. 2.

Secundò, cauere debet à temeritate in bello, & prælio ineundo, cum magna res sit, & omne bellum facilè sumatur, & ægerrimè desinatur, cum in ipsius potestate finis eius situs non sit, vt ait Sallust. in Iug. & dulce sit bellũ inexpertis, expertis secus, vt dicit Vegetius lib. 3. c. 14. de re milit. & Plato. lib. 12. de Legib. & Pindarus. Vnde & in bello quicquid præter opinionem euenire potest initio est considerandum, & propriæ intuendæ vires, vt dicit Liu. li. 30. & Sallu. loco cit. nec vnquam fidendum, cum belli exitus incertus sit, & proinde certa pro incertis non mutanda, vt idem ait lib. 9. Considerando, quòd tunc agri deseritur cultura, & sanguis hominum effunditur, vt inquit Virg. 1. Georg. & ærarium exhauritur, vt dicit Tac. lib. 1. hist.

quæ miſerabilia ſunt, & Princeps ſe obijcit calumnijs, cum damna omnia ei obijciãtur, proſpera ſibi aſcribantur, vt inquit Tucid. in 5. & Tac. in Agri. & alia multa mala eueniũt, ob quæ, & bella iuſta ſunt deteſtanda, vt inquit ſanctus Auguſt. lib. 19. ciuit. c. 7. & Sen. ep. 89. & quæ illa accendunt moderanda, vt nobilitas, quæ neſcit in pace viuere ob animi magnitudinem, vel tumorem perſæpè, vt ait Tac. lib. 11. Ann. vel animi ferocitas, vt inquit Tucid. in 1. & quandoque peregrini, & exules id ſuadentes, vt dicit Tac. lib. 3. hiſto. qui refellendi ſunt, cum vno ictu omnia cõcidant, vt idem ait lib. 1. hiſto. Vnde ad bellum ſine magna neceſſitate non eſt deueniendum, niſi vbi diſceptando ius ſuum conſequi non licet, ſic enim ad vim conſurgere fas eſt, ſed ſine cupiditate, & impatientia quieſcendum, vt dicit Plin. in Paneg. cum ibi opus ſit perire, vel quod apud bonos equè miſerum eſt, occidere, vt ait Tac. libr. 1. hiſt. Vnde Scipio dicebat, Imperatorem, vt medicum, vltimo loco, ad malum curãdum, ferrum adhibere debere, vt dicit Plut. in apophteg. vt ita bellũ ſuſcipiatur, vt ſine iniuria in pace viuatur, c. noli. 23. q. 1. dũ enim in pace viuere licet, non debet bellum ſumi
ob

ob innumera mala bello prodeuntia, vnde paci quæ nil ſit habitura inſidiarum,vel turpitudinis,ſemper eſt conſulendum, cum bello vigente,nil charum,& iucundum exiſtat, vt dicit Cic.1. offic. & Phil. 13. vnde Auguſtus omnia bella eſt execratus,dicens, iactãtis ingenij eſſe ob lauream coronam, in diſcrimen per incertos euentus,ſecuritatem ciuium præcipitare,vt nec bellum gerendum, niſi maior ſpes ſit emolumenti, cum tanto Imperium ſit maius quò firmius, vnde conſultum non eſt,vt inopes bella inferant,prius enim omnia experiri, quàm armis certare ſapientem decet; vnde Lacedæmones ante congreſſum Amori, & Muſis ſacra faciebant,Clementiæ,& amicitiæ,non Marti; ſatius ducentes amore pacem incruentam hoſtium ſibi conciliare, quàm prælij ſubire aleam; ſic tamen, vt bellum paci turpi, vel fictæ præponatur. Et ideò antequam bellum ſuſcipiatur, conſuli prius debet an id expediat,vel liceat,& an cauſæ iuſtæ ſint,& vires adſint ad vincendum, cum bellum prius ſit apparandum, quàm exercendum, vt dicit Quinct.l.12.inſt.ora. & Vege.l.3.c.5.an adſit pecunia,cũ nullus locus ita munitus ſit, qui capi non poſſit, ſi aſellus auro onuſtus illuc

ingredi poſſit, modo id iuſtè fieri poſſit, vt dicebat Philippus Macedo, teſte Cic. lib. 1. ad Attic. ep. 12. & act. 7. in Verrem. an adſint milites, & alia de quibus ſupra.

2 Vbi verò neceſſitas cogit bellum ſuſcipere, Deus rogandus, vt ſucceſſus ſecundet, vt faciebat Carolus Magnus, vt habetur in eius Annal. & Iſraelitæ. Iudic. 20. 1. Reg. 13. & 14. & Conſtantinus Magnus vtens ſigno Crucis pro vexillo, & Tabernaculum habebat, in quo diuina miſteria in caſtris fiebant; tum conſideret, vt ſupra, Princeps, apparatum, vires, & conſilia: Apparatum, ſcilicet res neceſſarias ad vſum belli, ſcilicet pecunia, cómeatus, arma, diu enim eſt apparandum bellum, vt vincatur celerius, & maximè pecunia, ſine qua bellum progredi nequit, vt ait Tucid. lib. 2. cum non ſolùm in armis, ſed & expenſis maximè conſiſtat. Tum annona eſt curanda, ſine qua nedum vincere, ſed nec viuere licet: vt dicit Veget. lib. 3. c. 26. quæ ante omnia parari ideò debent, vt ibi dicit c. 3. idque ad vſum militum in caſtris, & eorum, qui caſtra tuentur, vt aduerſus moras obſidionis firmentur, vt ait Tacit. in Agric. prouidendo de aceto, tritico, larido, hordeo, fęno, paleis, & huiuſmodi, vt olim faciebant

Roma-

Romani, qui illa per totum annum parabant,cum ieiunus exercitus diſciplinam ſeruare non poſſit,vt ait Caſſiod.4. Var.cap.13. Arma quoq; neceſſaria ſunt, ita vt Princeps habeat armamentum,in quo arma adſint,ad vſum peditum,& equitum,tormẽta, machinæ,puluis,naues, & inſtrumenta nautica, ſi regio maritima ſit, cum iſta ægrè parentur, & nemo prouocare audeat, vel iniuriam facere illi regno,vel populo,quem nouit prõptum ad vindicandum,& vulgò dicatur,qui deſiderat pacem, præparet bellum; & non ſolùm arma requiruntur, ſed milites armati,& Duces, pedites, & equites, qui omnes 3
ſunt neceſſarij, vt dicit Tac. lib.1. hiſt. & in pugna plus equites valent,vt ait Polib.lib.3. ſic tamen, vt ſit maior numerus peditum ad oppugnandum,& expugnandum,& in locis impeditis vt inquit Vegetius lib.2. c.2. & Ariſt.lib.4.Polit.c.13.& ita, vt ſint bene ordinati,cum equites citò cedant victoriæ, vt ait Tacit.de morib.Germ.& lib.3.hiſt.Veget.li.. 3.cap.2.vbi tamen bona,& compoſita ſit militia,peditum præualet, apud barbaros contra;ſic tamen, vt equites, & pedites virtute præſtent,aliàs multitudo ignaua, & imperita,non vires habet, ſed pondus, & eſt magis

impedimento, quàm beneficio, vt dicit Sen. 6. de benef. c. 31. Liu. l. 9. manibus enim opus est nó multis nominibus in bello, & virtus, non multitudo est quę prodest. Synes ep. 79. Veget. l. 1. c. 8. & in multis legionibus pauci sunt, qui prælia vincunt, vt dicit Tac. lib. 14. Ann. boni verò, & fortes milites fiunt, Delectu, & Disciplina; Delectu, vt primò eligantur, non emantur pecunia tátum proposita, vt idem ait lib. 1. Ann. & Liu. lib. 21. qui, vt plurimum sunt purgamenta vrbium suarũ, vt inquit Curt. lib. 9. ob egestatem peccantes, vt ait Tac. lib. 3. Ann. assueti latrocinijs, & bellorum insolentes, & pede fugaces, vt dicit Aegesipp. lib. 4. c. 4. magni semper hostes faciendo, etiam, si debiles videantur, vt dicit Tucid. lib. 6. n. 71. vt hostium victoriæ etiam cælandæ sunt, vt ait Liu. Dec. 3. lib. 6. nu. 26. Quò ad disciplinam, vt in ijs non sit petulantia, vel ebrietas, desidia, hospitum oppressio, linguæ exultatio, vt dicit Cic. lib. 5. de Repub. & Tacit. l. 2 3. & 4. hist. Curt. l. 7. & mox galeati fiunt lepores, vt ait Home. Ilia. 1. Vnde quò ad Delectum, Domestici magis, quàm exteri sunt eligendi, qui armis sint idonei; infidi enim sæpè exteri sunt, & venales, vbi maior merces proponitur, vt dicit

Tac.

Taci.l.3.hist. & rectu deficiles, impatientes, quibus iubeatur, & maximè, vbi de summo discrimine agitur, vt idem ait l.1.& 3. hist.& 4.Anna.seditiosi,& sæpè fugiunt in ipsa pugna, vt idem dicit li.1. Ann.cum nec fide, nec affectu teneantur, vt idem ait in Agri.vt proinde nolint pro alijs sanguinem fundere, soliti præterea vrere, rapere, & vastare terram quam à populationibus vindicare debebāt, vt dicit Tacit.lib.2.hist. Curt.lib.3. & ærarij hirundines, vt ait Cic. ad Attic. Domesticus verò fidem colit, & Principi obedit, vt ait Curt.lib.1. acer in acie, & in prima fronte concurrens, ne Imperatoris sui signa vertantur, vt ait Sen.1. de clem.cum plerique valdè Reges suos venerentur, vt dicit Curt. lib. 10. Modestior est etiam, & reueretur loca, ac sedes patrias, vt ait Tac.lib. 2. hist. ideò prius deligendi, vt dicit Curt. lib. 10. exteros tamen non spernendo, si maior vis, & necessitas id cogat, vt ait Tacit. lib. 6. Annal. sic tamen, vt vires, & robur exercitus è domesticis sint, nec corpus exteri faciāt, sed membrum, vt dicit Liu. libro 25. & alia circa hæc obseruando, quæ habentur in tractatu de Militibus.capit.1. ad fin.cum seq. Qui etiam habere debet milites ordinarios, qui velut

ex arte militant, & assiduè in hoc munere exercentur, vt dicit Veget. lib. 1.ca.1. & sint velut inuicta quędam acies, in pace decus, & in bello pręsidium, vt ait Tac. de morib. Germa. qui tamen non multi sint, nec semper vna, ne res nouas moliantur, vt scilicet in mediocri Imperio vna legio satis sit, cum tribus alis equitum, in maiori maior numerus sit, maximè equitum, eum pedites è subsidiarijs expleri possint, qui subsidiarij etiam præ manibus semper habendi, vel vt ordinarijs iungantur, vel in pręsidia oppidorum distribuantur, vt ait Tac. loco cit. & etiam extra tempus belli res suas agant, vt dicit Tac. lib. 1. hist. & Sall. ad Cæs. & facilè obediunt Ducibus, vt idem dicit lib. 2. hist. & minus impendij est erudire suos, quàm mercede alienos conducere, vt dicit Veget. lib. 1. c. 28. & ad manum semper habentur, & sic vt Princeps semper nouos milites sufficiat, cũ morbo, fuga, missione, numerus minuatur, & nisi reficiatur, exercitus exhauriatur, vt dicit Veget. lib 3 c.3. mandando negotium eligendi militis magnis viris, & magna cum diligentia, vt idem dicit lib. 1. bellum verò inferri non debet priusquam indicatur, vt si componi potest, ab eo abstineatur. Nu. 20. & 21. Iudic.

dic.c.11.Deut.20. saltem ex pietate; vt & rebus Deo sacris parcendum.l.sacra.§.illud.ff. de rerum diu.vt & non licet stuprum, vel adulterium in hostes committere. Feli.in ca. quæ in ecclesiarum.nu.16. de constit.& captiuis parcendum, ac se dedentibus, & pacta cum hoste seruanda.l.5.§.fi.de pactis.c. noli §.hoc.23.q.1.Ambr.lib.3.offic.c.10.23.q.4.& legati hostium non violandi. Cic. act. 7. in Verrem.l.si quis.C.de legat.& inducię factę seruandæ.Iosue ca.9.quas iuramento firmari expedit.Liuius lib.1.

Is etiam præsentiam suam non debet bello exhibere,cum dubius sit belli euentus,& in milite vnius sors sit, in Imperatore periculum omnium,vt dicit Tacit.lib. 2. hist. & Aegesip.lib.5.cap.30.nisi status Imperij, vel salus prouinciarum in discrimine stet. quia tunc expedit,vt stet in acie,vt idem ait lib.4. hist.quia pręsentia sua,robur,& vires inspirat militi,& omnia rectius aguntur, minora verò bella minoribus ducibus delegenda,vt ibi dicit.& 3.Ann.nec pugnãdum signis collatis,nisi necessitate cogente,vel data opportuna occasione, cum ibi de summa rerum agatur,ex sententia Pauli Emilij,teste Gellio. lib.13.c.3.& ob id laudantur duces, qui cun- 4

ctando hostes fatigant, & sic vincunt, vt Fabius Maximus, qui sic res Romanorum restituit, vt dicit Liu. lib. 22. & contra temeritas, vt stulta est, sic etiam infœlix Liu. ibi. & Pol. in 3. tunc verò fortiter dimicando, proponēdo generosè vincere, vel pro bono mori.

Quòd si victoriam Princeps consequitur bello, Deo gratias agat, nec inde superbiat, & sciat ea vti, ne ex victore, fiat victus, vt sæpè contingit, & ob id ante eam consummatam non sinat prædam fieri. Iudic. 20. 2. Paralip. c. 14. Et post victoriam misericorditer se habendum in victos, vt pluribus probat Tolos. de Republ. lib. 11. ca. 13. & Cic. 1. offic. vnde parcendum est multitudini, & ij qui in Imperatoris fidem confugiunt, recipiendi, etiam si aries murum percusserit, vt ibi dicit: & authores tantum turbationum puniendi, putando hostes eos qui contendunt, victos verò homines. Cic. ad Herenn. lib. 4. vt nec vrbes temere euertendæ, vel diripiendæ, nisi primum necesse sit ad ponendas res suas in tuto; secundum, ad animandos milites, & hostes terrendos, sic tamen, vt parcatur pueris, mulieribus, religiosis, &c. vt supra est dictum, vnde & Marcus Marcellus antequam Siracusas prædæ hostiū daret,

ret, fleuit, & edixit, ne quis corpus liberum læderet, vt refert Aug. lib. 1. ciuit. c. 6. & Cæsar dicebat, nil sibi gratius esse, quàm multitudini parcere, vt dicit Plutar. in apophteg. cum aliàs non tam aliena, quàm sua vastentur, nisi Reipublicæ bonum aliud postulet, ac necessitas; & iustitia accedat; & sic etiam vt Princeps victoria non insolescat, sed illa vti sciat ad Reipublicæ bonum, ne victus quamprimum vires reficiat, vt ait Cic. lib. 1. offic. l. bello. ff. de excusat. tutor. Vt & ante indictum bellum, iustam causam fouens, tenetur ex iustitia debitam satisfactionem sibi oblatam acceptare, & à bello cessare; vt cessare quoque debet à bello si post examinatam causam belli dubitet de eius iustitia ex parte sui, si tamen possidet, & causa examinata nil sibi occurrit contra possessionē, potest in ea perseuerare: vt dicit Victor. in 6. relect. & Caiet. in verbo, Bellum in summula.

Ex quibus sequitur, quòd capta in bello iusto, efficiantur capientis, ex iure gentium. c. ius gentium. dist. 1. c. 2. 27. q. 1. §. sed quod ab hostibus. Instit. de rerum diuis. l. si quid in bello. ff. de capt. l. 1. vbi Ias. de acquir. poss. n. 8. & Theologi passim, teste Couar. in

regula peccatum.2.p.§.11.nu.1.de reg.iur.in 6.hac tamē distinctione adhibita, quòd immobilia acquirūtur regi bellum iustum indicenti.l.si captiuos.§.1.ff.de capt. Mobilia verò sunt capientis, quæ tamen tradi debent duci exercitus, vt ea cuique iuxta merita distribuat.c.ius militare.dist.1. Si tamen capta ab hostibus non erant hostium,sed alterius, priori domino probabiliter sunt restituenda,l si captiuus.§. expulsis. ff. de capt. vt & capta à piratis, & latronibus non fiunt capientium,cum non sint veri hostes, sed priori domino debentur.l.hostes.l.latrones.l.post liminium §.piratis.ff.de captiu. Couar.in d. §.11. n.6.& 7.concordat prædictis. Silu. Bellum 1.q.1. Nau.de iniur.cons. 2.Dicit tamen Victoria de iure belli relect.6.licere tantum in bello iusto,recuperare res suas,&damna, ac impensas factas,non verò dilatare Imperium,quod & sentit Benzon. lib. de fuga in bello,&c.lib.3.q.3 dub.10.posse tamen eum detinere arcem hostis ad se tutandum,& victum punire parte aliqua Regni ob crimen commissum, vt eius iudicem;quæ opinio æqua est,& pia ac sustineri potest, maximè vbi pacem deuenitur, vt & non debet inferre damnum ex proposito, nisi prout bello sit ne-

neceſſarium ad ſuperãdum. Doct. tamen primi generaliter loquuntur, capta fieri capientium, & eſt communis opinio, vt dicit Couar. loco cit. & Iaſ. dicit, id procedere ẽt in foro conſcientiæ, ſic tamen, vt notabilis exceſſus non adſit, damnorum, &c. vt ait Vict. loco cit.

Et quia ex bellis innumera mala gignuntur, & ideò bellatur, vt pace tuta fruatur quis 5
vt inquit Cic. Philip. 2. & Tac. lib. 1. ideò pacem amplecti debet, cuius nomen eſt dulce, & effectus ſuauis, ac ſalutaris, idem Cic. ora. de lege Agraria. Si victus videt, quod ei id ſit neceſſe, oſtendendo tamen adhuc animum fidentem, vt ſic facilius reducatur, vt ait Tac. lib. 4. Ann. quæ tamen honeſta debet eſſe, cũ tolerabili conditione, vt dicit Liu. lib. 8. & 25. & Cic. Phil. 12. & pura non ficta, ſic enim aliter tutius eſt bellum, vt dicit Tac. l. 4. hiſt. Victori etiam id expedit, quòd ſit glorioſum parcere, & tutum, & inde populis quies detur, quod vti Principis proprium eſt, vt ait Plin. lib. 30. & pax omnibus vtilis ſit, atque tuta, & decora, vt inquit Tac. li. 12. Ann. Liu. lib. 37. Curt. lib. 3. & ex alijs quæ ſupra ſunt dicta. & docet Tac. lib. 15. Ann. & honeſta, vbi enim iniquis conditionibus pax initur,

vix durabilis est, vt & vbi ciuitas quæ defecit ad proprium Principem redit, contra capita tantum factionum iustitia est exercenda, vt dicit Tuci. lib. 3. n. 42. & pax vt est amplectenda, maximè cum vicinis, sic vt est facta, est seruanda, vt pluribus docet Tolos. d. lib. 11. c. 13. & 14. alia de hoc videnda tract. de Militib. infra, vbi plenè id agitur.

CAP. V.

DE RATIONE TVENDI Christianam Religionem.

SVMMRIVA.

1 *Religionis bonum Principi curæ esse debet.*
2 *Libri praui exterminandi, boni admittendi, & quæ alia præstanda.*
3 *Religionis prætextu quæ mala commissa, vel committi poßint, & vt illis prospiciendum.*

1 V M Princeps brachium sit Ecclesiæ, & Religionis propugnaculũ, videat ne religio Christiana fœdetur hæresibus, aliàs publicè eius turbatores

tores puniantur, ne Princeps pro illis puniatur, vt inquit Cipr. lib. de vtilita. pœnit. & idem etiam aſſerit Seneca. lib. 3. c. 6. aliqua ſemper pœna puniendos Religionis violatores, ne totum corpus intereat, vt inquit Cice. Phil. 9. quod enim in Religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. l. 4. C. de hæretic. ſi tamen tanta ſit multudo in culpa, vt tuto puniri non poſſit, aliqui ſaltem præcipui puniendi, vel res in aliud tempus differenda, vbi validiores ſint vires, & principis obſtandum, & ignari inſtruendi ne labantur, & ſi lapſi aliqui ſint, coercendi, & edocendi, ac moniendi, cum vix quis credat inuitus, vt ait Caſſiod. var. 2. ep. 27. & Aug. ep. 65. & Lact. l. 5. cap. 13. contumaces tamen puniendo, vt cæteri metu pœnæ coerceantur, iuxta ca. ad abolendam. de hæret. qui Princeps etiam tueatur immunitatẽ eccleſiarum, & perſonarum eccleſiaſticarũ, & earum reuerentiam, & curet, vt Eccleſiæ conſtruantur, & magnificè exornentur, ac Indulgentijs, & ſacris reliquijs debito modo adeptis, decorentur.

Ad conſeruandam verò rectam Religionẽ, Princeps catholicus, Eccleſiã adiuuãs, ab ea requiſitus, plura obſeruare debet. Primò, 1

libros

libros ab Ecclesia damnatos;pœnis adiectis, arcere debet,sanos verò maximè noui,& veteris Testamenti, cum eorum catholicis expositoribus admittere, & fouere; curare, vt in studijs publicis sacra scriptura doceatur, Theologia,& ius canonicum,stipendijs amplis dictas facultates profitentibus statutis. Iubere vt sacræ imagines,signum Crucis venerationi habeatur,damnatis hęresibus quibuscunque,idolorum cultu,dęmonum adoratione, & superstitionibus quibuscunque ab Ecclesia damnatis,graui pœna inflicta:Sacra templa venerari, construere, dotare, & resarcire;de quibus rebus, locis proprijs latè peregi, & de quibus latè agit Tolos.de Republ.lib.12.qui & ecclesiam catholicam, vt supra defendere debet.

3 Prospiciendum autem attentè à Principe catholico,ne sub prætextu pietatis, & Religionis mala peragantur, cum vitia sæpè sub virtutibus se venditent, vt tenacitas sub parsimonia,effusio sub largitate, crudelitas sub zelo iustitiæ,remissio sub pietate,vt ait Gregor.lib.1.Reg. ep. 24. Vnde Andrecotus sub specie libertatis, Indiam contra Alexandri Præpositos excitauit, vt dicit Iustin. lib. 15. quod fecit & Deioces,vt ait Herod.lib.1. Sic

præ-

prętextu amicitiæ, Ioab Abner parũ sibi prospicientem occidit. 2. Reg. 3. sic multi prętextu pietatis, & religionis mala agunt. ca. sancta. de relig. dom. in extrau. Ioannis XXII. clem. fin. de hæret. quibus difficile occurri potest, cum specie boni lateant, nisi eorum imposturæ detegantur.

Hæ verò, Deo iuuante, detegentur, si Ecclesiæ pastores vigilent, & visitent dięceses, & mandent inquiri de vita cuiusque, & de occultis conuenticulis, & inuentura ad eum referant. c. excommunicamus. §. adijcimus. de hæret. quę & Archidiaconi, & Archipresbyteri in eorum locis diligenter attendere debent. c. diaconi. 93. dist. c. ecclesias. 13. q. 1. cap. omnis. de pœnit. c. inter cætera. de offic. ord. qui Episcopi iubere debent prædicari verbum Dei, sic tamen, vt per laicos id non agatur etiam occultè. Matt. 10. d. c. excõmunicamus. §. quia verò. clem. 1. de relig. dom. clemen. 2. de hæret. sed per sacerdotes pios, iuxta Conc. Trid. sess. 5.

Secundum remedium est, vt authoritate Ecclesiastica fiant generalia Concilia, Prouincialia, & Dioecesana: tertium, vt mali libri, & improbatę lectionis comburantur diligenter conquisiti: quarum, vt petatur auxilium

lium à Principibus Christianis contra rebelles religioni, quod Ecclesia potest. c. nouit. de iudic. c. si in adiutorium. 10. dist. vnde & apud Romanos Marco Attilio Prætori vrbis negotium est datum, vt populum, licet ineptè, à religionibus externis liberaret, cum & tunc Romana non esset bona, vnde constitutiones Principum fauentes religioni, & punientes contraria valdè prosunt.

In particulari verò, collegia religiosa, & societates valdè commendabiles sunt, cum Dominus sit in medio congregatorum in nomine eius Matt. 18. l. 1. §. sed religionis causa. de colleg. illic.

Cauendum verò ne prætextu religionis, hæreses seminentur, dogmata peruersa, monopolia, commessationes veritæ, vel turpia, & conspirationes in Principem, cum zizania inter triticum crescat, & nulla sit humana societas in qua non possunt inueniri aliqui mali, vt in Angelis Lucifer. Isa. 14. inter apostolos Iudas: Act. 2. Vnde aduertendum ne ibi monopilia fiant. l. 1. ff. de monop. & cõuentus illiciti. l. vnica. C. de monop. prohibenda & conuiuia. clem. 2. de mag. c. non oportet. 42. dist. 1. Cor. 11. c. commessationes. ead. dist. vnde Episcopi confraternitates has visi-

visitent,& videant,vt se habeant,abusus tollendo, prohibendo ijs prædicare, certos libros tenere, vt & studia generalia visitanda sunt,& reformanda.sess.25.in Trid. Conc.c. 2.& ex Bulla Pij IIII. 112.vbi quidam fidem profiteri tenentur. & ideò diligenter collegia ista,& religiones visitandæ, & videndũ, vt ibi res spiritualiter se habeant, & ob id non facilè permittenda noua collegia, vel religiones nouæ, nisi ritè examinata, Papæ, in religionibus,& alijs rebus magni momẽti accedente authoritate, vt latè probat Tolos.de Republ.lib.13. capit.3. & 4. quæ præstanda sunt à Prælatis, non verò à Principe, nisi ijs petentibus, auxilium seculare præstando.

Religio etiam elucet in votis exsoluendis,& sacrificijs peragendis, cũ sint actus religionis pręstãtissimi, vt dixi locis proprijs.

Cauendum tamen ne abusus irrepant, vt aliqui in periculis constituti vouebant se immolãturos quæcunque verè orirentur,in quo etiam filij includebantur,quod impium erat, de qua re agit Liuius lib. 22.& 34. Dionys.Halic. in 1. vt & Iephte vouens se oblaturam Domino primum egressum è porta, primogenitum obtulit.Iudic.ca.11. & simile exem-

exemplum affert Cic. 3. offic. & Val. l. 7. c. 3. sic etiam sacrificia inhumana extitere, quibus aliqui etiam filios immolabant, vt refert Alex. ab Alex. lib. 6. genialiũ dierum. & Macrobius l. 1. Saturn. c. 7. & 11. vt & alij seipsos morti deuouere, vt Marcus Curtius, & Decius, credentes sic vanè se Deum placaturos. Liu. lib. 7. Valer. lib. 5. c. 6. alij etiam voto se obligarunt alios occidere. Act. 23.

Voti etiam prætextu aliqui alios decepere, vt Græci equo Mineruæ oblato, in quo Achiui inclusi erant, qui Troiam diripuere, & excussere, vt dicit Virg. lib. 2. Aeneid. sic Absalom sub specie voti regnum patris tentauit occupare 2. Reg. 15. & Hetrusci tentauerunt Romanos decipere, vt ait Gell. lib. 15. cap. 3.

Quibus malis, vt occurratur, considerentur res promissæ à Prælatis, cui promittitur, personæ promittentes, nõ enim voueri possunt Deo, quæ ei non placent, nec sibi mortem inferre, nec vouere res alienas, aut malum, & dolosa etiam vota caueri debent.

Pium etiam admodum est Religionem, & Fidem defendere, cuius causa, qui de Deo, de animæ immortalitate, & de futura beata vita, vel ęterna morte cognitionẽ habent, nihil

non

non agunt,& fauore; & contraria abhominantur, vnde filius Elezari, viso, quod quidam ingressus esset ad scortum Madianitidis, contra prohibitionem, pugione confodit vtrunque. Num.25. Moyses etiam armauit omnes filios Leui contra idololatras, & occidit ex illis quasi triginta millia. Exodi 32. Helias etiam prophetas Baal interfecit. 3. Reg. 18. Samuel concidit in frusta Agag regem Amalech. 1. Regum 15. & Mathathias viso quodam sacrificare idolis, trucidauit eum super aram. 1. Machab. 2. Iehu occidit etiam prophetas Baal, & omnem domum Achab 4. Reg. 9.

Duces etiam vsi sunt religionis prætextu sæpè ad milites animandos, vt ait Polienus lib. 1. stratagemat. & lib. 5. & 7. sic cum Iulius secundus, cruciatam cum remissione peccatorum indixisset, ad bellum contra Turcas, & Saracenos, magna hominum multitudo ad eam prouinciam accessit, vt dicit Susius in hist. & Sleidan. lib. 1. & Eugenius tertius, excitauit contra Turcas Ludouicum regem Galliæ, vt ait Platina, in vita Eugenij, & alijs temporibus idem est factum.

Non deest tamen dæmon acerba, prætextu religionis, instrumēto impiorum hominum,

num, excitare; vnde eo prętextu quidam persecuti sunt Iudæos. 1. Mach. 1. 2. & Caiphas eodem prętextu sententiam contra Dominũ tulit. Io. 21. & Demetrius concitauit populum contra Christianos. Act. 19. Sic quidam Anabaptista Sangalli opidi Heluetiorum dixit, sibi diuinitus imperatum, vt caput fratri germano præcideret, quod tamen magistratus non egere, sed eum eadem pœna sustulere, vt dicit Sleidanus libr. 6. sic tempore Claudij, & Neronis, quidam pessimi arma sumpsere, zelatores se vocantes, & sub prætextu religionis impia, & scelestia committebant, & demum ignem supposuere templo Hierosolymorum, pro cuius defensione dicebant se pugnare, vt inquit Iosephus lib. 5. de bello Iud. c. 5. & lib. 6. c. 1. 2. & seq. & huiusmodi crudelia sub prætextu religionis facta commemorat Poliænus lib. 2. stratagema. Dion. Halic. in 2. Valer. Max. lib. 5, cap. 3. Augus. l. 3. de ciu. cap. 15, Plin. lib. 29. de viris Illustr.

His malis occurrendum est, primò ea prænoscendo, vt & nautę futuram tempestatem in mari pręsagientes anchoram iaciunt, vel ad portum tendunt. Vnde vetari debent à Pręlatis, & Inquisitoribus disputationes

nes de rebus ſacris extra ſcholas, vel Eccleſias, vbi de more aguntur. l. nemo. C. de ſumma Trin. l. conuenticulam. C. de ſacr. ſan. eccle. & conuenticula prohibenda. c. quidam. 18. q. 2. Secundò, non debent permitti ædificari noua monaſteria, vel eccleſiæ, vel loca pia publica ſine licentia Papæ, ſi ſint monaſteria, ſi aliæ eccleſiæ, Epiſcopi, nec admittendæ nouæ religiones, niſi ritè examinatæ, & de Papæ licentia. Tertiò, vt vbi huiuſmodi impoſturæ deteguntur, grauiter puniantur. Gal. 5. & Deus etiam ſæpe eos punit, qui religionis bono abutentes, mala perpetrant, cùm Deus ob peccata, Dei contemptum, idololatriam, transferat regna de gente in gentem. Eccleſ. 10. vnde Heli vita, & poteſtate priuatus eſt ob duos filios Ophni, & Phinees, qui detrahebant homines à ſacrificio Dei. 1. Reg. 2. Sic Saul cum vſurpaſſet munus ſacerdotis, audiuit reſponſum, nequaquam vltra regnum tuum conſurget. 1. Reg. 8. 10. 11 Sic partes duodecim tribuum Iſrael tranſlatæ ſunt à proſapia Salomonis, quòd Salomon idola vxorũ coluiſſet. 1. Reg. 16. 2. Regum 2. & 5. Sic Imperium Orientis à Græcis ad Carolum Magnum, Deo permittente, tranſlatum eſt ob peccata orientalium in ſa-

in ſacras imagines, vt dicit Platina in Leone III. Blondius.decad.2.lib.1.

Non defuerunt etiam qui religione abuſi ſunt ad lucrum, dominationem, ambitioné, & deceptionem, vnde Liſander Tirannidem arripiens, conatus eſt corrumpere oracula Iouis Hammonis, vt pro ſe reſponderent, vt ait Aemil.Probus in Lyſandro. & Diod.Sic. lib.14. ſic Aemilius fratrem ſuum Numitorem in cuſtodia ſeruans, Siluiam eius filiam Veſtalium numero aggregauit, vt regno potiretur, vt ait Polyænus li.1. & 8. ſtratag. Herod.lib.1. Valer.lib.1.c.2. quod fecit & Phalaris, vt vſurparet Tirannidem Agrigentinorum, vt idem dicit Polyænus li.5. ſtratag. ſic Mahomet ſub prætextu religionis imperium ſibi, & tirannidem parauit; & alij multi, quos recenſet Toloſ.de Republ. lib.13. capit.11.

His malis eſt occurrendum, primò, probando ſpiritus an ex Deo ſint.1. Ioan. 4. Secundò, ſeparando cauſam publicam à priuata, dum enim ij homines cauſæ publicæ fauens, laudandi ſunt, & ſequendi in religione Chriſtiana, quæ ſola vera eſt, & bona, ſed dum eam cauſam ad priuatum commodum transferre quærunt, in eo vitandi, Tiranni enim

nim primò vijs dulcibus vtuntur, ſed vbi potitis adepti ſunt, venena impietatis euomunt: & proinde initio his malis eſt occurrendum, & videndum an vita verbis conueniat; & vbi ſubeſt timor, principijs obſiſtere, & ſi in magiſtratu ſint, inde amouere, faciendo magiſtratus breues, vt ait Diony. Caſſ. li. 36. & 43. vt & dandi ſucceſſores maioribus poteſtatibus, ne in tirannidem vergant. l. 2. & 3. ff. ad legem Iul. Maieſta. & eſt vetitum quandoque ne adminiſtratio ſuæ patriæ ſine Principibus licentia alicui concedatur. l. fi. C. de crim. ſacrileg. & vetitum ne magiſtratus donis, vel aliter plebem demulcerent, vt dicit Herod. in 1. & Athenienſes huiuſmodi ſuſpectos extra ciuitatem relegabant. 2. Polit. quod tamen à Chriſtianis ob id ſolum agendum non eſt, niſi delictum ea pœna dignum accedat, niſi prudenter cum maiori honore alio transferantur, cum turba ſit facilis ad deceptionem, qui ideò obſeruari diligenter debent.

Alij præterea ſub religionis prætextu, alia ſcelera & fraudes cõmiſere, ſic .n. Rex Italiæ Deſiderius occupabat bona Eccleſiæ, & Põtificem perſequebatur, & tamen in nummis amota imagine Herculis, ſubrogabat imagi-

nem sancti Laurentij, vt inquit Annius li. de antiqui. tabula 5. sic Iulianus apostata eripuit bona ecclesiarum, dicens, se sic facere ecclesiasticos expeditiores ad regnum cœlorum, quod scriptum sit: Beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, tacens id (spiritu) Pomp. Lætus in eius vita. & quidam sub nomine religionis in Gallia, volebat se pro Christo adorari, vt dicit Sigib. an. 591. vt & alij falsa miracula inducebant, artificijs, imagines flentes, vel sudantes populo exhibentes, donec detecti puniti sunt, vt dicit Pap. lib. 1. rapf. arrest. tit. 1. arrest. 5. & 6. vt & in templo Serapidis Sacerdotes Gentiliũ per cuniculos cauos ingrediebantur idolum cauum, & dabant responsa, vt ait Euseb. in hist. eccles. & Dion. in Nerone.

His imposturis occurri potest; Primò si cura à Prælatis habeatur, vt talia agentes detegantur, & puniantur l. Senatusconsulto. ff. de iniur. l. cum. ff. de extraordin. crim. l. si quis aliquid. ff. de pœn. & sic tollendo huiusmodi superstitiones, & falsitates, vt & caueatur ne reliquiæ sacræ venales sint, vel nouæ, nisi Papæ authoritate accedente, venerationi habeantur, eliminatis quæstuarijs. c. si. extra de reliq. & ven. sanct. cap. 1, 2. eod. c. tenea-

neamus. 1. q. 1. c. venerabili. de testib. l. 3. C. de sa. san. eccl. l. decernimus. C. de episc. & cle. c. cum ex eo. de pœnit. & remiss. ca. tuarum. de priuil. clem. 1. de pœnit. & remiss. c. vt officium. §. compescendi. de hæreti. in 6. Conc. Trid. sess. 5. cap. 2. sess. 21. cap. 9. quibus locis, damnatis quæstuarijs, multa pia circa sacras reliquias statuuntur, vt & à Prælatis cohiberi debet ambitio, vel auaritia illorum, qui talia perpetrent. c. constituit. 16. q. 7. c. si. 20. q. 3. c. veniens. de simon. Conc. Cartag. IIII. cap. 93. & 94. extrauag. 1. de Regular.

Alij quoq; scelesti homines prætextu religionis ad libidines eorum explendas, nepharié sunt vsi; vt de historia bachanalium tradit Liu. lib. 39. vnde nocturna sacrificia sublata fuêre, teste Cic. l. 2. de Legibus, ne daretur ansa mulieribus delinquendi; Sic filij Heli dormiebant cum mulieribus, quas obseruabant ad ostium tabernaculi. 1. Reg. 2. & apud Nouarienses, anno 1308. orta hæresis, qua mares, & fœminæ simul habitabant, & in omnem libidinem prolabebãtur: Sic Romulus, vt raperet Sabinas, ludos Neptuno parauit, vt ait Liuius in Plut. in vita Romuli. Oros. in c. 4. & alij multi, quos recenset Tolos. d. lib. 13. c. 19.

Quibus malis, vt occurratur, à Prælatis, cohabitatio indebita virorum, & mulierum vetanda. c. 1. 2. & 3. de cohabit. cler. & mul. commessationes. c. commessationes. 44. dist. & nocturnæ vigiliæ. ex Conc. Elibert. vt & vetita gemina monasteria virorum, & mulierum sub eodem tecto. ex Conc. Nic. c. 20. c. diffinimus, cum seq. 18. q. 2. vt & vetitum ne viri cum mulieribus in ecclesiarum cœnaculis inhabitent. ex Sin. Trull. c. 98. quæ & separatim à viris sedere debent, vt dicit Clemen. Rom. lib. 2. constit. c. 61. vt & vetitum ne moniales claustra exeant, nec aliqui ad eas accedant, nisi ex causa necessaria, neve mulieres ingrediantur septa monasteriorũ religiosorum, vt dixi tract. de Regular.

Pari ratione ad religionem tuendam, cura adhibenda à Prælatis Ecclesiarum, ne falsa miracula afferantur, vel ad malum ijs qui abutatur, vt & magicæ impietates tollendæ, & maleficia, lamiarum scelera, & huiusmodi mala, vt & seruanda est immunitas erga sacra loca, & personas, ac res, de quibus latè agit Tolos. d. l. 13. de Repub. & ego peregi in tract. proprijs: vt ita Religio Christiana mũda, & sancta, vt verè est, seruetur, ad quæ agenda pij Christiani Principes auxilium, & secu-

ſeculare brachium Prelatis Eccleſiaſticis petentibus præſtare debent, vt ſæpè eſt dictum, vt ab his bonis, ad ſempiterna, Deo præſtante, perueniant; Qui proinde iuſtè, & honeſtè, ac religiosè viuentes, & rectè populos regentes, morti proximi, ſacramentis muniti, ſucceſſori, Dei timorem, honorem, & amorem, ac populi curam commendare debent, & proceres monere, vt ei fidelem, & diligentem operam, ad Dei gloriam, ferre velint, vt cum ipſo, ad beatam Paradiſi fœlicitatem, hic bene viuentes, Deo præſtante, conſcendere mereantur.

Finis Secundi Libri.

DE PRINCIPE LIBER TERTIVS.

IN QVO, DE PERSONIS, Principi, & Reipublicæ deseruientibus agitur, earum potestate, & officio.

CAP. I.

De Subditis in genere.

SVMMARIA.

1 *Subditi debent Principibus obedire in licitis, & quod peccatum incurrant secus faciendo.*
2 *Subditi debent Principem revereri, nec eum tristitia afficere.*
3 *Subditi Principem timere, & amare debent.*
4 *Subditi debent Principi opem ferre, nec ei detrahere.*
5 *Subditi debent pro Principe Deum rogare.*

1 EX dictis superius de Principis officio, satis constare potest, quod nam sit subditorum munus, & debitũ, cum enim Princeps,

ceps,& subditi correlatiua sint,& ad Principem regere spectet, ad subditos vtique regi spectabit,ita scilicet se habere, vt faciles se Principis regimini reddant.

Primò ergo tenentur subditi Principi obedire, idque est mortale ex genere si prætermittatur. Rom.13.1.Petri 2. ca.qui resistit. 11.q.3 & probat Hier. in commen. ad Tit. 3. Clem. Alex. lib.3.strom.cum id sit contra iustitiam,cuius obedientia est pars. Fallit tamen si Princeps mandaret aliquid contra Dei præceptum,vt idololatriam, sic ei enim non est obediendum;locis alleg.D.Tho.2.2. q.104.art.5. Sotus lib. 5. de iustit. q.5. art. 1.si tamen id est dubium an sit contra Dei præceptum, & facta diligenti inquisitione subditus non rectificatur de iniustitia,vel an sit peccatum etiam veniale, debet obedire, & excusatur à peccato ab obedientiam. capit. quid ergo.11.q.3.c. ad aures. de temp. ordin. Secundò,fallit,si quid præcipiat,quod sit cõtra dispendium salutis, vel contra præceptum superioris ad præcipientem, vel in his quæ ad eius superioritatem non attinent, in his enim non est opus obedire, nisi ad scandalum vitandum, nec in his quæ per-

tinent ad actus interiores voluntatis, nisi prout actus interiores colliguntur ex exterioribus, sed in pertinentibus ad corpus, nec in omnibus, vt circa matrimonium contrahendum, vel virginitatem seruandam, quia sic omnes homines pares sunt, sed in spectātibus ad Rempublicam, & bonum commune. Silu. Obedientia. n. 1. & 2. vbi verò Princeps apponit tantum pœnam; probabile est, quod non voluerit obligare in conscientia, nisi aliquo certo signo colligi id possit. Tertiò, fallit si subditus non potuit obedire, ex impotentia, vel ex alia rationabili causa. Abb. in c. magnæ. de voto. Quartò, si ideò nō obedit, quia credit eum per errorem præcepisse, vel si eius præceptum non recipitur à maiori parte populi eo sciente, & non contradicente, nisi eius præceptum concurrat cum aliqua lege diuina. Silu. Lex. q. 6. in fin. Quintò, fallit, si eius potestas sit vsurpata, nisi adsit scandalum non obediendo. Silu. Obedientia. nu. 1. etiam si toleretur ab Imperatore non valente eum armis expugnare. Bal. in l. decernimus. C. de sac. san. eccles. quod intelligitur, si primus est, qui vsurpauit, si enim sit filius eius, & à populo toleretur, videtur tacitus eius consensus accedere.

arg.

arg.l.1.ff.de orig.iur.nisi toleretur metu, vt supra,& qui ideò non obedit Principi, quia non vult ei subijci est propriè peccatum inobedientiæ. D.Tho.2.2.q.105. art.1. si enim ex alia causa id omittit, quandoque est mortale, quandoque est veniale, iuxta prædicta qui & Principe iubente, tenentur ire ad iustum bellum. Ratione etiam, prædicta probantur, nam intentio Principis est inducere ciues ad virtutem, vt secundùm Christianam religionem disponantur ad beatitudinem, non autem esse potest ciuis virtuosus, nisi sit vir bonus, non potest autem esse bonus, nisi obediat Principi iusta imperanti, & leges obseruet, ergo. Secundò, nam Principi obedire est de necessitate conseruationis dominij & salutis subditorum, quia vbi non est obediētia, omnis politia destruitur, ergo oportet ei obedire, vt Principatus seruetur. Tertiò, nam vt humores corporis sibi contrariantes, reddunt corpus infirmum, sic ciues nisi Principi obediant, inter se tumultuabunt, ergo oportet vt reducantur ad concordiam per obedientiam Principis, sicut humores per obedientiam Medico factam, ergo oportet Principi obedire ad seruandam pacem intrinsecam, & externam, etiam

si malus sit, modo iusta præcipiat Rom. 13.
2 Secundò, populus non debet Principem ad iram, & indignationem prouocare, quod duob⁹ modis euenit, primò, si ei nõ defertur debitus honor, & reuerentia: secundò, si nõ seruatur ei debita subiectio, & fidelitas, Princeps enim se habet in dominio, sicut caput in corpore, caput verò super alia membra duo obtinet, primò, quòd est altius, & sublimius, secundò, quòd dirigit membra in operationes suas, cũ in eo vigeant sensus interiores & exteriores, quib. integris manẽtibus bene operamur, sed si infirmãtur, vel ab operatione impediũt, vel confusè homo operatur, vt patet in perturbatione visus, & audit⁹, & cõfusione phantasiæ, & lęsione memoriæ. Sic Princeps duo obtinet supra populum, primò, quòd est altior, ideò primus illi debetur locus, sublimior sedes, copiosior personæ comitatus: secũdò, habet dirigere subditos, conseruare, & defendere, vt pastor oues sibi commissas, vnde ei debetur honor cum sit Princeps. 1. Petri 2. regem honorificate. & cum habeat regere, debetur ei subiectio, & fidelitas, nam vt in exercitu duci necesse est subiectio, & fidelitas pugnatorum, aliter ciuitas non seruabitur, sic & Princi-
pi, vn-

pi, vnde debetur ei honor, & obedientia, & per consequens irascitur si videt honorem sibi non tribui ab ijs qui solent, & debent, vt ait Philosophus 2. Rhetoric. cum sic ibi adsit paruipensio, quæ iram inducit, vt & si ei non obediatur ab ijs qui tenentur, & solent. Sic etiam cauere debent subditi ne ad iram prouocent Principem, iniuria afficiendo personas ei coniunctas, vt vxorem, filios, consanguineos, & familiares, quia turpe sit illis non auxiliari 2. Rhetoric. sic etiam cauere debent ne ad iram eum prouocent, lædentes in rebus quæ ad ipsum spectant, vt possessionibus, & huiusmodi, quia sic suspicatur aliquid mali contra eum subditos machinari, & ipsum contemnere, vnde subditi filios suos erudire debent, vt Principem honorent, & ei subijciantur, & personas, vel res ei coniunctas non lædant, quia sic à teneris eruditi, cum adoleuerint id sine difficultate præstabunt; sic & Dauid nunquam voluit nocere Saul eius persecutori, licet potuerit, dum dominio potitus est, sed eius interfectorem interemit.

Tertiò, debent Principem timere, & amare 3
sed magis amare, quã timere, quòd Princeps

consequetur, si beneficum, & liberalem se ostendet, cum popularis multitudo non apprehendat nisi sensibilia, & maximè pecunias, & diuitias, quia sciunt per has voluptates ventris, & veneris obtineri, vt ait Aristo. 2. Rhetoric. Secundò, si ostendet se animo virilem, & fortem, & magnanimum, & aggredientem quodcunq; arduum pro salute publica, non parcendo etiam propriæ vitæ, vt subditos incolumes reddat, nec facultatibus quia sic populus eum considerabit, vt fidum pastorem, & patrem vniuersalem, & per cōsequens eum diliget. 2. Rhetor. Tertiò, si ostendat se iustum, & æqualem erga omnes, cum veritas omnia vincat. Esdræ 3. & iustitia, quæ in veritate fundatur omnibus diligibilis sit. Timetur verò, si sit punitiuus malorum, immaniter peccantes, vt parricidas, proditores, & huiusmodi atrociter puniendo. 2. Rhet. Secundò, non parcendo vlli delinquenti, etiam si frater esset, vel consanguineus, sic enim omnes cauent à malis, videntes Principem nullum excipere à pœna. Tertiò, præcipiendo officialibus, vt latenter obseruent, & inquirant delinquentes; sic enim quilibet timet ne cadat in manus suas, & è conuerso bonis amabilem se præbendo

& ma-

& magis curando, vt ametur, quàm timeatur, generosus est enim hominis animus, & magis amore, quàm vi trahitur ad bonum, & retrahitur à malo: vt inquit Sen. ep. ad Lucillum; vt & Dominus seruator faciebat; vt & subditi studere debent, vt Principi sint amici, congratulando ei quoque in prosperis, & in aduersis dolendo, ac illi ob beneficia ab eo accepta, gratias agendo, & eius imperfectiones æquo, & humili animo ferendo.

Quartò, subditi debent Principi subsidium ferre, vt seipsum splendidè alere possit, 4
& Rempublicam interius, & exterius custodire, atque defendere, iustas impositiones ei persoluendo, vt supra est dictum; & illi etiam non petiti in necessitatibus opem ferendo.

Quintò, non debent ei detrahere publicè, vel occultè l. 1. C. si quis Principi maled. honor enim illis redditus Deo exhibetur, & è conuerso; sed gaudio illum afficere, ipsi obediendo, ac pro virtute certando.

Vltimò, debent Deum rogare pro Princi- 5
pum vita, & iusto eorum regimine. Baruch. 1. 1. Timoth. 2. & eis etiam reuerentiam exhibere; Vnde Lacedæmones nulli surgendi honorem dabant, nisi Regi, & ephoro, & eo

mortuo nihil per triduum vendebatur, & forum paleis conspergebatur, vt ait Heraclides in Lacedæm. Republ. Persæ pro Rege precabantur assiduè Herod. in 1. & Ecclesia nostra orat etiam pro Principibus, vt à Deo missis; & Romæ die tertio post Calendas Ianuarias pro salute Principis vota suscipiebantur. Dionys. lib. 44. histor. Plutar. in Cicerone: & apud Aetiopes si Rex aliqua corporis parte debilitaretur, domestici omnes partem eandem sibi debilitabant, turpe æstimantes, Rege claudo, non omnes sic esse, vt ait Diod. Sicul. lib. 16. apud Persas, cum Rex equitabat, omnes pro suis facultatibus ei munera offerebant, vt refert Aelia. libr. 1. variæ hist.

Cap. II.

De Præfecto Vrbis.

Summaria.

1 *Præfectus vrbis quis sit, & cur institutus.*

2 *Præfectus vrbis quibus præditus esse debeat, & quæ seruare.*

3 *Præfecti vrbis munus quod, quæque potestas.*

Tamet-

TAMETSI Magiſtratus vrbis curam habeant in iuſtitia adminiſtranda, quia tamen ęquum eſt, vt aliquis ſit qui latiores habeat habenas & communem vrbis curam, ideò inſtitutum eſt officium Præfecti vrbis, quod à principio erat extraordinarium, poſtea verò Imperatorum arbitrio cœpit fieri perpetuum, & illius Præſes ſus Romæ dicebat, cum omni Imperio Latinorum, feriarum tempore: vt ait Gell. libr. 14. capit. final. qui aderat etiam tempore Romuli, vt inquit Dionyſ. Halic. libr. 1. & erant Vicarij Regis ipſo abſente cum poteſtate regia, ijdemque exemplo Conſulum, & Prætorum, illo tempore, ſi opus erat, Senatum habere poterant, vt ait Gell. loco citato. Sed poſtquam Principes ius obtinuere creandi magiſtratus, præfectura vrbis cum prætura, vt annua eſſet, ſicut & cæteri magiſtratus, eſt introducta; & vrbs præfecto vrbis eſt commiſſa, & eius iuriſdictio limitata, vt quicquid intra vrbem committeretur pręfectus cognoſceret, & extra ad lapidem centeſimum. l. 1. ff. de offic. præf. vrb. cognoſcendo de adulterio ſerui, de interdictis, quod vi, aut clam, vnde vi, puniẽdo tutores, & curato-

ratores in officio malè versantes, audiendo etiam querelas seruorum erga dominos, & libertorum aduersus patronos, curãdo quoque, vt caro iusto pretio vendatur, cum omnibus armentis, & vt populus quietus maneret, & vt præessent disciplinæ spectaculorum.l.1.§.cura carnis.§.quies quoque.ff.eodem & etiam curam haberent omnium ciuium, & popularium.lib.1.C.eod.& præferuntur omnibus alijs dignitatibus sine iniuria tamen alieni honoris.l.3.C.eod.& etiam notionem habent. l. 2. ff. eod. & curam, vt nummularij rectè se gerant, circa eorum officium.d.l.1.§. hoc quoque. ff. eod. & etiam vltra centesimum lapidem iudices dare possunt.l.fi.ff.eod.qui & cognoscunt de omnibus causis, de quibus cognoscunt præfecti prætorio, & prætores, & consules, consulibus absentibus.l.1.ff.de offic. præf. quorum prætorum insignia erant, sella curulis, latus clauus, paludamentum, & toga prætextata, & dimidiatus fascium consularium numerus: vt ait Lazius lib. 9.c. 6. qui & edicta nedum annalia, sed & perpetua vim legis habentia decernebant. §. prætorum. Instit. de iure na.l.1.ff.de alb.scr.§.sed cum paulatim. Instit.de testam. In quibus tamen standum

est

eſt nunc locorum ſtatutis, & Principis delegantis mandato, iuxta quod maiorem minoremve præſes poteſtatem ſuſcipit.

Is autem eligi debet cuſtos, & Princeps ci- 2
uitatis, qui ſingulis ætatibus ſemper, pueritia, adoleſcentia, matura ætate probatus eſt, & immaculatus exiſtit. vt ait Plato. lib. 3. de Legib. & lib. 6. oportet eum qui paſſim ſincerus, & incorruptus euadit, tanquam aurū in ignis examine comprobatum, gubernandæ ciuitati præficere, muneribuſque ornare viuentem, & mortuum, qui & iurare debet de officio fideliter administrando, deinde ad vrbem ſibi commiſſam pergere, non trahendo alicubi moram, nec declinando ad alienas regiones. ex Conſtitut. Iuſtiniani 95. & ea ſeruando quæ continentur in tit. de offic. proc. qui & antequam fines prouinciæ ſibi decretæ ingrediatur, edictum de ſuo aduentu mittere debet continens aliquam ſui commendationem, & eos monens, ne publicè, vel priuatim ei occurrant, ſed quilibet in ſua patria eum excipiat, ſignificando etiam deceſſori, qua die ſit ingreſſurus, ne inopinato ingrediatur, per viam conſuetam incedendo. ex d. Conſtit. Idem quoque melius eſt, vt incedat ſine vxore, ſed & cum ea poteſt,

poteſt, ſic tamen, vt illam coerceat, ſciens, quod illa deliquerit à ſe repoſcendum. ex l. 1. ff. de offic. proc. Idem quoque eligere debet miniſtros probos, prudentes, & muneribus aptos, ne ipſe præfectus ex eorum erratis ſuppleat, cum viros bonos ſecum adducere debeat, vt inquit Iſocrates ad Dæmonicum. Delectus ad magiſtratum nullius improbi miniſterio in obeundis negotijs vtitor, nam quicquid ille deliquerit, ſibi imputabitur, & idem aſſerit C. ad Q. Fratrem. & act. 4. in Verrem, & habetur in lege Diocletiani, & Maximiani. lib. 1. C. ti. 47. Qui, & decernere debet ne eius familia munera accipiat, idem Cicer. d. act. 4. non nego tibi ipſi nullum nummum eſſe numeratum, ſed cum ob tua decreta, ob tua imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum cuius manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerentur, comites tui illi delecti, præfecti, ſcribæ, medici, accenſi, aruſpices, præcones, manus erant tuæ; vt quiſque te maximè cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita maximè manus tua putabatur. & habetur l. 2. C. de offic. mag. mil. tales delinquentes à præfecto puniendos. Qui miniſtri, ſcilicet iudex criminum, aſſeſſor, apparitores

paritores, & executores exteri esse debent, non loci indigenæ: vt habetur in l. fin. C. de crim. sacril. nulli patriæ suæ administratio sine speciali Principis permissu permittatur, & idem decernitur in l. nullus. C. de diui. offic. li. 12. & l. fin. C. de crim. sacril. & in l. Iulij Pauli, sub tit. ff. de adu. fisci. Idem quoque apud se habere debet Senatores, vel consiliarios, aut assessores, viros prudentes, bonos, & si fieri potest nobiles, vt rebus rectiùs cōsulant, & maiores vigintiquinque annis. ex Dione lib. 52. qui curare debent ne Respublica aliquod detrimentum patiatur, nec priuatis odijs, aut cupiditate moueri, nil indignum agentes, & plebem ab omni insolētia vindicantes, vt habetur in l. 1. C. de contract. iudic. Is etiam præfectus ad Rempublicam se accommodare debet: vt inquit Plu. in Politicis. decet virum ciuilem, & Rēpublicam tractare incipientem, tandiu ciuium moribus consentaneè viuere, & se ad eorum naturam accommodare, ac scitè, coniecturaque affectari, & consequi ea quibus soleat populus delectari, & quib⁹ adduci facilè, donec opinione virtutis, & fide iam cōparatā, authoritate initi possit, cū aliàs mores vulgi imitari non debeat, sed scire tantum qua

qua quisque maximè ratione adduci capiq; possit, & mores proinde ciuium tum leniter & scito tractando, moderandoque meliores efficere aggredi debet, cum iam sibi vires sunt, & authoritas comparata. & Plato ep.4. necessaria est ad res gerendas hominum beneuolentia; quam præfectus vrbi iustitia, & prudentia, ac cæteris virtutibus facilè conciliabit; subditi enim nimis asperè non sunt tractandi. l. nemo. C. de dignit. lib. 12. Qui, & placidus, ac mitis quoque esse debet, sic tamen, vt suam dignitatem conseruet, & à nimia familiaritate subditorum caueat, vt dicit Cic. ad Q. Fratrem proconsulem Asiæ. & habetur in l. obseruandum. ff. de offic. præs. obseruandum est ius reddenti, vt in adeundo quidem facilem se prębeat, sed contemni non patiatur, vnde mandatis adijcitur, ne præsides prouinciarum in interiorem familiaritatem prouinciales admittant, nam ex conuersatione æquali contemptio dignitatis nascitur. Qui, & negotiari non debet, nec vxorem ducere in prouincia, vt inquit Aristot. lib. 5. Polit. c. 8. caput est in omni Republica, vt legibus, & omni alia ratione prouisum sit, ne qua facultas quæstus faciendi magistratibus relinquatur, & habetur in l. 1. C.

de contract.iudi.l.qui officij causa.ff. de cõtrah.empt.l.præfectus cohortis.l. si quis officium.ff.de ritu nupt. Qui demum grauiora quæque ad Principem referre debet, vt habetur in l.Constantini.l.11.C.Theod.tit. 29. vnde Zonaras in Tiberio, ait, Pilatum Iudeæ præsidem Domini acta ad Tiberium scripsisse.

Porrò præfecti munus multiplex est. Primò, vt si non adest domus publica in ciuitate, in quam pręfectus vrbi, & Senatores conuenire possint, curare vt quamprimum reficiatur, vel ædificetur, & vt ædificia ornatè ædificentur, tum publica, tum priuata, & maximè ædes sacræ, & opera publica, vel collapsa reficiantur decenter: vt inquit Arist.li. 6.Polit.c 8.Biesius lib. 3. de Repub. & habetur in l.si in aliquam. ff. de offic. proc. in l. nulli iudicium.C.de offic.rect.prou. qui tamen nullum opus publicum nouum facere debet Principe inconsulto, nisi à præcessore cœptum. l. intra vrbem. l. nemo iudicum. l. nemini. C.de operib. publ. Idem etiam curam habere debet vt muri ciuitatis, & viæ publicæ reficiantur, & extruantur. l. omnes. eod.tit.l.ad instructiones.C.de sac.san.eccl. & Plato lib.6.de Legib. Variam vrbis curam habe- 3

habeant ædiles, vulgariumque itinerum, quæ à regione in vrbem tendunt, ædificationum quoque, vt secundùm leges fiant, & similiter de pontibus, & fontibus, & ne flumina officiant ædibus, nec itinera publica impediantur, aut in ijs ædificetur, & quisque ante ædes suas vias publicas reparet, repurgetque aquaria, ne viæ sint impedimento, & ne quid ante officinas ponatur, nisi fullo vestimenta aeri proponat, vel faber rotas, sic tamen, vt itineri non sint impedimento, ex Papin. lib. 43. ff. tit. 10. Qui, & curare debet ne priuatorum domus viæ publicæ, vel publicis ædificijs officiant, nec ijs ciuitatis aspectus deformetur. l. negotiandi. l. si cui & per tot. C. de ædif. priu. & in l. 1. ff. de via public. ex Vlpia. lib. 43. ff. tit. 10. qui & ex causa cogere potest dominos domuum eas reficere, & ne ij arces, vel turres ædificent. l. præses. ff. de offic. præs. & ex l. Dioclet. lib. 11. C. tit. 19.

Secundò, ad præfectum pertinet curam habere horreorum publicorum. ex l. 2. C. de conditis in publicis horreis. dicente, cum ad quamlibet vrbem, mansionemve accesseris, protinus horrea inspicere te volumus. & l. 3. eodem. & l. 3. C. de quibus muneribus, vel

vel præstant. eodem libro 10. C.

Tertiò, curare debet, vt fontes, & aquæ in vrbem, & agros ducantur, vt ait Plato. lib. 6. de Legib. curam aquarum ædiles habeant, vt in fontes, quam liquidissimæ sufficientesq; ducantur, ac ciuitatem iuuent pariter, & exornent. & Arist. lib. 7. Polit. c. 11. quòd verò pertinet ad aquas, & fontes primum est, vt aquarum suppetat intima copia, quòd si non contingat, cisternæ fiant multarum aquarũ capaces, quæ nunquam oppidanos deficiant, si bello intra oppidum inclusi, vsu agri prohibeantur, sic vt quæ potui aptæ sint, ab alijs separentur, vt ibi dicit, & habetur in l. hac lege. & l. diligenter. & per tot. C. de aquæ ductũ. lib. 10. & Plato loco cit. curandum ait, vt aquæ ex montibus defluentes in vallibus excipiantur, ita vt inde agros siccos irrigare valeant. & idem ait Plinius Traiano. li. 10. cum eius responsione. Qui, & curare debet, vt balnea habeantur quibus, laboribus gymnasticis defessi, & infirmi reficiantur, & balnea etiam mineralia pro infirmorum salubritate, vbi fieri potest habeantur, & conseruentur, vt ait idem Plato loco prædicto.

Quartò, curare debet, vt vrbs mundissima sit, vt

sit, vt idem ait loco cit. vrbs quidem tota in circulum in locis sublimibus deducatur, vt & munitior sit, & mundior; & infra. Curent ædiles, vt vrbs, quàm mundissima sit, nec à priuatis vnquam patiantur, aut ædificando, aut fodiendo publicum aliquid occupari, & habetur in l. 1. & 2. ff. de cloacis. curando scilicet, vt cloacę purgentur, cum inde immunditia vrbi, & aeri pestilentia adducatur; curando quoque ne in itineribus rixæ fiant, nec stercora proijciantur, vel morticina, aut pelles, nec quid effundatur, vel deijciatur in vias. l. 2. ff. ne quid in loco publ. nec aquæ ibi noceant. l. prætor ait. l. ædiles. ff. de via publica.

Quintò, cura illi sit ne montes, & siluæ suæ prouinciæ excidantur, & extirpentur, cum materiam præstent ædificijs, & nauigijs vt ait Partit. lib. 7. de instit. Reip. & Arist. lib. 6. Polit. cap. 8. & habetur in l. si ita legatus. ver dominus. ff. de vsu & habit. Qui, & visitare debet terminos prouinciæ suæ, & eorũ vsurpatores punire, & terminos auulsos appellatione remota restituere, vt ait Plato li. 8. de Legib. nemo fines, atque terminos agri moueat, nec ciuis vicini, nec finitimi peregrini, &c imposita pœna pro modo delicti, vt ha-

vt habetur in l.1.& 2.ff.de termino moto.

Sextò, cura illi esse debet, vt cibaria copiosè adsint,& iusto pretio vendantur, vt dicit Plato lib.3.de Legib. Res venales curæ censoribus sint, qui ne quis vendendo, emendove iniuriam faciat, vehementer prouideant, & immoderatos, contumeliosósque omnes compescant, hi considerent, nunquid ciues peregrinis res singulas conuenienter, atque vt lege cautum est vendant; & infra. si quid verò venditum, emptumque pluris minorisve est, quàm lex iusserit, qua rerum venaliũ mensuræ, & pretia constituta sunt, apud legum custodes illud plus conscribatur,& cõtrarium deleatur; nempè iniustis venditoribus punitis.& idem ait Arist.lib.7.Polit.c.8. & Cic.2.offic. & habetur in l. 1. §. cura carnis.ff.de offic.præf.vrbi.& in l.1.C.eod.qui, & in inopia potest cogere dominos tritici, vt excepto quod sibi opus est, reliquum ciuibus publicè vendant.& patet exDion.Halic. lib.9.Liu.4.lib. Qui, & vetare debet ne quis victualia alia præemat, vt carius vendat, vt dicit Ci.l.1.offi.qui punitur falsi pęna,& dicitur Dardanarius.in l.annonam.ff.de extra ord.crim.

Septimò, curare, vt in ciuitate adsint car-

ceres pro reis custodiendis, vt ait Plato lib. 10. de Legibus. Tres sint in ciuitate carceres, vnus plurimis communis in foro rerum venalium, vbi multi ne fugiant custodiantur, alter vbi cætus eorum sit qui auctu congregantur, correctionis nomine appellatus, tertius in media regione, vbi quàm maximè desertus, siluestrisque locus sit, supplicij nomine notatus: quibus locis, tertio excepto, rei custodiæ gratia, non pœnæ causa custodiantur, ideò humanè tractentur, sic tamen, vt non fugiant. l. 1. l. diuus. l. solent. ff. de cust. & exhib. l. carceri. eod. l. 1. l. absentem. ff. de pœn. & l. 1. C. de cust. reor. cum seq. & ex l. Honorij. C. Theodosiani. tit. 3. & docet etiam Arist. lib. 6. Polit. cap. 8.

Octauò, curare debet, vt adsint diuersoria multa, & commoda pro exteris accipiendis, vbi humanè tractentur, & eis de necessarijs pro victu, & potu, ac de cubitu, & equis prouideatur, nec nimis grauentur, nec meretrices, & huiusmodi ibi permittantur, sed viri probi; & præfecti officium sit vt nemini iniuria ibi fiat, idem lib. 11. de Legib. Biesius li. 4. de Republi. l. 1. 3. & 5. ff. nautæ caupones stabul.

Nonò, illi cura inesse debet, vt factiones, & sedi-

& seditiones in ciuitatibus ortæ sedentur, & ad amicitiam reducantur, nulli parti fauẽdo, quòd maximum scelus esset, vt inquit Aristot. lib. 5. Polit. cap. 4. seditiones non de paruis rebus fiunt, sed ex paruis orta seditione, de magnis dissidetur, cæterum tunc paruæ seditiones inualescunt cum inter Reipublicæ Principes agitantur, itaque talibus malis initio occurrere, & Principum, potentiumque discordias protinus dirimere oportet. & Plut. in Politicis. non semper incendia de sacris publicisve domibus initium sumũt sed sæpenumero è domuncula lucerna parumper neglecta, ingens erumpit flamma, vt ibi dicit. Vnde vir ciuilis debet huiusmodi parua initia futuræ cladis præuenire, & opprimere, & præfectus vrbi eas reprimere, pacificationibus, fœderibus, inducijs, vadibus, fide publica, exilio, pœnis.

Decimò, illi cura esse peregrinorum, ac pauperum debet, ne peregrini illudantur, nec eis inferatur iniuria, vt ait Plato lib. 5. de Legib. ad peregrinos sanctissima esse fœdera quisque cogitet, fermè enim omnia peregrinorum, & contra peregrinos peccata, præ illis quæ inter ciues cõmittuntur, vltori Deo curæ sunt, nam cum peregrinus amicis,

cognatisque careat, maiorem & apud Deum, & apud homines meretur misericordiam. & Cic. lib. 3. offic. qui ciuium rationem esse habendam dicunt, externorum negant, hi dirimunt communem humani generis societatem, qua sublata, beneficẽtia, liberalitas, bonitas, iustitia, funditus tollitur, qui peregrini nil præter suum negotium agant, & in aliena re non sint curiosi, vt ait Cic. lib. 1. offic. Quibus, & pauperes curæ esse debent, vt dicit Aug. ad fratres in heremo. serm. 35. Iudices duces populi esse debent, orphanorũ patres, viduarum mariti, iustitiæ celatores, & Reipublicæ amatores, quę quidem omnia cunctis magistratibus inesse debent, sed vrbium præfectis multo profectò magis, quia eorum fidei, ciuium fortunæ omnes cõmittuntur, & capita, de communi ærario ijs prouidendo, vt ait D. Th. lib. 2. de regim. Princ. cap. 15. & ficté id agentes puniendo, l. vnica. C. de mendicantibus valid. lib. 11. Qui & pupillorum infirmorum, ac expositorum curã suscipere debet, vt pupillis de tutoribus prouideatur, vbi honestè educentur, & eorum bona conseruentur, ff. de offic. proc. per tot. l. ventri. & per tut. ff. de tot. l. 3. ff. qui petant tut. l. vnica. C. quando Imperator inter pop.

& ex

& ex l. Constantini. libro 11. C. Theodos. tit. 27. curando etiam, vt expositi educentur infantes, locis cit.

Vndecimò, curare debet, ne ciues otiosè viuant, vt ait Plato libr. 8. de Republ. otiosi fucis aculeatis similes sunt, & in quacunque fuerint ciuitate, eam turbant, quemadmodú pituita, ac bilis corpus, quos oportet bonum Medicum, & legum fundatorem, non minus quàm solertem apum cultorem, eminus prę- cauere, primum quidem ne oriantur in ciui- tate, quòd si oriuntur, vt cum ipsis fucis pro- tinus excidantur, & idem repetit li. 6. de Le- gibus. Vnde Amasis lex apud Aegiptios fuit, vt singuli quotannis apud prouinciarum præsides demonstrarent vnde viuerent, teste Herodoto lib. 2. qua in re si quis mentieba- tur, vel iniusto quæstu viueret, morte mul- ctabatur, ex l. Solonis, vt ait Diod. Sic. lib. 2. quod significat etiam Pithagoras, dicens, caue ne super modium sedeas, id est ne otiosè viuas, ob id Aegiptij etiam Piramides erexe- re, vt homines laborando otium vitarent, & Romani cum milites à militia vacabant, iu- bebant, vt foueis iaciendis, operam darent, & Adrianus Imperator dum pace potiretur, cum exercitu Galliam, & Germaniam sæpè

adibat, ne otio ciues tabescerent.

Duodecimò curare debet, vt executioni mandet, quæ sibi præcipiuntur in Constitutione nouel. 7. 8. & 13. Iustiniani, in qua supradicta repetuntur & alia breuiter iunguntur, videlicet, vt is negotiationem non exerceat, tributa diligenter exigat, seditiones extinguat, causas cum æquitate cognoscat, breues causas, & viles sine scripto terminet, pauperum causas gratis cognoscat, diligens sit in procuranda rerum copia, & operibus ciuitatum, pontium, viarum, murorum, & portuum, vbi de fisco, vel ciuitatis vtilitate agitur ad Principem referat, non tueatur maleficos vi priuilegiorum, sed eos insequatur, & paucorum pœna alios terreat, & saluet; comites suos in officio contineat, quorum nullus illius voluntati dominetur, bono vtendo assessore, & eum mutando, si rectè se non habeat, æquitate in bonos, & humanitate vtendo; Dum proficiscitur, suis expensis contentus, publico stipendio iter expediat, quod & qui eum assequuntur, agant.

Decimotertiò, præfectus vrbi nemini salarium dare debet Principe inconsulto. l. vnica. C. de præbendo salario. li. 10. qui, & de ponderibus, & mensuris curã suscipere habet,

bet, ne cui fraus fiat. ex l. Gratiani. lib. 12. C. Theodos. tit. 2. & 6. & explicat D. Tho. loco cit. c. 14. cui & magis curæ esse debet, vt priuilegia ecclesijs concessa, maximè circa perfugia ad illa seruētur, vt inquit Chris. hom. ad Eutropium. l. fideli. & præsenti. C. de his qui ad eccl. conf. & ex l. Theodo. & Valent. lib. 9. C. Theodos. tit. 34. Qui, & interuenire debet ludorum festiuitati quibus populus detinetur: sic tamen, vt duorum solidorum summam non excedant. l. 1. C. de majuma, vel ingressu. libr. 11. & ex l. Honorij. titu. 9. libro 15. C. Theodos. cum ijs multa soleant mala perpetrari, vt ait Lact. lib. 6. cap. 20. histrionum impudicissimi motus quid aliud nisi libidines docent, & instigant? quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus disciplinam? qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera, quid iuuenes, aut virgines faciant, cum & fieri sine pudore, & spectari ab omnibus libenter cernunt? &c. qui ideò curet ne quid obscęni ibi habeatur, & agatur, cui, & curæ demum esse debet, vt omnia rectè, & ordinè fiant, iuxta superius dicta, vt ciuitates pacatè viuant, itinera, pontes, muri, & cæter. adaptentur, de annona prouidēdo, & in grauioribus

ad Principem referendo, expellendo ministros male administrantes, leges seruando, & iustè, ac cum æquitate iudicando, & innocenter viuendo. ex Constitut. 24. 25. 26. & 82. Iustiniani Imperatoris, & declarat Plato li. 5. de legibus.

Is demum rationem reddere debet administrati regiminis, non discedẽdo per quinquaginta dies à loco administrati regiminis, quo tempore vnicuique liceat eos accusare si in aliquo deliquerint, coram successore, qui & in publicum per id tempus prodeant, quod & de eius ministris statuitur. l. 1. C. vt omnes iudices tam ciuiles, quàm crim. qui & vectigalium rationes expendere debent, & cogere vt quæ debentur, soluantur, vt inquit Plin. Traiano. lib. 10. ep. cum respon. Traiani.

CAP.

CAP. III.

De alijs personis munera publica administranda.

SVMMARIA.

1 *Personæ publicæ quæ aliæ constituendæ, præter Præfectum.*

2 *Magistratus qui, & quales esse debent, ac quæ agere, & à quibus cauere, remißiuè.*

Tsi Prçfectus Vrbis tã amplas habeat habenas, vt omniũ personarũ publico munere fungentium vices sustineat, attamen par erit, vt negotia facilius, & diligentius administrentur, officium partium videlicet ædiles statuere, qui curam habent ædium sacrarum, & publicorum ædificiorum, vt dicit Varro. lib. 4. de ling. lat. & vt mensuræ, ac pondera iusta sint, alias ea liceret ijs frangere. l. item quæritur. §. si quis mensuras. ff. loc. & maximè, vt res venales in foro sine vitio vendantur, qui & circa id ædicta proponebant. l. 1. ff. de ædil. edict. qui, & deceptis emptoribus succurrebant. l. 1. & 4. l. sci- 1

& 4. l. sciendum. l. redhibere. l. cum autem eod.tit. & ne vetita vendantur, vt ait Suet. in Claud. Cæs. c. 38. ad quos etiam curare specitat. vt annona abundans sit, & vt publica ædificia, pontes, viæ, & fines conseruentur, ius inter contrahentes decernētes, vt inquit Aristotel. lib. 6. Polit. cap. 3. & Plato lib. 6. de Legibus. & habetur in l. pen. ff. de via publi. ijdem curam quoque habebant, ne incendia fierent. l. 1. ff. de offic. præf. vig. & rei triticariæ præponebantur. l. 2. §. deinde. ff. de orig. iur. quibus functi sunt præfecti annonæ, qui curent vt panis abundans sit iustæ mensuræ, & bene conditus. l. munerum §. qui annonam. ff. de mun. & hono. Præfectis quoque functi sunt iudices mercatorum, qui de plano, & æquitate, non inspectis apicibus iuris eorum causas cognoscant, vt ait Bartolus in l. fin. fideiussor. §. quædam. & in l. Quintus Mutius. ff. mand. Præfecti ærario, & eorum ministri, tributorum exactores, qui iuste, & fideliter munus administrare debent. l. 1. cum sequent. C. de præf. ærario. & alij multi, de quibus supra in cap. de præfecto, est dictum. Et quòd ad annonam pertinet, quæ est omnis annuus fructus, qui ad victum pertinet, panem, vinum & alia edulia, & pensiones, &

salaria

salaria victus causa data. l. 1. C. de frumen. vrb. constit. lib. 11. l. 1. l. iubemus. C. de erog. mil. ann. lib. 12. l. 1. & 10. de ann. ciu. C. lib. 11. §. sic igitur. auth. vt iud. sine quoquo suffr. cōtra legem de annona ij faciunt, qui fraudant annonam, vel malo dolo faciunt, vt carior fiat. l. 1. & 2. ff. ad legem Iul. de ann. quive impedit merces inuehi. l. 1. C. de nouellarib. libro 11. vel retardat. l. 1. C. de frum. vrb. constitut. lib. 11. vel si qui frumenta reseruata in alios vsus impendunt. d. l. 1. vel si pecunia ordinata causa emendi annonam minuatur, vel in alios vsus conuertatur. l. 2. C. eod. vel qui coemptas merces supprimunt, vel fructus nolunt vendere. l. annonam. ff. de extra. crim. vel qui falsa mensura vendunt. l. 1. ff. ad legē Iul. de ann. qui tamen reseruant annonam, non vt carius vendant, sed vt Reipublicæ subueniant, vel sibi, non incurrunt hanc legem. d. l. 1. cùm nemo vendere cogatur, nisi instante necessitate, & relicto ipsi familiæ subsidio. l. non est. ff. rerum amot. l. nullus. C. de Iudæis. l. inuitum. de contrah. empt. l. nec emere. C. de iure delib. vt Ioseph fecit Genes. 41. hac lege piscibus etiam pretium imponitur. l. 1. C. de pretio piscis. li. 14. C. Theodos. & etiam alijs rebus vena-

libus,iusto tamen pretio.l.vnica. C. de pretio panis.li.14.C.Theodos. non licet etiam ab ijs qui curam habent annonæ quicquam illius in alios vsus conuertere. l. 2. ff. de admin.rerum ad ciui.& qui frumento arenam miscet,tenetur de corrupto.l.si seruus seruũ §.item si quis.ff. ad legem Aquil. pœna annonam fraudantium est duplex criminalis, & nummaria.l.1.ff.ad legem Iul.de ann.

Magistratus præterea, iudicesve à Principe sunt constituendi,qui eius vice iustitiam populis administrent,malos puniant, & ius suum cuique tribuant, siue causas criminales,siue ciuiles dirimant, qui esse debent vitæ integræ,& probatæ, vt inquit Plato lib.3. de Repub. Iustitiæ amatores, constantes, & fortes,temperati,docti,& prudentes, ac vigilantes,alieni ab auaritia, & prauis animi affectibus liberi,ac ambitione,misericordes iudicantes secundùm allegata, & probata, nec accipere debent taxas pro causis, si habent sufficiens stipendium,modo, vt ibi; & in alijs seruare debent ea quæ latè scripsi tract. de Magistratibus, qui, alio tempore, Deo dante, in lucem edetur, cum longissimus sit,& iustum ferè volumen requirat.

CAP.

CAP. IIII.

De Militibus, & primò secundùm se.

SVMMARIA.

1 *Militare licitum est, vel bellare, si legitimè fiat.*
2 *Milites vnde dicantur, & vt sint necessarij.*
3 *Militia quotuplex sit.*
4 *Milites qui esse poßint, vel non.*
5 *A Militia cessare non licet.*
6 *Milites quotuplices sint, & vt distinguantur.*
7 *Milites quibus formulis sumebantur.*
8 *Militares leges, vel militaris disciplina apud Priscos quæ.*
9 *Milites quibus qualitatibus constare debeant.*
10 *Dux exercitus quibus præditus esse debeat, & quæ peragere in bello.*

OTANDVM, quòd Militare, vel bellum gerere debitis circunstantijs seruatis, est de se licitum; probatur Gen. 14. vbi Abraham bellum gessit, & parta victoria à Melchisedech benedictionem accepit, & est laudatus, vt ait Ambro. lib. 2. de Abraham. c. 7. & 8. & multi in veteri testamento bellarunt, & approbantur; sic in no- 1

in nouo testamento Ioannes Baptista approbat militiam si iustè exerceatur. Lucæ 3.

Ex Patribus August. ep. 5. ad Marcellinum. ser. 19. de verbis Domini li. 22. contra Faust. c. 74. & 75. Ambros. lib. 1. offic. c. 27. & 29. dicens, in bellis seruari veram iustitiam, & habetur capit. militare. capit. quid culpatur. 23. q. 1.

Ratione probatur, nam Princeps potest, & debet iure naturæ iniustitias à subditis repellere, & eos iustè protegere, ergo & bello id agere licet, cum opus est, nec alia ratione id fieri potest, vt ait August. lib. 6. q. super Iosue. q. 10. cum finis belli sit pax, & tranquillitas Reipublicæ. 10. Eth. c. 7. lib. 7. Polit. c. 14. & 15. & docet D. Aug. lib. 19. ciuit. c. 12. & dixi tract. de Bello, modo, vt ibi.

Secundò, notandum. Milites dici à mollitie per antiphrasim, scilicet à duritia quam pro nobis sustinent. l. 1. §. fin. de mil. testam. vel à multitudine, vel à malo, quod arcere solent, vt dicit Fest. de verb. sign. vel à mille, vt ait Varro lib. 6. de ling. lat. & eorum vsus Reipublicæ est necessarius, vt enim Magistratus ei sunt necessarij, vt Rempublicam intus à malis hominibus purgent, vt ciues tranquillam degant vitam, sic milites, qui

eam

eam ab externis hostibus, & turbationibus purgant & tuentur.

Tertiò, notandum. Militiam armatam cõstare exercitu triplici, terrestri, pedestri, & classico, & dicitur exercitus à militum exercitio, qui habebant ordines quosdam, scilicet acies, Principes, & globos, in quibus milites certo ordine consistebant, acierum duæ generales erant, antesignanorum, & postsignanorum, quæ habebant sub se ordines distributos, vt ait Lazius lib. 4. commen. c. 1. Veget. li. 2. de re militari. His ita not. 3

Primum sit dictum. Non omnes, sed quidã tantum milites esse iure Romanorum poterant, nam ciues Romani tantum milites fieri poterant, vt dicit Cic. pro Archia poeta; vnde Demosth. Olynt. 1. suadet Atheniensibus tutius esse ciues ipsos militare, quam per peregrinos id agi, quod & Polib. libr. 2. histor. comprobat cum ciues fidelius, & acrius pugnent, exteri verò, vt qui sola spe præmij mouentur, vel fugam arripiant, vel loca sociorum inuadant; nisi ij sponte accedant, & non pretio adducti, ac fideliter pugnent, qui sic probantur. l. 1. C. qui milit. poss. Nec etiam omnes ciues admittebãtur, ij. n. excludebantur, qui nullo modico ve censu. & ære 2

censebantur, qui solum in tumultu maximo scribebantur, & familia, ac eorum res apud Rempublicam obsidis loco erant: vt inquit Gellius lib.16.cap.10. serui quoque militare prohibentur, ignorantibus, vel scientibus dominis. l.pen.C.de re milit.lib.12. l.2. C.eod. libr. 12. de cohort.l.pen.& fi. C.eod. de diu.offic.& idem testatur Dio. lib. 48. & Oros.lib.6.c.20. quandoque tamen serui sunt libertate donati, vt pugnarent contra hostẽ, vt dicit Liu. li. 24. similiter militare prohibentur patientes status sui controuersiam, & redempti ab hostibus priusquam se luissent, vt idem ait lib.4.l. qui status. ff. de re milit. prohibentur etiam proditores, & transfugę, qui capite puniuntur.l.proditores. eod. nec curiales, cohortales, decurionum filij. l.2. & 4.C.qui mil.poss.lib.12.nec coloni, aut saltuenses.l.3. eod. nec negotiatores. l. vnica. C.negot.ne mil.lib.12.nec profugi, ad bestias damnati, in insulas deportati, exules, relegati intra tempus exilij, rei criminis capitalis, adulterij, vel publico iudicio damnati.l. qui cum vno.ff.de re mil. l. 2. §. miles. ff. de his qui not.nec qui dixit parẽtes maleficos. l.1.ff.de obseq.à lib.& lib.nec poetæ, nec adolescentes ante decem & septem annos: vt inquit

inquit Suet. in Augusto. & Liu. lib. 5. nec censibus obnoxij. l. 1. C. de tironib. lib. 12. l. fi. C. de vet. lib. 12. & in lege veteri Deut. ca. 20. 1. Machab. 3. Iud. 7. excludebantur qui plantassent vineam nouam, vel domum constituissent, & vineam non fecissent communem, desponsati vxori ea non ducta, & timidi.

Secundum dictum. Non licet sine causa se vel suos subtrahere militiæ, aliàs pater id faciens, exilio, & bonorum parte mulctatur, & filius in deteriorem militiam est dandus. l. 4. §. qui filium. ff. de re mil. & etiam qui ad edictum non respondebant, in seruitutem redigebantur. d. l. §. qui post desertionem; & qui monitus à suo comite ire neglexerit ad patriam defendendam, capitali pœnæ subijcitur si hostis regionem vastat. l. 1. de ijs qui ad patriam defendendam ire neglexerunt. lib. 3. legum Longob. quod & in vsum est inductum: teste Iouio lib. 34. hist. & Ammian. Marcell. lib. 15. & Valer. Max. lib. 6. c. 3. & apud Romanos lex erat, vt ciues Romani decennio militarent, vt ait Tac. lib. 4. Ann. 5

Tettium dictum. Milites varijs nominibus vocantur, & inter se distinguuntur, alij enim ab ordinibus dicuntur Gregarij, manipularij, legionarij, triarij, & huiusmodi. l. fi. 6

C. de

C.de milit.veste.lib.12. alij à diuersitate armorum, vt caligati, hastati, pilani. §. quisquis autem auth. quibus modis nat. coll. 6. Tibicines à tuba, classici, loricati, velites, vel expediti, vt dicit Aelian. in re milit. alij electi, perpetui, addicti, stationarij, ciues: suffulti, stipendiarij. l. 1. §. fi. ff. de offic. praef. vrb. Legionarij, legio enim sex millibus constabat; signiferi, & alijs nominibus nuncupati; Rursus alij sunt imperantes, alij subditi, vt ait Liu. lib. 8. ita vt quidam diceretur decurio decem militibus praefectus, & manipularis viginti, vt ait Volaterr. lib. 13. Vexillaris habebat milites centum octuaginta tres, & cohors sexcentum; Phalanx apud Graecos erat octo millia militum, vt dicit Veget. lib. 2. de re milit. c. 2. Ex quibus omnibus acies instruebatur, cuius erant variae formae, scilicet frons, subsidia, cuneus, orbis, globus, forfices, serra, alae, turres, vt ait Gell. lib. 19. cap. 9. Alij praeterea milites erant tirones in scholis militaribus artem discentes. lib. 1. C. de tironibus lib. 12. nondum scripti inter fortissimos milites. l. ex eo. ff. de milit. testam. alij scripti in militia, alij immunes ab ea qui per viginti annos fortiter dimicassent. Alij voluntarij, alij inuiti.

Quar-

Quartum dictum. Ad militiam assumpti quibusdam formulis admittebantur: primò enim euocabantur, postea describebantur, tum sacramentum militare eis iniungebatur, & eis dabatur zona cum gladio, quod dicebatur militiæ cingulum, qui tunc priuilegio militari vtebātur. Plin. lib. 6. hist. & habetur in l. pen. ff. de mil. testam. & postea in ordines distinguebantur, & stipendia eis assignabantur. Iuramentum verò duplex erat, vnum quo Calendis Ianuarij singulis annis astringebantur, vt non facerent furtum per decem millia passuum soli, nec cum alijs, & strenuè se haberent, Duci verò iurabant se fortiter iussa facturos, nec militiam desertuos, idque vel pollicibus eleuatis, vel strictis gladijs, vel ceruicibus admotis, vt ait Liui. lib. 2. & 5. Dec. 3. & lib. 7. Dec. 1. Veget. lib. 2. de re mil. & strenui donabantur corniculis argenteis, torquibus aureis, cingulo, & balteo: vt dicit Cassiod. lib. 3. variar. 7

Quintum dictum. Leges militares apud priscos multę erant. Primò enim eis mandabatur, vt arma tantum tractarent alijs negotijs omissis. l. milites. 2. & l. militares. C. de re milit. lib. 12. vnde & si ea in prælio amittunt, vel partē eorū graui pœnæ subijciuntur, 8

tur,

tur, licet tironi facilius parcatur, nec postliminio reuertéti restituuntur, quòd turpiter sint amissa. l. 3. §. miles. l. qui commeatus. §. arma. ff. de re mil. l. 2. ff. de capt. & postl. reu. quod fecisse Epaminundam dicit Probus in vita eius. & mulieres Lacedemonæ cum clipeum filijs euntibus in bellum darent, dicebant, vt redirent cum illo, vel in illo, & Marcus Catonis filius, cum in pugna contra Macedonas, gladiũ amisisset, in hostes irruit, & inter cadauera eum inuenit, ne in manus hostium deueniret, vt ait Plut. in Paulo Aemilio & Cabrias Atheniensis naui eius percussa, maluit in ea cum clipeo interire, quàm sine illo ad alias naues incolumis euadere, vt ait Aemil. Probus in eius vita. licet hoc fortè Christiani non sit, cum vitæ conseruatio sit post animæ bonum rebus omnibus anteferenda, nisi ex eius conseruatione peccatũ incurratur. Vnde & arma portare soli militi licet, rustico non, nec mercatori, nisi dum transit per prouinciam, quo casu gladium sellæ debet alligare, vt se tantum à prædone defendat, nec domi ea etiam habere licet, nisi ob causam venationis, itineris, vel nauigationis, vel commertij, aut hæreditatis. §. nemo. §. ad palatium. de pace tenen. in

vsibus

vſibus feud. l. vnica. C. vt arm. vſus inſcio
Princ.int.ſit,lib.12.auth. de armis. toto tit.
coll.3.l.vnica tit. quorum vſus intereſt. lib.
15.C.Theodoſ.§.ſi quis ruſticus.§.mercator
de pace ten.lib.2.feud.tit.27.l.1.& 2.ff.ad le-
gem Iul.de vi publ. Secunda lex erat, vt ſu-
pra,ne quis militiæ ſe, vel ſuos ſubtrahat.l.
4.ff.de re mil . Tertia,ne ſe dedat miles cui
non debet,ſub graui pœna pro eius dignita-
te.l.2.§.fi.ff.eod. Quarta,vt milites obediãt
præpoſitis,& eorum iuſſa exequantur,aliter
deſertoris ſubeant pœnam.l,3.§. ſi præſides.
eod. Quinta, ne prohibita à Duce faciant,
ſub pœna capitali, nec mandata omittant,
etiam ſi res bene euenerit.d.l.3.§. in bello.l.
omne delictum §. contumaciæ. eod. quod
ſeruarunt in filios Poſthumius Tiburtius,&
Manlius Torquatus,teſte. Valer.li.4.c.2.lib.
9.c.3 Plin.lib.de viris Illuſtr . Sexta,qui ag-
men exceſſerit,quandoque fuſtibus cæditur,
vel militiam mutare cogitur, ſic qui vallum
tranſcendit, vel per murum caſtra ingredi-
tur capite punitur,ſi verò foſſam tranſilijt, à
militia reijcitur.l.3.§.in bello.ff.de re milit.
l.fi.ff.de rerum diu. Septima, quòd qui intu-
lit manus præpoſito,capite punitur, vt ſi er-
ga eum contumaciam,vel irreuerentiam exi-

ercet,

ercet, vel ducem non defendit. l. omne delictum. §. 1. ff. de re milit. l. 11. 12. & 13. in legib. milit. Iustin. d. l. omne. §. contumacia. l. milites agrum. l. 13. §. irreuerens. ff. de re mil. d. l. 3. § fi. & d. l. omne. § fi. eod. l. 31. de leg. mil. Iustin. Octaua, vt seditionem non excitent, aliter pœna est capitalis, aliàs reiectio à militia, & qui commilitonem vulnerarit, si lapide, à militia reijcitur, si gladio capite punitur. l. 3. §. qui seditionem. ff. de re mil. l. 13. Iustin. & d. l. omne. §. si quis commilitonem de re mil. Nona, quod nemo pullum alienũ rapiat, auem non contingat, vuam non auferat, segetem non deterat, oleum, sal, lignũ non exigat, annua sua contentus sit, & prædæ hostium, non de lachrymis prouincialium gaudeat. ex Aureliano Imperatore, vt inquit Flau. Vopisc. in Aureliano. Nona, vt non distet ab auditu tubæ exercitus, aliàs pro hoste habebatur, vt ait Appian. Alexan. in Lybico. Decima, vt qui de via in alienam possessionem deflexisset, fustibus, vel virgis subijceretur, vt ait Lamprid. in Alexandro Cæs. text. in l. 3. §. sed qui agrum. ff. de re mil. Vndecima, quòd qui stationis munus relinquit, castigatur pro modo delicti, vel deijcitur à militia, d. l. 3. §. qui stationis.
quod

quod & de legione di.d.l. §. fi. Duodecima, vt milites, & tribuni per possessiones non vagentur, sed remaneant sub signis proprijs. l. tribuni. C. de re mil. lib. 12. si verò tempore pugnæ, vel dum acies instruitur, statione, vel signo relicto fugerit, vel ex loco prosiluerit cadaueris spoliandi causa, vel temerè hostes prosequendi, capite punitur. l. 22. in legib. mil. Iustina. nec etiam licet à numeris ad alios numeros milites transferre, nisi ex publica vtilitate. l. contra publicam. C. de re mil. li. 12. nec duci licet tempore belli commeatum militi dare passim, sub pœna capitali vtrique inflicta. l. 1. C. de commeat. libr. 12. l. non omnes. §. 1. ff. de re milit. nisi paucis & ad breue tempus, nec vrgente opposito hoste, & causis profectionis ante expositis. l. per hanc. §. vt autem. C. de erog. mil. an. lib. 12. l. nemo miles. eod. & desertor grauiter punitur, qui per prolixum tempus vagatur, vel belli tempore à signis abijt, quibus proximus est, qui ad diem commeatus non venit, nisi iusta causa sit detentus. l. 3. §. desertor. ff. de re mil. l. 1. §. desertor. C. de desertoribus lib. 12. d. l. 3. §. si ad diem. & l. qui commeatus ff. eo. l. 4. §. edictũ. quæ causæ examinãtur, & cõdonatur pęna, si gratia pietatis paren-

rentum,& huiusmodi non venerint, vel ob infirmitatem. d. l. 4. §. examinatus. ff. eod. Desertor verò diuersè punitur pro gradu personæ, si solus, vel cum alijs, si in pace eques deserit, militiam mutat, pedes pellitur, in bello vterque capite punitur, & qui eum receperit in domo, vel agro eum celando. l. 1. §. desertor. C. de deserto. lib. 12. & bona fisco addicuntur. d. §. ex indulgentia tamen Principis in insulam desertor quandoque deportatur. l. non omnes. cum seq. ff. de re mil. & hi pariter, qui non pugnant, alijs pugnantibus in proditorum numerum rediguntur, & infamia notantur, vt dicit Ammia. Marcell. lib. 25. & habetur in lib. 1. legũ Longob. tit. de malef. 6. quod & asserit Cic. 3 Philipp. capitale id Francis fuisse, & apud Romanos desertores arguebantur, fuste cædebantur, vt dicit Polib. in 6. & si plures erant, sorte extracti cædebantur, vt supra, alij hordeo pro tritico vtentes extra vallum eijciebantur, vt ibi dicit, si tamen dersertor se offert, ex causa vitat pœnam desertionis. l. 4. §. edictum. de re mil. post quinquennium tamen se offerens, deportatur, vel in militiã deteriorem mutatur. l. milites. §. desertorẽ. eod, tit. Transfugæ verò ad hostes, viui exurun-

runtur, vel furca ſuſpenduntur. l. ſi quis aliquid. ff. de pœn. vel ad beſtias damnantur. l. 3. §. is qui ff. de re mil. & à quocunq; poſſunt interimi. l. 3. §. fi. ff. ad legem Corn. de ſica. ſi tamen armis reſiſtant. l. 2. C. de deſert. lib. 12. quibus tamen parci poteſt ſi multos latrones apprehenderunt. l. non omnes. §. fi. ff. de re mil. l. quiſquis. §. fi. C. ad legem Iul. maieſtat. l. 1. C. de ijs qui ſe deferunt. Sic qui in acie primus fugit, inſpicientibus militibus, ob exemplum capite punitur. l. omne delictum. §. qui in acie. ff. de re mil. vt & qui metu hoſtium, languorem ſimulat. d. l. §. exploratores. cum in bello non liceat bis peccare; ſi pater qui filium debilitauit, vt inhabilis ſit militiæ, deportatur. l. 4. §. eum qui filium. eod. & qui ſe impatientia alicuius doloris, tædij vitæ, morbi, vel furoris vulnerarunt, vel mortem ſibi cõſciuere, ignominiam incurrunt, vt puſilli animi, ſi verò ea non prætendant, capite puniuntur. d. l. omne. §. qui ſe vulnerauit. l. ſi quis. l. reſpiciendum. ff. de pœn. l. 1. & 2. de bonis eorum qui mortem ſibi conſciuere; Sic qui ignauia flagitioſa delitescit, capite punitur, quod & duces ea diſſimulantes incurrunt, & rectores prouinciæ in bonis puniuntur. l. 1. §. fin. C. de deſert. li.

12.Sic.qui excubias palatij deseruerit, capite punitur.l.qui excubias.ff.de re mil. pro modo tamen negligentiæ aliter puniuntur. l. milites.l.fi.de custod.reorum. Vnde Epaminundas stationes circumiens, militem somno inuolutum interemit, dicens, qualem inuenit, talem se reliquisse, vt ait Polib. libr.6. licet id nimis seuerum sit; tribuni enim debent circuire excubias. l. officium. §. fi.ff.de re mil.& testatur id in vsum inductum, vt tribunus qui stationes deseri passus sit, graui pœnæ sit subiectus. Valer. Max. lib. 8.c. 1. in quibus tamen omnibus clementia est vtendum, & æquitate, nec à Christiano viro nedum, & ab aliquo, nisi ex graui, & publica necessitate est sumenda, cum prædictæ leges ad terrorem sint inductæ tantum incutiendum, & nimis seuerum videtur, vt ex leui causa quis interficiatur. Duodecima, vt abstineant à furtis, aliter vi id faciens, ibidem suspendio necandus. ex l.36.in legib. militarib. Iustin.& si ioco id facit, duplum reddere cogitur, & è militia deponitur. ex l. 32. eiusdem, quod & duces incurrunt. ex l. 43. eiusdem. cum debeant esse contenti suis stipendijs. Luc.3.nec viatores etiam pulsare, vt ait Herodia. lib.2.qui & relictis castris, nō debent

se ad

se ad deprædationem, vel latrocinium conferre. l. fi. C. de desert. lib. 12. nec subditos grauare. l. fi. §. erit autem. C. de re mil. lib. 12. l. 3. C. de erog. mil. ann. lib. 12. qui & prædam cum hostibus diuidere non debent, aliàs viui cremantur. l. si quis barbaris. C. de re mil. lib. 12. tametsi præda debeat diuidi inter milites, & custodientes etiam sarcinas. 1. Reg. 30. vel danda Duci, qui pro meritò eam diuidet inter milites; qui & animalia sua à pascuis publicis, & priuatis prohibere debent. l. 2. & 3. C. de pascuis public. & priu. lib. 11. qui & iusta æstimatione res venales mercari debent, nil à dominis accipiendo, nisi spōtaneis, & ea soluendo, vel chirographis cauendo. Decimatertia, vt non stuprent virgines, vel puellas, aliàs nasus eis amputatur, & in tertia parte eorum bonorum condemnantur. d. l. 36. Iustiniani. qui & scorta in aciem ducere non debent, vt ait Alex. ab Alexand. lib. 1. Genial. c. 12. & Arist. lib. 2. Polit. Decimaquarta, vt milites à locis vbi consistunt non transferantur sine Principis licentia, & dux causam Principi si vtilis sit Reipublicæ habet insinuare. l. milites. C. de offic. mag. mil. l. contra publicam. C. de re milit. libro 12. Decimaquinta, vt nemo

 ob mili-

ob militem legendum, vel mittendum ęs accipiat. l. eadem lege. §. lege Iulia. ff. ad legem Iul. repet. Decimasexta, vt socios mortuos sepeliant, vt inquit Valer. Max. li. 9. c. 8. Aliæ quoque leges sunt ad arbitrium Ducis, cuius mandatum pro lege habetur sub pœnis prædictis, & alijs. l. 3. §. pœna. §. in bello. ff. de re milit. l. qui commeatus. §. fin. eod. tit. & eas numerat Alex. ab Alex. lib. 2. Geneal. c. 13 & habetur in l. 3. C. de re mil. lib. 12. l. 1. C. de infamib. lib. 10. l. sed & milites. §. scribit. de excus. tutor. l. 4. §. ignominia missus. ff. de re milit. quæ temperantur ob tirocinium. l. 3. §. si plures. l. 4. in fi. & l. 14. de re mil. vel si ob vinum, lasciuiam, & huiusmodi sit erratum, vel ex miseratione, qua vti par est. l. 6. §. per vinum. eod. l. 4. §. qui filium. l. non omnes. §. qui in desertione. l. milites. §. fi. ff. de re mil. Vetatur etiam militibus ne prædia emant in prouincia, vbi degunt, alibi eis id concesso. l. milites agrum. ff. de re mil. & paterna ibi habentes vendere coguntur, ne ob eorum culturam à militia auocentur, domum tamē ibi habere possunt. d. l. milites. qui nec conducere prędia possunt. l. milites. C. loca. nec equum extra prouinciam ducere permittitur, nec ad opus priuatum, vt piscatum, vena tum,

tum,&c.eſt mittendus.l. officium. §. patronus.de re mil.cum& coloni militare prohibeantur.l.fi.C.de mancip.& colo.li. 11. Nec debet miles curà ciuitatis arripere, vel munera perſonalia, aliter priuilegijs militiæ nudatur.l.militares.C.de re mil.lib.12. l.milites.C.de re mil.l.armatę.C.qui pet.tut.qui pet.tut. qui nec artem ludricam debet exercere ſub pœna capitali.l.quædam. ff.de pœnis. Alia multa ad hoc facientia videantur apud Toloſ.lib.11.de Republ.cap.5.cum ſeq. quæ poſt hæc ſcripta vidi, & vt non neceſſaria relatu mihi viſa,omiſi.

Sextum dictum.In militibus plura requiruntur,vt laude digni ſint. Primò enim in eis conſideratur patria vnde orti ſunt, vt nō ſit laſciuæ dedita,& laborum intolerans, vt ait Curt. lib. 7. & Tac.libr.1.& 3.Annal. ſed laudantur,qui in locis aſperis, maximè ex agricolis orti ſunt, vt dicit Veget. lib.1. de re mil.c.3.& Cato.lib.1.de re ruſtica.vt qui ſub dio,& in labore nutriuntur, Solis ardorem patientes,delitiarum ignari, ſimplices animo,paruo contenti,duratis ad omnium malorum tolerantiam membris, quibus geſtare ferrum, foſſam ducere, & quodcunque onus ferre conſuetudo eſt,vt ibi dicit Veget.

ſic tamen, vt non ſint piſcatores, nec aucupes, qui procul arcendi ſunt à caſtris, & ſumendi agrorum cultores, fabri ferrarij, carpentarij, & aprorum venatores, quibus labor non eſt inaſſuetus, non locus aſper, non armatus hoſtis formidoloſus, aſſueti hieme, & ęſtate pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam, & laborem tolerare, vt ait idem Veg. d. li. 1. c. 3. Sall. in Iug. Cæſar li. 1. de bel. Gal. & maximè qui locos ſaltuoſos, & ſeptentrionales, vel mari proximos incolunt, vt qui laboribus magis ſint apti, vt ait Ta. li. 6. Ann. equites tamen poſſunt nobiles eſſe.

Secundò, ætas etiam conueniens in eis requiritur, vt ſcilicet eligantur ab anno decimoſeptimo, vſque ad quinquaginta quinq;, vt eſſe poſſint boni veterani ex longo exercitio, & faciliùs ſit inſtruere nouos milites, quàm veteres reuocare, vt ait Veget. lib. 2. c. 23. & lib. 3. c. 10.

Tertiò, corpus conueniens in eis laudatur, de qua re præclarè idem Veget. lib. 1. ca. 6. ait; ſit adoleſcens Martio operi deputandus, vigilantibus oculis, erecta ceruice, lato pectore, humeris muſculoſis, valentibus digitis, longioribus brachijs, ventre modicus, exilior cruribus, ſuris, & pedibus, non ſuper-

flua carne diſtentis, ſed neruorum duritia collectis, nec magna ſtatura laudatur, ſed fortis, vt ſenos pedes non excedat, vt dicit Veget. lib. 1. c. 5. & mediocris cæteris magis laudatur, vt ait Liu. lib. 7. remota obeſitate, cum noceat velocitati, vt idem Veget. ait lib. 1. c. 4. & 6. & Tac. lib. 2. hiſt. omnes tamen vſui eſſe poſſunt in bello, exigui corpore, tormento minori gerendo, mediocres maiori, proceres haſtæ, quibus frænum diſciplinæ relaxari non debet, ne fiant petulantes, & inobedientes, ac inde tumultuantes.

Quartò, requiritur in eis animus acer, pręſens, & acutus, ſagax, cum audacia, vel fortitudine, & confidẽtia militari, quibus ſudor, puluis, & huiuſmodi iocunda ſunt, & nil metuant niſi malam famam, vt idem ait Veget. lib. 1. c. 7. & 8. Cic. 2. de orat. Sallu. in Iug. Lucan. lib. 1. non enim debet timere miles quantumuis ſuperbos, nec ab eis fugere, ſed illos adoriri, vt de Lucio Minutio, ait Valerius Max. lib. 2. tit. de diſcipl. milit. & Sen. ad Lucillum. Generoſos animos labor nutrit, nec ſciunt timere ſudorem.

Quintò, in militibus animi virtutes requiruntur, vt cõmẽdabiles ſint, nempè caſtitas, vnde ſtationes militũ caſtra dicuntur, quaſi

castrata, vel casta, quia inde abesse debet libido, quæ vires eneruat; vnde Deuter. 23. mulieres castra ingredi prohibebantur; & Valer. lib. 2. tit. de disciplina milit. refert, quòd Cornelius Scipio è castris duo millia scorta expulit, quo acto Numantiam solo æquauit; obedientia præterea in ijs requiritur, laus enim militiæ in obedientia præcipuè consistit. c. summa. c. quid culpatur. cum seq. 24. q. 1. vnde Manlius Torquatus ob inobedientiæ crimen proprium filium occidi iussit, vt ait idem Valer. d. tit. in quo tamen æquitas, vt supra est dictum, est adhibẽda. Scientia pręterea, vel experientia militaris in militibus requiritur. l. vnica. C. de castr. omn. palat. pec. lib. 12. cum scientia militaris nutriat audaciam, vt ait Veget. lib. 1. c. 1. & lib. 2. c. 1. & 24. & vsus armorum magis prosit, quàm vires, vt ibi dicit. Vigilãtia etiam in militibus requiritur ne dormientes inuadantur ab hostibus. l. pen. ff. de offi. præf. vig. vt Macrobius Carthaginensium dux Assirios, vino & mandragoris inebriatos, interemit. Patientia etiam in militibus requiritur in aduersitatibus, & malis belli, vt tolerantia sitis, famis, frigoris, caloris, vulnerum, & huiusmodi, æquo animo tolerandis. l. vnica. §. 1. C. de caduc.

caduc.toll.& probat Cic.lib.2. Tusc. q. Fortitudo etiam in militibus requiritur, quæ facit hominem stabilem, & constantem in arduis, vt habetur in cap. de fortit. ciuis. & propriè militi congruit, cum in periculis mortis assiduè versetur. tex. in l. fortissimi. C. de erog. mil. ann. lib. 12. Strenuitas etiam in milite requiritur, quæ eum audacem reddit, vt pro gloria Dei, non vereatur mortem subire, vnde etiam bonum nomen acquirit, quod sine termino durat. l. qua ectione. §. si quis in colluctatione. ff. ad legem Aquil. & talis dicitur semper viuere. d. l. Deuotio etiam in militibus requiritur. l. tam collatores. C. de re milit. deuota enim oratio plurimum valet ad fortitudinem, quæ de cœlo est 1. Machab. 3. & 11. vnde Ionathas post orationes hostes in fugam vertit. d. c. 11. & dum Moyses ad cœlum manus eleuans orabat, vincebat populus. Exod. 17. Disciplina præterea militaris militibus summè est necessaria, vt scilicet mulieres procul ab exercitu absint, & impedimenta, vehicula superflua, & milites in armis exerceātur, duci ad nutum obediāt, feroces in hostes sint, in ciues humani, & huiusmodi præstent de quibus hic. Fidelitas etiam in militibus requiritur, cum pri-

mum fundamentum iustitiæ sit fides: vt dicit Cic. lib. 1. offic. & maximè in militibus requiritur, vt ait Veget. lib. 1. c. 2. de quo dixi sup. ca. de Fidelitate ciuis. Perseuerantia etiam in militibus requiritur, cum decoratus prædictis virtutibus non sit reportaturus victoriam, nisi in ijs perseuerauerit. Vnde Romani, quia contra Carthaginenses in bello perseuerauerunt, eos penitus deleuerunt. Charitas etiam mutua in militibus requiritur, aliter desolabuntur, quod etiam conuenit, cum socij sint, & maior eis insit societas, quàm inter eos qui sunt eiusdem familiæ. l. militem. C. de procurat. sibi inuicem auxilium præstando. Sapientia etiam in militibus requiritur, cum vir sapiens & fortis sit. Prouer. 24. & fortitudo valdè destituatur, nisi per consilium solidetur, & parua sint foris arma, si non est domi consilium, vt ait Cic. 1. de offic. & turpe sit militi dicere, non putaram, & non viribus, aut velocitate corporis res magnæ gerantur, sed consilio, authoritate, & scientia, vt idem dicit lib. de senectute; vnde Alexander victorias magnas obtinuit, quia consilio gubernauit exercitum; quod & probat Hom. lib. 2. Iliad. Nestoris consilium plurimum Græcorum profuisse victoriæ.

riæ. Vltimò, fęlicitas facit milites commendabiles, vt ait Vege. li. 3. de re mili. in princ. quæ prouenit vel ex virtute animi, diuitijs, rerum cognitione, & huiusmodi, vel ex diuina permissione, aut prouidentia, qui laudantur etiam si habent cicatrices in facie ex vulneribus in pręlio sibi illatis remanentes, quòd signum sint virtutis bellicæ. Et cum milites triplicis sint speciei, subditi, externi sub mercede conducti, & auxiliarij à Principe amico, eius expensis in auxilium missi, primi ex his pluris faciendi sunt. Demosth. Philip. 11, nu. 6. Polib. lib. 6. num. 24. cum ij magis Principem ament, nec timor sit, vt ab inimicis corrumpantur, & se magis norint, vt inquit Tucid. lib. 1. nu. 77. post quos mercenarij pluris faciendi sunt, cum ob stipendia magis Principi deuicti sint, auxiliarij verò pro libito recedere possunt, & sæpè id agunt in maioribus angustijs, vnde Romani, & Macedones proprijs militibus imperia adepti sunt. Polib. lib. 11. numer. 12. qui proprij eligi debent, vt supra, & in armorum exercitio instrui, ita vt sonitum tubæ norint, timpani, & signa bellica, & acies instruere, & dissipati reunire sciant, progredi, dimicare, aggredi, & protegere, &

equites agiliter equum insilire, & illum regere. Xenoph. de discipl. eq. num. 2. qui ducibus obediant, à potu, cibo, & somno, abstinere sint assueti, ac libidine. Plato lib. 12. de legib. num. 4. & inter milites veterani qui diu militarunt sunt præferendi, vt & si exercitus ex subditis sit, satius est, vt diuersis constet nationibus, ob æmulationem qua dimicant, & æquè Principi sint fideles, ob bona, vxores, & liberos quos ibi habēt, sed si mercenarijs, auxiliarijsve constat, satius est, vt ex vna tantum natione constet; sic enim magis inter se conueniunt; vt & satius est exercitum constare immenso numero militum, quàm mediocri, vt in arcibus eius pars locari possit, & hostium vrbes expugnari valeāt, in prælio verò ineundo, satius est mediocris numerus, quàm immensus, sic enim facilius nutriri potest, aptius dirigi, & in obedientia contineri, vt & exercitus constans solis peditibus, equitibus tantum constanti est præferendus, nisi vbi adsunt campi deserti, & flumina longe inuicem distant, cum equites promptiores sint ad sibi consulēdum, & pedites ab ijs cingi possint; qui verò peditibus simul & equitibus constat, ei qui altero tantum ex his constat, est præferendus. Xenophon

phon Pædiæ Ciri. lib.4. num.4.& lib.5. numer.33.

Septimum dictum. In Duce exercitus multa requiruntur. Primò, ſcientia rei militaris, quæ acquiritur per ſolertiam, vigilantiam, aſſiduitatem locorum, doctrinam, & lectionem librorum de re militari, per quam ſciant milites inſtruere, & hoſtes opportunè aggredi, caſtra mouere, ea vallo, & foſſa munire, vigilias crebras ponere, & eas per ſe circuire, ne quis ordinem egrediatur, noſſe diligenter quid hoſtes agant, ſcire quomodo acies inſtruenda, qui vrgendo, trahendove bello modus, quomodo caſtra expugnanda, & in rebus ambiguis, & repentinis, quod capiendum conſilium, qui & milites amet, nec eos temerè periculis exponat, erga externos maximè humanitate vtendo, & erga peccantes nimia indulgentia, vel ſeueritate non vtens. Xenoph. lib.6. nu. 6.

Et in ſumma, prima cura à Principe ſumẽda eſt in bono, & perfecto duce eligendo, cum tali nil rarius inueniatur, vnde Philippus Macedo mirari ſe dicebat, quòd Athenienſes quotannis nouos Imperatores eligerent, cum is in tota vita nullum ducem bonum, niſi Permeniona inueniſſet, qui & di-

cebat præſtantiorem eſſe exercitum ceruorum imperante Leone, quàm leonum duce ceruo, & Cæſar cum iret in Hiſpaniam contra Petreium, dixit non magni ſe eum facere quòd is iret ad exercitum ſine duce, & ideò quo difficilius eſt bellum, eo magis curandum, vt ſuperior, vel ſaltem par hoſtium duci dux quæratur, qui non minor ſit annis triginta, niſi virtute multum præſtet, in quo ſit ſcientia rei militaris, virtus, authoritas, & fœlicitas, labor in negtoijs, fortitudo in periculis, induſtria in agendo, celeritas in cõficiendo, & experientia, vt Cic. ait orat. pro lege Manil. ingenio præſtans, cautus, & prudens, conſtans, & fiducia repletus, quæ proſunt ad victorias comparandas, vt dicit Valer. lib. 3. c. 7. noſcens varijs modis milites ad bellum excitare, & confirmare, leuibuſque certaminibus eos exercens, ne nouum bellum ſuos, id verò hoſtes terreat, vt ait Liu. lib. 7. qui non temere cum hoſte confligat, & optimè res hoſtium cognitas habeat, non tamen transfugis temerè credens, qui & ad omnia aſpera ſe ducem præbeat, ſic tamen, vt in periculis cautè verſetur. Qui ſic inuentus, vnus exercitui præfici debet, ac continuus, cum libera poteſtate, qui tamen à Princi-
pe an-

pe ante non ſit offenſus, vel ignominia, vel damno affectus.

Secundò, requiritur virtus, vt primus ſit in agendo, & præliando, vt ait Liu. lib. 7. & ei adſit ſapientia in conſulendo, conſilium in prouidendo, induſtria in agendo, celeritas in conficiendo, labor in negotio, & fortitudo in periculis, humanitas, modeſtia, ſuauitas, facilitas, vt à militibus ametur, temperantia, innocentia, caſtitas, fidelitas, quæ acquiruntur ex dignitate, & bonis moribus, & iuſtitia, vt inquit Cic. pro lege Manil. & præſtet ingenio ſagaci, vt norit hoſtibus inſidias tendere, & ab eis motas vitare. Xenophon libro 1. Pædiæ Ciri. num. 59. & curet noſſe naturam Ducis aduerſi, ſic enim viam diſcet qua eum ſuperare valeat, vt dicit Polib. de Annibale. lib. 3. nu. 39. & in eo etiam liberalitas adſit qua milites alliciat. Xenophon de diſcipli. nu. 43. & facundia in perſuadendo. idem lib. 2. Pæd. Ciri. n. 22. ac norit arcana celare, ne ab hoſtibus re ſciantur.

Tertiò, requiritur authoritas, quæ multũ valet ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocij de Imperatore exiſtiment, vt ait idem Cic. loco cit. quæ acquiritur ob virtutem, corporis formoſitatem, dignitatem, hono-

honorem,potentiam, diuitias, nobilitatem, fœlicitatem.humanitatem, clementiam, & alias virtutes, de quibus supra, ea enim in officio milites Dux continet, vtendo pro tẽpore seueritate, cum mititas viles reddat, quæ tamen cum comitate sit iuncta, & Dux cum eis corpus exerceat, cultu corporis parum ab eis differens, & inopibus, ac saucijs necessaria ministret.

Quartò, requiritur prouidentia, vel prudentia bellica, qua nullibi se committat euentui, nisi quatenus necessitas cogat, vt ait Liu.lib.22.cum oporteat ducem magis prospicere, quàm respicere, cum præliorum delicta emendationem non recipiant,nec liceat in bello bis peccare,vt inquit Veget.lib.1. c.13. & temeritas, præterquam quod stulta est,sit etiam infœlix,vt ait idem Liu.d.loco. & melior sit Dux circumspectus, quàm nimis audax, vnde nimia audacia Demetrij Regis eius perditionis causa extitit. vt aitPolib.lib.3.n. 13.51. & Minutij, ac Terntij Varronis Ducum Romanorum, vt inquit Liu. lib.2.Dec.3.nu. 30. & ideò Dux medium tenere debet inter timorem, vel cautionem, & nimiam audaciam, vt dicit Plato lib.9.num. 4. qui tamen non sit nimis timidus, cum id affe-

afferat maxima damna. Polib. lib.3. nu. 40. paratus magis mori, quàm locum relinquere, vbi id in publicum bonum cedit, vt idem Plato ait lib.3.de legib.num.7. Polib. lib. 6. nu.14.& si duo duces extent, vnus nimis audax, alter nimis cautus, primus est eligẽdus, vbi Princeps hostes aggredi vult: secundus, si se tantum tueri vult, & defendere, vt solẽt esse, vt plurimum senes, & experti duces, nimis audaces iuuenes, & inexperti, qui & geomitriæ, ac arithmeticæ, peritus esse debet, vt norit acies instruere, ac diuidere, situs opportunos capere, castra metari, & huiusmodi, vt idem Plato lib.7.de legib.dicit nu.7.& 8.& Polib.lib.9.num.17.

Quintò, requiritur fęlicitas, quæ est à Deo vt supra est dictum; & qui est præstantior cæteris in Ducem est eligendus.c. licet. 8. q. 1.& qui ante fuerit miles, & in dubio debet eligi magis de Regno Principis, quàm extraneus, & qui assiduè militauit, & maiora stipendia obtinuit, est præferendus, & vbi differentia sunt merita, spectatur primò fœlicitas, tum scientia rei militaris: tertiò, virtus, vel præstantia, quartò, authoritas, quintò, dignitas, & honor, sextò, ætas, & tempus, septimò, nobilitas, octauò natio, vel origo,

nono,

nonò, diuitiæ, vt ſcilicet is eligatur, qui pluribus qualitatibus ex his pollet, vel potioribus, qui etiam plus proficiet apud ſuos milites comitate, quàm morum aſperitate, nec lentus ſit in deliberando, vbi maximè facto opus eſt, & in rebus aſperis fortiſſima conſilia ſequatur.

Sextò, ad Ducem alia etiam requiruntur, nempè conſilium, vt ſupra, cum eo plura quàm vi perficiantur, vt ait Tacit. lib. 2. hiſt. & Imperatoris ſit non minus conſilio, quàm gladio ſuperare, vt dicit Cæſ. lib. 1. com. bell. ciu. occaſionem in primis obſeruando, quæ in rebus bellicis maximè valet, & magis quã virtus, vt inquit Veget. lib. 3. c. 26. ſic armatus intendendo, ne ſuæ occaſioni deſit, nec ſuam hoſti det, vt ibi dicit c. 28. & curando, vt bona ſui fama vigeat, maximè ſub initio, cum primis euentibus metus, vel fiducia gignatur, vt ait Tac. lib. 12. 13. Ann. ſic tamen, vt aduerſarij potentiam ex fama non timeat, ſed tantum ex iudicio, qui dum adhuc res integræ ſunt, ne minimum quidem de maieſtate concedat, ne patientia, & modeſtia hoſtes fiant ferociores, & neceſſitatem pugnandi ſuis militibus imponat, hoſtibus remittat, qui & exercitus conſilia non ſequatur,

tur, cum militibus cupido pugnandi inesse debent,at Duces prouidendo, consultando, & cunctationes sæpius, quàm temeritate prosint,vt ait Tac.lib.3.hist.& malè imperatur cum vulgus regit Duces. Qui,& securitatem fugiat, cum nemo celerius opprimatur, quàm qui nihil timet,vt dicit Vell. lib. 2. & contemptus hostis cruentum sæpè reddat certamen, vt Liuius ait lib. 21. Vnde omnia inquirenda,& excutienda, nec confidat hostium dissensioni,cum ciuium contentiones cessent,vbi hostes foris sunt, qui tamen suorum seditiones comprimat,proprios, & hostium exercitus, locorum situs, & naturam regionis noscendo, vt idem dicit libro 22. cum is difficile vincatur, qui de suis, & aduersarij viribus potest iudicare, vt dicit libro 3.cap.26.& maximè noscendo naturam Ducis, vt supra, & hostium, quidam enim primo impetu feroces sunt, mox languescunt,vt ait Liuius lib.7.& Tac. lib. 12. Ann. nectendæ etiam moræ, mutandi loci, & sic hostes separandi,vt ibi dicit,& Veget. lib.3. cap.9. & pugna nunquam temerè ineunda, cum ibi de summa rerum, & existimatione agatur,vnde Paulus Aemilius dixit,prælium collatis signis non ineundũ, nisi ex necessitate,

tate, vel occaſione oblata, vel cum maior emolumenti ſpes, quàm damni metus oſtendatur, vt dicit Suet. in eo. c. 25. cum incertus ſit exitus pugnæ; vnde lentè agẽdum eſt maximè aduerſus hoſtem quem tempus deteriorem in dies, & locus alienus facient, vt ait Liu. lib. 7. cui nullæ ibi vrbes ſint, vt idem dicit li. 22. pugna tamen quandoque ineunda, ſed conſilio, & iudicio, ſi res eius in arcto ſint, nec commeatum, ſupplementum, vel pecuniam habeat, vt ait Tac. lib. 2. hiſt. Liu. lib. 22. vel hoſti superuenturæ ſint copiæ, vel timor ſubeſt ne à proprijs militibus deſeratur, aut amicis, vel nouit hoſtem territum eſſe, & ſeipſum timere; vel veretur ne proprij milites, non dimicando, animo deſpondeant, vel viribus hoſti præſtat, vel multum acquirere poteſt, vincendo, & parum amittere, pugnæ iacturam faciendo. Deo deſuper prius inuocato, & militibus ſanctiſſimis ſacramentis refectis, ſpe in Dei auxilio collata. Vel etiam ſi propria pars ſit potior, quod eſt diligenter cognoſcendum conſilio adhibito, proprias, & hoſtium copias cognoſcendo, & ſi in multis rebus ſe ſuperiorem agnoſcat, ne differat conflictum, vt dicit Veget. lib. 3. ca. 9. aliter res temerè euen-

uentui non sunt committendæ; non spernẽda etiam signa apparentia, & somnia, modò non sine superstitiosa, sed diuinitus immissa ijs tamen facilè non est credendum, nec insistendum. Videndum etiam quomodo pugnetur, captando tempora, vt imparatis, cibum capientibus, in itinere lassis, equos pascentibus, & nil tale suspicantibus superueniat, si bellum sit iustum, cum boni Duces, non aperto Marte, vbi est commune periculum, sed ex occulto semper attentent, vt ait idem Veg. d. lib. 3. c. 9. & 23. sic enim sui audent, alij trepidant; vt tameu occasio momẽmento non omittatur, vt idem dicit lib. 25. in necessitate tamen, vt supra, ei est inseruiendum. Locus etiam considerandus, an hostibus, vel sibi sit commodus, loci enim opportunitas plus valet sæpè, quàm virtus, vt idem dicit lib. 3. c. 9. & 26. vt si equitatus sit, campi auerti inueniantur, si pedite certatur, loca angusta eligenda, fossis, paludibus, vel arboribus impedita, vt ibi dicit, nisi pedites sint hastati, tunc enim campus liber eligendus, & quandoque expedit milites non fidere locis, vt quòd non propè sint mœnijs, sic enim acrius dimicant, cum nulla sit spes effugij, vt ait Tac. lib. 2. Ann. & 3. hist. Acies etiam est

iam eſt recte inſtruenda, quod plurimum iuuat, & e conuerſo, vt dicit Veg. lib. 3. cap. 14. ita vt equites cum curribus in principio ſint à tergo flos, & robur belli, in medio ignaui, vt etiam nolentes pugnent, ſic tamen, vt electiſſimos ex peditibus, & equitibus habeat dux poſt aciem in ſubſidijs præparatos, vt idem dicit lib. 3. c. 17. & quaſi in inſidijs, quia ſic ſuperueniunt terribiliores hoſti, quia inopinata terrent, vt ibi dicit c. 26. vt repentinus clamor, vel aſpectus ſæpè fuget exercitum, cum oculi, & aures primi cuncta excipiant, vt inquit Tac. de morib. Germ. expedit etiam aciem per nationes diſtingui, vt contentione decertent, cum ſic fortes, & ignaui cernantur, vt idem dicit li. 3. hiſt. ita vt exteri, & mercenarij proximi ſint diſcrimini, eos tamen tuendo, vt idem ait in Agric. qui, & primus debet inſtruere aciem, ſic enim pro arbitrio eã inſtruit, & animus ſuis additur, contrarijs minuitur, cum plus animi ſit inferenti periculum, quàm propulſanti, vt Veget. ait li. 3. c. 18. Liu. lib. 28. qui & debet ardorem animi vultu, & oculis præ ſe ferre, quod ſic ſuis animus augeatur, & è conuerſo ex triſti vultu minuatur, & ad fugam parentur, vt ibi dicit c. 22. eos verbis excitando, quòd timidi

timidi mortem ſubeant, audaces eam effugiant, & audacia pro muro habeatur, vt dicit Liu. li. 22. & ſpe victoriæ, & honeſti, ac præmij eos cõmoueat. In prælio ſi ſui inclinant initio, nõ diffidat Dux, cũ ſępè id eueniat quibus victoria debetur, non omittẽdo aliquod officiũ conſtãtis Ducis, & fortiſſimi militis, vt inquit Ta. l. 3. hiſt. cedentes retinẽdo conſilio, manu, voce, ſuis cõſpicuus. & hoſti terribilis. Si ſui vincũt, cohibeat eos, nec nimis diffundat, ſæpè enim fuſa acies diſperſim ſequentes interimit, vt ait Veget. libro 3. capit. 25. cum ex deſperatione animus creſcat, vt ibi dicit; & neceſſitate compulſi pugnent; ſed via hoſtibus, qua fugiant, munienda, vt idem Veget. dicit capit. 21. qui & à præda ſunt cohibendi, vt inquit Tacit. lib. 4. hiſto. dum pugnant, niſi ea conſummata, aliter ſępè vincentur vincentes, ꝙ fiet ſi ante diem prælium incipiatur, & Dux iubeat, vt nemo prædetur; vel, & tutius, vt omnes ei prædam conſignent; quam is poſtea inter milites pro eorum meritis diuidet, dando aliquam eius portionem ijs etiam qui ſarcinas cuſtodierunt, vt ibi dicit, & Polibius libro 10. num. 15. Quòd ſi Dux occidatur, præſentes id celent, & corpus abſcondãt, ne milites animo deſ-

despondeant quod ne contingat, fortissimis exercitus stipatus incedat; Quòd si in prælij initio proprij milites retrocedant, id indicet Dux eius iussu effectum, quod & fiendú si qui ex suis in prælio ad aduersarios diuertant, curans, vt & hostes id norint; vt & si Dux initio terga vertat terrore corruptus, id studiosè effectum indicetur. Et in summa, in prælijs iustis Dux quamcunque prærogatiuam procuret, & superioritatem, quod fit si vigilãtes tota nocte hostes armatos detineat, signa bellica pulsando; vel primo mane proprios milites, vt præliaturos disponendo, qui iam æserint, sic enim ieiunos fatigabit. Liu. Dec. 3. lib. 8. nu. 9. vt & situm altiorem eligere debet, vt maiori impetu inimicum opprimere valeat; & si præstat numero militum, locum spatiosum eligat, vbi eos extendat, si minorem obtinet, locum angustum secernat. Liuius lib. 5. Dec. 1. qui & sic suas copias extendat, vt à tergo Solem, & ventum habeat, qui facies hostium conturbent; qui & si præstat armis, quibus propè certandum est, quàmprimum quærat cum hoste coniungi, vbi inferior est ijs quibus procul certatur, vt & prodest si dum certatur, vox spargatur, quod Dux hostium occi-

gatur, quòd Dux hostium occisus sit, vt & prodest vocem emittere, quòd copiæ sibi superueniant, & magis si gentes inutiles exercitus iubeantur, vt à longè cum arundinibus in manibus detētis, se prodant, sic enim hostes terrentur, & eo magis si copiæ sint veræ auxilij superuenientis, vt ait Xenoph. de discipl. Qui, & si proprij milites seruant vigorem in initio prælij incœptū, primus aggredi hostem debet, si secus, si præliandum est cum hostibus, qui in initio tantum vigorem seruant, satius est eos expectare, quòd si pares sint naturæ, potius est eos aggredi; & idē dicendum si hostes sunt animi pusilli, & armis paucis muniti; sic tamen, vt proprij milites ita à longe aggressum non incipiant, vt acies dissipēt, & vigorem amittant, acies disponendo, modo, vt supra, eum tamen ordinem variando quandoque prout expediens videtur, pro diuersitate situs, & armorum, quibus est dimicandum, & numero militū, & hostium qualitate; Vnde Dux, qui hastis vtitur, aciem densam, & crassam instruere debet, curans, vt omnes hostes à fronte aggrediatur, cauens ne in loco aspero, & inæquali, angustove dimicet, sed plano, & aperto, vt ait Polib. lib. 17. maximè si cum hoste

pugnat, qui armis breuibus, & magni ictus vtatur, & vndique armis cincto, sic enim si vniti dimicent hastarum cuspidibus aciem hostium facilè penetrabunt, & eam dispergent; cauens tamen ne exercitum tergo fluminis ripæ vicinum aptet, ne si ei pedem referre opus sit, in flumen decidat, quòd si peditum numerus inferior numero hostium sit, ordines exercitus raros extendat, vt hostē terreat, ne se aggrediatur, si equitum numerus verò minor sit, densos eos accommodet, sic enim ob equorum magnitudinem maior numerus videbitur, vel famulos cum arundinibus, cum militibus misceat, quæ tamen agenda sunt dum hostes procul sunt, ne fraudem agnoscant, qui si, hoc non obstante, accedant, aciem vniat, & curet vt à fronte tantum expugnari valeat, si situs id patitur, nec à lateribus cingi se patiatur, vt idem dicit Xenoph. de discipl. n. 30. Quòd si Dux præstet numero militum, eos magis, quàm fieri potest simul vniat, vt minor numerus videatur, equites verò in plures acies dispergat, iubēs, vt primi lanceas erectas detineant, posteriores demissas. Xenoph. de discipl. nu. 32. & tunc cum est præliandum, acies extendat, curans, vt vndiq; hostem cin-
gat,

gat, cauens tunc ne in loco angusto aciem extendat, sic enim beneficium maioris numeri amittet. Xenoph. ibid. nu. 52. cum in locis angustis ęquè pauci, ac multi polleant; Quo verò ad ordinem aciem instruendi, id est variandum, prout hostis suos variabit, si enim ille fortiores milites in cornubus collocabit, is etiam idem præstet, & si in corpore, idem agendum; debiliores in loco tuto ponendo, & si ignoretur quid hostis agat, tutior via est, vt fortiores in medio, & debiliores in lateribus collocentur; Quòd si Dux hostes à duobus lateribus ante se habeat, aciem suam bifrontem instruat, vt cum vtroque absque confusione dimicet. Polib. lib. 2. nu. 6. & 7. & dum manus conferendæ sunt, aciei forma non est mutanda, ne exercitus perturbetur. Xenoph. lib. 6. Pædiæ Ciri. nu. 8. vt & cauere debet, ne dum pugnatur, ordines mutet, vel si hostes fugam arripiunt, vt supra, ne absque ordine eos insequatur, ne vniti resistentes confusos vincant, vt sæpè contigit, vt ait Tucid. libro secundo numero 65. & lib. 7. num. 6. quæ semper intelliguntur, dummodo bellum sit iustum.

Obseruare verò summopere Dux debet, vt milites armis tum defensiuis, tū offensiuis

optimè ſint inſtructi ; Vt ſcilicet pedites, quòd attinet ad arma offenſiua, galeis, & loricis ferreis, quæ brachia, pectus, caput, & coxas tegant, muniti ſint, quæ tamen ij tantum, qui haſtis, vel ſariſſis vtuntur, deferant, alij enim galeam tantum deferant : Equites grauioris armaturæ, totum corpus etiam cũ facie contegant, & totum equum, leuiores verò pectus tantum; brachia, & caput, armis quoque leuioribus vtentes; Quod verò ad offenſiua attinet, frequentiori in vſu ſunt tormenta muralia, & minora, arcus, ſariſſæ, & enſes ad vſum peditum, pro equitibus verò haſtæ, & enſes; Ex quibus tormenta muralia parum proſunt, niſi ad vrbes expugnandas, minora verò ad inſidias hoſti tendendas, locum aliquem cuſtodiendum, tranſitũ fluminis hoſti impediendum, vt & proſunt in prælijs ineundis, ijs enim iam cœptis parum proſunt, niſi ab hoſte ſtudioſè ſe circumcingi quis curet, ſic enim proſunt, vt & muralia tormenta, enſes, & pugiones cum clipeis vtiles ſunt ad aggreſſiones ineundas & ſariſſæ, pugiones, & enſes in prælijs apertis, & hæc arma cæteris ſunt vtiliora; dummodo haſtati galeas, loricas, pectus, & brachia, & coxas tegẽtes, habeant, & enſes bre-

ues,acutos,& validos, quibus cædendo, & pungendo ferire poſſint, vt & expediet clipeum deferre, quo propè venientes haſtis confractis,ſe tueri valeant; Equites quoque præter lanceas,enſes magni ponderis habeant,ſed breues,vt & tormentis vti poterunt, breuibus tamen.

Is quoque,vt inſidias hoſtis deuitet, cautus, & vigilans eſſe valdè debebit, ſemper ſuſpicando cum quid inconſuetum eius naturæ peragit, vel numero militum quos habet,vt ſi numero militum inferior vult dimicare,vel fingit ſe minorem militum numerum habere quàm habeat, vt ait Liu. libr. 5. Dec.1.lib.2.Dec.3. Vel ſi videt hoſtem animalium, vel aliæ prædæ ei copiam facere, dum in tuto eam deberet reducere; qui & vt nocturnas aggreſſiones euitet, vigiles habeat intra,& extra vrbem, vel caſtra; intra extantia ſæpè reuïdendo,& milites emittendo qui explorent quid hoſtes agant; Qui, & in vrbibus muratis duplices portas diſponat, vnam ab alia remotam,& fortiſſimas,à quarum vna ad aliam via retorta, & ſinuoſa ſit greſſus,ianuis quoq; pontes penſiles, & minores quoque graues adhibendo, qui facilè deprimi,& eleuari valeant; Et vbi ſentit hoſtes

stes accedere, ita milites disponat, vt omnia latera vno tempore custodiant, etiam quæ difficilioris aggressus existunt, vt totam ciuitatem curet, non partem, ne aliæ desertæ relinquantur, vt ait Cic. lib. 1. offic. l. bello. ff. de excus. tut. Qui, & vt diurnis aggressionibus obuiet, fortes vigiles in portis, & extra detineat, emittendo exploratores, qui inspiciant an prope adsint hostium insidiæ, & interim pontem maiorem eleuatum detineat, minorem verò demissum, donec exploratores redierint. Qui, & vt euitet insidias militum alieno habitu indutorum, obseruet diligenter vrbem ingredientes an armis sint cincti, nec plaustra admittat, nisi prius hastis tentarit an intra fœnum, vel aliud milites lateant, & vbi flumen per mediam defluit vrbem, pontibus duplicia instrumenta eleuanda, & emittenda aptet, quorum vnum tantum, vnaquaque vice eleuet; vt & petardi vsus cauendus, qui portas frangit, vbi ad eas accessus adest, si enim fouea, & pons pensilis sit intermedius, vix vsui esse potest.

Nec minus studium strenuus quoq; Dux adhibere debet, vt norit tuto castra metari, ne periculum aliquod exercitui occurrat, maximè si in eodem loco, vbi hostis adest,

sint castra metãda; Vnde curet strenuus Dux, quoties id est agendum, & præsertim si diu ibi est permansurus, vt seligat locum qui cælo salubri fruatur, & aquis fluentibus abundet, stagnantibus remotis, nec inundationibus, sit obnoxius, ne milites infirmentur, vt ait Zenoph. lib. 2. Pæd. Ciri. n. 43. Veget. lib. 1. c. 22. & ne exercitus deleatur, & vbi commeatus aliaq; necessaria non impediantur. idem Xenoph. lib. 6. Pædiæ. nu. 3. sic tamen, vt delitijs nimis non abundet, ne milites eneruentur, vt contigit Annibali dum Capuæ castra est metatus. Liu. Dec. 3. lib. 3. num. 27. Et si exercitus equis abundat, eligat locum qui pascuis salubribus abundet, & castris, ac alijs præsidijs sit munitus; & hæc castra munienda sunt, prout temporis, & loci qualitas postulat, etiam si vna tantum nocte ibi sit permanendum, foueas circa ducendo, & aggeres erigendo, vt dicit Polibi. libro 5. castra bene custodiendo. Liu. Dec. 5. libro 4. numero 23. vnde milites dimicaturi commodè egredi possint, & tuto refugere, ac consistere, cauendo ne habitationes construantur, quæ facilè incendi possint, maximè si foueis proximæ sint, vnde ij errant qui ducunt exercitum intra rura dispersum,

vel in campum foueis nõ munitum, & trincerijs, quæ foueæ tantum ſpatij complecti debent, vt ſufficiat diuiſioni habitationum, viarum, & platearum exercitus, ſi enim nimis anguſtum ſit, facilè exercitus peſte conſumeretur, ſi nimis amplum vix defendi poſſet, niſi magna ibi militum multitudo, & loco coęquata adeſſet, vnde locus numero militum reſpondere debet, & ſi exercitus minuitur, locus quoque anguſtandus eſt, & ſi ampliatur exercitus, ob noua auxilia, locus etiam eſt ampliandus, niſi arte id agatur, vt hoſtis ad prælium inuitetur, dummodo id non reſciat, ne acies extendẽdo confuſio in loco anguſto fiat; quæ caſtra vnius quoque formæ eſſe debent, vt quiſque miles proprium norit hoſpitium, quæ & ab ijſdem militibus extrui debent, ne agricolas ducendo, qui id efficiant, exercitus fame conſummatur. Non minus pariter ſtudium debet Dux adhibere, dum caſtra mouet, vel ab obſidione longa recedit, ne exercitus animo derelictus diſſoluatur, vel ab hoſtibus conteratur: Ideò cum opus eſt ab obſidione recedere vrbis, in qua magnus militum numerus adſit, vel propè habet hoſtem potentem, caſtra relinquere debet in noctis tenebris, fragori-

goribus omiſſis, ſub ſilentio, lumina extinguendo, vel in tentorijs ea incenſa linquendo, ne hoſtes agnoſcant ſe receſſiſſe. Liu. lib. 7. Dec. 3. Sed cum receſſus periculo non careant, dum hoſtis propè eſt, id ita agendum eſt, vt non credatur fugam arripere, aliter permanẽdum eſt cum aliquo etiam incommodo, & vbi caſtra relinquit, Dux apud milites animum intrepidum oſtendat, eis perſuadens id ſtudiosè ob eorum maius fieri bonum nec greſſu ita celeri recedat, vt exercitus confundatur, locans in poſteriori parte exercitus fortiores milites, vt ſuſtinere poſſit impetus hoſtium qui eũ inſequi vellent. Tucid. lib. 4. num. 50. qui & ante diſceſſum, quicquid ſecum auferre non poteſt, cõſummat, ne in hoſtium maneat poteſtate; & ſi poteſt, tentoria quoque igne conſummat. Is quoque dum exercitus progreditur, inuigilet ne aliquod ei periculum eueniat, maximè dum pertranſit per loca inimica, vel ſuſpecta, flumina, locos arduos, & difficiles, anguſtos, ſilueſtres, vel vicinos vrbibus inimicis; iccircò dum iter exercitus facit, curet Dux, vt cõiunctus ſub ſignis incedat, ne diſſipetur, vel prædæ pateat, & caueat ab inſidijs incolarum; & ſi hoſtes propè ſint, vel

locus suspectus, milites etiam armati, & acie instructa, vt simul progredi, & dimicare possint, incedant: vt inquit Polib. lib. 12. num. 4. aliter si hostibus obuiam fierent, facilè fugam arriperent; & vbi impedimenta secum ducit, ea in medio locet. Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 5. nu. 43. & si die incedit, naturæ regionis se aptet, si nocte, armis magis onustos in anteriori parte locet, ne retromanentes relinquantur à primis, & acies dissipetur, idem Xenophon. Pædiæ Ciri. libro quinto num. 25. silentium indicens, & aliquos semper præmittens, qui vias præuideant, qui pedites sint magis, quàm equites. Xenoph. ibi. nu. 20. & Dux huc illucque discurret, vt videat an mandata executioni mandentur, vt Cirus agebat, bonos commendans. vt idem Xenoph. ibi. nu. 31. & 35. Et si exercitus equitibus abundat, per loca lata, & plana incedat, si præualet peditibus, equitibus verò superetur, per loca ardua, & impedita gradiatur. Liu. Dec. 3. lib. 1. n. 24. Et si dum progreditur, hostes à tergo eum aggrediuntur, & vult vlterius, absque prælio, progredi, insequentes sustineat, & repellat, ordinibus firmis manentibus, & dū hostes recedunt, progrediatur, defessos in medio agminis redu-

cendo frequenter, & recentes emittẽdo, qui hosti se opponant; & si longum iter est peracturus, prima die breue iter conficiat, vt milites res oblitas, vel relictas recipere possint, vt dicit Xenoph. lib. 6. Pædiæ Ciri. n. 19. Et si opinatur in via hostem iuuenire, sæpè consistat, ne milites defessi reperiantur, Xenoph. ibi. lib. 7. num. 1. Et si progreditur animo non dimicandi, si obuiam fit hosti, non ostendat timorem, sed à via egrediens signa det, & castra metiatur. idem ibi. lib. 2. num. 3. Et si per regionem incognitam incedit, licet sit vitandum, vt dicit Polib. lib. 3. num. 22. & lib. 5. nu. 14. aliquos præmittat, qui si inueniant loca inaccessibilia, reuertantur, & moneant; & incolis loci, qui eum ducant, vtatur, dummodo fideles extẽt, vel quia sint inimici hosti, vel spe præmij, vel metu pœnarum. Polib. lib. 3. num. 23. cauendo transitum per loca vbi commeatus penuria sit habenda; & si longum iter sit peracturus, ac difficilè, hostibus insequentibus, homines inutiles prælio, & impedimenta non necessaria alio dimittat, vt milites simul dimicare, & progredi possint. Xenoph. de expedit. Ciri min. lib. 3. quod faciet & quando expeditio magnã exquiret celeritatem. Liu. Dec. 1. li. 3.

num.11.extra quos casus carere impedimentis, damnum affert, cum milites, ne ea amittant, ordines derelinquant, & animo despódeant, & hostibus animus augeatur, vnde tutius est ea incendere, damno militibus refecto: Et si dum progreditur timet ne aliqua acies militum ordines derelinquat, eam in medio eorum, quibus magis fidit, locet, vt ait Polib. lib. 3. num. 38. Annibalem fecisse, & si ad hostes vult peruenire, equites leuis armaturæ præmittat, qui eos detineant dimicando. Liu. Dec. 1. lib. 8. nu. 15. & èconuerso si hostes eum insequũtur, in posteriori parte exercitus fortiores locet, & si nescit quanam ex parte hostis iam proximus eum aggredi velit, consistat, vt se vertat, quo opus sit, & ita vt Dux ipse in medio exercitus consistat in prælio, & eius vices tenens generalis, in parte anteriori, Magister verò agminis in posteriori.

Quo verò ad transitus exercituum, ij cum periculo sunt qui fiunt per lucos densos, locos arduvs, & angustos, maximè si in campum latum aditus sit, & denuò angustus locus reperiatur, vel ex vtroque latere flumen sit, vel rapidus torrens, vel proximæ ciuitates hostiles militibus copiosę, quia siluę im-

pedi-

pedimentum equitibus afferunt, & insidijs expositæ sunt, loca ardua, & angusta à pauco militum numero possunt prohiberi, ne inde transitus fiat. Li. Dec. 4. lib. 6. & si in campum latum inde fit transitus, & post angustus inueniatur, vt retia sunt exercituum superandorum. Liu. Dec. 1. lib. 9. nu. 272. Transitus quoque fluminum, si hostis adsit ex eodem latere, periculum afferunt, is enim expectare potest, vt pars pertransierit, & aliam expugnare, & si in ripa aduersa sit positus, trãsitum facilè impedire potest, vel vbi vna pars pertransierit, eam expugnare, antequã alia pertransierit; Si etiam propè ciuitates hostiles transitus fit, cum ij recessum tutum habeant, multa ei damna afferre poterunt, & nullum pati: Vnde si per siluas transitus sit fiendus, præmittat exploratores, & pedites, qui ex omni latere eam explorent, viam, in bello iusto, dilatando, arbores cędendo, quibus loco aggerum vtatur, qui si equites tantum habeat, nisi necessitate vrgente per huiusmodi loca ne transeat, hostis enim paucis peditibus cum tormentis bellicis, varijs, & tutis locis locatis, equites facilè consumere poterit; & si transeundum sit per loca ardua, id fiat cum silentio, ab aliqua nebula

adiuti, inermes sub armatis tegendo, & celeriter id peragendo, & idem agendum vbi per angusta loca sit gradiendum, & si transitus à loco angusto in spatiosum sit alio angusto iterum inuento, in prima angustia presidium validum locet, quod ibi permaneat, donec exercitus alteram angustiam pertrãsierit, & vbi flumina sunt tranãda, hoste insequente, si Duci non desunt pontes, vel norit vadum, castra moueat, & pertranseat, & si die id est agendum, hoste sciente, opus est Duci ciuitas proxima, quæ à tergo eum tueatur, vel vt se proprijs castris tueatur, in illis relinquẽs numerum militum, qui ea protegant, donec cum vrbibus exercitus pertransierit; Quòd si hostes ex aduersa ripa cõsistant transitum prohibentes, indicet Dux se velle pontem extendere, vel certo in loco pertransire, & in alio id agat, vel secus flumen, hoste spectante, incedat, relictis ijs qui pontem construant, mandando illis vt transeant, & in alia ripa se muniant, vt toto exercitu reuerso, possit transire, quo casu duo pontes sunt construendi, ne ob magnum pondus vnus tantum extans frangatur, vel dum in eodem Dux consistit, iubẽdo, vt alia pars in alio loco pertranseat, & hostes adoriatur,

riatur, vt territi permittant reliqui exercitus transitum, vt Annibal fecit Rhodanum transiens, vt ait Polib. lib 3. nu. 20. prius tamen experiendo vadum fluminis medio equitum an transiri possit, vbi verò aqua est profunda, naues in parte superiori locando, quibus cursus aquæ frangatur, pontibus deficientibus, & in alijs ratibus inferius homines & equos in aliam ripam ducat. Polib. li. 3. & etiam si flumen sit rapidum, licet transnatabile, optimum erit, vt equites aquæ cursum perfrangant, vt pedites inferius tutò transire possint. Cæs. de bello Gall. lib. 7. nu. 30. & dum transitus paratur, equitum ala à latere peditum consistat, vt eos tueatur.

Quòd si transitus propè ciuitates, vel tentoria hostilia plena militibus sit fiendus, si Dux viribus sit superior, densa acie armatis versus hostes locatis, incedat, sin inferior sit, tenebrarum beneficio, silentij, & celeritatis fruatur. Tucid. lib. 3. num. 7. quæ si non sufficiunt, impedimenta proijciat, vt hostes ijs prædandis intenti, spatium transeundi ei concedant.

Post curam prælij fœliciter ineundi, in quo de summa rerum agitur, & deuictum magnâ ducibus gloriâ affert, vt attulit Alexâ-

dro

dro, Annibali, Cæſari, & Scipioni, & inceſſus exercitus, curare Dux debet, vt rationem norit, in bello iuſto, qua vrbes, & arces obſidione cingi debeant, quæ quidem bipartitæ exiſtunt, quædam enim latæ obſidiones dicuntur, quibus, militibus in locis opportunis locatis, commeatus vrbibus impeditur, vt ſe dedant, quod parua militũ manu fieri poteſt; alię arctæ, quib. impeditur, aggeribus conſtructis, ne quis ex vrbe obſeſſa prodeat, vel eam ingrediatur, quod ijs tãtum eſt peragendum, qui regionis dominium obtinent, qui ſic dicuntur, qui hoſtem in prælio deuicerint, vel numero, & robore militum præſtant, & quibus copia magna militum adeſt, cum quotidiè deficiant, maximè vbi obſidiones diu durant; Vnde paruum militum numerum habens, ab obſidionibus abſtinere debet, niſi hoſtem in prælio iam fuderit, vt & opus eſt obſidentem pecunijs abundare, quæ opus ſunt in aggeribus, & propugnaculis conſtruendis, ac machinis, cuniculis, & munitionibus expugnatiuis: qui pariter obſidionem parat, conſideret, an id agere è re ſit, ne ſumptus lucrum excedat, cauens etiam ne cuiquam ſuum conſilium, antequam ad prouinciam agendam accedat, aperiat, nè inimi-

imico otium ſit defenſiones præparandi, indicans potius ſe alium locum aggredi velle, & commeatum neceſſarium ante parans, qui non deficiat, aliter ab obſidione ceſſet, vt & cauere debet ne hoſtis ita ei accedat, vt illum obſideat, ne ex obſeſſore obſeſſus reddatur, qui commeatus etiam ſibi impedire non valeat; qui &, vbi locos opportunos propè vrbem occuparit, vallis ſe communiat, tum è regione vrbis, vt egreſſum impediat, tum extra, vt impediat auxilia; & ne in expugnatione moleſtia afficiatur, vigiles, qui aggeres diligenter cuſtodiant, deſtinando. Liu. Dec. 3. lib. 4. num. 29. cauens ne militiam diſtrahat in plures partes, quàm eius numero conueniant, ne obſeſſi egreſſi illam diſſipent. Tucid. lib. 1. nu. 27. id quoque curando, vt ſæpè numerum militum ſuppleat in longis obſidionibus, & ſi vrbs obſeſſa deditionem admittit, mox eam ſuſcipiat. Cæſar de bello ciu. lib. 2. nu. 2. maximè ſi hoſtes ſubſidium parant. Liu. Dec. 4. lib. 2. Et ſi audit ſubſidium parari, dum obſeſſi adhuc ſe defendunt, quærat perſuadere aduenientibus ſtatum obſeſſorum remedio carere. Tucid. lib. 6. nu. 64. quod ſi videt id impedire non poſſe, & veretur ne quid damnum incurrat, ca-
ſtra

ſtra moueat, & recedat ante hoſtis acceſſum, vt Scipio egit. Liu. Dec. 3. lib. 9. vbi tamen confidit poſſe ſubſidium debellari, illud expectet, & pugnet, eo enim victo facilè arx ſe dedet; & ſi vrbs populo, & militibus plena ſit, qui parati ſint eam omni conatu tueri, Dux vi eam non expugnet, ſed fame eam cõſummet; cogens omnes qui extra exiſtunt, vt eam ingrediantur, vt ait Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 7. nu. 10. transfugia vetans. Et vbi vnum oppidum capit, oſtendat ſecundo eius ſigna, vt facilius ſe dedat, quod & aget ſi hoſtem prælio campeſtri deuicit, & ſi vrbs difficilis ſit expugnationis, in bello iuſto, artem adhibeat, & vbi vim adhibet, ſi magna ei copia militum non adſit, varijs aggreſſionibus iugiter hoſtes moleſtet, vt fatigentur. Liu. Dec. 1. lib. 5. nu. 24. & lib. 6. num. 6. noctu maximè id agendo, præmia militibus promittens, qui primi arcem ingredientur. Polib. lib. 10. num. 10. illis vtilitatem proponẽdo ex expugnatione ſecutura, & animo abiectis animum addendo, ante alios eundo; quæ dicta intelligantur, dummodo bellum ſit iuſtum, & prædicta ſint neceſſaria ad tutandas res ſuas, & iuſtè vincendum, & dummodo hoſtes ſe non dedant, ſaltem ex charita-

ritate, & maximè prædicta procedunt vbi contra infideles bellum geritur; qui & si obsessis auxilium præstare velit, iubeat, vt hostes incursionibus impetantur, qui si fugam arripiant, arci magis accedet, & fortè intrà eam ingredietur, quo casu etiam insequendi sunt hostes, donec eijciantur, si tuto id fieri licet, vt ait Polib. lib. 1. & vbi vna vrbs se liberè dedit, iubendum, vt arma hostium foris emittantur, intus mittendo milites qui videant ne ciues moueantur, interim portas ritè custodiendo, donec Dux aliud mandet; & vbi duci recedere opus sit, id cum dignitate fiat, & nocte, ac cum silentio, pedites prius in tuto ponendo. Polib. lib. 2. si verò die id fiat, ante insidias præparet, in quas hostis si insequatur, incidat.

E conuerso, si Dux est obsidendus, vt se tueatur, debet necessaria tam ad pugnãdum, quàm victum prępararе, valido, & fideli numero militum vrbem muniendo, & vbi veretur longam obsidionem, initio inutiles homines emittat in tuto tamen loco, & vbi viuere possint, & parcè victum tempestiuè distribuat, & post multum tempus hostibus persuadeat, se commeatu abundare. Xenophon. de bello Græc. libro 5. num. 6. Liuius

Dec. I.

Dec.1.lib.5.nu.26.& vbi veretur ne obsidio protrahatur, labores inter milites diuidat, eos bene accipiendo; Et si obsidẽtes sint numerosi, ab eruptionibus caueat, & maximè si defensores incolæ sint, ne paulatim ab hostibus consummẽtur, licet plures eorum interimant, cum difficile sit subsidiarios milites habere; Quòd si Dux, cuius vrbs obsidetur, alios milites habet prçter ei necessarios, non tot tamen, vt cum hoste valeat dimicare, arte aliqua debet ei præsidium afferre, & spem obsessis huius præsidij dare, id tamen in eorum conspectum non ducendo, & postea subtrahendo, ne animo concidant, nisi eis aperiatur ob eorum bonum id fieri, vel ijs copijs vrbem potentem hostis aggrediatur, quando obsidionem auferre non valet, vt is obsidionem relinquat, vt ei opem ferat, vt Annibal fecit. Polib.lib.3. vel incursionibus, in bello iusto, eorum regionem deuastet, vel eorum sociorum iniustè eis iam sociatorum, si id necessarium sit ad se tuendum. Tucid.lib.1.nu.69. qui vt obsidentium opera remoretur, agat de deditione, custodias tamen non omittendo, nec permittendo, vt hostes sub quouis prætextu vrbem ingrediantur. Liu.Dec.3.lib.4.Polib.lib.5.nu.

21.non

21. non tantum maiora loca magis munita, quàm minus, custodiendo. Tucid. lib. 4. n. 4. Qui, & dum aggressiones sustinent, omnes non confluant, quo hostis ingredi tentat; aliorum locorum custodiam omittendo.

Vbi verò Dux obsidet vrbem, si pactionibus eam consequi valet, à vi est cauendum, vt sic proprij milites seruentur, & parcatur malis quæ in direptione fiunt; si tamen aliqui iniustè à Principe defecerunt, vel pertinaces in defensione sint, expedit eos expugnare, sic tamē, vt vrbs diripienda non concedatur, nisi id opus sit ob finem belli iusti, & caueatur ab adulterijs, cæde innocētium, & sacrorum violatione locorum, & personarum, id tamen non expedit in belli initio, modo non sit vrbs Metropolis, vel valdè diues; & vbi vrbs expugnata populo abundat, ne vnitus opprimat aggressores, Dux edictum promulget, quo indicetur eos omnes, qui intra domos non existunt, fore occidendos, alijs verò parcendum, vel ianuas domuum incendat. Xenoph. Pædiæ Ciri. li. 7. n. 11. & 12. Et vbi Dux arte vrbem aliquam occupat, non prius eam prædandam permittat, spectatis supra expositis, quàm in portis, & plateis milites validos locarit, ac alijs locis

oppor-

opportunis, ne incolæ vniti disiunctos opprimant. Polib. lib. 4. nu. 18. & si vi eam occupat, partem militum sub signis instructam detineat, aliam direptioni destinet, inter eos ex æquo prædam diuidens, vt Romani faciebant. Polib. lib. 10. num. 15. cauens tamen ne vltro se dedētes direptione opprimat, quòd id contra belli iustitiam esset. Liu. Dec. 4. li. 7. num. 7.

Quòd si, in bello iusto, Dux captiuos adipiscatur, si à Principe defecerunt, vel publici latrones existant, vel Principem aliter læserunt, iustitiæ tramite puniri possunt, & si alterius sint religionis, in perpetua captiuitate detineri valent, sed si hostes sint tantum & Christiani, occidi non possunt, maximè si vltrò se dedunt, nec permittendum, vt fame pereant. Xenoph. Pædiæ Ciri. lib. 4. f. 131. sed benignè sunt accipiendi. Liuius lib. 5. pecuniæ tamen redemptione honesta, vel cum alijs captiuis commutari possunt, & quandoque liberi sunt dimittendi, vt alij vltro se dedant. Xenophon Pædiæ Ciri. lib. 4. nume. 4. & expediet eos separatim interrogare, & videre an eorum dicta conueniant, vt Dux hostium statum ab ijs agnoscat, qui si sint viri magnæ dignitatis diligenter sunt custodien-

diendi. Obsides verò qui vltro se Principi tradunt, benigne habēdi sunt, & si Princeps, cuius nomine accessere, fidem frangit, non ideò sunt occidendi. Liu. Dec. 3. lib. 8. nu. 28. sed diligenter custodiendi, quos pro rerum suarum tutela habere expedit, & eo magis si Principi hostili sanguine iuncti sunt, vt aiunt Liu. Dec. 3. lib. 8. & Polib. libro tertio. num. 47.

Nec minorem prudentiam Dux adhibere debet, circa transfugas veros, vel fictos, qui si veri sint, damnum afferunt Duci vnde discessere, eius facta hosti pandendo. & vires augendo, sin ficti sint, damnum afferunt ei ad quem transeunt, falsa pro veris aperiendo, eius statum speculando, & in prælio arma contra eum dirigendo. Vnde si transfugæ veri sint ad se accedentes, eos benignè Dux suscipiat, & maiora illis cæteris stipendia promittat, sin à se ad hostes trāsfugerint, id Dux dissimulet, & indicet alijs, se eorum discessum optasse quòd illi vtiles nō essent, vel eos vt inutiles, vel suspectos expulisse, vel ex proposito ad aliquid contra hostes tentandum, dimissos. Xeno. de expedit. Ciri minor. lib. 3. nu. 4. Quòd si ficti sint, nequ-quā emittantur, nisi magnę sint authoritatis,

fideles,

fideles,& callidi, nec si magni numeri existát,nisi prius obsidibus ab eis acceptis. Liu. Dec.3.lib.7.nu.6. Quòd si veri sint,eorum vti opera expediet ad explorandum hostis acta,& eos locando in arce quæ ab hoste sit expugnanda,modo veri sint,& eorum dicta conueniant, & eorum fidelitatis experientia sit habita, & si in magno numero sint, eos separando, vt prodesse non obesse valeant; Exploratores quoque Ducibus vtiles sunt,modo fideles, & sagaces existant, & eiusdem linguæ,vt cum hostibus misceri possint,& eorum facta referre; & in primis expediet legatos ad hostem destinare, qui omnia circumspicere valebunt. Xenoph. Pædiæ Ciri.lib.8.n.20.& lib.6.num. 9. qui sint Duces prudentes,& experti. Polib.lib.14. num. 1.Liuius Dec.3.lib.10.nu. 1. cui rei peragendæ mercatorum quoque & commeatum vendentium opera vti licebit, licet ijs non sit valdè fidendum, cum & hosti facta propria referre possint. Xenoph. de discipl. numero 17.

Cauere verò debet Dux ne cum Duce hostium belli,vel pacis tempore temerè colloquium habeat,maximè si sint paris potentiæ, & hostes ante extiterint, ne odium reuiuiscat,

cat, cum facilè alter in altero imperfectiones agnoſcere poſſit, niſi ſint præclarę virtutis, & alterum alter in eius dominio inuiſat. Iſocr. in Euagora. nu. 17. & ſatius eſt per internuntios negotia agere, & magis vitandũ eſt vbi cum minori, & ſubdito colloquium ſit habendum, quem tamen in domo propria benignè ſuſcipere conueniet; Et vbi Duces cum hoſtibus colloqui volent, eorum fidei ſe non concredant, ẽt ſub nomine legati. Polib. lib. 8. nu. 3. Liu. Dec. 3. lib. 8. ſed id fiat cum pari numero militum, in loco intermedio, & ab inſidijs tuto, & ita clauſo, vt ab vna ad aliam partem tranſitus non pateſiat, & armis cincti, tametſi fides præſtita ſemper ſit ſeruanda, aliter ius gentium violetur. Liu. Dec. 4. lib. 3. num. 5. & ſi videt alterum Ducem eam violare velle, in tutum locum ſe recipiat, cum eo, non dimicans, ne pacis effractor cenſeatur.

Is etiam prudenter ſe habere debet circa inducias faciendas, cauens in bello iuſto, ſi viribus longè præſtet, ne eas ineat. Cæſar de bello ciu. lib. 3. nu. 4. vt nec cum probabilitas ſubeſt hoſtem viribus inferiorem non poſſe breui eas augere, nec vbi hoſtis induciarum ſit effractor, aut viribus inferior cũ

proprijs militibus sit versaturus, ne eos corrumpat, sed inter Duces, & Principes paris potentiæ, quas inuiolatè conseruent, & cui expedit id consequi, id & pecunia data procuret. Pax demum, quę finis est belli, est summè curanda, nisi Principi id dedecus afferat, nisi pro Dei honore, vel subditorum bono, id fiat, non ostendens tamen se id optare, vel timore oppressum esse, licet viribus sit inferior, nec cum eo iniens pacem qui eius soleat esse effractor; & id cum honestis conditionibus agendo vtrinque, vt diu durare possit. Polibius lib. 4. nu. 22. Demosth. Phil. 12. n. 1. quæ & cum inferiore viribus est agenda, vbi vix omnino sit superandus, & qui viribus est inferior humiliter eam exposcat, timorem tamen non indicans; & vbi in belli furore de pace agitur, negligentia non adhibeatur in rebus suis custodiendis, ne decipiatur. Liu. Dec. 3. libro decimo numero secundo.

Idem quoque, cum duplex sit bellum, offensiuum, & defensiuum, iustè & fortiter in vtroque habere se debet, & quò ad defensiuum, vbi iniustè is aggressionem patitur, vt se, ac proprium Principem tueatur, suas vrbes, & arces optimè munire debet, & commea-

meatu abundanti eas replere, illuc res mobiles alicuius momenti quę in regione sunt, victualia, & animalia transferendo, priusquam ab hoste cingantur. Liu. Dec. 3. lib. 2. num. 3. & vbi intelligit hostem aliquam arcem, vel vrbem obsidere velle, eam optimè ante communiat militibus, commeatu, & municionibus, vt dicit Sallust. in Iug. nu. 44. omnino, vbi fieri potest, regionem non deserens, sed semper hostem insequens, & ei molestiam afferens, idem ibi nu. 42. & 46. Sic tamen, vt prælium cum hoste non ineat, nisi magna prærogatiua, & potiori parte adiutus, maximè vbi speret hostem diu ibi cósistere non posse, ne prelio victus, totius Imperij iacturam faciat. Liu. Dec. 3. lib. 6. quæ vt Dux præstet, potiores sunt milites externi, si proprij sint imbelles, vel non amici præsentis regiminis, aliàs proprij, nisi eorum bona iam sint destructa, vel non sperent se ea defendere posse, sic enim exteri præferendi; & vt temerè defensio eorum quæ nulla via defendi non possunt, non est suscipienda, sic nec facilè deferenda sunt quæ hostium impetum frangere possunt.

Vt verò proprium dominum Dux tueatur, & ea quæ Principatus communiunt, sint

tripertita, quædam natura constantia, vt montes, maria atrocia, & scopulis plena, flumina, lacus, & paludes, quæ illum circumeunt, quædam arte facta, vt muri, aggeres, & foueæ, & quædam vtroque constantia; vnde si Princeps est minus potens, quàm vicini, omnes vrbes, & castra munire debet, si potentior, vel æquè, & populi subditi Principem amant, & potentia coniuncta sit, sat erit vrbes, & arces in confinijs sitas optimè munire tantummodo, si verò potentia disiuncta sit, satius erit omnia loca, & arces munire, vel saltem potiores, vbi omnia loca defendi ob impotentiam non possunt; si tamen Princeps est longè potentior vicinis, & regna subdita sint contigua, vt vnum alteri facilè opem ferre possit, melius est in finibus legiones fortissimas militum habere, quàm castra munita, dummodo eorum seditionibus remedia adhibeantur, qui & potius ex subditis conflari debent si fideles sint, & vnum tantum Principatum detinet, aliter ex externis, qui si plures possidet, si omnibus æque fidit, ex omnibus conflari debent, vel ex eo cui plus fidit, aliter ex externis, dummodo non constent ex nationibus perfidis, vel diuersæ religionis, vel fures non sint; propri

os opti-

os optimè in armis exercendo, vel ad bellū in auxilium Principum amicorum, & iustā causam fouentium, eos tempore pacis mittendo, vt exerceantur.

Quo verò ad bellum offensiuum, quod tunc est, cum hostis intra eius regnum bello iusto impetitur, dicitur id primum non conuenire Principi minus potenti, vt conuenit defensiuum, sed potentiori, vel æquali, aliter magnum subiret periculum, ita vt vires non ex numero militum, sed eorum virtute, mensurentur; nec prius bellum iustum Princeps mouere debet, quàm id indicat, vt eius iustitia cunctis nota fiat. Isocr. orat. de regni admin. nu. 26. Tucid. lib. 1. num. 12. sic tamen, vt si Princeps non habet Imperium tutum à seditionibus subditorum, vel hostium incursu, id non relinquat, vt hostes in eorum regione adoriatur, aliter si sic, consultius est, eos in eorum dominio adoriri, sic tamen, vt cum hostes in eorum regione bello sunt impetendi, prius omnia quæ ad id agendum opus sunt, præparentur, ita vt exuberent victualia, pecuniæ, & alia, cum sibi persuadendum sit ea hostem esse impediturum ne in propria regione in manus eius deueniant. Tucid. lib. 6. numer. 19. Xenoph.

Pædie Ciri. lib. 1. n. 32. vt milites, maximè externi ali, & in officio detineri possint; qui & si hostes in eorum regione aggreditur, circũspiciat ne qua arx retro relinquatur quæ eius non fiat, ne ab extantibus in ea, commeatus illi impediatur, & alijs molestijs afficiatur, vt ait Xenoph. de bello Græc. lib. 4. num. 8. qui Dux dum loca hostium aggreditur, si ei sint milites tirones, vel veterani nõ consueti victorias referre, prius loca debiliora impugnare debet, si experti munitiora, & ipsam regiam ciuitatẽ. Liu. Dec. 4. lib. 4. n. 12. vt & potius est aggrediendo hostes vti opera militum subditorum, si fideles sint; in armis experti, & in magna multitudine, aliter externorum.

Præter verò bellum aggressiuum, & defensiuum, adest & diuersiuum, quo vti debet is Princeps in bello iusto, qui hosti potentia superior, vel æqualis non sit, nec multo inferior illo, quod fit cum hostis propriam regionem est ingressus, vel ingredi tentat, vt enim ab hoc remoueatur, eius regio bello aliqua ex parte est impetenda; quod vtilius est agere antequam hostis proprium dominium est ingressus, vt ait Tucid. lib. 6. nu. 15. Quandoque & Princeps par, vel maior viribus,

bus, vt impediat ne aliquis hosti ipsius auxilium ferat, illius dominium in bello iusto aggreditur, vt Annibal dicebat, Liu. Dec. 4. lib. 6. nu. 4. vel in bello iusto operam dando, vt illius subditi eum non adiuuent, vt non debent, vbi iniustitia est certa. Vel id fit quando Princeps, vix sufficiens se defendere in bello iusto, operam dat, vt alij Principes hosti bellum moueant, vt recedat, vel contra se nouas vires non mittant, vt Siracusani fecere; Tucid. lib. 7. num. 2. Vel, vt impediatur vnio duorum exercituum, vel duorum, aut plurium hostium contra se venientium, quibus vnitis non speratur posse resisti, sic enim solent Duces vnam eorum partem aggredi, vt ea superata, aliam sustinere possint; Ex quibus vijs prima est tutior, secunda, & tertia periculo plenæ sunt, sic tamen, vt in prima ratio habeatur, vt id non tentetur, vbi probabile sit hostis loca ita esse munita, vt vanum sit ea bello turbare, vt ait Tucid. lib. 4. nu. 34. Liuius Dec. 3. lib. 8. n. 39. cum in secunda via timor subsit ne bellum intra lares proprios reuocetur, & in tertia ne viribus disiunctis iactura incurratur.

Parta verò victoria in primis paci est studen-

dendum, quæ incertæ pugnæ est præponenda, & curandum, vt bene quis ea vtatur res in tuto ponens, præsidia, hostium vrbibus imponendo, quas detinere potest, dum res suæ sint in tuto, vel expensæ, & damna passa ei reficiantur, arma ijs quandoque adimendo, obsides ab ijs accipiendo, & iubendo, vt omnia dedant, humanitus tamen cum ijs agendo, modo, vt Lib.2.cap.4.

Et breuiter Dux fidus, sagax, fortis, & prudens, ac nobilis vbi cætera concurrant, omnes artes adhibere debet in bello iusto, quibus victoria potiri possit, curans præsertim, vt annona abundans sit, & adsint iumenta, & currus, qui eam ad exercitum ducant, alijs ex his abeuntibus, dum alij redeunt, sic tamen, vt subditos tristitia non afficiat, nec nimis grauet, ne ex nouitatibus occasione arrepta desciscant, vt ait Polibius lib.1. & curans, vt eius Princeps initio belli cum vicino Principe, vel alijs pacem ineat, & cum ijs societates iungat, vt ab ijs iustè iuuari possit, vt idem dicit lib.2. curans quoque, vt bellum potius in hostis regione agat, quàm domi expectet, vt idem lib.2. ait, & si non valet cum vicino societatem inire, & semper, res sui dominij ante discessum in tuto ponat, ar

ces

ces muniendo militibus, & commeatu, & regionem, & locando in omnibus arcibus viros meritos, & maximè in illa vnde aliarum salus pendet, & vbi res præcipuæ dominij seruantur, qui subditus sit, fidus, fortis, & sagax, ne aliquid periculi ibi ob malitias hominum contingat; & priusquam hostis ingrediatur, [illegible] occurrat, pontes incidendo, & se ita muniendo, vt illi validè resistere possit, qui si transitum petit, dilationem petat ad respondendum, dum res suas in tuto ponit, populos in fide tuendo, militibus fauendo, auxilia vndique colligendo, & nobiles gradibus honorificis decorando, vt ita initio hostis ferocitas conteratur, & sic populi, & vicini in fide contineantur; qui, & varias dimicandi, & vincendi rationes nosse debet, sic enim terror hosti incutitur, præuidens quicquid euenire potest, temerè prælio se non exponens, nisi omnibus ad vincēdum aptis rebus paratis, nec in angustias vnquam se redigens, ac necessitates; penes se viros prudentes, fidos, ac expertos habens, quibuscum occurrentia consulat; & ob id quærens nosse nomina Ducum, eorum n[illegible] turam, virtutem: qui, & sic agat, vt supra [illegible] tutus sit vnde assiduò victualia exercitui

præsto sint; & celans sua consilia si in regiones hostis sit progressurus, quas ingressus nullam arcem, vt supra, post se relinquat, quę in eius potestate nō deueniat, ne ab ea infestetur, nec vastet regionem, vt illi vsui esse possit, & si hostes fœdus petunt, prius eorum consilia, & actiones spectandæ sunt, ne quid mali moliantur, se tamen dedentes benignè suscipiendo, per exercitum, dum proficiscitur pergens, vt videat an mandata exequantur; & exploratores, vt supra, præmittendo, qui iter, & hostium acta scrutentur, & referant: qui, & milites amet, ac amplectatur, infirmos, & vulneratos inuisat, & eorum necessitatibus opem ferat, non ferēs, vt hostes, eo præsente, vllam militibus inferant iniuriam, quos, & pręmijs afficiat, & si quod damnum ab hostibus patiuntur, id eisdem reficiat, vt ait Tac. lib. 1. & 2. Annal. & vbi hosti accedit situm aliquem occupet, vbi eorum commeatum impedire possit, & ne ille alijs auxiliū afferat, vel suscipiat, vt dicit Polib. lib. 5. Annibalem in Apulia fecisse, hostem vexando excursionibus, vt debilior reddatur, si id tutè agere potest, & vbi duo pericula ineuitabilia objiciuntur, mi- [illegible], nec prælio temerè se exponat, sed

ſed cunctando vires hoſtium attenuet, vt inquit Polib. lib. 1. & 3. Fabium Maximum feciſſe; & ſi viribus inferior ſit, nec ſpes adſit, vt res bene eueniant, de Principis conſenſu, honeſtis conditionibus cum eo conueniat; qui, & ſibi proſpiciat ne ab hoſtibus arte aliqua interficiatur, & ideò propriam faciem quandoque celet, habitum mutet, ne à ſuis etiam, niſi fidis, dum in tentorijs degit, agnoſcatur; qui, & ſi in hoſtis regione progrediatur, proderit ſi aliquid libertatis deuictis relinquat; vt alij facilius ſe dedant; & ſi in aliqua ciuitate duæ factiones reperiantur, vnam earum ſibi conciliare debet; & ſi exercitus eſt ei vnitus, vigilet ne hoſtis vires maiores congreget, non ſinens pro viribus, vt duo exercitus inimici ſimul iungantur, & ſi hoſtis iam adeſt, pertranſeat flumen ſi adeſt, pontem in eo conſtituens, & propugnaculum munitum conſtruens, quo à tergo ſe tueatur, & conetur cum altero eorum exercituum, antequam vniantur, dimicare, ſi ſuperare valet, potita enim victoria, haud difficilè erit aliũ ſuperare, ſic tamẽ, vt paratã habeat ciuitatẽ, & arcẽ fortẽ amicam, quo in omni euẽtu cõfugere poſſit; Quòd ſi exercitus

inimici, iam ſint vniti, adepto ſitu apto, & à tergo in tuto poſitus, & fortiter à lateribus munitus, Dux manens conſiſtat, facilè enim exercitns inimici fatigabuntur, & diſſoluẽtur, præſertim, ſi ex pluribus partibus conſtet, & ab vno tantum non pendeat, ſi verò ex vna natione conſtet, quæ diſciplinam obſeruet, difficilius diſſolui poteſt, conſtantia tamen & patientia fatigari conſiſtendo, poterit; & maxime authoritatem ſibi Dux conciliat, ſi tranſacto flumine rapido, alienam ingreditur regionem, vſque ad extremas illius partes progrediẽs, vbi ſi adſit amica natio, magni inde progreſſus fiunt: vt fecit Cæſar eodem teſte lib. 4. com. de bello Gall. & quia in proprio exercitu adsũt exploratores qui omnia hoſti referunt, iccircò hoſte adueniente, ordines mutet in prælium progrediendi, ſic enim hoſtis confuſus manebit; & ſemper exploratores, vt ſupra, præmittendo qui referant quid hoſtes agant, ne in aliquas inſidias incidat; & vbi victualium copia ei non adeſt, bellum non gerat, licet ibi arcem conſtruere poſſit, vt facilius ad propriam regionem incolumis redire poſſit. Quòd ſi Dux veretur, ne hoſtis nocte moueat caſtra, vt aliquam arcem occupet, vt inde prælium

ineat

ineat, emittat equites, qui omnes egressus cu stodiant, & audiens hostes moueri, iubeat milites signo dato ad arma sumenda moueri magno adhibito sonitu, sic enim hostis, mutata seutentia consistet, die sequenti recessurus, & Dux interim præuenire poterit, & illam arcem occupare; & si hostis ad eum legatos mittit, non fidat, nec necessaria bello omittat, & captiuos rectè custodiat, vt cõmutari possint, curans summopere, vt hostiũ consilia norit, vel à captiuis, exploratoribus legatis, vel alia ratione; curãs ne exercitui victus, vt supra, desit, & rationes noscens tendẽdi hosti insidias, & eas vitandi, aggrediendi hostes, & retrocedendi, facilè referentibus noua non credẽs, nisi ea sibi sint explorata.

Qui verò minores Duces sunt, sub Imperatore constituti, eorum munia exequi debent, nec fines mandati excedere. l. 3. §. in bello. ff. de re milit. nisi occasio certa rei bene gerendæ aliud suadeat. arg. l. diligenter. ff. mand. qui & parcum commeatum militibus dare debent, non mittentes eos piscatum, venatumve. l. officium. §. 1. l. nemo. C. de re milit. lib. 12. Tempore verò hostis imminentis, vel expeditionis nulli commeatus est dandus, & nulli à signis abesse licet. l. 1. C. de

comm. lib. 12. l. 1. ff. de re milit. nec milites à numeris ad numeros, nisi vtilitatis publicæ causa mittendi sunt, cum honores non ambientibus, sed merentibus dandi sint. l. contra C. de re milit. lib. 12. qui & castra custodire debent, modo, vt supra, & excubias facere, & milites in castris habere dicto audientes, eos in stationes mittendo, claues portarum suscipiendo, vigilias circumeundo, frumentationibus commilitonum præsentiam adhibendo, frumentum probando, mensorum fraudem coercendo, quærelas militum audiendo, & eos castigando, valetudinarios inspiciendo, sauciorum curam gerendo, & milites ad solemne iuramentum adigédo. l. officium. §. officium. ff. de re mil. & dando tesseram, vel signum militibus, quod ipsi ab Imperatore sumunt, qui debent & milites in conflictu hortari, tirones exercere, per turmas, vt concurrerent, decurrerent, clamarent, locum tenerent, imperium facerent, se in orbem colligerent, cuneum facerent, & phalangem, signa sequerentur, paterentur tædium, æstus, & vigilias, sine consilio, & imperio in hostes non tenderét, pulsi loco non crederent, & in acie quisque ordines suos nosceret, vt ait Liu. lib. 31. Vale.
lib.

lib.2.cap.7.nisi ex his aliqua summo Imperatori referuentur.

Metatores etiam adhibēdi, qui castris ponendis, tentorijs locandis locum eligunt, vt dicit Vege.lib.2.cap.7. & in vrbibus domos militibus assignāt.l.1.C.de metat.tertia parte domus militibus assignata, alijs dño; nisi illustres sint personæ, quibus media domus debetur.l.2.eo.à quo immunes sunt Medici sacri Palatij, magistri liberalium artium, pictores ingenui, & in dignitate constituti, ac tenues homines. l. omnes. l. archiatros. l. hac lege. C. de metat. libro 12. l. illicitas.§. tenuis.C. de offic. præs. & sic vt milites ab hostibus nil accipiant pro se, vel iumentis, l. deuotum. C. de metat. lib. 12. l. vnica. C. de salag. hosp. libro 12. l.3. C. de erog. mil. ann.lib. 12. sub graui pœna. auth. de transf. mil.coll.10. Hodie verò adesse debet præses bellicis tormentis, qui ea optimè tractare norit, & eorum bonitatem ritè agnoscat, & dum cum ijs progreditur, à parte anteriori & lateribus ab aliqua parte equitum muniatur, quibus accedāt operarij exercitui necessarij, cum eorum instrumentis, & vbi fluuius sit transiliendus , in parte posteriori relinquat tormenta minora, vt hostibus insequen-

ſequentibus reſiſtat, & vbi aliquam arcem eſt aggreſſurus, tormenta debiliori parti accommodet, maximè à parte ſeptentrionali, vel alia vbi parietes ſint debiliores, ita accedens, vt muros deijcere poſſit, non tamen ſic vt à tormentis minoribus hoſtium lædi poſſit, & ita tormenta locet, vt cum opus eſt, eis ſubueniri poſſit; & ita bombos emittat, vt ruina cadentium murorum militibus in vrbem aſcenſum aptare poſſit, & ſi intus aliæ foueæ adeſſent, illi ſint inſtrumenta illas tranſiliendi; Adeſſe quoque debet magiſter exercitus, cui cura eſſe debet, vt ſupra, vt exercitus hoſpitia habeat vbi aptè moretur, ſeligens ſitum aptum, vbi caſtra ſint metienda, & dum exercitus progreditur, in anteriori parte exercitus incedens, acies diſtribuendo, prout opportunum exiſtit ad Ducis Imperium.

Quæ pauca in bello ſeruanda, attigiſſe obiter volui, licet meæ intentionis non fuerit præcepta militaria tradere, quippe qui in ijs verſatus non ſim, vt quę à ſacerdotali munere, quod gero, aliena ſint, vt aliquid afferrem ad Ducis munus ſpectans, quæ in bello tantum iuſto, contra infideles præſertim indicto, obſeruare poterit, cum impium mihi videa-

videatur, Christianos inter se bello dimicare, in his me remittens ijs quæ præclari viri ex professo scripsere. Sic tamen, vt si qui eorum aliquod fortè nimis rigidum, viam regnandi, vel vincendi tradentes, attulere, à conscriptis in his libris, quòd ad conscientiam attinet, non recedatur, me tamen potiora in his sentientibus, quòd ad conscientiæ forum, vel alia spectat, subijciens.

CAP. V.

De priuilegijs Militum.

SVMMARIA.

1 *Militum priuilegia quæ sint.*
2 *Milites quæ agere poßint.*
3 *Milites quid agere debeant circa victoriam, cladem, & alia.*

CVM Milites Reipublicæ inseruiant, & ob publicum bonum mortis periculo se exponant, multis meritò priuilegijs decorantur, vt alacrius Rempublicam protegant; Et primò circa 1

anno.

annonam militarem, vt eis prouideatur de pane, vino, aceto, larido, carne veruecina, l. 1. C. de erog. mil. lib. 12. & fœno. l. prouincialium. eod quæ distribuebatur eis per breuia, vel æstimatione facta. l. excellentia. l. actuarij. eod. quas species erogantes mutare non poterant. l. lege repetita. C. eod. Nec quis potest emere annonã exercitui missam, aliter confiscantur ei bona, vel morte mulctatur, si vilis sit persona. l. 42. in legib. mili. Iustin. & Præsidentes debent frumentũ probare, & mensuræ fraudem coercere. l. officium. §. fin. ff. de re milit.

Secundò, honorantur in vestibus, quæ illis dabantur à Calendis Septembris ad Calendas Aprilis. l. 1. C. de milit. veste. libr. 12. vel in pretio viris fortissimis, vel in specie alijs l. fina. eod. quarum vestium canon ex prouincijs exigebatur. l. 2. & 3. eod. quæ tamen simul cum armis tergoribus boum, & frumento in stipendijs ijs computabantur, vt ait Polib. lib. 6. vbi tamen stipendia sunt imminuta, vestis vna eis donabatur, vt dicit Plut. in vita Gracchi.

Tertiò, Militibus hospitium assignatur, in castris tentoria, alibi domus, vt inquit Vege. lib. 2. de re mil. de quorum forma, & castro-

rum

rum tradit Alex. ab Alex. lib. I. Gen. cap. 12. Polib. lib. 6. epit. hac lege, quòd militibus non liceat prius erigere, vel deponere tentorium, quàm ab Imperatore id actum sit, & hospitia signabantur foris creta à metatoribus, quæ si quis delasset, falsi pœna tenebatur. l. I. C. de metat. lib. 12. sic tamen, vt ratione hospitij militum nil iniquum committatur. l. illicitas. §. illicita. ff. de offic. præs. & sic vt tertia pars militibus domus, duæ domino remaneat, & ita vt primam eligat dominus, secundam hospes, tertiam dominus, nisi hospes sit illustris, quia tunc media domus illi relinquitur. l. 2. C. de me. li. 12. l. hac lege. §. si qui. eod. Hospitij verò nomine domini tenentur dare tantum quæ pertinent ad habitationem, non pascua animalium, nec escas hominum, sub pœna vtrique. l. deuotum. de metat. lib. 12. l. 3. C. de erog. milit. ann. lib. 12. poterunt tamen fortè petere vuas, pira, ficus, rapas; non tamen culcitras, oleum, lignum, nec ea auferre etiam volentibus dominis, nec balneum à domino ædium postulare. l. vnica. C. de salag. hospit. non præb. libro 12. l. hoc prospectum est. C. de metat. libro 12. & sic vt liceat domino propria authoritate militem expel-

 lere,

lere, si prægrauandi causa in possessionem venerit.l.deuotum.C.eod.de metat.& sic, vt molestiam inde non sustineant.l. omnes.C. eod. Aliqui tamen ab hospitijs immunes sunt.s.archiatri Principis,& vrbis Romæ, literarum magistri, artium liberalium professores, insignes pictores, & legũ professores vt supra.l.archiatros.eod.l.medicos.l. fi.C. de profess.& med.lib.10.l.fi.§. fi. ff. de mun. & hon. Sic Consules, & Patritij tres domos habent ab hospitio liberas, duas eorum filij, pater, mater, frater, vxor, Præfecti militum duas, eorum hæredes vnam, & alij de quibus in l.hac lege.C.eodem.de metat.l.fi.eod.l.3. eod.& l.fabricensium. sic tamen, vt immunes ab hospitijs vicinos non onerent. l. omnes qui. eod. milites tamen non semper habent hospitia in domibus priuatorum, sed quandoque in turribus murorum. l. deuotissimos. eod. & Plut.in vita Pompei, dicit, Duces exercituum non solere vrbem Romæ ingredi, nisi præsidij causa ibi sint.

Quartò, solent militibus quandoque etiam prædia relinqui pro onere militiæ, absque tributo.l.omnes fundi.C.de fund. limi. lib. 11. quibus & castella quædam assignabantur.l.2.C.de fund.patr. li. 12.cum priuata cu-

ta cuſtodia limitis Imperij committi non debeat ob timorem proditionis. l. legatum. ff. de op. publ. & ſic vt tuto cuſtodiantur, & conſeruentur. l. in nomine domini. §. præterea. ff. de offic. præf. præt. vt & varijs ijdem coronis donabantur, vt in generoſis virtus creſceret, & ab ignauis torpor excuteretur; ſcilicet Ciuica, quæ dabatur ei qui ciuem à à morte liberaſſet, fronde quernea, vel iliguea confecta. Muralis, quæ dabatur ei qui primum murum ſubijſſet, ab Imperatore, quæ habebat inſigne valli. Naualis dabatur ei qui primus hoſtium nauem armatus vi tranſilijſſet, quę roſtris nauium erat inſignita, & fiebat ex auro, vt muralis etiam & caſtrenſis. Qualis erat Mirtea, qua vtebantur Imperatores, qui ouantes vrbem ingrediebantur, ouatio enim erat minor triumpho, & dabatur ijs qui piratas, vel ſeruos ſuperaſſent, aut ſe vltro dedentes. Triumphalis aurea, quæ mittebatur Imperatoribus ob honorem triumphi. Obſidionalis ei dabatur, qui ab obſidione ciuitatem liberaſſet, & erat graminea; & aliæ de quibus Gellius lib. 5. ca. 5. Plin. lib. 16. 22. & alij.

Quintò, priuilegiantur, in peculio caſtrēſi, vt de eo quod à patre de bonis mobilibus

in mi-

in militia degenti donatum est, vel cognatis aut alijs acquisiuit, libere possit disponere, & testari. l. in quibus non est permiss. fac. test. l. pen. & fi. C. qui testam. facere poss. l. pater ff. de castr. pecul. non tamen in hoc veniunt immobilia donata à patre. l. 1. C. de castr. pec. l. si filius. C. famil. ercisc. nec quæ aliunde esset quæsiturus sine militia, vt hæreditas matris. d. l. 1. C. de castr. pec. l. castrense. ff. eod. nec si mater dedit filio non militiæ causa. l. si militi. l. si forte. l. diuus. ff. eod. contra si quid ei dedit, vel legauit contemplatione militiæ, dictis iuribus; si verò ab alio donentur, si contemplatione militiæ, eius fiunt; aliter sunt alterius peculij. l. 4. C. de castr. pec. lib. 12. l. miles. l. hæreditate. l. pater militi. l. dotem. ff. eod. l. 4. C. famil. ercisc. proprium verò est castrensis peculij, vt integrum sit filij, ita vt pater in eo nullam habeat potestatem. l. 4. l. ex nota. ff. de castr. pec. l. 3. C. eod. tit. nec patris debitores id vendere possunt, nec eo mortuo, & cum fratribus commune est. §. ex hoc. Instit. quibus non est permiss. l. filiæ. l. fin. C. de collat. lib. 12. ampliatur, vt nec pater possit seruum in peculio filij existétem libertate donare etiam in testamento, nisi filius ante patrem mortuus eum

us eum hæredem fecerit, vel ab intestato eidem successerit. l. ex castrensi. l. hæreditate. §. pater. l. fi. ff. de castr. pec. Vnde filius habet semper actionem castrensis peculij etiam inuito patre, & etiam contra eum agit, & sine eo alienat, etiam si arrogandum se postea dederit. l. si quis vxore. ff. de furt. l. Imperator. ff. ad Trebel. l. 1. C. de castr. pec. lib. 12. l. 4. §. 1. & fi. de castr. pec. & si seruus peculij aliquid acquirit, non patri, sed filio quærit. l. pater militi. §. si seruus. eod. & de eo, vt supra disponit filius in testamento, vel alia vltima voluntate. l. pen. & fin. C. qui testam. facere poss. l. pater qui §. pater. ff. de castr. pec. Si tamen filius intestatus decedit, pater ei succedit, si verò testatur ad hæredem pertinet. l. 2. ff. de cast. pec. l. proponebatur. eod. & si filius fuit hæres alterius, pater ab intestato retinens peculium, fit ei hæres, vt filio. l. 1. ff. eod. & si filius miles hæreditatem castrensem recuset, datur licentia patri adeundi cum oneribus. l. fi. §. similique modo. C. de bon. quæ lib. qui tamen tenetur æs alienum pro modo peculij, & intra annum vtilem, soluere, & si hæres scribitur perpetuò tenetur. l. 2. l. pater. l. proponebatur. ff. de castrens. pecul.

Sextò,

Sextò priuilegiantur etiam milites circa iudicia, quia in causis ciuilibus, & criminalibus conueniuntur coram suis Ducibus, Duces, & milites coram magisteria dignitate. l. fi. C. de re milit. lib. 12. l. magisteriæ. C. de iurisd. omn. iudi. l. 2. C. vbi quis de curiali. qui magister militum, vel supremus Dux habet iurisdictionem in crimine militari, in alijs, si graue est, iudex loci corrigit, si leue noscit tantum, & remittit pro correctione ad magistrum militum. glo. in d. l. magisteriæ. l. fi. C. de re milit. lib. 12. tamen possunt milites armatæ militiæ, cum in militia sunt, vel in commeatu, vti fori præscriptione pro ciuilibus negotijs, non tamen milites inermis militiæ, si conueniantur pro publicis functionibus, vel priuatis negociationibus. l. vnica. C. in quibus cau. mil. fori præscript. l. 3. C. de offic. mag. mil. quæ militibus armatis sunt interdictæ. l. fin. C. locat. & negot. ne mil. lib. 12.

Septimò, priuilegiantur circa testamenta in multis. Primò enim potest miles decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus. l. ius nostrum. de reg. iur. §. non autem. §. fi. Instit. de hær. instit. l. si miles. ff. de mil. test. & potest etiam ad tempus hæredem institu-

ere

ere.l. in fraudem.§.miles. l. miles ita. ff. de mil. teſtam.l. certi iuris C. eod. idq́ue vel perfecte, vel per nuncupationem, vel per ſcripturam, vel in clipeo, vagina, vel gladio, literis ſanguine ſuo rutilantibus, vel in puluere.l.eius militis.§.militia miſſus.l. idemq́ue erit.eod.l.milites in expeditione. C.de mil.teſta.qui ſi in expeditione condit teſtamētum, vt poteſt id facit, extra eam, aliquid poteſt, ſed non ita latè; Vnde qui in hibernis eſt, non autem in expeditione iure communi teſtari debet, ſi eſt paterfamilias. §. 1. Inſtit.de mil.teſtam.& teſtamentum factum in expeditione poſt annum, quo militia eſt dimiſſus, non valet, ſi intra illum non ſit mortuus.§.ſed hactenus.eod. Inſtit. l. quod conſtitutum.ff.eodem. & quòd illa miſſio ſit honeſta, non ignominioſa. l. teſtamenta eorum.ff.de mil.teſtam.qui extra expeditionem tenetur ſeruare ius cōmune, licet poſſit diſponere de peculio caſtrenſi. l. penult. C.de milit.teſtam.§.1.Inſtit.eod. quòd ſi patresfamilias in expeditione ſint damnati crimine capitali, diſponunt tantum de caſtrenſibus, in alijs fiſcus ſuccedit. l. & militibus noſtris. C.eod. & de caſtrenſibus diſponunt iure militari, ſi iuramentum milita-

re non fregerint, & dici miles possint. l. ex militari.ff.de milit.testam. & filiusfamilias ratione huius priuilegij testabitur ex formula iuris communis de castrensibus bonis, non de aduentitijs.l.pen.ff. qui testam. facere poss.l.fin.C.de collat.l.pen. ff. de testam. §.1.Instit.quibus non est permiss. facere testam.qui tamen non potest disponere de bonis alienis, vt de fundo dotali. l. cum filiusfamilias.l.ex militari.§.1. l. milites enim. ff. eod.l.dotalem.eod.qui, & in his pro parte, vt supra, potest testatus, & intestatus decedere.l.qui soluendo.ff.de hæred.instit.vnde aliquem instituendo in fundo, in reliquis cẽsetur voluisse intestatus decedere. l. si miles vnum.l.si duobus.ff. de mil. testam. nec habet locum ius accrescendi.l. 1. & 2. C. de testam.milit.l.si filius qui patri.§.Papinianus. ff.de bon.lib.licet si per quotas diuersis hæreditatem reliquit, intelligitur in illas quotas hæreditatem diuidere, & ita pro parte nõ decedit intestatus. l. 3. C. de testament.mil. qui & potest supra dodrantem legare, nec habebit locum falcidia, sed si legauerit supra vires patrimonij minuitur.l. in testamẽto. C. eodem. Vt verò gaudeat his priuilegijs, oportet, vt in ordinem militum sit cin-

ctus,

ctus, vel de proximo cingendus extra tirocinium, & miles armatæ militiæ, non militum notarius. l. ex eo tempore. l. filiusfamilias. ff. de milit. testam. l. scriniarios. C. eod. nisi in necessitate pugnent pro Republica, qui gaudent priuilegijs, licet non sint scripti. l. fi. ff. de mil. testam. cum enim quis in militia decedit, gaudet ijs priuilegijs. §. sed si quis. Instit. de mil. testam. l. idemque. l. in fraudem. §. testamentum. l. tribunus. de mil. testam. qui tamen capitur ab hostibus seruus effectus non potest testari. l. facere. ff. eodem, Requiritur etiam vt is egressus sit ætatem impuberem. l. si Ruffinus. l. fi. C. de mil. testament. post quam ætatem surdo, & muto iure militari licet testari. §. quinimo. Instit. eod. l. 4. ff. eodem. etiam si, vt supra, postea filius sit emancipatus, adoptatus, vel arrogatus fuerit. §. denique. Instit. eod. Formula testamenti militaris nulla est, ideò sat est si etiam notis, vt supra, fiat, intelligibilibus tamen. l. si à fratre. C. de testam. mil. l. 1. l. in fraudem. ff. eod. l. miles si tastamentum. l. eius militis. §. fi. l. Lucius Titius. ff. eod. l. milites. C. eod. oportet tamen, vt pateat de voluntate seria. l. diuus. 2. ff. eod. & oportet per duos testes probare talem voluntatē fu-

isse illius militis. d. l. & l. Lucius Titius. & glo. in lege verbo nuda. eod. nec quærela inofficiosi tale testamentum irritat. l. si C. de inoffi. testam. qui & potest filium prę-terire, & filio emancipato, & exhæredato pupillariter substituere, & hæreditatem dare etiam in codicillis directo. l. sicut certi. C. eod. l. miles ita. §. exhæredato. ff. eod. l. milites. eod. modo non instituant sibi à lege prohibitos. l. neque enim. §. deportati. ff. eod. l. ex testamento. C. eod. l. miles ita. §. mulier. ff. eod. Effectus testamenti militaris est, vt & aliorum. l. si à milite. §. edictum. ff. eod. ob necessitatem. l. milites. C. eod. & quia Reipublicæ seruiunt. l. milites. C. de locat.

Aliud priuilegium est circa personam militis, is. n. iura scire tenetur, vnde si omittat debitem exceptionem, ante sentẽtiam in integrum restituitur. l. 1. C. de iuris, & facti ignor. & similiter excusatur, si omittat alias solemnitates iure requisitas. l. fin. C. de iure delib. & eorum etiam filij in parentum militiam vocantur. l. 1. & 2. C. de filijs official. milit. qui in bello moriuntur. lib. 12. Veterani porrò eximuntur ab oneribus, & muneribus, operibus publicis collationibus, & vectigalibus, quæ in nundinis præbentur. l.

1. C. de

1. C. de vet. lib. 12. l. 2. ff. de priuil. vet. qui nec coguntur militare, nec iniurijs pulsantur, nec damnantur ad bestias, aut fustibus cæduntur. l. fi. C. de vet. l. prouidendum. C. eo. d. l. 1. & 3. ff. de priuil. leg. vet. qui, & à nauium fabrica excusantur, nec constituuntur exactores tributorum. l. fi. ff. eod. volentes tamen si in numerum decurionum sunt admissi, muneribus fungi coguntur. l. fi. de priuil. decur. l. voluntariè. C. de excus. tutor. l. 2. C. de ijs qui spōtè mun. sub. si verò allecti in ordinem non sunt, & spontè suscipiunt munus ciuitatis ad alia cogi non debent. l. 2. ff. de priuil vet. l. 3. C. de ijs qui spōtè munera sub. qui & pacto possunt donare hæreditatē inter viuos. l. licet. C. de pact. Boer. decis. 204. nu. 4. & 5. & si sint illustres per procuratorem in causa iniuriarum, agere possunt. l. fin. C. de iniur. l. quicunque cum auth. seq. C. de honor. l. quoties. C. de dignit. lib. 12. & ijs, ac eorum liberis idē honor habetur, qui & veteranis. l. 3. ff. de priuil. vet. qui tamen amittunt priuilegia si latrocinijs operam dederint. l. 3. C. de vet. lib. 12. qui, & subeunt onera patrimonij solemnia, & vectigalia, & viæ sternendæ. l. viæ. ff. de priuil. vet. qui; & donabantur agris si per viginti

 annos

annos militaſſent, vel etiam ante ex Principis priuilegio, vt ait Liuius lib. 9. Dec.3. Tacit.lib.18.

Præterea ijdem priuilegiantur, quòd ex conſuetudine non habent ſoluere collectas vt dicit Iacob.Rebuff.in l.1.num.4.C. de indict.& in l.fi. C. de fundis limitrophis lib. 11.& eximuntur ab extraordinarijs muneribus.l.in honoribus.§.angariarum.ff.de vac. mun.dum in acie ſunt.& l.fi.§. penult. ff.de mun.& hon.qui & accuſati de crimine non quæſtionantur.l. milites. C. de quæſtionib. nec furca ſuſpenduntur.Bart.in l.3.§.1. de re mil.nec cõtra eos militantes currit præſcriptio.Martin.Lauden. tract. de mil. art. 2. & datur eis reſtitutio.l.fi C.de reſtit. mil. & eorum vxoribus,& medicis.l.inter eos.§.militum medici.ff.ex quibus cauſis maior. Alb. in l.1.C. de vxoribus militum. nec præuentio iuriſdictionis tollit priuilegium militis volentis declinare iuriſdictionem.Mart. ibi art. 22. nec poſſunt cogi eſſe tutores, niſi commilitonis militum. Bal. in l. ſed miles. ff.de excuſ.tut. & præferuntur alijs creditoribus etiam anterioribus ex re empta ex pecunia ſua.gloſſ.in l. ideoque. ff. qui pot. in pign.&res quas portant non cadunt in commiſ-

missum, licet tenerentur de eis soluere gabellam: Bal. in l. in omnibus. C. de vectig. & comm. qui, & non tenentur nisi quatenus facere possunt. l. miles. ff. de re iud. & excusantur à vera contumacia, & dolo præsumpto, ideò ea non obstante appellant. Alex. in l. 2. ff. si quis in ius voc. non ierit. & creditur eorum assertioni reuertentium ab hostibus, meritis suffragantibus. Specu. titul. de teste. §. 11. ver. tamen fallit. nec corporaliter sunt puniendi cum insignijs militum, sed debent ijs nudari. l. 2. §. sed si cum. ff. de his qui notat. infam. & si procurator militum simpliciter contrahat, videtur contrahere nomine eorum. Castr. in l. pecuniam. ff. si certum petat. & Guil. Bened. in repet. ca. Raynutius. verbo, Testamentum. 1. nu. 22. de testam. milit. & Bal. in l. milites. C. de testa. milit. & alia ponit Specu. titul. de procuratore. §. 1. ver. item quòd est miles.

Is etiam in bello iusto, vti potest insidijs, vel stratagematibus hostibus ignotis, non tamen licet ei falsum dicere, vel promissum non seruare, vt inquit D. Thom. 2. 2. q. 40. artic. 3. cum vti liceat arte qualibet ad hostem opprimendum vbi bellum est iustum, vt idẽ ait loco citat. & Pindarus in Isthm. Od.

 4. & Au-

4.& Augustinus in q.super Iosue. q.10.in li. 83. qq. aduertendum verò insidias duplicis esse generis, quædam enim incutiuntur, vt hosti noceatur absque eo quòd aliud fingatur, vt esse solent insidiarum in vijs collocationes, nocturnæ aggressiones, vel improuisæ, quædam stratagemata appellantur, cum aliud fingitur, & aliud agitur, inter quæ noua veteribus sunt potiora, licet quandoque prodest indicare se velle vti stratagemate consueto, sic enim animus hostis in suspenso tenetur, & interim aliud agi potest; sic tamen, vt opportunè adhibeantur, inter quæ insidiæ in locis adhibitæ magnum hosti terrorem incutiunt, dummodo ante non detegantur, sic enim perniciem inferunt inferēti, & ob id loci opportuni eligendi, & si propè hostem sit Dux milites emittat, qui eum detineant, ne id agnoscat, & cum noctu, vel die improuisos aggreditur, silentio id agat, quos dum aggreditur fragorem magnum emittat.

Cauere tamen debet Dux ne se dedentes interficiat, nec innocētes quoq;, vt pueros, mulieres, & huiusmodi, qui actiuè bello non fauent, nisi misti sint cum nocentibus, ita vt discerni non possint, vt cum tormenta in

a in hoſtes iaciuntur, quia tunc innocentes occidere eſt per accidens, & non ex propoſito, vt & non debent dare ciuitates militibus depredandas ob mala quæ ibi fiunt, ſtupra, adulteria, & huiuſmodi, niſi neceſſe ſit ad iuſtitiæ executionem; ſic tamen, vt prædicta non fiant, nec innocentes interficiantur, aut locis ſacris iniuria fiat, vel perſonis.

Poſt pugnam, ſi victoria ſequitur, cautè eſt habenda, cum res ſecundæ negligentiam creent, vt ait Liu. lib. 21. & inde vulnus accipiatur ex nimia fiducia, leniter eſt etiam vtenda, ne hoſtes crudelitate adacti in deſperationem adducantur, quæ etiam ignauos acuit, vt inquit Tacit. lib. 3. hiſt. cum & tunc non liceat aliquem in communi occidere, ſed tantum iuſtitiæ tramite, cum iam bellũ ceſſet, ſed vbi iam territi ſunt, incitamenta pacis ſunt oſtendenda, & clementia vtenda. Modeſtè etiam victoria eſt vtendum, cum rebus ſecundis etiam egregij Duces inſoleſcant, vt idem ait libro 2. & 3. hiſtor. & fœlicitas humana vitrea ſit, & tunc cum ſplendet, frangatur, & amici huius euentus mox ſunt certiores faciendi, & etiam dubij in fide, vt coniungantur. Polibius libro 3. numero 27. & Dux victoriam proſequi debet,

nullum hosti vires reficiendi spatium relinquens, Liuius libro 10. Dec. 1. num. 19. & vbi pars exercitus hostilis est contrita, in bello iusto, reliquum est conterendum, nisi se dedat, & si totus hostilis exercitus in prælio campestri est contritus, ad regiam hostis occupandam mox est accedendum, si bellum sit iustum, maximè contra infideles gestum. Si verò clades sequitur pugnam, prudenter, & fortiter est ferenda, prudẽter, vt serio cognoscatur, & non deretur, cum malo ignoto nemo mederi noscat; & si malum exiguum est, insurgat, si graue, hastam ne abijciat, ne prælij vnius euentu pauescat, vt idem Tacit. loco cit. dicit, cum exiguis momentis inclinẽtur omnia quę in bello geruntur. Fortiter etiam est ferenda, cum fortes in aduersis insistant spei, & ignaui desperationi se dedant, vt ibi dicit, sed inspiciendæ, & colligẽdæ vires relictæ, & noua quærẽda auxilia, oppida aduersus moras obsidionis, annonis annuis firmando, vt ait Veget. lib. 3. c. 25. & omnia procurando quæ ad iustum bellum gerendum exiguntur; reliquias exercitus in locis tutis ponendo, si propè sint, aliter longo tramite ab hoste abscedendo, Liu. Dec. 3. libro tertio cauens ne denuo prælio decer-

tet,

tet, antequam milites partialibus pugnis cum hoste dimicarint, vel nouosmilites, qui victi non sint, conducendo, nec eo in loco vbi clades est suscepta dimicando: & ne clades eueniat, quæ magis ex fuga, quàm vi hostium consurgit, vbi pars exercitus fugam parat, imperet ijs qui sub ordinibus sunt, vt fugientes turpiter occidant, & vocem verè emittat, quòd hostes ex aliquo latere fugam arripuerint, vt suos sistat, & si totus exercitus fugam parat, is cum fortioribus militibus locum teneat, vt cæteri rubore affecti consistant. Liuius Dec. 1. libro sexto. numero decimosexto. & vbi omnes fugam capiunt, reliquias exercitus curet vt incolumes seruet, ante pugnam parato aliquo castro amico, quo confugiant, quod si absit, castris munitis, vbi tuto consistere possit, Liuius Dec. quinta. libro quarto. numero vicesimo tertio. licet quandoque expediat militibus spem confugij vt adimat ante pugnam, vt fortius pugnent, si milites animo abiecto sint, vel ijs parum confidit, nec alia spes victoriæ illi sit, secus si amici sint, & curare, vt salui sint, qui, & vt reliquias exercitus conseruet, res pretiosas proijciat, vt ijs prædandis hostes intēti, exercitū nō prosequātur, &

militibus, ac amicis persuadeat iacturam opinione minorem esse, Polibius libro 16. num. 1.

Cap. VI.

De officio Militum.

Summaria.

1. *Milites à quibus cauere debeant.*
2. *Milites quæ agere debeant.*
3. *Milites secundùm Deum, vt se habere debeant.*

1 RIMVM sit dictum. Milites multa, cauere & multa agere debent.

Primò enim non debent inire bellũ, nisi iustum sit, examinando prius iustitiã belli si exteri sint, nec id ineundo si apertè iniustum sit, si subditi sint, iuxta ea quæ habentur supra, Libro 1. cap. 5.

2 Secundò, debent bellum adire iusta de causa, & recta intentione, scilicet pro defensione gloriæ Dei, & fidei contra infideles, & hæreticos diffidatos, iuxta dicta d. cap. & ob bonum

bonum Reipublicę consequendum, non autem ex priuato odio, vel vt iniustè deprædētur, vel aliud iniquum agant.

Tertiò, seruare debent leges militares, de quibus supra est dictum, cauendo ab ijs quæ ibi sunt dicta, modo ibi explicato.

Quartò, seruare debent disciplinam militarem, quæ est stabilimentum Imperij, & Reipublicæ, vt dicit Valer. Max. lib. 2. cap. 7. Vegetius lib. 3. cap. 26. vt scilicet milites in armis exerceantur, ex quo sequitur victoria, vt idem Veg. ait libr. 1. cap. 1. lib. 3. in præf. & lib. 2. cap. 23. lib. 1. c. 28. discendo quomodo fortiter iaciant, & destinato ictu, & sciant tractare scutum, & eo venientia tela deflectere, & militari gradu ambulare celeriter, & æqualiter, & intra ordinem sistere, vt ibi dicit lib. 1. cap. 4. & 9. & quæcunque euenire possunt in prælio prænoscant, vt ait idem lib. 1. cap. 1. quod fit si quandoque in modum iustæ pugnæ concurrant, exposito victoribus præmio, vt ait Xenophon in Agesilao. & ijdem discant decurrere, portare pondera, annonam, & arma, Solem, & puluerem ferre; fossas ducere, & huiusmodi, vt ait Vegetus libro 1. capit. 3. 4. 19. 21. & libro 3. capit. 26. quæ licet laboriosa videantur, vsu tamen

facilia fiunt, vt idem d. lib. 1. cap. 19. lib. 2. cap. 18.

Quintò, debent ordinem seruare, ita vt distribuantur per legiones, cohortes, centurias, cum exercitus ordinatus hostibus sit molestus, & facilis tectu, cum miles centurioni, centurio tribuno ad nutum obsequatur, vt ait Tac. lib. 1. hist. & in itinere ijdem ordinem seruare debent, vt æquali, & legitimo spatio miles distet, vt dicit Veget. lib. 1. cap. 9. & 26. qui ordo, & in castris est seruandus, vt habeant suas vias, portas, fora, ad formam paruæ Vrbis, vbi omnes sub suis Ducibus deputentur; sic vt facilè quis, & locum suum, & milites reperire possit, vt idem ait lib. 2. c. 13. & lib. 3. c. 8. & Polibius. qui, & seruare debent continentiam in cibo, & venere, cum vtrunque vires eneruet, vt ait Tac. lib. 2. hist. vt supra est dictum, qui & modesti sint in verbis, ne se iactent, qui mox in periculis deficiunt, vt idem dicit libro 1. histor. & Liu. lib. 10. & vestibus, ita vt armis, & ferro, non auro, & argento fulgeant, vt idem Liu. ait lib. 9. cum illa sint magis præda, quàm arma; quod Macedones vitabant, vt inquit Curt. lib. 3. & in factis etiam sint modesti, vt corpus habeant validissimum, arma apta,

ma apta, & animum paratum ad subita imperia, & sint abstinentes à ui, & rapinis, vt supra est dictum.

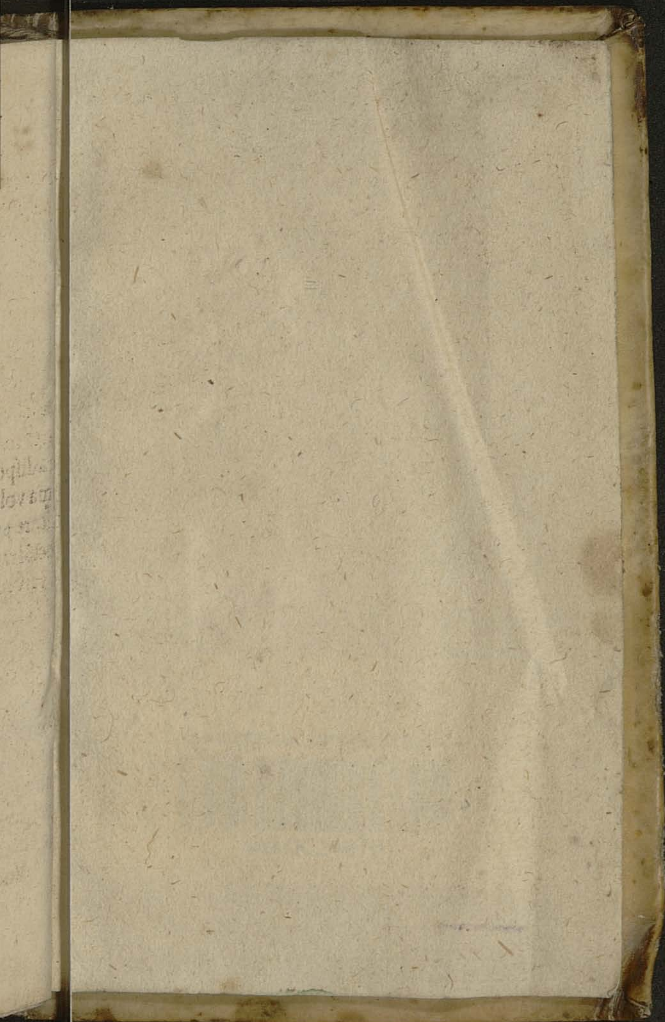
Quæ omnia intelligantur enarrata, vbi tantum quis iustum bellum gerit, si enim iniustum sit, nulli licet id exercere, vt initio est dictum, & contra in bello iusto artibus vti liceat ad vincendum, vt exposui tract. de Charitate, sub cap. de Bello; In reliquis me iudicio præclarorum Ducum submittens, quorum est hæc pertractare, & satis visum sit, iustas partes fauenti ostendisse, quàm facilè, vel possibile sit, Deo fauente, & prudentia adhibita, ad Dei gloriam, victoria potiri.

Vt porrò ijdem secundum Deum ritè munus suum obeant, debent bonos defendere, & ab eis iniurias propellere; malos verò pœna publica authoritate, afficere, qui, & quando ad aliquod facinus est progrediendum, in Dei virtute exire debent, peccata prius confessione sacramentali purgantes, & sacra communione refecti, diuinum desuper auxilium implorantes, qui victorias largitur, regna euertit, & donat, vt fecit Gedeon. Iudi. 6. Dauid. 1. Reg. 17. Moyses. Exodi 17. Iudith. Iudith 4. & alij, pro iustitia certan-

certando, & Dei gloria. Eccl. 4. nil iniustum etiam contra hostes agendo. Deut. 2. 20. & 23. & innocentibus, ac se dedentibus parcẽdo. Gal. 6. nulli iniuriam dictis, vel verbis inferendo. Rom. 15. vel eum vexando, contenti stipendio suo. Heb. 13. à ludis, blasphemijs, stupris, luxuriaque, ac alijs vitijs abstinendo, & alijs, de quibus supra est actum, & sic vt nil præter damna, & expensas belli, laborum, & periculorum ob id susceptorum compensationem accipiant, si immobilia sint, mobilia enim in bello iusto, etiam si damna excedant, ex consuetudine retineri possunt, modo vt latè de his dixi in summa Theol. Moral. sub cap. de Bello.

Et ex his, quod ad præsens attinet, ad laudem Dei Optimi Maximi, impositus sit finis huic Politicæ Institutioni, omnia in ea contenta subijciens censuræ, & correctioni sanctę Romanæ Ecclesiæ, & prudentum iudicio.

FINIS.

Emptus Varsavia fl 15.

